

سیاسه‌تی شه‌رعی

له چاککردنی به‌رپرسان و خه‌لکی

نووسینی شیخی پایه‌به‌رز

ابن تیمیة به‌رحمة‌ت بیّت

وه‌رگیپرانی : عثمان أحمد

پیداچوونه‌وهی : ماموستا عدنان بارام .

=====

سایتی به‌ه‌شت

www.ba8.org

هه‌میشه له‌گه‌لمان بن بو به‌ره‌می نوئ

- ناوی کتیب : سیاستی شهرعی له چاککردنی بهرپرسان و خه ئکی .
- ناوی نووسهر : شیخی پایه بهرز (ابن تیمیة) - به ره حمهت بیّت - .
- ناوی وهرگیپر : ماموستا عثمان أحمد .
- پیداچوونه وهی : ماموستا عدنان بارام .
- ژمارهی سپاردن : ژماره (٣٤٦) ی سائی (٢٠٠٥) ی پی دراوه له لایهن وهزارهتی رۆشنبیری حوکومهتی ههریمی کوردستانه وه .
- زنجیره : زنجیره ی (٤٠) هم له زنجیره ی رینماییه کانی ریگای راست .
- نۆره و سائی چاپ : یه که م - (١٤٣٠ هـ / ٢٠٠٩ ن) .
- بنکه ی بلاوکردنه وه : کتیبخانه ی سوننه / سلیمانی / کوردستانی عیراق .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشه‌کی وهرگپر :

الحمد لله رب العالمين، وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم ، و أشهد أن لا إله إلا الله ، و أشهد أن محمداً عبده ورسوله .
سیاست هونری به‌پیره‌بردنی نیش وکاری خه‌ک و راپه‌پاندنی نهرک و به‌جی هیئانی ماف و پاراستنی سنوره‌کانه ، وه سیاستی شهرعی هه‌مان نهو مانایانه له‌خو ده‌گرت به‌مرجی ملکه‌چ کردنی شته دونیای و تازه‌کانی سهردهم بو پینمایه‌کانی شهریهت نه‌ک به‌پینچه‌وانه‌وه ، چونکه له‌ئاینی ئیسلامدا هه‌موو بواره‌کانی ژیان گرنگیان پیدراوه ، وه‌ک بواری په‌رستش و به‌پیره‌بردن و چۆنیه‌تی هه‌لسوکه‌وتی خه‌ک ، و په‌یوه‌ندی خه‌ک به‌حکومهت و حکومت به‌خه‌ک و په‌یوه‌ندی نه‌و ده‌وله‌تیه‌کان .
له‌کوندا سیاست به‌مانای باش به‌پیره‌بردنی خه‌ک و ره‌چا‌و‌کردنی دادپه‌روه‌ری بوو ، به‌لام ئیستا سیاست لای زۆربه‌ی خه‌ک مانای درو و فیل و به‌جینه‌هیئانی په‌یمان، له‌وانه‌یه به‌که‌سیکی زور دروژن و فیلزان بوتریت سیاست مه‌دار ، له‌به‌ر نه‌وه‌شه زۆربه‌ی پیاو‌چا‌کان دوره‌په‌ریژن له‌سیاست و سیاست مه‌داران .

وشه‌ی سیاست له‌قورئاندا نه‌هاتوه ، به‌لام له‌فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ هاتوه : عن أبي هريرة عن النبي ﷺ قال :
(كانت بنو إسرائيل تسوسهم الأنبياء ، كلما هلك نبي خلفه نبي ، وإنه لا نبي بعدي وسيكون خلفاء كثيرون ، قالوا فما تأمرنا ؟ فقال :
أوفوا ببيعة الأول فالأول ، ثم أعطوهم حقهم فإن الله ساتلهم عما إستراعهم " (۱) .

واته : نه‌وه‌کانی ئیسرائیل پیغه‌مبه‌ران سیاسته‌تمه‌داریان بو ده‌کردن ، هه‌رکاتیک پیغه‌مبه‌ریک له‌ناو چووبایه ، پیغه‌مبه‌ریکی تر جیگه‌ی ده‌گرتوه ، وه له‌دوای من پیغه‌مبه‌ر نایهت به‌لام جینیشینیکی زور ده‌بیئت ، وتیان : به‌چی فرمانمان پیده‌که‌یت ؟ فهرموی : ده‌ست به‌به‌ئینی یه‌که‌مه‌وه بگرن ، وه مافیان بدن ، چونکه خودا پرسیری مافی خه‌لکیان لیده‌کات .

وه به‌بوچوونی هه‌ندیک نه‌و وشه‌یه‌ی کراوته‌ته‌عه‌ره‌بی (معره) ه ، ده‌ئین سیاست (سه‌یسا) : وشه‌یه‌کی لی‌کدراوه له‌دوو وشه‌پیکه‌توه ، یه‌که‌میان فارسیه و نه‌وی تریان تورکیه (سه) ، واته : (سئ) ، و (یسا) به‌تورکی مه‌غولی ، واته : (پیکه‌خستن) ، وه هه‌ردووکیان پیکه‌وه (سئ پیکه‌ره‌که) ، وه هوی نه‌و مانایه له (النجوم الزاهرة) ده‌ئیت (جنگیزخان پادشای مه‌غوله‌کان مه‌مله‌که‌ته‌که‌ی کردبووه سئ به‌شه‌وه ، وه دابوویه ده‌ستی سئ کوره‌که‌ی به‌وه‌ی ده‌وت (سه‌یسا) ، واته : (سئ کوچکی به‌پیره‌بردن) ، له‌سه‌ر زمان گران بوو کاتیک بوو به‌عه‌ره‌بی بوو به‌سیاست) .

وه هه‌ندیک ده‌ئین وشه‌یه‌کی عه‌ره‌بییه و له‌چا‌و‌گی (ساس) هوه وهرگپراوه (ساس الناس یسوسهم سیاسة) ، وه له (جمهرة اللغة) دا (ابن درید) ده‌ئیت (وست القوم أوسوسهم سیاسة) ، و (الجوهري) له (الصاح) دا له‌ماده‌ی (س و س) ده‌ئیت (سُست الرعية سیاسة ، و سوس الرجل أمور الناس) ، و (ابن منظور) له (اللسان) دا ده‌ئیت (وساس الأمر سیاسة : قام به ، ... و سوسه القوم : جعلوه یسوسهم) ، وه خاوه‌نی (القاموس) ده‌ئیت : (وسُست الرعية : أمرها و هيئها) .

خودای مه‌زن ره‌حمی به‌ئومه‌تی ئیسلامی کردوه به‌ناردنی قورئان و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ که هه‌رچی نیش و کاری دونیا هه‌یه فیریان کردووین ، وه له‌سه‌ر روناکی به‌جیان هیشتوین ، جوله‌که‌کان به‌سه‌لمانی فارسیان وت : "لقد علمکم نیکم کل شیء حتی الخراءة قال: أجل لقد فانا ﷺ أن نستقبل القبلة بغائط أو بول وأن لا نستنجي باليمين وأن لا يستنجي أحدنا بأقل من ثلاثة أحجار أو يستنجي برجیع أو عظم" (۲) .

واته : پیغه‌مبه‌ره‌که‌تان هه‌موو شتیکی فی‌رکردوون هه‌تا چونه سه‌رناویش ؟ فهرموی : به‌ئیی پیغه‌مبه‌ر ﷺ یاساگی (نه‌هی نه‌وه‌ی لی‌کردوین که‌پوو له‌قیبله‌بکه‌ین له‌کاتی چونه سه‌رناو ، وه به‌ده‌ستی راست خو‌مان پاک نه‌که‌ینه‌وه ، وه خو‌مان به‌که‌متر له‌سی به‌رد پاک نه‌که‌ینه‌وه ، وه به‌ئیسقان وشیاکه‌ی (پاشه‌پۆی) گیان له‌به‌ر خو‌مان پاک نه‌که‌ینه‌وه .

وه به‌به‌رده‌وامی دوژمانی ئیسلام " نه‌وانه‌ی خودا روناکی چاوه‌کانی هه‌لگرتوون و پاشکوی دوژمانی ئیسلامن " گومان دروست ده‌کن ، هه‌ندیک جار له‌پیوستی تیکۆشان له‌پیناوی خودا ، یان ده‌ئین ئاین به‌که‌لکی سیاست و به‌پیره‌بردنی نیش

1. رواه البخاري (۳۴۵۵)، ومسلم (۱۸۴۲) .

2. رواه أبو داود (۷)، وصححه الألباني في صحيح سنن أبي داود (۳/۱) .

وکاری دهولت و خهلك نایهت ، ئەوانهش كه داکۆکی و بهرگیری له ئیسلام دهكهن و ههولنی پوچه لکردنه وهی گومانی بیپرواکان و پاشکۆکانیان ددهن زۆر كه من ، لهوانهیه كه سێکی دلگهرم بیهویت بهرگیری له ئیسلام بکات له رۆژنامه و دهستگاکانی راگه یاندن كه هیچ زانستی شهری نازانیت ، بهوهش خراب دهکات له باتی کاری باش لهوانه شه نكۆلی شتیکی ناشکراو پروون بکات له ئاین و بیته مایه ی له ئاین ده رچونی ، ئیسلام له وه بهرز و بلند تره كه پیویستی به بهرگیری ئەوانه هه بیته كه له رۆژه لات ناسه کان ده ترسن و ئەو شتهش كه عه قلیان به باشی نه زانیت وازی لیده هیئن و هه ندیک جار نكۆلیشی ده کهن .

وه ئەو بۆچونه بیپروایه ی كه ده لیت ئاین ده بیته له سیاسهت جیا بکریته وه ، زۆریه ی کار به ده ستانی جیهانی ئیسلام كه نه زانن به بنه ماکانی شه ریعهت وهك تووتی ده یلینه وه به بی شاره زابوون به ناواخن و ماهیه ته که ی ، ئەو بۆچونه له سه ده کانی ناوه راستدا له ئەوروپا په یدابوو و سه رچاوه ی گرتوه له بهر ئەوه ی کلێسا ده ستی نابوو ه بینه قاقای ژیان و ریگه ی هه موو پیشکهرتن و گۆرانیکی به ره و باشتری لیگرتبوون ، ته و او به پیچه وانه ی رۆلی مرگه وت و زانایان له ئاینی ئیسلام دا كه هه موو کات پیشه و ا و سه رمه شقی هه موو پیشکهرتن و ئاسوده یه کی ژیان خه لك بوون .

هه ندیک خه لك ئەوانه ی قورئان ناخویننه وه ، یان له مانا که ی تیناگهن و اگومان ده بن كه له قورئاندا هیچ نایه تیکی سیاسی نییه ، هه موو ئەو نایه تانه ی كه باسی بوژانه ی ژیان خه لك و به هیزی و لاوازی ده کهن و دیارده کۆمه لایه تیه کان دیاری ده کهن مانای سیاسهت و به ریوه بردنی ئیش و کاری خه لکی تیدا یه .

وه له بهر که می سه رچاوه له م بابه ته به زمانی کوردی به ئه رکیکی شه ریعی سه رشانی خۆم زانی ئەم کتیبه ی شیخی ئیسلام ابن تیمیه . به ره حمهت بیته . كه کۆمه لیک رسته ی کۆکراوه ی پرمانایه وه رگپریم ، به هیوای ئەوه ی توانی بیتم خزمه تیک به ئاینه که م بکه م .

وه رگپر : عثمان أحمد

٤/ جمادی الاول/ ١٤٢٩ هـ - ٧/ حوزیران/ ٢٠٠٨ ن

نووسەر له چه نندا دیرئیکدا

ناوی ئەحمەدی کوپری عەبدول سەلامی کوپری باوکی قاسمی (خضر) ی نومهیری ، حەرانی ، دیمشقی ، حەنبەلی ، باوکی عەباسی تقی دین کوپری تیمیهیه ، ئیمام وشیحی ئیسلامه .

له حەرانی باکووری خۆرهلانی تورکیا له دایک بووه ، باوکی بردویهتی بۆ دیمهشق لهوی پیگه‌یشتوووه و ناوبانگی ده‌کردوووه ، بانگه‌یشت کراره بچیت بۆ میسر بۆ فه‌توادان له‌وی بووه به موفتی به‌لام کۆمه‌لیک خه‌لک ئیره‌بیان (حه‌ساده‌تیان) پی‌بردوووه له‌به‌ر ئەوه تووشی به‌ندینه‌یان کرد و دوریان خسته‌وه بۆ ئەسکه‌نده‌ریه دواتر ئازادکرا ، ئیدی له‌سالی (٧١٢ ک) سه‌فه‌ری دیمه‌شقی کردوه ، له‌ویش دیسان له‌سالی (٧٢٠ ک) چه‌ندجار زیندانیان کرد تا له‌ گرتوو خانە‌ی قه‌لای دیمه‌شقی کۆچی دوایی کرد ، زۆریه‌ی دانیه‌شتوانی شار دوایی ته‌رمه‌که‌ی که‌وتن بۆ گۆرستان به‌گریان و نزاو و پارانه‌وه .

زۆر گه‌راوه به‌دوای هونه‌ره‌کانی دانایی وه بانگه‌وازکاریکی چاکساز بووه له‌ئایندا وقورئانی پی‌وژی له‌ به‌ر کردوووه ، ده‌ستیکی بالای هه‌بووه له‌ راقه‌ی قورئان و فقه و زانسته‌کانی زمانه‌وانی وه له‌ هه‌موو زانسته‌کان به‌ پله‌ی (اجتهاد) گه‌یشتوووه ، وه یه‌کیک له‌ که‌له‌ پیاوانی راقه‌ی قورئان و بنچینه‌کان (الأصول) بووه و زمان پاراوبوووه و زمان و خامه‌که‌ی له‌یه‌که‌وه نزیک بوون ، فه‌توای داوه‌ وانه‌ی وتوه‌ته‌وه ته‌مه‌نی له‌ بیست سال که‌متربووه .

نووسراوه‌کانی به (٣٠٠) به‌رگ گه‌یشتوووه که هه‌ندیکیان به‌ نموونه ناوده‌به‌ین :

درء التعارض بين النقل والعقل .

الفرقان بين أولياء الرحمن وأولياء الشيطان .

السياسة الشرعية في إصلاح الراعي والرعية .

مجموعه الفتاوى .

به ناوی خودای گه ورهو میهره بان

په روهردگار ناسانکاریم بۆ بکه و یارمه تیم بده .

شیخ وئیمامی پایه بهرز شیخی ئیسلام تقی دین ابن تیمیه خودای لپرازی بیئت ده فهرمویت :

سو پاس و ستایش بۆ خودا که پیغمبهه رانی ناردووه به به لگه ی پوون و ئاشکرا ، وه بهرنامه و پیوه ری دادپه روه ری له گه لدا ناردوون ، بۆ ئه وه ی خه لکی داد په روه رانه به پروه بهرن ، وه ناسنی ناردوتته خواره وه وه کو چه کیکی دوولایه ن که سوودو قازانجی ژیانی لیده کریت له گه ل ئه وه شدا ده توانریت بییته مایه ی نازاردانی خه لک ، بۆ ئه وه ی په روهردگار خه لکی تاقیبکاته وه که کی خودا و پیغمبهه رکه ی ﷺ سه رده خات ، به راستی خودا به توانا و به هیزه ، وه پیغمبهه رانی کو تایی پی هیناوه به محمد ﷺ که ناردوویه تی به چاوساغ وری نیشاندهر بۆ نایینی راست ، وه پالپشتی کردووه به به لگه ی پوون و به هیز ، که کوکه روه ی مانای زانست و قه لم و به لگه و ری نیشاندانه وه دیسان مانای توانایی و شمشیره بۆ سه رخستنی ، گه واهی ئه دهم که هیچ په رستراویک نییه جگه له خودا ، گه واهی کی پاک و بیگهره پاکتر له گه وه ری بیخه وش ، وه گه واهی دده م که محمد ﷺ به نده و ئیراوی ئه وه دروودو سه لامی بیسنور له سه ر ئه و و دوست و یاران و خرم و کهس و کاری گه واهی که خاوه نه که ی له په نایدا نارام بگریت و ناسووده بیئت .

دوایی ده لیم : ئه م کتیبه کورته یه که له سیاسه تی ئیلاهی و نیشانه کانی پیغمبهه رایه تی تیدا کوکراوه ته وه ، کاربه ده ستان و خه لکیش پیوستیان پیده بیئت ، هه ر که سیک هه ستبکات که خودا ئاموزگاری و په خنه ی له سه ر پیویست کردووه بۆ کاربه ده ستان وه ک چۆن پیغمبهه ر ﷺ ده فهرمویت له صحیحی مسلم و نه وانی تردا : " إن الله يرضى لكم ثلاثة : أن تعبدوه ولا تشركوا به شيئاً ، وأن تعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا ، وأن تناصحوا من ولاه الله أمركم " (۳) .

واته : خودا سی شتی پپرازیه بۆتان : بیپه رستن و هیچ هاوه لی بۆ پپرای نه دن ، وه هه مووتان ده ست به بهرنامه و دینی خودا وه بگرن و جیاوازی مه کهن ، وه ئاموزگاری ئه و که سانه بکه ن که خودا ده یکات به کاربه ده ست به سه رتانه وه .

بابه تی کتیبه که

ئه م په رتووکه پشتی به دوو نایه تی قورئانی پپروژ به ستووه خودا ده فهرمویت : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾ [سورة النساء: (۵۸ - ۵۹)] .

واته : خودا فه رمانتان پیده کات که راسپارده کانتان بده نه ده ستی خاوه نه کانی ، وه کاتی که ناوبزیتان کرد له نیوان خه لکی فه رمان به دادپه روه ری بکه ن خودا به شتی باش ئاموزگاریتان ده کات به راستی خودا بیسه ر و بینایه ، ئه ی ئه و که سانه ی باوه رتان هیناوه گوپرایه لی خودا و گوپرایه لی پیغمبهه ر ﷺ و کاربه ده ستان بکه ن ئه گه ر له شتی که ناوک بوون بۆلای خودا و پیغمبهه ری ﷺ بگه رینه وه ئه گه ر ئیوه باوه رتان به خودا و پوژی دوایی هه یه ئه وه باشترین چاره سه ره بۆ ئیوه .

زانایان ده لین : نایه تی یه که م بۆ کاربه ده ستان دابه زیوه ، پیویسته له سه ریان ئه و ئه رکانه ی پپیان راسپیردراوه به باشی رایان په رینن وه کاتی که بوونه ناوبزیتوانی خه لک پیویسته له سه ریان دادپه روه رانه ناوبزتی بکه ن ، وه نایه تی دووم بۆ خه لک دابه زیوه پیویسته له سه ریان گوپرایه لی کاربه ده ستان بن له جه نگ و فه رمانه کانی به پروه بردنی ولات ،

مه‌گهر فه‌رمان به سه‌ر پیچی خودا بکه‌ن ئەو کاته گویپرایه‌لی ناکرین ، چونکه گویپرایه‌لی دروستکراو ناکریت له سه‌رپیچی دروستکه‌ر ، ئە‌گهر له‌شتیک ناکۆک بوون ئە‌گهرینه‌وه لای خوداو پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌به‌ر ئە‌وه گویپرایه‌لی کاربه‌ده‌ستان گویپرایه‌لی خوداو پیغه‌مبه‌ره ﷺ ، خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ﴾ [سورة المائدة : (٢)].

واته : هاوکاری یه‌کبکه‌ن له‌کاری باش به‌لام هاوکاری یه‌ک مه‌بن له‌کاری خراپ و دژایه‌تی یه‌کتر .

ئایه‌تی یه‌که‌م پیویستی کردوو له سه‌ر به‌پرسان به‌باشی کاره‌کانیان به‌په‌وه‌بسه‌ن و ناو‌بژی خه‌لک دادپه‌ره‌رانه‌بکه‌ن ، ئایه‌تی دووه‌میش له‌سه‌ر خه‌لکی پیویست کرد هاوکار و گویپرایه‌لی کاربه‌ده‌ستان بن له فه‌رمانی خودا و پیغه‌مبه‌ر ﷺ ، ئەم دوو شته‌ش کۆکه‌ره‌وه‌ی سیاسه‌تی دادپه‌ره‌رانه‌و کاربه‌ده‌ستی چاکن .

بەشی یەكەم
رپەراندنێ ئەرکەکان
دوو بابەت لە خو دەگریت

بابەتی یەكەم
کاربە دەستی
دەبیته چوار بەشەوه

بابەتی دووهم
مال و سهروهت و سامان
دەبیته شەش بەشەوه

بابه تی یه که م : کار به ده دستی**به شی یه که م : به کار هینانی با شترین****را په راندنی نه رکه کان دوو جوړه :**

یه که میان : هوئی دابه زینی نایه ته که نه وه بوو کاتیک که پیغه مبهه صلی الله علیه و آله مه که ی رزگار کرد کلیله کانی که عبه ی له کوره کانی شه یبه و هر گرت هوه ، عه باسی مامی داوای لی کرد ناودانی حاجیه کان و دهر گاوانی که عبه ی شی بداتی ، خودای په روه ر دگار نه م نایه ته ی ناره خواری ، نیدی کلیله کانی که عبه درانه وه دهستی کوره کانی شه یبه ، له بهر نه وه شه که پیویسته له سهر کار به ده دستی موسلمانان با شترین که سی به رده ست هه لپیژیریت بو په راندنی نیش و کاره کان ، چونکه پیغه مبهه صلی الله علیه و آله ده فهرمویت : " من ولي من امر المسلمين شيئاً ، فولى رجلاً وهو يجد من هو أصلح للمسلمين منه فقد خان الله ورسوله " ، وفي رواية : من ولي رجلاً على عصابة ، وهو يجد في تلك العصابة من هو أرضى منه ، فقد خان الله ورسوله وخان المؤمنين " (۴).

واته : نه گهر که سی که له نیشی که موسلماناندا بوو به کار به ده ست ، نه ویش که سی که کرده به رپرسی خوئی ، له وه که سه با شتر هه بوو نه وه ناپاکی (خیانه) له گهل خودا و پیغه مبهه صلی الله علیه و آله کردووه ، وه له ریوایه تی که دا : نه گهر که سی که بکات به کار به ده ست به سهر کو مه لیک خه لکه وه ، وه بزانی که له وه خه لکانه که سی شی او تر هیه ، نه وه ناپاکی له گهل خودا و پیغه مبهه صلی الله علیه و آله و نیماندارانیش دا کردووه ، هه ندیک ده لین نه وه وته ی عمره به کوره که ی وتوه و نه ویش لیو هی گیروا ده ته وه ، وه عمر کو ری خه تاب صلی الله علیه و آله ده فهرمویت : ((من ولي من امر المسلمين شيئاً فولى رجلاً لمودة أو قرابة بينهما ، فقد خان الله ورسوله والمسلمين)) ، واته : که سی که بوو به کار به ده ست له نیش و کاری موسلمانان ، نه ویش که سی که له بهر خو شه ویستی یان خزمایه تی کرده بهر پرس نه وه ناپاکی له گهل خودا و پیغه مبهه صلی الله علیه و آله و موسلماناندا کردووه ، وه ناپاکی له سهر پیویسته ده بیست .

پیویسته له سهر کار به ده ست تی بکو شی و هه ولیدات و لی بکو لیت هوه بو نه وه ی که سی شایسته په یدابکات که فهران بهری بو بکه نه له شاره کان و دادوهران و نه فسه رانی سوپا و راویژکاران و نووسهران و باج و دهرامه تی ده ولت وپاره ی خیر ، پیویسته هه موو نه وانسه شی او ترین که سانیک بن که له توانادا هه بیست په یدا بکرین ، نه مهش هه موو بواره کانی ژیان ده گریته وه له نویژ و بانگدان و قورئان خویندن و خه زنه داری و پاسه وانانی سنوور و ماموستایان و رینیشاندهری حاجیان و ناسنگهران و دهرگاوانی قه لای شارو هوژناس و بازارناس و نه نجومه نی گوند ... هتد .

نابیت به رپرسیاری به که سانیک بسپی ریت که خو یان داوای بکه نه ، وه پیویسته نه و داوا کردنه بیته ریگری نه وه ی که نه وه که سه به رپرسیاری تی بدریته ده ست ، له فهرمووده یه کی صحیحدا هاتووه کو مه له خه لکیک هاتنه خزمه تی پیغه مبهه صلی الله علیه و آله داوای کار به ده ستیان کرد ، فهرمووی : " إنا لا نولي أمرنا هذا من طلبه " (۵).

واته : نی مه که سی که ناکه ینه کار به ده ست خوئی داوای بکات .

وه به (عبدالرحمن) ی کو ری (سمره) ی فهرمووی : " يا عبدالرحمن ، لا تسأل الإمارة ، فإنك أن أعطيتها من غير مسألة أعنت عليها ، وإن أعطيتها عن مسألة وكلت إليها " (۶).

واته : نه ی (عبدالرحمن) داوای کار به ده ستی مه که ، نه گهر کرایته کار به ده ست به بی نه وه ی خو ت داوای بکه ی خودا یارمه تیت ده دات له سهری ، به لأم نه گهر خو ت داوات کرد نه وه تو به و کاره ده سپی ریت .

وه هه روه ها ده فهرمویت : " من طلب القضاء واستعان عليه وكل إليه ، ومن لم يطلب القضاء ولم يستعن عليه ، أنزل الله إليه ملكاً يسدده " (۷).

4 . رواه الحاكم في صحيحه، قال الألباني : (ضعيف) انظر حديث رقم: (٥٤٠١) في ضعيف الجامع.

5 . أخرجه البخاري (٦٩٣٢).

6 . أخرجه البخاري (٦٦٢٢)، ومسلم (١٦٥٢).

7 . رواه أبو داود (٣٥٧٨)، والترمذي (١٣٢٣)، وأبن ماجه (٢٣٠٩) قال الألباني: (ضعيف) انظر حديث رقم: (٥٦٨٨) في ضعيف الجامع .

واته : هەر كهسيك داواي دادوهری بکات و پشتی پی ببهستیت ئه وه بهو کاره دهسپیریّت ، وه هەر كهسيك خوئی داواي دادوهری نهکات و پشتی پی نه بهستیت ، خودا فریشتهیهك ده نیڤریتته خواره وه یارمه تی ده دات .

نهگهر کاربه دهستان كهسی شیاویان هه لئه به ژارد له بهر خزمایه تی یان دۆستایه تی یان برادره تی یان هاوولاتی بوون یان هاومه زهه ب بوون یان له بهر نه ته وه (عه ره ب ، فارس ، تورک ، رۆم) یان له بهر به رتیل وه رگرتن یان له بهر قازانجیک یان له بهر کینه یه كه له دلیدا هه یه به رامبه ر بهو كه سه ی شیاوتره یان دوژمنایه تی نیوانیان یان له بهر هه ر هوکاريکی تر ، ئه وه ناپاکی له گه ل خودا و پیغه مبه ر ﷺ و باوه داراندا کردووه ، وه بهر ئه و یاساغیه ده که ویت که خودای په روه رداگار ده فه رمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحُونُوا إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ وَتَحُونُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ [الأنفال : (٢٧ ، ٢٨)].

واته : ئه ی ئه و كه سه نه ی باوه رتان هیناوه به زانین وئاگابوون ناپاکی له بهر پرسیه كه تان مه كه ن به وهش ناپاکیان له گه ل خودا و پیغه مبه ردا ﷺ کردووه ، وه بزائن كه مال و منداله کانتان کوکه ن (فیتنه ن) وه خودا پاداشتی گه وه ی لایه .

چونکه مروّقه له بهر خو شه ویستی کوپه که ی ، یان ئازادکراوه که ی (عتیقه) ، له وانه یه هه ندی ئیش و کاریان پی سپیریّت که شایسته ی نه بن ، ئه وهش ناپاکییه له بهر پرسیه تی ، وه ده بیته کاریه کی یاریده ده ر بو کوکردنه وه ی مال و سهروه ت و سامان و پاراستنی ، به وهش رازی ده بیّت دیاریه ک یان هه ر شتیك که شایانی ئه و نه بیّت وه رگریّت ، وه هه ریه ک له فه رمانبه ره کانی لایه نگری بکه ن خو شی ده وین ، ئه وهش ناپاکیه له خودا و پیغه مبه ر ﷺ و بهر پرسیه تیه که ی .

هه ر بهر پرسیک کاره کانی به به باشی راپه رینیت و پیچه وانه ی هه وا و ئاره زووی په فتار بکات خودا ده یاریزیت و جیگیری دهکات و دواي خویشی مال و سهروه ت و سامانی ده یاریزیت ، وه ئه و كه سه ی فه رمانبه ره ی چه زو ئاره زووه کانی بکات خودا پرسواي دهکات و سزای ده دات وه به پیچه وانه ی ویستی خودا مالی به فپرو ده دات و که س و کاریشی پرسواو بی ریز دهکات ، له وباسه شدا سه رگوزه شته ی باو هه یه ده گیڤنه وه : یه کیک له خه لیفه عه باسیه کان پرسیاوی له زانایه ک کرد شتیکی بو بگیڤرته وه که خوئی بینی بیتی فه رمووی : گه شتمه خزمه تی عومه ری کوپری عبدالعزیز پییان وت : ئه ی کاربه دهستی موسلمانان بوچی ده می منداله کانت گردۆته وه له مال و سهروه ته و به گه دای و نه داری به جییان ده هیلی " له سه ره مه رگدا بوو " فه رمووی : با منداله کانم بینه ژوره وه بۆلام زیاتر له ده کوپری هه بوو هیچ کامیان نه گه یشتبووه ته مه نی هه رزه کاری ، هاتنه ژوره وه کاتیك بینانی دهستی به گریان کردو فه رمووی : کوپه کانم سویند به خودا هیچ لی قه دهغه نه کردوون مافی ئیوه بیّت ، وه به هیچ شیوه یه ک مافی خه لک به ئیوه نادم ، ئیوه له یه کیک له م دوو جوړه خه لکه به ده ر نین : یا پیواي چاکن خوداش پیواو چاکانی خو ش ده ویت و له بیریان ناکات ، وه یان پیواي خراپن له دواي خو م هیچ به جی ناهیلیم یارمه تی ده رتان بیّت بو سه ریچی فه رمانه کانی خودا هه ست برۆن ، ده لیّت له منداله کانیم بینی ئه وه نده ده وله مه ند بوو سه د ئه سپی به خشی له رپی خودا بو ئه وه ی پییان به نگن له پیناوی خودا .

ده لیم : ئه وه له کاتیك دابوو که عومه ر ﷺ خه لیفه ی موسلمانان بوو له وه په ری پوژه لاته وه " ولاتی تورک " تا ئه و په ری پوژناوا " ولاتی ئه نده لوس " وه له دوورگه ی قوبرس و شام و پایته خته کانی وه ک ترسوس تا خواریوی یه مه ن له ژیر ده سه لاتیدا بوو ، هه ریه که له منداله کانی شتیکی زور که میان له میراتی باوکیان بهرکه وت ده لین له بیست دره می زیو که متربوو ، وه خه لیفه ی واش هه بووه منداله کانی کاتیك میراته که یان دابه شکرد هه ریه که شه ش سه د هه زار دیناری زیریان بهرکه وت ، به لام دواتر له و منداله کانم لییان بی سهروه ت و سامان بوو له بهر ده ست نه چوون دۆزه یان ده کرد ، له م باسه دا چیروک و به سه ره اتی زور هه ن که په ند وئاموژگارین بو ئه و كه سه نه ی که ژیرن .

سوننه تی پیغه مبه ر ﷺ به لگه یه که کاربه دهستی ئه مانه ته و پیویسته له شوینی خودا دابنریت و بدریته دهستی که سه نی شایسته وه ک چون بو کاربه دهستی به (أبو ذر) ده فه رمویت : " إنَّهَا أمانة ، وإنَّها يوم القيامة خزي وندامة إلا من أخذ

بحقها ، وأدی علیه فیها " (۸) ، واته : کاربه‌دهستی ئەمانه‌ته وه پوژی دوایی پرسیویی و په‌شیمانیه ، مه‌گەر که‌سیک مافی بدات و ئەوهی له‌سه‌ریه‌تی به‌باشی رایبه‌پینیت .

وه بوخاری له (صحیح) هکیدا له (أبو هريرة) وه ﷺ ده‌گپرتیه‌وه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ که فەرمووی : " إذا ضیعت الأمانة ، فأنظر الساعة ، قبل یارسول الله وما إضاعتها ؟ قال : إذا وسد الأمر إلى غیر أهله فأنظر الساعة " (۹) .

واته : ئەگەر ئەمانه‌ت له‌به‌ین برا چاوه‌پروانی دواپوژ بکه ، وترا : ئەی پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ چۆن له‌به‌ین ده‌چیت ، فەرمووی : ئەگەر کاردرایه‌ دهستی کهسانی ناشایسته چاوه‌پروانی دواپوژ بکه .

وه موسلمانان کۆران له‌سه‌ر ئەم مانایه ، که په‌روه‌ده‌کاری هه‌تیو و کاربه‌دهستی وه‌قفه‌کان و بریکاران پیویسته به‌باشترین شیوه کاره‌کانیان به ئەنجام بگه‌یه‌نن وه‌ک چۆن خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْكَيْمِ إِلَّا بَأْتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾ [الإسراء: (۳۴)] ، واته : نزیککی مائی هه‌تیوو مه‌که‌ونه‌وه مه‌گەر بتانه‌ویت باشتریان بۆ بکه‌ن به‌وهی که بیپاریزن و زیادی بکه‌ن و بۆ به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان به‌کاری بینن . نه‌یفه‌رموووه نزیککی مائی هه‌تیوو مه‌که‌ون به‌شیوهی باش نه‌ییت ، چونکه کاربه‌دهستی شوانی خه‌لکه وه‌ک شوانی مه‌رو مالات ، وه‌ک پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت : " کلکم راع و کلکم مسؤل عن رعیته ، فالإمام الذي على الناس راع ، وهو مسؤل عن رعیته ، والمرأة راعية في بيت زوجها وهي مسؤولة عن رعیتها ، والولد راع في مال أبيه وهو مسؤل عن رعیته ، والعبد راع في مال سيده وهو مسؤل عن رعیته ، ألا فکلکم راع و کلکم مسؤل عن رعیته " (۱۰)

واته : هه‌مووتان به‌پرسیان له‌و شتانه‌ی له ژیرده‌ستاندایه ، پیشه‌وا به‌پرسیه له‌و خه‌لکانه‌ی که فەرمان په‌واییان ده‌کات ، وه ئافره‌ت به‌پرسیه له‌مائی میرده‌که‌ی ، وه کوپ به‌پرسیه له‌مائی باوکی ، وه به‌نده به‌پرسیه له‌مائی گه‌وره‌که‌ی ، به‌و شیوه‌یه هه‌مووتان به‌پرسیان .

وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت : " ما من راع یسترعیه الله رعیه ، یموت یوم یموت ، وهو غاش لها ، إلا حرم الله علیه الجنة " (۱۱) ، واته : هه‌ر که‌سیک خودا کردیه کاربه‌دهستی ، پوژیک بمییت که گزی (غه‌ش ، خیانه‌ت) له‌خه‌لک کردییت ، ئیلا خودا به‌هه‌شتی له‌سه‌ر قه‌ده‌غه ده‌کات .

أبو مسلمی خه‌وه‌لانی چوو بۆ لای معاویه‌ی کوپری أبو سفیان پیی وت : سلأوت لی بییت ئەی کریکار ، پییان وت : بلی سلأوت لی بییت ئەی فەرمان په‌وای موسلمانان " سی جار پییان وت وابلی به‌لام هه‌ر وته‌که‌ی خوی دووباره ده‌کرده‌وه " ، معاویه فەرمووی : له ابومسلم گه‌پین خوی باش ده‌زانی چی ده‌لیت وتی : تو کریکاری خودا به‌کارت دینی بۆ ئەوهی شوانی ئەو خه‌لکه بکه‌یت ، ئەگەر تو نه‌خوشیه‌کانیان چاره‌سه‌ر بکه‌یت و ده‌رمانی بکه‌یت ، هه‌موویان باش بیپاریزیت ، ئەوا خاوه‌نه‌که‌یان پاداشتی باشت ده‌داته‌وه ، به‌لام ئەگەر به‌پیچه‌وانه‌وه بوویت ئەوا سزات ده‌دات .

ئوه‌ش به‌لگه نه‌ویسته ، چونکه خه‌لکی به‌نده‌ی خودان و کاربه‌ده‌ستانیش جیگری خودان له‌سه‌ر به‌نده‌کانی ، وه بریکاری به‌نده‌کانن ، وه‌ک وینه‌ی دووهاول (شریک) مانای کاربه‌دهستی و بریکاریان تیدایه ، هه‌ر یه‌کێک له‌وان که‌سیکی به‌جیگر به‌کاره‌ینا ، وه‌که‌سی باشت هه‌بوو بۆ بازرگانی و موک و مالیان ، یان کالیه‌کی به‌نرخیک فرۆشت و بزانییت له‌و پاره‌یه زیاتر ده‌کات ئەوه ناپاکی له‌هاوه‌له‌که‌ی کردوو ، به‌تایبه‌ت ئەگەر ئەو که‌سه‌ی شته‌که‌ی به‌هه‌رزاتر پیده‌فرۆشییت له‌نیوانیاندا خزمایه‌تی یان دۆستایه‌تی یان برادره‌یک هه‌بییت ، ئەوکات هاوه‌له‌که‌ی رقی لی‌هه‌لده‌گرییت و به‌خراب ناوی ده‌بات و واگومان ده‌بات که‌ناپاکی له‌گه‌لدا کردوه و لایه‌نگر و پوپامای بۆ خزم و ناسیاره‌که‌ی خوی کردوو .

8. رواه مسلم (۱۸۲۵).

9. رواه البخاري (۵۹).

10. رواه البخاري (۲۵۵۴)، ومسلم (۱۸۲۹).

11. رواه البخاري (۷۱۵۱)، ومسلم (۱۴۲).

به شی دووهم

هه ئبژاردنی باشتین

ئهگهر زانرا پښووسته که شیاوترین کهس که هه بیته به کار بهیږیت ، به لام هندی جار شیاوترین کهس به ردهست نییه بو ئه و کار به دهستییه ، ئهگهر وابوو ئهوا هر یه که به گویره ی توانا و شاره زای هه لده بږیږیت ، گهر کار به دهست وای کرد دوا یی گه پان و ماندوو بوون ئه وه مافی کاره که ی داوه و به باشی رایپه پان دوه ، ئه وه ی له سهر بووه به هنجامی گه یاندوه و چووته ریزی کار به دهستانی دادپهروه و چاکه کار له لای خودا ، چونکه خودا ده فهرمویت : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾ [التغابن: (١٦)] ، واته : له خودا بترسن به گویره ی توانا تان .

وه ده فهرمویت : ﴿ لَا يُكْفِ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾ [البقرة: (٢٨٦)] .

واته : خودا داوای کاریک ناکات له توانادا نه بیته .

وه له جیهاد و تیڤوشاندا ده فهرمویت : ﴿ فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكْفِلُ الْإِنْفُسَ وَحَرَضِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ [النساء: (٨٤)] ، واته :

تیڤکوشه له پیناوی خودا ، ته نها به پررسی خودی خوئی و هانی ئیماندارانیش بده . وه ده فهرمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا تَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ﴾ [المائدة: (١٠٥)] (١٢) .

واته : ئه ی ئه و که سانه ی باوه پرتان هیناوه ، ته نها به پررسی خودی خوئانن ، زیانتان پی ناگه یه نیته که سیکی گوهر ئهگهر ئه وه هیدایه تتان وه رگرتیته .

ههر کار به دهستی که فرمانه کانی به گویره ی توانا راپه راند ئه وه هیدایه تی وه رگرتوه ، پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمویت : " إذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما أستطعتم " (١٣) ، واته : ئهگهر فرمانم پیکردن به کاریک پییههستن به گویره ی توانا . به لام ئهگهر سستی کرد و ته مبه لی نواند و ناپاکیکرد ده بیته سزابدیته ، وه ده بیته که سی شیوا له شوینی شیوا دابنریته ، چونکه کار به دهستی دوو پایه ی هیهه : هیژ و دهستیپاکی ، وه ک خودا ده فهرمویت : ﴿ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَ الْقَوِيَّ الْأَمِينُ ﴾ [سورة القصص: (٢٦)] .

واته : به پرستی باشتین کهس بو به کریگردن به هیژ و دهست پا که .

عه زیزی میسر به یوسف . علیه السلام . ی و ت : ﴿ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدِينًا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴾ [سورة يوسف: (٥٤)] ، واته : تو ئه مپرو لای

ئیمه به پرین و به توانا و دهستیپاکی .

وه پهروه دگار له وه سفی جبریل دا ده فهرمویت : ﴿ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٌ ﴾ [سورة التکویر: (١٩-٢١)] .

واته : ئه و قورئانه فریشته یه کی په وشته به رز گه یاندویه تی ، زور به توانا و به پرینه و نزیکه له پهروه دگار ، وه خاوه ن پله و پایه یه کی به رزه و گویره یه لی ده کریته له لایه ن فریشته کانی تره وه و دهستیپا که .

هیژ له کار به دهستی که وه بو یه کیکی تر جیاوازه ، هیژ له شه ردا به جهرگیه ، پسپوریه له جهنگ و فیلی شهر ، چونکه شهر فیله و توانای به کار هینانی که رهسته کانی جهنگه وه ک تیرهاویشتن و شمشیر لیدان و سوارچاکی و

12 . وه له فهرموده کی (صحیح) دا هاتوه أبو بکرى صديق ﷺ له سه رمبه ره که ی پیغه مبه رى خودا ﷺ وتارى ده خویند فهرموى : " يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرَءُونَ هَذِهِ آيَةَ وَتَضَعُونَهَا فِي غَيْرِ مَوَاضِعِهَا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا تَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ) وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْمُنْكَرَ فَلَمْ يَعْبُرُوهُ أَوْ شَسَّكَ أَنْ يُعْهَمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ مِنْ عِنْدِهِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (٤٣٣٨) ، وَالتِّرْمِذِيُّ (٢١٦٨) ، وَابْنُ مَاجَةَ (٤٠٠٥) ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي صَحِيحِ الْجَامِعِ (١٩٧٣) .

13 . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (٧٢٨٨) ، وَمُسْلِمٌ (١٣٣٧) .

ہہ لکشان و داکشان ، وک چوَن خودا دہ فرمویت : ﴿ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ ﴾ [سورة الأنفال: (۶۰)] .

واتہ : ہہرچی لہ توانا تاندا ہہیہ خوَتان سازبدهن و ئەسپہ کانتان نامادہ بکہن دوژمنہ کانی خودا و خوَتانی پی بترسینن .

وہ پیغہ مہبر ﷺ دہ فرمویت : " ارموا وارکبوا ، وإن ترموا أحب إليّ من أن تركبوا " (۱۴) و " من تعلم الرمي ثم نسيه فليس منا " (۱۵) و فی روایة " فہی نعمة جحدھا " (۱۶) ، واتہ : " بہاویژن و سوار چاک بن ، بہاویژن پیم خوشتہ لہ وہی سوار چاک بن " وہ " ئەوہی ہاویشتن فی ربیت و دواپی لہ بیبری بکات لہ ئیمہ نییہ " وہ لہ ریوایہ تیگدا " ئەوہ نکولی نیعمہ تیگی کردوہ " وہ لیہاتویپی لہ ناو بژی خہ لک دہ گہریتہ وہ بو ئەو دادہی کہ قورئان و سونہت بہ لگن لہ سہری وہ بو بہ توانا بوون لہ راپہ راندنی بریارہ کان .

وہ ئەمانہت دہ گہریتہ وہ بو لہ خواترسان ، و نہ فرۆشتنی نایہ تہ کانی خودا بہشتانیگی بی نرخ ، و نہ ترسان لہ خہ لک ، ئەم سی سیفہ تہ خودا دایناوہ لہ سہر کاربہ دەستان لہو فرموودہی کہ دہ فرمویت : ﴿ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَخَشَوُا اللَّهَ ﴾ [سورة المائدة: (۴۴)] .

واتہ : لہ خہ لک مہ ترسن ، لہ من بترسن و ئەمانہتہ کانم بہ شتی بی نرخ مہ فرۆشن و مہ گۆر نہ وہ ، ئەوہی فەرمان رەوایی بہ وہ نہ کات کہ خودا دایبہ زاندووہ بی پروایہ . لہ بہر ئەوہیہ پیغہ مہبر ﷺ فەرموویہ تی : " القضاة ثلاثة : قاضيان في النار وقاضٍ في الجنة ، فرجل علم الحق وقضى بخلافه فهو في النار ، ورجل قضى بين الناس على جهل فهو في النار ، ورجل علم الحق وقضى به ، فهو في الجنة " (۱۷) .

واتہ : دادوہ ران سی جۆرن : دوانیان دوژەخی و ئەویتریان بہ ہہشتیہ ، پیاوئیک راستی زانی و بہ پیچہ وانہیہ وہ فەرمانی کرد ئەوہ لہ ناگردایہ ، و پیاوئیک بہ نہ زانی لہ نیوان خہ لکدا دادوہری کرد ئەویش لہ ناگردایہ ، و پیاوئیک راستی زانی و فەرمانی پیگرد ئەوہ بہ ہہشتیہ .

دادوہر (القاضي) ناویکە بو ہەر کەسیک دادوہری لہ نیوان دوو کەسدا بکات و فەرمان بدات لہ نیوانیان ، جا ئەو کەسہ خەلیفہ بیٹ یان فەرمانرہوا یان جیگر یان کاربہ دەست ، یان دانراییت کہ شەرع پیادہ بکات ، ہتا ئەو کەسانہی خویش نوسینی مندالان ناو بژی دہ کەن دہ گہریتہ وہ گہر کرانہ سہریشک ، بہوشیوہیہ یاران پیغہ مہبر ﷺ باسی دادوہریان کردوہ ئەوہش روون و ناشکرایہ .

بہشی سییہم

کەمی کۆبوونہ وہی ئەمانہت و ہیز لای خہ لک

کۆبوونہ وہی ہیزو ئەمانہت لای خہ لک کەمہ ، بۆیہ عومہری کوری خەتاب ﷺ دہ فرمویت : ((اللهم أشكو إليك جلد الفاجر ، وعجز الثقة)) .

واتہ : پەرہردگار لای تو سکا لای بہ ہیزی تاوانبار و نہ توانکاری باوہر پیگراوان دہ کەم .

پیویستہ لہ ہەموو کاتیگدا شیاوترین تاک رابسیپریت بہ گویرہی توانا ، ئەگەر دوو کەس ہەبوون یەکیکیان ئەمانہت پاریزو ئەویتریان بہ ہیزیوو ئەوہ کامیان بو ئەو کارہ سوودمەندتر و زیانی کەمتر بوو ہلەدہ بژی ریت .

14. رواه الترمذي (۱۶۳۷)، وأبو داود (۲۵۱۳)، والنسائي (۳۵۷۸)، وأبو نعيم (۲۸۱۱)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (۷۸۴).

15. رواه مسلم (۱۹۱۹).

16. رواه الطبراني في الصغير (۵۴۳)، وقال الألباني في صحيح الترغيب (۱۲۹۴) صحيح لغيره .

17. رواه أبو داود (۳۵۷۳)، والترمذي (۱۳۲۲)، وأبو نعيم (۲۳۱۵)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۴۴۴۳).

بؤ نمونه له سهركردايه تي جهنگدا پياوي بهيژ و پآلهوان " نهگهر چي تاوانيشي هبييت " باشتره له پياويكي لاواز و نه توان كار " نهگهر چي نه مانهت پاريزيش بيت " .

پرسياريان له نيمامي نه حمهه كرد ، له دوو پياو كه هردوو كيان كار به دهست بوون له جهنگدا يه كيكيان به هيژ و تاوانبار بوو ، نهوي تريان بي هيژ و پياو چاك بوو له گهل كامياندا بجهنگين باشه فرموي : كابر اي تاوانباري به هيژ ، هيژ و توانا كه ي بؤ موسلمانانه و تاوانباريه كه ي بؤ خويه تي ، به لام پياوه چاكه بي هيژه كه ، چاكه كه ي بؤ خويه تي و بي هيژه كه ي بؤ موسلمانانه ، له بهر نهوه له گهل پياوه تاوانبار به هيژه كه دا بجهنگن ، پيغهمبه ر ﷺ ده فرمويت : " إن الله يؤيد هذا الدين برجل فاجر " (١٨) وروي : " بأقوامٍ لاخلاق لهم " (١٩) ، واته : خودا نه م نايينه سه ر ده خات به پياويكي تاوانبار . وه گيرا وه ته وه : به گه لانيك كه هيچ ناكار و ره وشتيكي باشيان نيبه ، به لام نه گهر كه سي به هيژ نه بوو بؤ بهر پرسيتي له جهنگدا باشتر وايه كه سيكي ديندار بكرينه بهر پرس .

له بهر نهوه پيغهمبه ري خودا ﷺ له وه ته ي خالد موسلمان بوو به كاري دههينا بؤ پيشه و اي جهنگ ، وه فرموي : " إن خالدًا سيفٌ سله الله على المشركين " (٢٠) ، واته : خالد شمشير يكه خودا هه لي كيشاوه له سه ر هاوه ل پريار ده ران (المشركين) ، له گهل نه وه شدا خالد هه ندي جار كاري و اي ده كرد كه پيغهمبه ري خودا ﷺ پيي ناخوش بوو ، هه تا جاريك هه ستا و ده سه ته كاني بؤ ناسمان بهر ز كرده وه و فرموي : " اللهم إني أبرأ إليك مما فعل خالدٌ " (٢١) ، واته : پهروه ر دگار من نه ستؤ پاكيكه له وه ي كه خالد كرديه تي . كاتيك كه ناردي بؤ (جذبة) كوشتياني ، و سه روه ت و ساماني به شيويه كي گومان ليكراو بردن كه دروست نه بوو بيبات ، وه هه نديك هاوه ل كه له گه ليده بوون بهر گري نهو كار هيان ليكرد ، دواتر پيغهمبه ر ﷺ ناشتي كرده وه و سه روه ت و سامانه كه ي بؤ گه رانده وه ، له گهل نه وانه شدا هيشتا بؤ پيشه و اي جهنگ هه ليده بژارد ، چونكه له و ئيشه دا له هه موو كه سيكي تر باشتر بوو ، نهو كارانه ش كه ده يكرد راقه ي تايبه تي خوي بؤ هه بوو .

وه (أبو ذر) ﷺ له خالد ده ستپاكترو راستگو تر بوو ، له گهل نه وه شدا پيغهمبه ر ﷺ پيي فرموي : " يا أبا ذر إني أراك ضعيفاً ، وإني أحب لك ما أحب نفسي ، لا تأمرن علي اثنين ، ولا تولين مال يتيم " (٢٢) ، واته : نه ي نه بوو ذر من تو لاواز و بي هيژ نه بينم ، نه وه ي بؤ خو م پيم خوشه بؤ تو ش پيم خوشه ، مه به فرمان ره و ا و دم سپي دوو كه س ، مالي هه تيويش مه گره نه ستؤ . به باشي نه زانيوه نه بوو ذر ببيتته كار به ده ست و فرمان ره و ا ، چونكه لاواز نه بيني له گهل نه وه شدا ده فرمويت : " ما أظلت الخضراء ، ولا أقلت الغبراء ، أصدق لهجة من أبي ذر " (٢٣) ، واته : له سايه ي ناسمان و له سه ر پوي زه وي كه س له نه بوو ذر راستگو تر نيبه ، له بهر نهوه پيغهمبه ر ﷺ جاريك عه مري كوپي عاصي كرد به كاري به ده ست له شه ري (ذات السلاسل) ، له بهر دلنه و اي كردي خزمه كاني ، هه ر چه ند له و باشتر يش هه بوو ، وه ئوسامه ي كوپي زه يدي كرده كاري به ده ست بؤ تو له كرده وه ي باوكي له رومه كان ، هه روه ها كه سيكي به كار دههينا له بهر مه به ست و قازانجكي چاوه روان كراو ، له وانه شه له گهل نهو كه سه دا كه سي باشتر هه بوو بيت له زانست و باوه ردا .

وه هه روه ها (أبو بكر) ي جينيشيني ديسان خالدي به كار هيئا له جهنگي دژي هه لگه راره كان وه له رزگار كردي عيراق و شامدا ، هه ر چه ند كه م ته ر خه مي ليده ر ده كه وت ، هه نديك جار و ايان ده گيرا يه وه كه له بهر ناره زوو واده كات به لام هه ر له سه ر كار لاي نه ده برد ، سه ر زه نشتي ده كرد و اي به باش ده زاني كه مانه وه ي له كه نار گير كردي قازانجي زياتره ، وه كه سي تر نه بوو وه كو نه و جهنگه كان به رپوه ببات ، نه گهر كاري به ده ستي گه ر به سه روه ت نه رم و نيان بوو

18. رواه البخاري (٣٠٦٢)، ومسلم (١١١).

19. رواه النسائي في السنن الكبرى (٤٥/٥)، وأحمد في المسند (١٩٩٤١)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (١٨٦٦).

20. رواه البخاري (٣٧٥٧).

21. رواه البخاري (٧١٨٩).

22. رواه مسلم (١٨٢٦).

23. رواه الترمذي (٣٨٠١)، وأبن ماجه (١٥٦)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٥٥٣٧).

پیوسته فرمانبهره‌های سروشتی توندوتیژ بیت ، و به پیچ‌و‌انده‌شده‌ی نه‌گهر کار به‌دهستی گه‌وره به سروشت توندو تیژ بوو پیوسته سروشتی فرمانبهره‌های نهرم و نیان بیت بوو نه‌وهی کاره‌کان به‌باشی به‌پیره بچن و راست پراوه‌ستن ، بویه ابو بکر مانه‌وهی خالدی پی باش بوو به‌لام عمر لابردنی و دانانی ابو عبیده‌ی له شوینی پیباش بوو ، چونکه خالد توندوتیژ بوو وکو عمر و ابو عبیده‌ش نهرم و نیان بوو وکو ابو بکر ، بویه و اباش بوو هه‌ریه‌که‌یان نه‌وهی که پیان باش بوو به‌فرمانبهری خوین هه‌لیب‌تیرن بوو نه‌وهی فرمانه‌کان به داد به‌پیره بچن ، به‌وه‌ش ده‌بنه جینیشینی پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ که داد په‌روه‌ر بوو ، پیغه‌مبه‌ر صَلَّى ده‌فرمویت : " أنا نبي الرحمة " ^(۲۴) و " أنا نبي الملحمة " ^(۲۵) ، واته : من پیغه‌مبه‌ری په‌حمهت و به‌زه‌ییم وه من پیغه‌مبه‌ری داستان و نه‌به‌ردیم . وه ده‌فرمویت : " أنا الضحوك القتال " ^(۲۶) ، واته : من دم به پیکه‌نینی جه‌نگا‌وهرم . وه نومه‌ته‌که‌شی نومه‌تیکی مام نا‌وه‌نده ، خودا له‌باسی‌اندا ده‌فرمویت : ﴿ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ مِرْحَمًا بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ﴾ [سورة الفتح: (۲۹)] .

واته : توندوتیژن له‌گه‌ل بیبا‌وه‌ران و له‌گه‌ل خویندا به‌به‌زه‌ین ، نه‌یان‌بینی کرنوشیان بردووه و له سوژده‌دان مه‌به‌ستیان فه‌زلی خوای په‌روه‌ردگار و داوای په‌زانه‌ندی خودا ده‌که‌ن ، وه ده‌فرمویت : ﴿ أَذَلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعْرَافُهُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾ [سورة المائدة: (۵۴)] .

واته : له‌گه‌ل برواداراندا بی فیز و سادهن و به هیژ و توندن له‌گه‌ل بی‌پروایان .

بویه کاتیک ابو بکر و عمر . خودایان . لی رازی بی . بوونه جی نیشین پیکه‌وه وینه‌ی فرمان په‌وایه‌کی ته‌واو بوون ، وه داد نه‌وه بوو که‌له ژیان پیغه‌مبه‌ر دا صَلَّى هه‌ندیك جار لایه‌نگری نهرم و نیانی یه‌کیکیانی ده‌کرد و هندی جار لایه‌نگری توندو تیژ نه‌وی تر ، تا له ناستی‌اندا ده‌فرمویت : " إقتدوا بالذین من بعدی ابي بکر و عمر " ^(۲۷) ، واته : شوینی نه‌وه دوانه‌ی دوا من ابو بکر و عمر بکه‌ون .

له ابو بکر له‌شه‌ری دژی هه‌لگه‌پراوه‌کان به جه‌رگیه‌کی واده‌رکه‌وت ، که له عمر و هیچ هاوه‌لیکی تر ده‌رنه‌که‌وت ، نه‌گهر فرمان په‌واپی پیوستی به پیای زور ده‌ستپاک بوو پیوسته نه‌مانه‌ت پاریزیک پیش بخریت بوو پاریزگاری له مال و هاوشیوه‌کانی ، به‌لام نه‌گهر بوو به‌ده‌ست هیانی مال و پاریزگاری کردنی بوو پیوسته که‌سیکی به هیژ تیادا کاربه‌ده‌ست بیت بوو کو‌کردنه‌وه و ده‌هیانی وه‌له هه‌مانکادا نه‌مینداریش بیت و بیپاریزیت به پسپوری و نه‌مانه‌ت پاریزیه‌کی ، هه‌روه‌ها کاربه‌ده‌ستی جه‌نگ ، نه‌گهر کاربه‌ده‌ستی گه‌وره فرمانی دا به‌پراویژگاری که‌سانی زانا و دیندار نه‌وا دوو سوودی کو‌کردنه‌وه ، وه هه‌روه‌ها له هه‌موو نیش و کاریکدا نه‌گهر زانرا کاره‌که به‌یه‌که که‌س به‌پیره ناچیت ده‌توانریت کاره‌که به‌زیاتر له‌که‌سیک بسپیریت ، وه له‌م باره‌شدا باشتینه‌که ده‌ست رویشتوتر ده‌بیت .

وه له ناوبژیوانی و دادوهری ، زانترین و دونیانه‌ویست ترین و لیها‌تووترین پیش ده‌خریت ، نه‌گهر یه‌کیک زانا بوو و نه‌ویتر دنیا نه‌ویست ، نه‌گهر دادوهریه‌که " پرون و دیار بوو ترسی تیکه‌لا‌ویونی ناره‌زووی لی‌ده‌کرا " دنیا نه‌ویسته‌که پیش ده‌خریت ، وه نه‌گهر دادوهریه‌که " نادیار بوو و ترسی لی‌تیکی چوونی لی‌ده‌کرا " زاناکه پیش ده‌خریت ، له فرموده‌یه‌که‌دا پیغه‌مبه‌ر صَلَّى ده‌فرمویت : " إن الله يحب البصر النافذ عند ورود الشبهات ، ويجب العقل الكامل عند حلول الشبهات " ^(۲۸) ، واته : له کاتی هه‌بوونی گوماندا خودا بینه‌ری وردکاری پیخوشه ، وه له کاتی هه‌بوونی ناره‌زه‌کان خودا ژیریکی ته‌واوی پیخوشه ، وه نه‌م دوانه پیش ده‌خرین به‌سه‌ر لیها‌توودا ، نه‌گهر دادوهر پشنگیری ته‌واوی لی‌کرا له لایه‌ن کاربه‌ده‌ستی جه‌نگه‌وه یان له‌لایه‌ن کاربه‌ده‌ستی گه‌وره‌وه .

24. رواه مسلم (۲۳۵۵).

25. رواه أحمد (۱۹۱۲۴)، وأبن حبان في صحيحه (۶۳۱۴)، و أنظر صحيح السيرة النبوية للالباني (ص ۹).

26. انظر تفسير ابن كثير (۲/۴۰۳، ۷۱)، و صفوة الصفوة لابن الجوزي (۱/۵۵).

27. رواه الترمذي (۳۶۶۳)، وابن ماجه (۹۷)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (۱۱۴۲).

28. رواه القضاعي في مسند الشهاب (۱۰۸۰)، و أبو نعیم في حلیة الاولیاء (۶/۱۹۹).

وه ليها توو پيش دهخريت ئه گهر دادوهرى پيويستى به توانايى و ليها توويى هه بوو چونكه لهم كاته دا به هيئى پيويست تره له زانست و دونيا نهويستى ، دادوهرى رها (مطلق) پيويسته زانا و دادپهروهر و به تواناش بييت ، وه ههروه ها هه موو كار به دهستيكي موسلمانان ، ئه گهر هه ريه كه له و سيفه تانه نه بييت كه م و كوهرى له كار هه كيدا ده رده كه وييت .

ليها توويى يان به هيئى و ترساندن ده بييت يان به چا كه ويستى ده بييت وه له راستيدا هه ر دوو كيان پيويسته ، پرسيار له زانايه ك كراوه : ئه گهر كه س دهست نه كه هت بييته دادوهر ، جگه له كه سيكي زاناي تاوانبار و نه زانايكي ديندار نه بييت كاميان پيش دهخريت فه رموى : ئه گهر پيويستى به نايين زياتر بوو به هووى زورى خراپه وه ، دينداره كه پيش دهخريت ، وه ئه گهر پيويستى به زانست زياتر بوو له بهر ديار نه بوونى فه رمانه كان زاناهه پيش دهخريت ، زوربه ي زانايان ديندار پيش دهخن ، چونكه پيشه وايان كوهران له سه ر ئه وه ي كه سيك بييته كار به دهست پيويسته دادوهر بييت و خاوه ن گه واهى بييت ، وه جياوازن له مه رجى زانست ، نايه پيويسته مجته دييت ، يان دروسته لاسايى كه ره وه (مقلد) بييت ، يان پيويسته شياو ترين كه سى به رده ست به كار به يئيريت زانايان سى بوو چوونيان هه يه ، ئيره شوينى دريژه پيدانى نييه ، له گه ل ئه وه ي كه دروسته كه سى نه شياو كار بگريته ده ست بوو پيويستيه ك ، ئه گهر له و باشت نه بوو ، له گه ل ئه وه شدا پيويسته هه ولى چا ككردى ژيانى خه لكى بدرت ، تا خه لكى ئه وه ي كه پيويستيه به ده ستى به يئن ، له كار به ده ستان و فه رمان ره واکان .

وه ك چوون كه سيكي قه رزار كه ناتوانيت قه رزه كه ي بداته وه پيويسته هه ولى دانه وه ي بدات ، ئه گه رچى له و كاته دا ته نها ئه وه ي له توانايدايه داواى ليده كريت ، وه ههروه ها خو ناماده كرن بوو تيكوشان پيويستى به هيئى كوكرده وه و ناماده كرنى ئه سپ و سواريه كان هه يه به لام له سه ر كه سيك كه نه توانيت پيويست نييه ، چونكه هه رشتيكي فه رمانيك ته واو بكات ئه و شته پيويست ده بييت ، به پيچه وانى هج و هاوشيوه كانى ، له بهر ئه وه ي ئه م فه رمانه به خووى نه بييت ته واو ناييت .

به شى چواره م

ناسينى باشترين و چوونيه تى باشى كار به ده ستى

گرن گترين شت له م به شه ناسينى باشترينه ، ئه وه ش به زانينى مه به ستى كار به ده ستى ده بييت ، وه ناسينى ريگه ي مه به ست ، ئه گهر مه به سته كان و هوپه كانى زانرا كار ته واو ده بييت ، له بهر ئه وه كاتيكي زوربه ي پادشاکان مه به ستيان دونيايه نه ك نايين ، كه سانيك پيش دهخن كه يارمه تيده ريان بييت بوو ئه و مه به ستانه ، وه هه ريه كيكي داواى سه رو كايه تى بوو خودى خووى بكات ، چه ز ده كات كه سانيك ببنه كار به ده ستى كه هاو كاري سه رو كايه تيه كه ي بكن ، وه سوننه ت وايه ئه و كه سه ي نويزى هه ينى و نويزى به كو مه ل بوو موسلمانان ده كات و وتاريان بوو ده خو ينييت ، هه ر ئه وان پيشه واى جهنگ و كار به ده ستى سوپاين ، له بهر ئه وه كاتيكي پيغه مبه ر ﷺ ابو بكرى له نويزدا پيش خست موسلمانان كريدانه كار به ده ست له جهنگ و هه موو ئيش و كار هه كانيان .

پيغه مبه ر ﷺ ئه گهر كه سيكي بكر دايه ته كار به ده ستى جهنگ ، هه ر ئه و پيش نويزى بوو ده كرن ، وه كه سيكي بكر دايه ته جيگر به سه ر شاريكه وه ، وه ك چوون عتابى كوهرى ئه سيدى به كار هينا له سه ر مه كه ، و عثمانى كوهرى ابى العاص له سه ر طائف ، و على و معاذ و ابو موسى له سه ر يه مهن ، و عمرو كوهرى حزم له سه ر نجران ، هه ر ئه وان پيش نويزى خه لك و سنوره شه رعيه كانيان جيبه جى و پياده كرد (إقامة الحد) وه شته كانى تر ، كه سه ر كرده كانى جهنگ پيى هه لده ستان ، وه جينشينه كانى داواى خووى و پادشا ئومه ويه كان و هه نديك له عه باسيه كان هه روايان ده كرد ، له بهر ئه وه گرن گترين ئيشه كانى نايين نويزو تيكوشانه ، له بهر ئه وه شه زوربه ي فه رموده كانى پيغه مبه ر ﷺ له باره ي نويزو تيكوشانه وه يه ،

وہ کاتیک سہردانی نہ خوشی کی بکردایہ دہیفہرموو: "اللهم أشف عبدك، يشهد لك صلاةً وينكأ لك عدواً" (۲۹)، واتہ: پەروردگار بہندہ کہت چارہ سہر بکہ بؤ ئەوہی نوپژت بؤ بکات و بہ لا بہ سہر دوژمنہ کانتا بہینیت، وہ کاتیک پیغہ مہبر ﷺ معاذی نارد بؤ یہ مہن پیی فہرموو: "یا معاذ إن أهم أمرک عندی الصلاة" (۳۰)، واتہ: ئەہی معاذ گرنگترین کاری تۆ لای من نوپژت، وہ عومہری کورپی خەتاب ﷺ بؤ کار بہ دەستہکانی دەنوسی: ((گرنگترین کارہکانی ئیوہ لای من نوپژت، ئەوہی نوپژتہکانی بپاریزیت دینی پاریزراو دەبیئت، وہ ئەوہی لە دەستیان بدات ئەوہ کارہکانی تری زۆر بہناسانی لە دەست دەدات))، چونکہ پیغہ مہبر ﷺ دەفہرمویت: "الصلاة عماد الدين" (۳۱)، واتہ: نوپژت کۆلەکەہی ئاینہ، ئەگەر فہرمانبەر پاریزگاری لە کۆلەکەہی دینہکەہی کرد، ئەوہ نوپژت دوری دەخاتەوہ لە کار و قسہی خراپ، وہ نوپژت پالنہری خەلکە بؤ ئەنجامدانی کارہ باشہکانی تر، وہ کہ خودای پەروردگار دەفہرمویت: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ [سورة البقرة: (۴۵)].

واتہ: پەنابەنہ بہر ئارامگرتن و نوپژت بہراستی نوپژت شتیکی ئاسان نییہ وگەرہیہ لای کہ سہ ملکہ چەکان نہبیئت، وہ دەفہرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [سورة البقرة: (۱۵۳)].
واتہ: ئەہی ئەوانہی باوەر تان ہیئاوہ پەنا بہنہ بہر ئارامگرتن و نوپژت بہراستی خودا لەگەل ئارامگرنادایہ.
وہ بہ پیغہ مہبرکہہی ﷺ دەفہرمویت: ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا تَسْأَلْكَ مَرْزُقًا مِّنْ مَّرزُقِكَ وَأَعْلِفِهُ لِتَتَّقِيَ﴾ [سورة طه: (۱۳۸)].

واتہ: فەرمان بہکەس و کارت بکہ بہ نوپژت و ئارامگرتن لەسہری، داوا ی پۆزیت لی ناکیہن ئیمہ پۆزیت دەدەین و پاشەرۆژ بؤ خو پاریزانہ.
وہ پەروردگار دەفہرمویت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ مَّرْزُقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ [سورة الذاریات: (۵۶-۵۸)].

واتہ: من مەرۆف و جنۆکەم دروست نہ کردووہ بؤ پەرستن نہبیئت، پۆزیم لییان ناوی و نامہویت نان بدن، پەروردگار پۆزی دەرہ و خاوەنی توانا و هیزی پتہوہ.
مہبەستی پیویست لەکار بە دەستی: چاککردنی ئاینی خەلکە ہەرکاتیک لە دەستیان چوو ئەوا دۆرانیکی ئاشکرا دۆراون، ہیچ خۆشی و ئاسودہیەکی دنیا سوودیان پیناگەہیەنیئت، وہ ناین بہ دوو شت لە ئیش و کاری دنیا پیادہ دەکریت: دابەش کردنی مال لە نیوان شایستەکان، وەسزادانی دەست دریزیکاران، ئەوہی دەست دریزیکار نہبیئت ناین و دونیای باش دەبیئت، لەبەر ئەوہ عومہری کورپی خەتاب دہیفہرموو: ((من فہرمانبەرہکانم ناردووہ بؤ ئیوہ، بؤ ئەوہی فیبری کتیبی خودا و سوننہتی پیغہ مہرتان ﷺ بکەن، وہ ئەو شتانہ دابەش بکەن بہسەرتاندا کہ لە جہنگدا دەستان دەکەویت))، بہ لām لەبەر ئەوہی کار بە دەستان گۆراون لە لایەک و خەلکیش لە لایەکی تر، کارەکان پیچەوانہ بوونہتەوہ، ئەگەر کار بە دەست ہەولی چاککردنی ناین و دونیای خەلکی دا بہ گویرہی توانا، ئەوہ باشترین کہسی سەردەمەکەہیەتی، وہ باشترین تیکۆشەری پښگەہی خودایہ، گپراوہتەوہ: "یوم من إمام عادل، خیر من عبادة ستین سنة" (۳۲)، واتہ: پۆزیک داد لە کار بە دەستی، باشترہ لە خودا پەرستی شەست سال، وہ لە مسندی ئیمامی ئەحمدا ہاتووہ پیغہ مہبر ﷺ دەفہرمویت: "أحب الخلق الى الله إمام عادل، وأبغضهم إليه إمام جائر" (۳۳)، واتہ: خوشەویستریں کہس لای خودا کار بە دەستیکی دادپەرورہ، وہ بیزاروترینیان کار بە دەستیکی ستەمکارہ، وەلە ہەردوو (صحیح)

29. رواه ابوداود (۳۱۰۷)، وحسنه الألباني في صحيح الجامع (۴۶۶).

30. لم اجده مرفوعاً، وإنما ورد عن عمر بن الخطاب [رضي الله عنه]، أنظر: موطأ مالك (۵)، و مصنف عبدالرزاق (۲۰۳۶).

31. رواه بهذا اللفظ البيهقي في شعب الإیمان (۲۸۰۷)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (۳۵۶۶، ۱۷۰).

32. رواه الطبراني في المعجم الكبير (۳۳۷/۱۱)، والبيهقي في شعب الإیمان (۷۳۷۹)، وضعفه الألباني في ضعيف الترغيب (۱۳۱۷).

33. رواه الترمذي (۱۳۲۹)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (۱۳۶۳).

كهذا له أبو هريرة وهاتوه : **پیغمبر ﷺ** دهفهرمویت : " سبعة يظلمهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله ، إمام عادل ، وشاب نشأ في طاعة الله ، ورجل قلبه معلق بالمساجد إذا خرج منه حتى يعود إليه ، ورجلان تحابا في الله ، اجتمعا على ذلك وتفرقا عليه ، ورجل ذكر خالياً ففاضت عيناه ، ورجل دعته امرأة ذات منصب وجمال فقال : إني أخاف الله رب العالمين ، ورجل تصدق بصدقة فأخفاها ، حتى لا تعلم شماله ما تنفق يمينه " (٣٤) ، واته : **حهوت كهس خودا دهيانخاته ژير سيبهري عرشى خوى له پوژيكداد** هيچ سيبهريك نبييه سيبهري عرشى نهو نهبيت ، كاربه دهستىكى دادپهروه ، وه گهنجيك له گوپرايهلى خودا پيگه يشتبيت ، وه پياوى دلى وابهسته بى به مزگه وتوه كاتيك لىي دهرنه چيت هه تا ده گهرنه توه بوى ، وه دووكهس يه كترين له بهر خودا خوښ بويت ، له سهر نهو كوپونه وه و له سهر نهو وش جياينه وه ، وه كهسيك به تهنه يادى خودا بكات و چاوه كانى نه سرين بريژن ، وه پياويك نافرته تىكى خاوهن دهسه لات و دهوله مند و جوان بانگى بكات بو كارى خراب بلى من له خودا دهرسم ، وه كهسيك مالىك ببه خشيت و بيشاريته وه ، دهستى چه پى نه زانيت به دهستى راستى چى به خشيوه .

وه له صحيحى مسلم له عياض كوپرى حمار وه هاتوه : **پیغمبر ﷺ** دهفهرمويت : " أهل الجنة ثلاث : ذوسلطان مقسط ، ورجل رحيم رقيق القلب بكل ذي قربى ومسلم ، ورجل غني عفيف متصدق " (٣٥) ، واته : **خهلكى بهه شت سيانن : خاوهن دهسه لاتىكى دادپهروه ، وه پياويكى ميهره بانى دل ناسك بهه موو خزم و موسلمانىك ، وه پياويكى دهوله مهندي دهستپاكي چاكه كار " ، وه له (السنن) دا ليوه ده گيرنه وه ﷺ** دهفهرمويت : " الساعي على الصدقة بالحق كالجهد في سبيل الله " (٣٦) ، واته : **نهو كهسهى ههولى كوكرده وهى مالى خيريدات به چاكي وهكو تيكوشهري ريگهى خودايه ، وه خوداي پهره دگار كاتيك فه رمان به تيكوشان دهكات دهفهرمويت : ﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ ﴾** [سورة الأنفال: (٣٩)] .

واته : **بجهنگن له گه لىان تاهاوه ل برياردان نه مينيت وپه رستش تهنه بو خودا بيت . وه به پیغمبر ﷺ** وترا : **نهى پیغمبرهري خودا ﷺ** كهسيك دهجهنگيت له بهر به جهرگى يان له بهر دهمارگيرى يان له بهر پروپامايى كام له وانه له ريگهى خودايه فه رموى : " من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله " (٣٧) ، واته : **ههركى بجهنگيت بو نه وهى وشهى خودا بهرزو بلند بيت نه وه له ريگهى خودايه . مه بهست نه وهيه ناين هه مووى بو خودا بيت ، وه وشهى خودا بهرزو و بلنديت ، وه (كلمة الله) ناويكى كوكره وهيه بو هه موو نهو وشانهى كه قورئان له خوى گرتوون ، وه ههروه ها خوداي پهره دگار دهفهرمويت ﴿ لَقَدْ أَمَرْنَا مُرْسَلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ﴾** [سورة الحديد: (٢٥)] .

واته : **نيمه پیغمبره رانمان ناردوه به بهلگهى پروون و ناشكرا وه به واندا كتيب و پيوهري دادپهروه ريمان ناردوه ، بو نه وهى خهلكى به داد بهر پيوه بهرن ، واته : مه بهست له ناردنى پیغمبره ران و دابه زيني كتيب به ناسمانيه كان بو نه وهيه خهلك دادوه رانه بهر پيوه برين ، له مافه كانى خودا و وه مافى خهلكيش .**

دواى نه وهش خودا دهفهرمويت : **﴿ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلَعَلَّ اللَّهُ مِّنْ بَصُرِهِ وَمُرْسَلُهُ بِالْغَيْبِ ﴾** [سورة الحديد: (٢٥)]

واته : **ناسنمان ناردوته خواره وه بو توله له وانهى بهرگرن له ريگهى راست ، وه بو سودو قازانجى خهلكى بو نه وهى تاقيتان بكاتوه كه كى مه بهستى سه رخستنى خودا و پیغمبره كهيه تى ﷺ** به په نهان ، نه وهى له قورئان دهر بچيت ده هينريته وه تايم ، له بهر نه وهشه بهر پيوه چونى ناين به قورئان و شمشيره .

34 . رواة البخاري (٦٦٠) ، ومسلم (١٠٣١) .

35 . رواة مسلم (٢٨٦٥) .

36 . رواة أبو داود (٢٩٣٦) ، والترمذي (٦٤٥) ، وابن ماجه (١٨٠٩) ، وقال الألباني في صحيح الترغيب (٧٧٣) : حسن صحيح .

37 . رواة البخاري (١٣٢) ، ومسلم (١٩٠٤) .

و له جابری کوپی عبدالله وه ﷺ گپراوه‌ته‌وه ده‌فهرمویت : پیغهمبهر ﷺ فه‌رمانی پیگردین به‌مه بدهین له . واته : شمشیر . هه‌رکه‌سیک پشت له‌مه‌ده‌کات . واته : قورئان ، نه‌گهر نه‌وه مه‌به‌سته‌که بوو نه‌وه پشت به‌ شیواترین که‌س بوو نه‌وه مه‌به‌سته ده‌به‌سترت ، وه سه‌یری نه‌وه دوو که‌سه ده‌کریت ، کامیان نزیکتر بوو له‌وه کاره ده‌کریت به‌کار به‌ده‌ست ، بوو نمونه نه‌گهر کاره‌که‌ته‌ن‌ها پییش نویژی بوو ، نه‌وه که‌سه پییش ده‌خریت که پیغهمبهر ﷺ پییشی خستوه وه‌که ده‌فهرمویت : " یوم القوم أقرؤهم لكتاب الله ، فإن كانوا في القراءة سواء فأعلمهم بالسنة ، فإن كانوا في السنة سواء فأقدمهم هجرة ، فإن كانوا في الهجرة سواء فأقدمهم سنناً ، و لا یؤمن الرجل الرجل في سلطانه ، ولا یجلس في بيته علی تکرمته إلا یاذنه " (۳۸) ، واته : که‌سیک پییش نویژی کو‌مه‌لیک ده‌کات له هه‌موویان زیاتر قورئانی له‌به‌ر بیئت ، نه‌گهر له قورئان له‌به‌ر کردن وه‌که یه‌که بوون کامیان زانتر بوو به‌سوننه ، نه‌گهر له سوننه‌ش وه‌که یه‌که بوون کی زوتر کوچی کرد بیئت نه‌گهر له‌وه‌شدا وه‌که یه‌که بوون کی ته‌مه‌نی گه‌وره‌تر بوو پییش ده‌خریت ، وه‌هیچ که‌سیک پییش نویژی که‌سیک نه‌کات له‌مالی خویدا ، وه‌که دانه‌نیشت له شوینی تایبه‌تی خاوه‌ن مال‌ه‌که‌دا به‌روخسه‌تی نه‌وه نه‌بیئت .

نه‌گهر دوو پیاو وه‌که یه‌که لیها‌توو بوون ، وه‌نه‌زانرا کامیان باشتره ، تیروپشک ده‌کریت له نیوانیان ، وه‌که چوون سعدی کوپی نه‌بی وه‌قاص تیروپشکی کرد له نیوان خه‌لکدا له‌روژی قادسیه ، کاتیک له‌سه‌ر بانگدان ده‌مه‌قاله‌یان بوو ، به‌کارکردن به‌وه‌فهرموده‌ی پیغهمبهر ﷺ که ده‌فهرمویت : " لو یعلم الناس ما فی النداء والصف الأول ، ثم لم یجدوا إلا أن یستهموا علیه لاستهموا " (۳۹) ، واته : نه‌گهر خه‌لکی بزانه‌ن چ پاداشتی‌ک له‌ریزی یه‌که‌م و بانگدان دا هه‌یه ، ئینجا نه‌وه‌یان ده‌ست نه‌که‌ویت به‌تیروپشک نه‌بیئت تیروپشکیان بو‌ده‌کرد .

نه‌گهر پییش خستن به‌فه‌رمانی خودا بوو به‌ناشکرا ، یان به‌کرده‌وه " به‌تیروپشک کاتیک شاراه بوو " نه‌وه کاربه‌ده‌ست نه‌وه نه‌مانه‌ته‌ی که له‌سه‌ری بووه له‌فه‌رمان ره‌وایه‌تی دا له‌جیگه‌ی خو‌ی دایناوه .

38 . رواه مسلم (۶۷۳).

39 . رواه البخاری (۶۱۵)، ومسلم (۴۳۷).

بابهتی دووهم

مال و سهروته و سامان

بهشی یه کهم

نهوهی که له بهشی مالدا جیگه ی ده بیته وه

بابهتی دووهم له کار به دهستی و نه مانته : بریتییبه له بودجه و دهست هات ، وه که پهروه دگار له سهه قهرز

ده فهرمویت : ﴿ فَإِنَّ مِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا فليؤدِّ الَّذِي أُؤْتِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ﴾ [سورة البقرة: (٢٨٣)] .

واته : نه گهر نه وه که سهه ی قهرز دهکات و نه وهش قهرزی لیده کریت بیباک بوون له یه کهتری ، با نه وه که سهه ی نه مانته که ی پیدراوه بی داته وه و له خودا بترسیت .

وه ههروه ها کالو قهرزی گشتی و تاییهت له م بابته یه بو نمونه گه رانه وه ی نه مانته ، و مالی هاوه ل (شریک) ، و مالی بریکار ، و مالی که سهه ی که پاره یه کت بداتی ئیش و کاری پیبکه یهت ، وه مالی نه وه که سهه ی ده بیته کار به دهست به سهه یه وه له مالی هه تیو و مالی خیر و چاکه و هاوشیوه کانی ، وه دانه وه ی قهرزی فروشراو ، وه له باتی قهرز هینراو ، وه ماره یی ئافرهت ، وه کریی نه وه شتانه ی که سو دیان لی وهر ده گیریت .. هتد .

خودا ده فهرمویت : ﴿ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جُرُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا إِنَّ الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴾ [سورة المعارج: (١٩-٢٥)] ، تا نه وه ی ده فهرمویت : ﴿ هُمْ لَأَمَانَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴾ [سورة المعارج: (٣٢)] .

واته : مروقی بی پروا به شیوه یه که دروست کراوه خراپه ی تووش بوو بیزار و دلته نگ ده بیته ، وه نه گهر تووشی خیر و چاکه بوو چروکی و پیسکه ی دهکات ، نه وه که سانه نه بیته که نویژ نه کهن و له سهه ی به رده وامن و زه کاتی سهروهت و سامانه که یان دهر ده کهن ده یه دن به وه که سانه ی داوایان لیده کهن له بهر نه بوونی وه نه وانهش که بی سهروهت و سامان ... تا ... نه وه که سانهش پاریزگاری نه مانته که یان ده کهن و به لینه کانیان ده پاریزن .

وه پهروه دگار ده فهرمویت : ﴿ إِنْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لَتَخْحَكُنَّ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ بِمَا أَرَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَّ لِلْحَاطِثِينَ حَاصِمًا ﴾ [سورة النساء: (١٠٥)] .

واته : ئیمه قورئانمان ناردوته خواره وه بو نه وه ی ناوژی خه لک بکه ی به وه ی که خودا فیبری کردویت وه به هیچ شیوه یه که پشتگیری ناپاکان مه که .

وه پیغه مبهه ﷺ ده فهرمویت : " أَدْ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكَ ، وَلَا تَخُنْ مِنْ خَانَكَ " ^(٤٠) ، واته : نه مانته بده دهستی نه وه که سهه ی لای داناویت ، وه ناپاکی مه که له گهل که سهه ی که ناپاکی لی کردویت ، وه دیسان پیغه مبهه ﷺ ده فهرمویت : " المؤمن من آمنه المسلمون على دمايتهم وأموالهم ، والمسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده ، والمهاجر من هجر ما هي الله عنه ، والجاهد من جاهد نفسه في ذات الله " ^(٤١) .

واته : باوه ردار که سهه ی که موسلمانان بیباک بن لی له خوین و مالیان ، وه موسلمان ده بیته موسلمانان له دهم و دهستی پاریزراو بن ، وه کوچکه که سهه ی که دورکه ویته وه له وه ی خودا پیی ناخوشه ، وه تیکوشه که سهه ی که ته نها له بهر خودا تیکوشیت ، نه وه فهرموده یه صحیحه و به شیکی له ههردوو (صحیح) ه که دایه و به شه که ی تری له سونه ی (ترمذی) دایه ، وه پیغه مبهه ﷺ دیسان ده فهرمویت : " من أخذ أموال الناس يريد أداءها أداها الله عنه ، ومن

40. رواه أبو داود (٣٥٣٥)، والترمذي (١٢٦٤)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٢٤٠).

41. قوله: [المؤمن من آمنه المسلمون على دمايتهم وأموالهم] رواه الترمذي (٢٦٢٧)، والنسائي (٤٩٩٥)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٦٧١٠)، وقوله [المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده ، والمهاجر من هجر ما هي الله عنه] رواه البخاري (١٠) واللفظ له، ومسلم (٤٠)، وقوله [الجاهد من جاهد نفسه في ذات الله] صححه الألباني في صحيح الجامع (٦٦٧٩) دون قوله (في ذات الله).

أخذها يريد إتلافها أتلغه الله " (۴۲) ، واته : هه‌ر که‌سیک مائی خه‌لکی بیات و بیه‌ویت بیداته‌وه خودا دانه‌وهی بؤ ئاسان ده‌کات ، وه هه‌ر که‌سیک بیه‌ویت به‌فیرۆی بدات خودا له‌ناوی ده‌بات .

ئه‌گه‌ر خودا پی‌ویستی کردبئی ئه‌و راسپاردانه‌ی که به‌ئاسایی ده‌برین به‌باشی بدرینه‌وه ، بؤ ئه‌وه سه‌رنج‌مان راده‌کیشیت که داگیرکراو و دزی و ناپاکی و هه‌ر سته‌میکی تر پی‌ویستره بدرینه‌وه ده‌ستی خاوه‌نه‌کانیان ، وه هه‌روه‌ها شته خوازراوه‌کان (استعاره) ، وه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌وتاری حه‌جی مال ئاوايیدا فه‌رموی : " العارية مؤداة ، والمحة مردودة ، والدين مقضي ، والزعيم غارم ، إن الله قد أعطى كل ذي حق حقه ، فلا وصية لوارث " (۴۳) .

واته : ئه‌و شته‌ی ده‌خوازریت (استعارة) ده‌بیئت بدرینه‌وه ، وه ئه‌و شته‌ی بؤ ماوه‌یه‌کی کاتی ده‌بریت و سودی لی‌وه‌ده‌گیریت ده‌بیئت بگه‌ریترینه‌وه ، وه قه‌رن ده‌درینه‌وه وه ئه‌و که‌سه‌ش ده‌بیته بریکاری قه‌رزاریک به‌ر پرسه و قه‌رزاره تا قه‌رزاره‌که قه‌رنی خاوه‌نه‌که‌ی ده‌داته‌وه ، به‌پارستی خودا مافی هه‌موو خاوه‌ن مافیکی داوه ، وه میراتگراو بؤیان نییه ده‌ست وه‌رده‌ن له‌مولکی باوکیان زیاتر له‌مافی خو‌یان .

ئه‌م به‌شه کاربه‌ده‌ستان و خه‌لکیش له‌خۆده‌گریت ، هه‌ریه‌که له‌وان پی‌ویسته ئه‌و ئه‌رک و مافانه‌ی له‌سه‌ریانه به‌باشی راپیه‌پینن ، له‌سه‌ر خاوه‌ن ده‌سه‌لات و کاربه‌ده‌سته‌کانی له‌مال به‌خشیندا پی‌ویسته مافی هه‌موو خاوه‌ن مافیکی بدن ، وه خه‌زنه‌داره‌کانی وه‌ک سه‌رۆک دیوان پی‌ویسته ئه‌وه‌ی له‌سه‌ریانه به‌رامبه‌ر به‌کاربه‌ده‌ست به‌باشی راپیه‌پینن ، وه له‌سه‌ر خه‌لک پی‌ویسته ئه‌و مافانه‌ی له‌سه‌ریانه به‌جیان به‌پینن ، وه بؤ خه‌لک نییه له‌کاربه‌ده‌ستان داوای مال و پارهی‌ه‌که بکه‌ن که شایه‌نی نه‌بن ، ئه‌گه‌ر وانه‌بن له‌و چینه خه‌لکه ده‌بن که خودا پینان ده‌فه‌رمویت : ﴿ وَمَنْ يُلْمِ مِنْكُمْ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رِضًا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ سَخَطُونَ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَمَسْئُولُهُمْ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِنَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَمَسْئُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴾ [سورة التوبة: (۵۸ ، ۵۹)] .

واته : هه‌یانه ره‌خنه و گازه‌نده‌ت لیده‌گریت له‌به‌ر مائی خیر وچاکه ئه‌گه‌ر به‌ش بدرین رازی ده‌بن ئه‌گه‌ر پینان نه‌دریت ئالۆز ده‌بن و توپه ده‌بن ، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌وان رازی بونایه به‌وه‌ی که خودا و پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پینداون وه‌بیان و تبايه خودامان به‌سه خودا و پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌چاکه‌به‌شمان ده‌ده‌ن ، ئیمه بۆلای خودا ده‌گه‌ریینه‌وه ، دوا‌یی په‌روه‌دگار پوونی ده‌کاته‌وه که ئه‌و ماله بؤ کییه : ﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَىٰ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْعُرْءِ مِنْ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَإِنَّ السَّبِيلَ فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾ [سورة التوبة: (۶۰)] .

واته : مائی خیر ته‌نها بؤ هه‌ژارو گه‌داو ئه‌وه‌که‌سانه‌ی ئیشی له‌سه‌ر ده‌که‌ن و ئه‌وانه‌ی دنه‌وا‌یی ده‌کرین و به‌نده‌و قه‌رزارو تیکۆشه‌ری ریگه‌ی خودا و ری‌بواره ، خودا وای پی‌ویست کردوه ، خودا زاناو دانایه ، ئه‌وانه‌ی مافی کاربه‌ده‌ستان به‌سه‌ریانه‌وه‌یه پی‌ویسته به‌ئه‌نجامی بگه‌یه‌نن ، ئه‌گه‌رچی کاربه‌ده‌سته‌که سته‌م کاریش بیئت ، وه‌ک چۆن پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کاتیکی باسی سته‌می کاربه‌ده‌ستان ده‌کات ده‌فه‌رمویت : " أدوا إليهم الذي لهم ، فإن الله سائلهم عما إستراعهم " (۴۴) ، واته : چی ئه‌وان له‌سه‌رتانه به‌ئه‌نجامی بگه‌یه‌نن ، خوداش پرسیاری خه‌لکیان لیده‌کات ، وه‌له هه‌ردوو صحیحه‌که‌دا له‌ أبو هریره وه‌هاتوه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت : " كانت بنو إسرائيل تسوسهم الأنبياء ، كلما هلك نبي خلفه نبي ، وإنه لاني بعدي وسيكون خلفاء كثيرون ، قالوا فما تأمرنا ؟ فقال : أوفوا ببيعة الأول فالأول ، ثم أعطوهم حقهم فإن الله سائلهم عما إستراعهم " (۴۵) ، واته : نه‌وه‌کانی ئیسرائیل پی‌غه‌مبه‌ران سیاسته‌تمه‌داریان بؤ ده‌کردن ، هه‌رکاتیکی پی‌غه‌مبه‌ریک له‌ناو چووبایه ، پی‌غه‌مبه‌ریکی تر جیگه‌ی ده‌گرتوه ، وه له‌ دوا‌ی من پی‌غه‌مبه‌ر نایه‌ت به‌لام جینیشینیکی زۆر ده‌بیئت ، وتیان

42 . رواه البخاري (۲۳۸۷)

43 . رواه أبو داود (۳۵۶۵) ، والترمذي (۲۱۲۰) ، و ابن ماجه (۲۳۹۸ ، ۲۷۱۳) ، و صححه الألباني في صحيح أبي داود .

44 . صحيح الجامع : (۴۴۶۶) .

45 . رواه البخاري (۳۴۵۵) ، ومسلم (۱۸۴۲) .

: به چى فرمانمان پيښه كېت ؟ فهرموى : دست به به لینه كه مه وه بگرن ، وه مافيان بدن ، چونكه خودا پرسيارى مافى خه لکیان لیښه كات ، وه دیسان له هه ردوو صحیحه كه دا هاتوو له ابن مسعود هوه رضی الله عنه پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمویت : "انکم سترون بعدی ، اثره و امورا تنکروها : قالوا فما تأمرنا به یارسول الله ؟ قال : أدوا إليهم حقهم وأسألوا الله حقکم" (٤٦).

واته : دواى من خوویستی و کارانیك ده بیینن كه پیټان ناخوش ده بیټ ، وتیان : به چى فرمانمان پيښه كېه ؟ فهرموى : مافه كانی نه وان بدن ، وه داواى مافى خوټان له خودا بگرن ، وه بو کار به دهستان نییه مال و سهروته و سامان به پیی هه واو ناره زوى خوټان دابهش بگرن وهك چوځن خاوهن مولك مولكه كه هى دابهش ده كات ، چونكه نه وان نه میندارو چیگرو بریكارن نهك خاوهن مولك ، وهك چوځن پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمویت : " إني والله لا أعطي أحداً ولا أمنع أحداً ، وإنما أنا قاسم أضع حيث أمرت " (٤٧).

واته : سویند به خودا من به شى كه سیك نادم و له كه سیش ناگرمه وه ، چونكه من تنها دابهشكه ریكم چوځن فرمانم پیډرا نه وه ده كم ، وه له ابو هریره یشه وه فهرموده یه كه نزيك له مه گيږپراوه ته وه ، نه وه پیغه مبه رى خوداى جیهانیانه به پراشكوى راپده گه یه نیټ كه پیډان و پیښه دانی مال به ویست و ئیراده و هه لېژاردنى خوټى نییه ، وهك چوځن خاوهن مال په وایه بوټى هه لئس و كهوت له مال و سهروته و سامانى خوټا بکات ، وه یان وهك پادشاکان هه رکیان خوش بوټ به شى ده دن ، وه رقیان له كه سیك بى لیښه گرنه وه ، چونكه نه وه بهنده ی خودایه سهروته و سامان به فهرمانى خودا به شده كات ، وه چوځن خودا فهرمانى پیبكات نه وه ده كات .

پیاویك به عمرى كوپى خه تابى وت : نه ی فرمان په وای برواداران ، بوچی كه میك زیاتر له مالى خودا بو خوټ خه رج ناكه یټ ، عمر فهرمووى : ده زانى نمونه ی من وخه لك چوځن ، وهك كوټه له خه لكیك وایه له سه فهریكدا بن ، پاره یه كه له یه كتر كوټ بگرنه وه ، وه بیډه نه ده ستى یه كیكیان خه رجى بکات بوټان ، ئایا دروسته نه وه كه سه بریك له و پاره بو خوټى وه لانی ؟

وه جاریك مالىكى زورى پیښ یه كیان بو عمر رضی الله عنه هینا فهرموى : خه لكیكى ده ستپاك نه مانه ته یان گه یانده ده ستى نه مانه ت پاریزك ، خه لكیك كه له وى ناماده بوون پییان وت : تو نه مانه تى خودات پاراستوه ، بوټیه خه لكیش نه مانه ته كانی تو ده پاریزن ، وه نه گهر تو به و ماله وه راتبواردایه و خوش گوزه رانیت به سه ره وه بكردایه ، نه وانیش وایان ده كرد ، وه پیویسته بزانیټ كار به دهستان وهك بازریك وان ، هه رچی له و بازاره دا به بره وى بوو پیویسته بوټى به یینن ، وه عمرى كوپى عبدالعزیز رضی الله عنه ده فهرمویت : نه گهر لای كار به دهستان راست گوى و چا كه كارى و داد په روه رى و نه مانه ت پاریزی باو بوو ، توشى نه وانه ده بن ، به لام نه گهر درو و خراپه كارى و سته م و ناپاكي باو بوو ، بى گومان توشى نه وانه ده بن ، وه نه وه ی له سه ر كار به دهستان پیویسته سه روه ت و سامان به په وایى وه رېگرن وه له كویدا پیویست بوو خه رجى بگرن ، وه له نه وه كه سانه ی نه كه ن كه شایسته یین ، على كوپى ابو طالب رضی الله عنه پییان رابگه یاندا كه یه كیك له كار به دهسته كانی سته مى كردوه ، ده یفه رموو : په روه رداگار من فرمانم پی نه داون سته م له بهنده كانی تو بگرن و مافه كانی تو پیشیل بگرن .

46 . رواه البخاري (٣٦٠٣) ، ومسلم (١٨٤٣) .

47 . رواه البخاري (٣١١٧) .

به‌شی دووهم

به‌شه‌کانی سه‌روهت و سامانی ده‌ولت

ده‌ست که‌وته‌کانی جه‌نگ

مالی ده‌ولت نه‌وهی له قورئان و سوننه‌تدا هاتووہ سی جوړه : ده‌ست که‌وته‌کانی جه‌نگ ، و مالی خیر و چاکه ،
نه‌وهی به بی جه‌نگ له مالی به‌رامبه‌ر ده‌ستی به‌سه‌ر دا ده‌گیریت (الفیء) .

ده‌ست که‌وته‌کانی جه‌نگ : بریتیه له و سه‌روهت و سامانه‌ی که له جه‌نگی دژی بی پرواکاندا ده‌ستی به‌سه‌ردا
ده‌گیریت ، خودا له سوره‌تی نه‌نقالدا باسی کردووہ ، که له جه‌نگی به‌دردا دابه‌زیوه وه‌ناوی ناوه (أنفال) چونکه مالیکی
زور بوو ، ده‌فهرمویت : ﴿سَأَلُواكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ [سورة الأنفال(۱)] .

واته : پرسپاریان لیکردیت ده‌رباره‌ی نه‌نقال بلای نه‌و مالہ بو خودا و پیغه‌مبه‌ره ... تا نه‌وهی ده‌فهرمویت : ﴿
وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾ [سورة الأنفال(۴۱)] .

واته : بزائن نه‌وهی له جه‌نگی بی‌پرواکاندا ده‌ستان که‌وتووہ پینج یه‌کی بو خودا و پیغه‌مبه‌ر و خزمه‌کانیه‌تی ﷺ وه
بو هتییوو و گه‌دا و ریپوارانه ، هه‌ر له و باره‌یه‌وه ده‌فهرمویت : ﴿فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ﴾ [سورة الأنفال:
(۶۹)] .

واته : نه‌وهی له جه‌نگدا ده‌ستان که‌وتووہ پاک و حه‌لاله بیخون و له خودا بترسن چونکه خودا لیبورده و به‌به‌زه‌ییه

وه له هه‌ر دوو صحیحه‌که‌دا هاتوه له جابری کوپی عبدالله وه ﷺ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فهرمویت : " أعطيت خمساً لم
يعطهن نبي قبلي ، نصرت بالرعب مسيرة الشهر ، وجعلت الارض لي مسجداً وطهوراً فأیما رجل من امتي أدركته الصلاة فليصل ،
وأحلت لي الغنائم ولم تحل لأحد قبلي ، وأعطيت الشفاعة ، وكان النبي يبعث إلى قومه خاصة وبعثت إلى الناس عامة " (۴۸) .

واته : پینج شتم پی به‌خشراوه به‌هیچ پیغه‌مبه‌ریکی پیش من نه‌به‌خشراوه : دوژمنانم له‌دوری یه‌ک مانگ ریگه‌ لیم
ده‌ترسن ، وه زه‌ویم بو کراوه‌ته مزگه‌وت و پاکه‌روه ، هه‌ریه‌که له نومه‌ته‌که‌م له هه‌رکوی کاتی نویژ هات ده‌توانیت
نویژیکات ، وه ده‌ست که‌وته‌کانی جه‌نگم بو حه‌لال کراوه و بو هیچ که‌س پیش من حه‌لال نه‌بووه ، وه (شفاعة)م
پیغه‌خشراوه ، وه هه‌موو پیغه‌مبه‌رانی پیش من ته‌نها بو گه‌له‌که‌ی خویمان ده‌نی‌ران ، من بو هه‌موو خه‌لک نی‌راوم .
وه دیسان ده‌فهرمویت : " بعثت بالسيف بين يدي الساعة ، حتى يعبد الله وحده لا شريك له ، وجعل رزقي تحت ظل رمحي ،
وجعل الذل والصغار على من خالف أمري ، ومن تشبه بقوم فهو منهم " (۴۹) ، واته : له‌نزيك دواپوژدا نی‌راوم به‌جه‌نگ دژی
بی‌پرواکان ، هه‌تا ته‌نها خودا بیه‌رستریت و هاوه‌لی بو بریار نه‌دریت ، وه پوژیشم له ژیر سایه‌ی په‌که‌مدایه ، وه سوک
و ریسوایی بو که‌سانیکه که پیچه‌وانه‌ی فه‌رمانم ده‌کن ، وه هه‌رکه‌سیک خوی بچوینیت به‌هه‌ر گه‌لیک نه‌وه له‌وانه .

نه‌وهی پیویسته له‌ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ پینج یه‌که ، وه نه‌و پینج یه‌که دابه‌ش ده‌کریت به‌سه‌ر نه‌و که‌سانه‌ی که
خودا باسیکردن له نایه‌ته‌که‌ی سه‌روه ، وه نه‌و چوار به‌شه‌که‌ی تری به‌سه‌ر نه‌و جه‌نگاوه‌رانه‌دا دابه‌ش ده‌کریت که نه‌و
شتانه‌یان به‌ده‌ستکه‌وت گرتووہ ، عمری کوپی خه‌تاب ﷺ ده‌فهرمویت: ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ بو که‌سانیکه که ناماده‌ی
پوو به‌پوو نه‌وه‌که بوویبتن ، نه‌وه‌که‌سانه‌ی که ناماده‌بوون بو جه‌نگ ، جه‌نگابن یان نا ، به‌یه‌کسانی له نیوانیاندا
دابه‌ش ده‌کریت ، فه‌زلی که‌س به‌سه‌ر که‌سی تردا ندریت ، نه‌له‌به‌ر سه‌روکایه‌تی یان په‌چه‌له‌ک یان له به‌ر چاکه و
ناوداری ، وه ک چون پیغه‌مبه‌ر ﷺ وخه‌لیفه‌کانی دابه‌شیان ده‌کرد .

وه له صحیحی بوخاری دا هاتووہ که سعدي کوپی ابي وقاص وای گومان

48 . رواه البخاري(۳۳۵)، ومسلم(۵۲۱) .

49 . رواه أحمد(۵۰۹۳)، وصححه الألباني في صحيح الجامع(۲۸۳۱) .

برد كه به شى خوى له سهربازه كانى زياتره ، پيغهمبر ﷺ پيى فرموى : " هل تنصرون وترزقون إلا بضعافكم " (۱۰۰) ، واته : نيوه سهرناكهون و پوزى نادرين نه گه رلاواز و سهربازه كانتان نه بيت ، وه له مسندى نه حمده دا هاتوه سعدى كورپى ابى وقاص دهلى وتم : نهى پيغهمبرى خودا ﷺ : كه سيك كومه ليك ده پاريزيت ، به شه كهى نهو و نهوانى تر وهك يه كه ؟ فرموى : " ثكلتك ابن أم سعد ، وهل ترزقون وتنصرون إلا بضعافكم " (۱۰۱) ، واته : له بارى داىكى سعد بچوويتايه ، پوزى نادرين و سهرناكهون نه گه رلاواز و سهربازه كانتان نه بيت .

وه ههروه ها دستكه وته كانى جهنگ دابهش دهكرا ، له دهوله تى نه موى و عه باسيدا ، كاتيك موسلمانان ده جهنگان له گه ل روم و تورك و بهر بهر (ته ته ر) ، به لام كاربه دهستى گه وره ده توانيت بو هاندان كه ميك زياتر بدات ، بو نمونه به تيببى كه ده ريان كرديتته ناو سوپاى دوژمن ، يان بو كه سيك سهر كه وتيببى ده رگاي قه لاي مؤلگه ي دوژمنانى كرديتته وه ، يان كه سيك پيشه واي دوژمنانى له ناو بردبيت كه به هويه وه دوژمنان شكابن ... هتد ، چونكه پيغهمبر ﷺ و خه ليفه كانى و ايان ده كرد .

له سهره تاي جهنگدا نه گه ر تيببى دهستكه وتيان هه بوايه چواريه كى نهو دهسته كه وته بو خويان ده بوو دواى ده رهيئاننى پينج يه كى ، به لام نه گه ر تيببى دواى كوتايى هاتنى جهنگ شوينى سوپاى دوژمن بكه وبت و زه فهران پييبات و شتيان ليبه دهستكه وت بگريت نه وه سى يه كى بو خويان ده بيت دواى ده رهيئاننى پينج يه كى ، نه مه جياوازه له به شى خويان ، و پشكيكى زياتره ، هه نديك له زانايان ده لين : نهو زياده يه له و پينج يه كه يه كه بو ده ولت داده نريت ، هه نديكى تريان ده لين نهو زياتر پيدانه له هه موو دهستكه وته كه يه ، له بهر نه وه ي فه زلى جهنگاوه ريك به سهر يه كيكي تردا نه دريت ، به لام نه وه ي راستى بيت دروسته له و چوار به شه بيت كه تايبه ته به جهنگاوه ران نه گه رچى نه وه جياوازيه له نيوانياندا ، به لام ده بيت له بهر بهر ژه وه ندى ئاينى بيت نهك هه واو ئاره زوو ، وهك چون پيغهمبرى خودا ﷺ چهند جاريك واي كر دووه ، نه وه ش وته ي زانايانى شام و ابو حنيفه و نه حمده و زانايانى تريشه ، وه له سهر نه مه و تراوه كاربه دهست ده توانيت چواريه كى يان سى يه كى زياتر بدات به مخرج بيت يان بى مخرج ، بو نمونه نه گه ر بلت : نه وه ي ئاسانكاريمان بو بكات بو چونه ناو مؤلگه ي دوژمن نه وه نده پاداشت ده دريتته وه ، يان هه ركه سيك فلان كه سم بو له ناوبيات فلان شتى ده ده مى ، وه دروست نييه له سى يه كى دهستكه وت زياتر بدرت ، وه ده بيت زياده دان له بهر مخرجيك بيت له مه دا دوو وته ي ئيمامى نه حمده و نهوانى تر هيه ، وه به وته يه كى صحيح له ئيمامى نه حمده گير اوته وه نه وه ي شتيك به دهستكه وت بگريت بو خويه تى ، ههروه ها له پيغهمبر ﷺ گير اوته وه له جهنگى به دردا وايفه رمووه ، نه گه ر بهر ژه وه نديه كى له و كاردا ببينا يه .

نه گه ر كوكرده وه ي دهستكه وته كانى جهنگ و دابه شكردى ئيشى فرمانر وه ي موسلمانان بيت ، دروست نييه كه س له و دهست كه وتانه به دريه وه ببات : ﴿ وَمَنْ يُؤَلِّ يَاتٍ مَّا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ [سورة آل عمران : (۱۶۱)] .

واته : نه وه ي دزى له دهستكه وتى جهنگ بكات نه وه ي دزيويه تى ده يه نييت له پوزى دواى ، چونكه نهو كاره ناپاكيه ، تالان كردن دروست نييه ، چونكه پيغهمبر ﷺ فرمانى كر دووه نهو كاره نه كريت ، نه گه ر فرمان ره واي موسلمانان دهستكه وتى جهنگى كو نه كرده وه و دابه شى نه كرد ، وه روخسه تى دا هه ريه كه به شى خوى ببات ، نه وا دروسته هه ريه كه به شى خوى ببات به بى ستم دواى جيا كر دنه وه ي پينج يه كى ، وه هه رچى ئاماره بيت بو روخسه ت دان نه وه به ماناي روخسه ته ، به لام نه گه ر روخسه تى نه دا ، يان روخسه تىكى نادروستى دا ، نه وكات دروسته نه ندازه ي نه وه ببات كه نه گه ر بهش بكرت بهرى ده كه وبت ، به لام ده بيت يه كسانى ره چاو بكات .

وه نه وه ي قه ده غه ي بكات موسلمانان دهستكه وته كانى جهنگ كو بكه نه وه ، وه ريگه به كاربه دهست ده دات نه وه ي ده يه وبت واي ليبيكات ، نه وا نهو دوو وته ي سهر وه بهر هنگاريانه ، وه ئاينى خودا مام ناوه نده (وسط) : وه داد وايه كه

50 . رواه البخاري (۲۸۹۶).

51 . رواه أحمد (۱۴۹۶) ، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۲۸۳۱).

له دابه‌شکردندا بۆ پیاده به‌شیک و بۆ سواری ئەسپی عەرەبی سیّ بەش ، به‌شیکی بۆ خاوه‌نه‌که‌ی و دوو به‌ش بۆ ئەسپه‌که‌ی ، به‌و شیوه‌یه پیغه‌مبەر ﷺ له سالی خه‌یبه‌ردا دابه‌شی کردوو ، هه‌ندیك له زانایان ده‌لین بۆ جه‌نگاوه‌ر دوو به‌شه به‌لام ئەوه‌ی سه‌ره‌وه سوننه‌تی صحیح به‌لگه‌یه له‌سه‌ری ، چونکه ئەسپ پیویستی به‌ نالیک و خواردن ده‌بیّت و خاوه‌نه‌که‌شی پیوه‌خه‌ریک ده‌بیّت ، وه قازانجی سواری زیاتره له‌پیاده له‌کاتی شه‌ردا ، وه هه‌ندیك ده‌لین ئەسپی عەرەبی و دوو‌په‌گ به‌یه‌کسانی به‌ش ده‌درین ، وه هه‌ندیکی تر ده‌لین ئەسپی دوو په‌گ یه‌که به‌شی ده‌دریّت ، وه‌ها گێراوه‌ته‌وه له پیغه‌مبەر ﷺ و یارانێ .

ئەسپی دوو‌په‌گ به‌و ئەسپانه ده‌لین که دایکیان نه‌به‌تیوه " پییده‌لین برزون " وه هه‌ندیك پییده‌لین (تتری) ، ئەسپ بیّت یان ماین وه (الإکیدش) و (رمکه) و (حجر) یشی پییده‌لین ، پیشینان ئەسپیان بۆ جه‌نگ ئاماده ده‌کرد ، له‌به‌ر به‌هیزی و تیژ‌ه‌وی ، وه بۆ به‌سه‌ردادان و مانه‌وه حجریان به‌کارده‌هینا چونکه ده‌نگی نییه دوژمنان ناگادار بکاته‌وه له‌کاتی خۆ‌حه‌شارداندا ، وه بۆ ریگه ماینیان به‌کار ده‌هینا چونکه به‌ نارامه له ریگه‌دا .
ئەگه‌ر ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ سامانیك بوو پیشتر هی موسلمانان بوو له‌ موک و عقار یان مائی گوازاوه ، وه‌خاوه‌نه‌که‌ی پیش دابه‌شکردنی ناسییه‌وه ، ئەوه ده‌گه‌ری‌نیه‌ته‌وه بۆی ، موسلمانان کۆران له‌سه‌ر ئەوه .
به‌شه‌کانی ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ و حوکمه‌کانی ، وته‌و به‌لگه‌یه‌کی زۆری له‌سه‌ره ، موسلمانان له‌سه‌ر هه‌ندیکی کۆران و له‌سه‌ر هه‌ندیکی تری ناکوکن ، ئیره شوینی باسکردنی نییه ، لی‌ره ته‌نها کۆمه‌لیک پرسته‌ی کۆراوه‌م باسکردوو .

به‌شی سیّ یه‌م

به‌شه‌کانی سه‌روه‌ت و سامانی ده‌وله‌ت

مائی خیر و زه‌کات

مائی زه‌کات بۆ ئەو که‌سانه‌یه که خودا له قورئاندا باسی کردون ، له پیغه‌مبەر ﷺ گێراوه‌ته‌وه : پیاویک داوای مائی زه‌کاتی لیکرد ، فه‌رموی : " إن الله لم یرض فی الصدقة بقسم نبي ولا غیره ولكن جزأها ثمانية أجزاء ، فإن كنت من تلك الأجزاء أعطيتك " (۵۲) ، واته : خودا له‌مائی زه‌کات به‌ دابه‌شکردنی پیغه‌مبەر و که‌سانی تریش رازی ناییت ، خۆی به‌سه‌ر هه‌شت کۆمه‌لدا به‌شی کردوو ، ئەگه‌ر تۆ یه‌کیک له‌و کۆمه‌لانه‌بیّت به‌شت ده‌دم .
هه‌ژار و گه‌دا مانای ده‌ست نه‌چوون و ناته‌واوی پیداوایستییه‌کانیان کۆیان ده‌کاته‌وه ، زه‌کات بۆ ده‌وله‌مه‌ند و که‌سیکی به‌هیز که توانای کاسپیکردنی هه‌بیّت دروست نییه .

ئەو که‌سانه‌ی ئیشی له‌سه‌رده‌که‌ن ئەوانه‌ن که کۆی ده‌که‌نه‌وه و ده‌پاریزن و تۆماری ده‌که‌ن ، وه ئەوانه‌ی دلنه‌واوی ده‌کرین له‌ ئەو مال و ده‌ست که‌وتانه‌دا باسی ده‌که‌ین " به‌ویستی خودا " که به‌بی جه‌نگ وه‌ده‌ست دین ، وه به‌نده ، یارمه‌تی ئەوانه‌ش ده‌گرێته‌وه که په‌یمانیاں واژۆ کردوو که به‌ به‌رامبه‌ریک ئازاد بکرین ، وه به‌های ئازادی دیل ده‌گرێته‌وه ئەمه‌ش به‌هیزترین وته‌یه له‌م باسه‌دا ، وه قه‌رزاران ئەو که‌سانه‌ن پاره‌یان به‌لاوه‌یه و ناتوانن بیده‌نه‌وه ، له‌پاره‌ی زه‌کات بۆیان ده‌دریته‌وه ئەگه‌رچی زۆریش بیّت ، مه‌گه‌ر له‌ سه‌رپیچی خودای په‌روه‌ردگادا ئەو قه‌رزه‌یان هاتبیته‌ سه‌ر ، ئەو کات نایان دریتی تاتۆبه‌ ده‌که‌ن و په‌شیمان ده‌بنه‌وه ، وه له‌ریگه‌ی خودا ئەو جه‌نگاوه‌رانه‌ن که ئەوه‌نده سامانیان نییه به‌شی جه‌نگیاں بکات ، ئەوه‌نده‌یان ده‌دریته‌ی پیی بجه‌نگن ، یان هه‌موو پیداوایستییه‌کانی جه‌نگ له‌ ئەسپ و چه‌ک و تفاق‌ی جه‌نگ و بزۆی و موچه‌یان بۆ دابین ده‌کریت ، وه حه‌جیش له‌ریگه‌ی خودایه وه‌ک چۆن پیغه‌مبەر ﷺ و ایفه‌رموو ، وه ری‌بوار ئەو که‌سه‌یه که له ولاتیکه‌وه بۆ ولاتیکی تر بچیت .

بهشی چوارهم بهشكانی سهروهت و سامانی دهولت دهست كهوتی بی جهنگ

دهستكهوتی بیجهنگ له بنچینهدا خودا له سورهتی (الحشر) باسی کردوه ، که له جهنگی (بني نضیر) دایبه زاندوو دهی جهنگی بهدر ، دهفرمویت : ﴿ وَمَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا مَرْكَبٍ وَلَا كُنْتُمْ يَسْلُطُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ يَسَاءٍ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ الْقُرَىٰ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كُلِّ لَنَا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ ديارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالَّذِينَ بَوَّءُوا الدَّامِرَ وَالْيَمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجِبُونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿ [سورة الحشر : (١٠-٦)] .

واته : ئەوهی خودا دهستی خستن له مال و سهروهتی (بني نضیر) که هیچ ماندوو نه بوون و سواریه کانتان ناماده نه کرد ، به لکو خودا پیغه مبه ره که هی سهر دهخات به سهر هرکیدا بیهویت ، خودا به سهر هه موو شتی کدا به توانیه ، ئەو سهروهت و سامانهی که به بی جهنگ خودا دهستی پیغه مبه ره که هی دهخات ﷺ له شارو گونده کان بو خودا و پیغه مبه و که سوکاری و هه تیو و که دا و ریواره ، بو ئەوهی ئەو ماله دهوله مهنده کان نه یخون ، ئەوهی که پیغه مبه ﷺ فه مانقان ده داتی و ابکهن و ئەوهی فه رمان دهکات که نه یکه وازی لی بهینن ، وه له خودا بترسن به راستی خودا سازای زور تونده ، ئەو ماله بو کۆچکه ره هه ژاره کانه که له مال و ولاتی خویمان ده رکراون ، به ته مای فه زل و په زامه ندی خودان وه خودا و پیغه مبه ره که هی ﷺ سهرده خه نه وانه راستگون ، وه پشتیوانان پیش ئەوان که چه زیان ده کرد ئەوان کۆچیکه نه بو لایان ، و هیچ له دلناگرن له بهر ئەوهی ئەو ماله به براکۆچه ره کانیان دراوه ، زیاد له وهش ئەوهی که خویمان پیمان خویش بوو ئەیان به خشی به ئەوان ، ئەوهی خوئی له چروکی بیاریزیت ئەوه براوهیه ، ئەوانهش دوی ئەوان دین له تابعیه کان و موسلمانان ده لاین په روه دگار له نیمه و ئەو برایانهی پیش نیمه مردوون خویش به ، وه له دهر و نماندا کینه به رامبه ره هیچ نیمانداریک دروستمه که تو به سوژ و به زه ییت ، په روه دگار باسی کۆچه ران و پشتیوانان دهکات و ئەوانهش له دوی ئەوان دین له سهر ئەو سیفه ته بن دهیانگریته وه تاروژی دوی ئەگهر و ابن ، وه ک چوئن ئەو فهرموودهی خودا دهیانگریته وه که فهرموویه تی : ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ﴾ [سورة الأنفال : (٧٥)] .

واته : ئەوانهی که دواتر باوهریان هیناوه کۆچیان کردوه و له گه لتان تیکووشاون ئەوانه له نیوهن ، وه لهو نایه تهی : ﴿ وَالَّذِينَ آتَوْهُمْ بِأَحْسَانٍ ﴾ [سورة التوبة : (١٠٠)] ، واته : ئەوانهی شوینیان كهوتون به چاکه .
وه لهو نایه تهی : ﴿ وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُمْ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ [سورة الجمعة : (٣)] .
واته : ئەوانهش له وانن که شوینیان به باشه کهوتون و په روه دگار به هیز و دانایه ، وه مانای ئەو فهرموودهی خودای په روه دگار : ﴿ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا مَرْكَبٍ ﴾ [سورة الحشر : (٦)] .

واته : نیوه هیچ نه سپ و حوشتریکتان نه جولاند و تاوتان نه دان ، له بهر ئەوهش فه قیهه کان ده لاین : (الفیء) ئەو سهروهت و سامانهیه که له بیروا کان ده گیریت به بی شهپر و پیکدادان : له بهر ئەوهی جولانی سواریه کان ، واته : جهنگ ، وه ناو نراوه دهستكهوت ، چونکه خودا دهستی موسلمانانی دهخات ، واته : له بیرواکانی ده سینیتته وه بویان ، چونکه له بنچینهدا خودا سهروهت و سامانی دروست کردوو بو یارمهتی دانی بهنده کانی ، وه بهنده کانیشی تهنها بو په رستش دروست کردوو ، ئەو که سانهی باوهریان به خودا نییه جهنگ له گه لایان دروسته له بهر ئەوهی خودا ناپه رستن

، و سهرودت و سامانیان که پشتی پینا به‌ستن بۆ په‌رستشی خودا ، بۆ به‌نده باوهرداره‌کانیه‌تی که ده‌پیه‌رستن ، و نه‌وه‌ی که شایه‌نین بۆیان ده‌گه‌رینیه‌وه ، وهک چۆن هه‌رکه‌سینک میراتی لیداگیر بکریت بۆی ده‌گه‌رینیه‌وه نه‌گه‌رچی نه‌و داگیرکردنه پیش وهرگرتنی میراتیه‌که‌ی بییت ، نه‌مه‌ش وه‌کو نه‌و سهرانه‌یه که له سهر جوله‌که و گاوره‌کان داده‌نریت ، یان وهک نه‌و مالیه‌ی که دوژمن ناگیره‌ستی له‌سهر ده‌کات ، یان به‌دیاری به‌فهرمانه‌وای موسلمانان ده‌دریت ، یان وهک نه‌و پاره‌ی که له ولاتی گاور و هاوشیوه‌کانیان به‌دیاری بۆی دیت هه‌مووی بۆ موسلمانان ده‌گه‌رینیه‌وه ، و ده‌یه‌ک له بازرگانی کالای جهنگ وهرده‌گیریت وه له بازرگانی (أهل الذمة) نه‌گه‌ر هاتن له ولاتی موسلمانان بازرگانیان کرد ، به‌و شیوه‌یه‌ی که عمری کوری خه‌تاب لیبی وهرده‌گرتن .

وه نه‌و مالیه‌ی له‌وانه کۆ ده‌کریته‌وه که په‌یمان ده‌شکینن ، وه نه‌و سهرانه له سهر زه‌وی وزاری بیپرواکان دانراوه ، دوای نه‌وه‌ش ده‌بیته‌ مولکی موسلمانان ده‌بیته‌ بدریته‌ خه‌زینیه‌ی ده‌ولت ، هه‌موو نه‌و مال و سهره‌ته‌ی ده‌دریته‌ ده‌ولت له‌ژیر راقه‌ی ده‌ستکه‌وتی بی جهنگدا جیبی ده‌بیته‌وه ، بۆ نمونه‌وه نه‌گه‌ر موسلمانیک مردو و میراتگریکی دیاری کراوی نه‌بوو ، یان نه‌وه‌ی به‌سته‌م داگیرده‌کریت و نازانریت هی کییه ، یان شتیکی خوازراو (مستعار) ، یان نه‌مانه‌ت که نه‌سته‌مه‌ خاوه‌کانیان بدوژریته‌وه ، وه هه‌موو نه‌و مال و کالانه‌ی که خاوه‌نه‌کانیان نادوژریته‌وه له‌ مولک و مالی گوازراوه ده‌بیته‌ مالی ده‌ولت ، وه له‌بهر نه‌وه خودا له‌ قورئاندا ته‌نها باسی سهرودت و سامانی کردوو که به‌بی شه‌ر ده‌گیرین چونکه که‌س نه‌بووه له‌سهرده‌می پیغه‌مبه‌ر ﷺ ره‌چه‌له‌کی دیار نه‌بیته ، هه‌رکه‌س بمردایه میراتگری دیاری کراوی هه‌بوو له‌بهر ناشکرای ره‌چه‌له‌کی یاه‌رانی ، وه جاریک کابرایه‌ک مرد میراتیه‌که‌ی درایه به‌ته‌مه‌نترین پیایوی خیله‌که‌ی ، واته : نزیکترین که‌س له‌ باپیره‌وه ، کۆمه‌لیک له‌زانیان رایان وایه ئیمامی نه‌حمده‌یه‌کیکه له‌وان ، وه یه‌کیکی تر مرد که‌سی نه‌بوو به‌نده‌یه‌ک نه‌بیته که ئازادی کردبوو میراته‌که‌ی دایه ، کۆمه‌لیک له‌یارانی نه‌حمده‌ واده‌لین ، وه میراتی که‌سیکی به‌که‌سیکی خه‌لکی گونده‌که‌ی داوه ، پیغه‌مبه‌ر ﷺ و خه‌لیفه‌کانی له‌مالی میراتدا زۆر به‌دوای نه‌و که‌سانه‌دا گه‌راون که له‌گه‌ل مردوه‌که‌دا خزمایه‌تیان هه‌بووه وهک باسامانکرد .

وه هیچی له‌ موسلمانان وهرنه‌ده‌گرد جگه له‌ زه‌کات وه‌ فرمانی پیده‌کردن که تییکۆشن له‌ پیناوی خودا به‌مال و زاتی خو‌یان وه هه‌روه‌ها خوداش له‌ قورئاندا فرمانی به‌وه کردوو .

نه‌و سهرودت و سامانه‌ی که وهرده‌گیرا و دابه‌ش ده‌کرا ، فرمانگه‌یه‌کی تایبه‌تی نه‌بوو له‌ سهرده‌می پیغه‌مبه‌ر ﷺ وه هه‌روه‌ها له‌ سهرده‌می نه‌بو بکریش دا ﷺ ، نه‌و ده‌سه‌هاتانه به‌گویره‌ی پیویست دابه‌شده‌کران ، به‌لام له‌ سهرده‌می عمر ﷺ سهرودت و سامان زۆر بوو و ولات فراوانتر بوو وه خه‌لکیش زۆر بوو ، فرمانگه‌یه‌کی بۆ پیدان و یارمه‌تی دانی جه‌نگاوه‌ران و نه‌وانی تریش دانا ، به‌لام دیوانی سهریازی " له‌و سهرده‌مه " فره‌ لایه‌ن بوو ، نه‌و دیوانه‌ گرنگترین دیوانی موسلمانان بوو .

وه بۆ هه‌ر شاریک بۆ باج وده‌ستکه‌وته‌کانی ده‌ولت و نه‌و پارانه‌ش وهرده‌گیران دیوانی تایبه‌تی هه‌بوو ، پیغه‌مبه‌ر ﷺ و خه‌لیفه‌کانی چاودی‌ری و لیپرسینه‌وه‌ی نه‌و فرمانه‌به‌رانه‌یان ده‌کرد که له‌سهر مالی زه‌کات و ده‌ستکه‌وته‌کانی ده‌ولت بوون .

که‌واته : سامان له‌م سهرده‌مه و پیشتریش سی‌ جوړه : جوړی یه‌که‌م کاربه‌ده‌ستان مافی وهرگرتنیان هه‌یه به‌ به‌لگه‌ی قورئان و سونه‌ت و کۆرای موسلمانان وهک باسامانکرد ، وه جوړی دووهم به‌ کۆرا حه‌رامه وهرگرتنی وه‌کو نه‌و سهرانه‌ی که له‌ خه‌لکی شاریک وهرده‌گیریته‌ له‌بهر خوینیک که له‌ نیوانیاندا پزاوه له‌بری نه‌و حه‌ده‌ی که له‌سهریانه ، یان نه‌و پاره‌یه‌ی که به‌ زۆر له‌خه‌لک وهرده‌گیریته‌ ، وه جوړی سی‌ یه‌م وهک مالی نه‌و که‌سانه‌ی که خزمیان هه‌یه ، نه‌ک به‌ناسراوی و ده‌مارگیری نه‌م جوړه‌یان زانیان ناکوکن له‌سهری .

به نسی پینجه م

سته می کاربه دهستان و خه لک

زور جار سته م له کاربه دهستان و خه لکیش دوه شیتته وه ، نه وان مالیک دهبه ن که حه لال نییه بیبه ن ، نه مانیش نه وه می له سه ریان پیویسته نایدن ، وه چون هندی جار سه ریا ز و جوتیار سته م ده کن ، وه هندی خه لک له تیکوشان وازدهینن ، وه کاربه دهستان له مالی خودا بو خویان ده پچرن و به لایده خن که بویان حه لال نییه ، وه هندی سزاده دن له سه ر وهرگرتنی مال ، وه هندی جار نه وه می حه لال و پیویسته وازی لیدهینن و وه کاری حرام نه جام دهن ، وه له بنچینه دا پیویسته نه وه می مالیکی له سه ره بیداته وه ، وه که سیک بارمته یه کی لایه یان پارویه کی لایه ئیش و کاری پیوه ده کات یان کارگه یه کی به ده سته وه یه ، یان بریکاره ، یان قهرزی به لایه وه و ده توانیت بیداته وه ، نه گهر نه و مافه می به سه ریه وه یه نه بیداته وه جا نه گهر پارهبیت یان هه رشتیکی تر ، وه زانرا ده توانیت بیداته وه ، نه وه شایه نی سزادانه تا نه و مافه می که له سه ریه تی ده بیداته وه یان ریگه نیشان ده دات بو وه ده ست هینانه وه می ، و نه گهر پارکه دوزایه وه نه و که سه له زیندانا بو له پارکه می مافی خاوه ن مافه کانی ده دریتته وه ، وه پیویست به لیدانی ناکات ، به لام نه گهر ناماده نه بو ریگه نیشان بدات بو دوزینه وه می وه مافه کان نه داته وه ، ده توانیت لیبدریت تا مافه کان ده گهر پینیتته وه ، وه هه روه ها هه ر که سیک ده سته پیویشت و نه و زه کاته می له سه ری پیویسته نه بیدات سزا ده دریت وه چون له عمری کوری شرید له باوکیه وه ده گهر پینیتته وه پیغمبر ﷺ فه رموویه تی " لئ الواجد یحل عرضه و عقوبته " (۵۳) ، واته : نه و که سه می توانای دانسه وه می قهرزی هه یه و نایداته وه دروسته سکالای لیبدریت و سزابددریت ، وه ده فه رمویت : " مطل الغنی ظلم " (۵۴) ، واته : نه دانه وه می پارهی ده وله مه ند له کاتی دیاری کراودا سته مه ، وه سته م کاریش ده بیت سزا بدریت و زیندانی بکریت .

نه وه ش هه مووان کوپان له سه ری : که هه ر که سیک کاریکی ناروه ا بکات ، یان نه وه می پیویسته له سه ری به نه جامی نه گه یه نیبت شایه نی سزادانه ، نه گهر نه و سزادانه له شه ریه تدا دیاری نه کرابوو کاربه دهستان ده توانن به بوچوونی خویان نه و کاره بکن ، بو نمونه نه وه می پارهی ده وله مه ند ناداته وه له کاتی دیاری کراودا ده توانیت زیندانی بکریت ، نه گهر نکولی کرد ده توانیت لیبدریت ، تا نه و مافه می له سه ریه تی ده بیداته وه ، وه هه موو فقیهه کانی مالکی و شافعی و حنبلی کوپان له سه ری وه هیه جیا وازیه که له م باره یه وه نازانم ، وه بوخاری له صحیحه کهیدا له ابن عمره وه ده گهر پینیتته وه کاتی پیغمبر ﷺ په یمانی له گهل نه هلی خه یبه ردا به ست له سه ر زیرو و چک و تفاقه جهنک پرسیری کرد له جوله که یه که " سعیه می مامی حیی کوری احطب بوو " له گه وه هر و مالی حیی کوری احطب وتی : له نه فه قه و جهنگدا تیچوو ، فه رموی : ((العهد قریب ، و المال اکثر من ذلك)) ، واته : کاتیکی که مه و ماله که له وه زیاتره که خه رج کرابیت پیغمبر ﷺ سعیه می دایه ده سته زیر سزای دا ، وتی (حی) م بینی به پیاسکه یه که وه لیله نه گه را ، رویشتن گه ران توره که یه کی له چه رم دروست کراوی پر له زیریان دوزیه وه (۵۵) ، نه و پیاه (ذمی) بوو ، وه (ذمی) ش دروست نییه سزا بدریت له بهر مافیک نه بیت ، وه هه روه ها هه ر که سیک شتییک بشاریته وه که پیویست بیت ناشکرای بکات سزا ده دریت له بهر به جینه هینانی مافیک له سه ری .

وه نه و کاربه دهستانه می له مالی موسلمانان دهبه ن به ناروه ا ، کاربه ده سته می گه وره لییان وهرده گهر پینیتته وه ، وه کو نه و دیاریانه می به هوئی ئیش و کاره وه وه ری ده گرن أبو سعیدی خدری ﷺ ده فه رمویت : ((هدايا العمال غلول)) (۵۶) ، واته : دیاری کریکاران بو کاربه دهستان وه که نه و ماله یه پیش دابه شکردنی ده سته که وتی جهنگ ده درزیت ، وه ئیبراهیمی

53. رواه أبو داود (٣٦٢٨)، والنسائي (٤٦٩٠)، و ابن ماجه (٢٤٢٧)، و حسنه الألباني في صحيح الجامع (٥٤٨٧).

54. رواه البخاري (٢٤٠٠)، ومسلم (١٥٦٤).

55. رواه أبو داود (٣٠٠٦)، وحسنه الألباني في صحيح أبي داود.

56. رواه أحمد (٢٣٠٩٠)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٧٠٢١).

الحربی له کتابی (الهدایا) له ابن عباسی گپراوته‌وه : پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فرمویه‌تی : " هدايا الأمراء غلول " (۵۷) ،
 واته : نه‌و دیاریانه‌ی دهریئت به‌کاربه‌دهستان وه‌ک نه‌و ماله‌یه پیش دابه‌شکردنی دستک‌وتی جه‌نگ دهریئت ، وه‌ له
 ههردوو صحیحه‌که‌دا له ابو حمید الساعدی ﷺ گپراوته‌وه : " استعمل النبي ﷺ رجلاً من الأزد ، يقال له ابن اللتبية ، على
 الصدقة ، فلما قدم ، قال : هذا لكم ، وهذا أهدي إلي . فقال النبي ﷺ : " ما بال الرجل نستعمله على العمل مما ولانا الله ؛ فيقول :
 هذا لكم ، وهذا أهدي إلي ؟ فهلا جلست في بيت أبيه ، أو بيت أمه . فينظر أيهدي إليه أم لا ؟ والذي نفسي بيده لا يأخذ منه شيئاً ،
 إلا جاء به يوم القيامة يحمل على رقبته ؛ إن كان بعيراً له رغاء ، أو بقرة لها خوار ، أو شاة تيعر ، ثم رفع يديه حتى رأينا عفرتي إبطيه ؛ ثم
 قال : اللهم هل بلغت ؟ اللهم هل بلغت ؟ اللهم هل بلغت ؟ ثلاثاً " (۵۸) .

واته : پیغه‌مبه‌ر ﷺ پیاویکی له هۆزی نه‌زد کرد به‌کاربه‌دهست له‌مالی زه‌کات ناوی ابن لتبیه بوو ، کاتیکی
 گه‌پرایه‌وه وتی : نه‌وه بو ئیویه و نه‌مه‌ش به‌دیاری بو من هیئراوه ، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرموی : نه‌وه چیه ئیمه‌که‌سیک
 ده‌که‌ینه کاربه‌دهست له‌وه‌ی که خودا ئیمه‌ی تیدا به‌پرسیار کردوه ، ده‌لی : نه‌وه بو ئیویه و نه‌مه‌ش به‌دیاری بو من
 هیئراوه ، با نه‌و که‌سه له‌مالی باوکی یان دایکی دابنیشیئت سه‌یریکات بزانه‌که‌س دیاری بو ده‌بات ، سویند به‌و
 که‌سه‌ی گیانی منی به‌دهسته ههر شتیکی لیبات پوژی دوا‌ی دیت به‌سه‌ر گه‌ردنیه‌وه‌یه ، نه‌گه‌ر حوشتریک بیت ده‌نگی
 حوشتری لیدیت ، نه‌گه‌ر مانگا بیت ده‌نگی مانگای لیدیت ، وه‌ نه‌گه‌ر په‌ز بیت ده‌نگی په‌زی لیدیت ، ده‌سته‌کانی بو
 ناسمان به‌رز کرده‌وه هتا سپیایی ژیر باله‌کانیمان بینی و فرموی : خودایه من گه‌یاندیم ؟ سئ جار . وه‌ هه‌روه‌ها
 دلنه‌وایی کردنی کاربه‌دهستان له‌مامه‌له و کرین و فروشتن و به‌کریدان و بازرگانی و کشتوکال و ناودیریدا ... هتد ،
 جوړیکه له دیاری کاربه‌دهستان .

له‌به‌ر نه‌وه عمری کوپی خه‌تاب ﷺ سه‌روه‌ت و سامانی تاییه‌تی کاربه‌دهسته دیندار و خاوه‌ن فه‌زله‌کان ، نه‌وانه‌ی
 که‌گومانی ناپاکیان لینه‌ده‌کرا ده‌یکرد به‌دوو به‌شه‌وه ، به‌شیکی بو ده‌وله‌ت و نه‌ویتری بو خویمان ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی
 له‌وانه‌یه له‌به‌ر ده‌سه‌لته‌که‌یان به‌دیاری و خو‌بردنه پیشه‌وه له‌لایه‌ن که‌سانی تره‌وه بو‌یان برابیت ، چونکه عمر ئیمام
 و کاربه‌دهستیکی دادپه‌روه‌ر بوو هه‌موو داهاته‌کانی ده‌وله‌ت و کاربه‌دهستانی به‌یه‌کسانی
 دابه‌ش ده‌کرد ، به‌لام له‌وه‌ته‌ی کاربه‌دهستان و خه‌لکیش گو‌پاون ، پیویسته له‌سه‌ر مروّقه‌ نه‌وه‌ی فرمانی پیکراوه
 به‌گویره‌ی توانا پای په‌رینیت ، وه‌ وازبه‌ینیت له‌وه‌ی حه‌رامکراوه له‌سه‌ری ، وه‌ ههرشتیک که‌ خودا حه‌لالی کردوه
 له‌سه‌ر خو‌ی حه‌رامی نه‌کات .

کو‌مه‌لیک خه‌لک گیروده‌ی وه‌رنه‌گرتنی دیاری و به‌رتیلی کاربه‌دهستان ده‌بن ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پروگیر نه‌بن مافه‌زه‌وت
 کراوه‌کانیان بو وه‌رگرنه‌وه ، نه‌وه‌ش وازه‌ینانه له‌وه‌ی که‌ خودا له‌سه‌ریان پیویستی کردوه له‌پا‌په‌راندنی ئیش و
 کاری خه‌لک به‌بیبه‌رامبه‌ر ، به‌و کاره‌ش که‌سیکی تر که‌ کاره‌که‌یان بو راده‌په‌رینیت به‌رتیل و دیاریان لیوه‌رده‌گریئت و
 مافه‌کانیان بو ده‌گه‌رینیت‌وه و سته‌میان له‌سه‌ر لا ده‌بات نه‌مه‌یان پیباشتره له‌وی تریان ، چونکه یه‌که‌میان دوا‌پوژی
 خو‌ی له‌به‌ر دونیای که‌سانی تر دوا‌پاندوه . نه‌وی تریشیان له‌و دوا‌پوتره که‌ دیسان دوا‌پوژی خو‌ی له‌به‌ر دونیای
 که‌سانی تر فروشتوه ، چونکه له‌بنچینه‌دا ده‌بیت نه‌وان مافه‌زه‌وتکراوه‌کان بگه‌ریننه‌وه و سته‌مه‌کان له‌سه‌ر خه‌لکی
 لابه‌رن به‌گویره‌ی توانا ، وه‌ پا‌په‌راندنی ئیش و کاری خه‌لک ناوکرۆکی کاری (مهمه) کاربه‌دهستانه .

شایه‌نی باسه‌ ناگادار کردنه‌وه‌ی کاربه‌دهستان له‌پیداویستی‌ه‌کانی خه‌لک و وه‌رینوینی کردنیان بو چاکه‌ی
 (مصلحة) خه‌لک و دورخسته‌وه‌یان له‌زیانی خه‌لک به‌شیوه‌یه‌کی نه‌رم و نیان نه‌ک به‌زیر نوسین ، که‌ هه‌ندیک له‌نوسه‌ران
 و نه‌دیبان و هاوشیوه‌کانیان بو مه‌به‌ستیک نه‌و کاره‌ده‌که‌ن . وه‌ک له‌فرموده‌ی هندی کوپی باوکی هاله ﷺ هاتوه :

57. ذكره المهيبي في مجمع الزوائد (٤/١٥١) وقال: (رواه الطبراني في الاوسط، وفيه ثمان بن سعيد وهو ضعيف) ص ١٣٣.

58. رواه البخاري (٢٥٩٧)، ومسلم (١٨٣٢).

پیغمبر ﷺ دهیفرموو : " أبلغوني حاجة من لا يستطيع إبلاغها ، فإنه من أبلغ ذا سلطان حاجة من لا يستطيع إبلاغها ثبت الله قدميه على الصراط يوم تزل الأقدام " (۵۹).

واته : نیش وکاری که سانیکم پیبگهیهنن که خویمان ناتوانن بیگهیهنن ،

چونکه هه رکه سیک نیش و کاری نهو کهسه بگهیه نیئت به کاربه دهستیک ، خودا پیکانی جیگیر دهکات لهسه رپردی (صراط) لهو پوژهی که پییهکان دهله رزن و ده خلیسکین ، وه نیمامی نه حمده و أبو داود له (سنن) هکهیدا له أبو أمامه ی الباهلی ﷺ گپراوه تهوه : که پیغمبر ﷺ فرموویه تی : " من شفع لأخيه شفاعاً ، فأهدى له عليها هدية فقبلها ، فقد أتى باباً عظيماً من أبواب الربا " (۶۰) ، واته : نهوهی کاریک بو برایه کی موسلمانن پیکبخت و ناسانکاری بو بکات ، وه له بهر نهو کارهی دیاریهک وه برگیرت نهوا ده رگایه کی گه وره ی له ده رگاکانی سووی (ربا) لهسه ر خووی کردو تهوه ، وه إبراهیمی الحربی ده گپریته وه له عبدالله کوپی مسعوده ﷺ فرموویه تی : " السحت أن يطلب الحاجة للرجل ، فتقضى له ، فيهدي إليه هدية ، فقبلها " ، واته : نه گهر که سیک کاریک بو که سیک تر پاپه پینیت ، دیاری بداتی له بهر نهو کاره حهرامه لیی وهی بگریت ، وه دیسان له مسروق گپراوه تهوه له سه ر مافیکی زهوتکراو قسه ی له گهل ابن زیاد دا کرد ، گه راندیه وه بو خاوه نه که ی ، نهو کهسه ی مافه که ی بو گه پینرایه وه ، به ندهیه کی به دیاری بو مسروق هینا ، نهو نیش لیی وه رنه گرت و وتی له ابن مسعودم بیستوه دهیفرموو : " من رد عن مسلم مظلمة ، فرزأه عليها قليلاً أو كثيراً ، فهو سحت : فقلت : يا أبا عبد الرحمن ! ما كنا نرى السحت إلا الرشوة في الحكم ، قال : ذاك كفر " ، واته : نهوهی سته میک له سه ر موسلماننیک لا ده بات ، پارهیهک وه برگیرت کهم بیئت یان زور لهسه ر نهو کاره نهوه حهرامه ، وتم باوکی عبدالرحمن : نیمه مالی حهرام (السحت) بهس نهوهیه لمان که سیک به رتیل بدات به کاربه دهستان ، فرمووی : نهوه کوفره ، نه گهر کاربه دهستی گه وره ، نهو پاره ی که تایبه ته به خووی و خرم و دار و دهسته که ی له فرمانپه واکانی کرده وه ، پیویسته هاوکاری هیچ یه کیک له وان نه کریت ، چونکه هه ریه که له وان سته مکاره وه که دزیکه له دزیکه تر دزی بکات ، یان نهو دوو کو مه له ی که لهسه ر ده مارگیری و پله و پایه ده جهنگن دهسته که وتی هه ردوو لایان حهرامه ، وه حهرامه هاوکاری سته مکار بگریت ، چونکه هاوکاری دوو جو ره :

یه کهم : هاوکاری لهسه ر خیر و چاکه ، وهک هاوکاری له تیکوشان و نه جامدانی سزاکان (الحدود) ، وه له وه رگرتنه وهی ماف و دانا وهی به خاوه نه کانی ، نه مه خودا و پیغمبر ﷺ فرمانیان پیگردوه ، هه ریه که خووی له به رگیری کردن لهو مافانه بدنیته وه به بیانوی نهوهی به هاوکاری سته م کاران نهیه ته نه ژمار ، نهوه کاریک که لهسه ر خودی نهو پیویسته (فرض عین) به جیینه هیناوه ، یان پیویسته کی کفایه ی (فرض کفایه) وان لیپناوه نه گهر واگومان بیات نهوه دنیا نهویسته ی (دوری له دنیا) (الورع) ، وهک زور جار نهو که سانه ی ترسنوک و سه رنه که وتون کاره که یان به دنیا نهویستی ناوزند نه کهن ، چونکه هه ریه که لهو کارانه پیدان و گرتنه وهی تیادیه .

دووم : هاوکاری کردن لهسه ر خراپه و خراپه کاری ، وهک هاوکاری کردن له کوشتنی کهسانی بیتاوان ، وه داگیرکردنی مال و سهروه تی سامانی بی گوناهان ، یان لیدانی که سیک که شایه نی لیدان نه بیئت ... هتد ، نه مه خودا و پیغمبر ﷺ حهرامیان کردوه .

به لی له کاتیکیدا نهو مالانه ی به سته م له خه لک وه رگیریاوه نه سته م بوو بگه پینرینه وه بو خاوه نه کانیان ، وهک زوربه ی ماله کانی ده ولت ، هاوکاری کردن لهو سهروه تانه بو خیر و چاکه ی موسلماناندا و پرکردنه وهی کهم و کورتیه کانیان ، و بزویو جهنگاوه ران ... هتد ، هاوکاری کردن لهسه ر نهو جو ره کارانه هاوکاریه لهسه ر خیر و چاکه ، پیویسته لهسه ر کاربه دهستان لهو سهروه تانه ی که به سته م له خه لکیان وه رگرتوه " نه گهر خاوه نه کانیان یان میرات گر ه کانیان نه ناسیه وه بو نهوهی بو یان بگه پیننه وه " نهوا کاربه دهست ده توانیت نهو پارهیه له به ریوه بردنی نیش و کاری

59. رواه الطبراني في المعجم الكبير (۱۵۷/۲۲)، والبيهقي في شعب الإيمان (۱۴۳۰)، وضعفه الألباني في الضعيفة (۱۵۹۴).

60. رواه أبو داود (۳۵۴۱)، وصححه الألباني في صحيح الترغيب (۲۶۲۴).

موسلماناندا خه‌رج بکات " به‌لام ده‌بیئت له‌سه‌ری ته‌ویه بکات و په‌شیمان بیته‌وه نه‌گهر خوئی نه‌و سته‌مه‌ی کردبوو " نه‌وه ره‌ئی زوربه‌ی زانایانه وه‌ک مالک و ابو حنیفه و نه‌حمه‌د وه له‌زیاتر له‌هاوه‌لیکه‌وه گپ‌راوه‌ته‌وه ، وه به‌لگه‌ی شهرعی له‌سه‌ره ، وه نه‌گهر یه‌کیک له‌قه‌لم ره‌وه‌کانی نه‌و کاره‌یان کردبوو نه‌وا پیویسته هه‌ر به‌و شیویه مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بکات ، وه نه‌گهر کاربه‌ده‌ست ناماده نه‌بوو نه‌و ماله به‌سته‌م وه‌رگیراوه بگه‌رینیتیه‌وه بو‌خاوه‌نه‌که‌ی ، دیسان هاوکاری کردن له‌خه‌رج کردنی له‌خیر و چاکه‌ی خاوه‌نه‌کانی و موسلمانان باشتره له‌وه‌ی ره‌ها بکریت و نه‌و پاره‌یه به‌زایه‌دا بجیت ، چونکه شهریه‌ت په‌یره‌وکردن وه‌ستاوه له‌سه‌ر نه‌م نایه‌ته په‌روژه‌ی که خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾ [سورة التغابن : (۱۶)] ، واته : خودا بپه‌رستن به‌گویره‌ی توانا ، که راقه‌ی نه‌و فه‌رموده‌یه : ﴿ اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ﴾ [سورة آل عمران : (۱۰۲)] .

واته : خودا بپه‌رستن و سه‌رپیچی فه‌رمانه‌کانی مه‌که‌ن .

وه نه‌و فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که ده‌فه‌رمویت : " إذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما استطعتم " (۱۱) ، واته : نه‌گهر فه‌رمانه پیکردن به‌شتیک نه‌وا به‌گویره‌ی توانا پیی هه‌ستن .

وه له‌سه‌ر نه‌وه که کارکردن بو‌چاکه‌کاری و به‌رژه‌وه‌ندی و له‌کارخستنی خراپه و که‌مکردنه‌وه‌ی پیوستیه‌کی شهرعیه ، به‌لام نه‌گهر له‌کاتیگدا دوو به‌رژه‌وه‌ندی پیچه‌وانه‌ی یه‌کتر بوون نه‌وکات پیویسته کام به‌رژه‌وه‌ندیان قازانجی گشتی زیاتر بوو نه‌وه‌یان په‌یره‌و بکریت ، وه هه‌ول بدریت نه‌گهر دوو کاری خراب هه‌بوو خراپترینه‌که‌یان به‌رژه‌وه‌ندی موسلمانانی لی‌بیاریزریت . که‌سیک هاوکاره له‌سه‌ر سته‌م و خراپه‌کاری ، که یارمه‌تی سته‌مکار بکات له‌سه‌ر سته‌مکردن ، نه‌ک که‌سیک هاوکاری سته‌م لی‌کراو بکات و هه‌ولی نه‌هیشتنی نه‌و سته‌مه بدات له‌سه‌ری ، نه‌وکات ده‌بیته بریکار و یارمه‌تی ده‌ری سته‌م لی‌کراو نه‌ک سته‌مکار ، نمونه‌ی نه‌وه‌ش بریکاری هه‌تیو و مالی وه‌قفه ، نه‌گهر کاربه‌ده‌ستیکی سته‌مکار داوای پاره‌ی لی‌کرد ، هه‌ولیدا به‌که‌مترین به‌ری پاره نه‌و کاربه‌ده‌سته‌پاز بیکات " دوا‌ی تی‌رامانیکی زور و ناچاری " نه‌وه چاکه‌ی کردوو و چاکه‌کاران له‌وه زیاتریان له‌سه‌ر نییه .

وه هه‌روه‌ها بریکار و ده‌لال و نوسه‌ر و غه‌یری نه‌وانیش ، که پشتیان پیده‌به‌ستریت له‌مورکردنی په‌یمان و وه‌رگرتنی پاره و دانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی پیویسته بیده‌نه‌وه ، نابیت بریکاری سته‌مکاران بکریت له‌شت وه‌رگرتن له‌خه‌لکی . هه‌روه‌ها نه‌گهر سته‌میگ سه‌پینرا به‌سه‌ر خه‌لکی گوندیک یان شاریک یان له‌سه‌ر ریگه‌یه‌ک یان له‌بازارپیکدا ، له‌و کاته‌دا نه‌گهر که‌سیکی چاکه‌کار بوه ناو‌بژیکار بو‌لابردن یان که‌م کردنه‌وه‌ی نه‌و سته‌مه به‌گویره‌ی توانا ، نه‌و پاره‌ش که‌داواکراوه لی‌یان بیده‌نه کاربه‌ده‌ست به‌داد دابه‌شی کرد به‌سه‌ر خه‌لکه‌که هه‌ریه‌که به‌گویره‌ی توانای مادی ، به‌بی نه‌وه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی خوئی و که‌سانی تری تی‌دا ره‌چاو بکات ، و به‌رتیل وه‌رنه‌گریت به‌لکو ته‌نها ببیته بریکار له‌جیگه‌ی نه‌وان نه‌وه‌ی لی‌یان داواکراوه هه‌ول بدات به‌که‌می بیداته کاربه‌ده‌ستان ، نه‌وه که‌سیکی چاکه‌کاره به‌لام زورجار نه‌وه‌ی به‌و کارانه‌وه تیوه نه‌گلیت بریکاری سته‌م کارانه و خوویست و به‌رتیل خو‌ر و لایه‌نگری خزم و دوستانی خو‌یان ده‌که‌ن و له‌که‌سیک که‌ناره‌زویان بوو لی‌یوه‌ده‌گرن ، نه‌مه یه‌کیکه له‌سته‌م کاره گه‌وره‌کان ، وه له‌نیو داره ته‌رمی (تابوت) ناگریندا زیندو ده‌کرینه‌وه بو‌لی‌پرسینه‌وه‌یان نه‌وان و هاوشیوه‌کانیان و یارمه‌تی ده‌ره‌کانیان ، دوا‌ی فپ‌ی ده‌درینه‌ناو دۆزه‌خه‌وه .

بەشی شەشەم

رێگەکانی خەرج کردنی پارەى دەولەت

لەخەرج کردنی پارەى دەولەتدا پێویستە لە گرنگترین شتەوه دەست پێبکریت کە بەرژەوهندی گشتی موسلمانانی تێدا بێت ، وەك پارەدان بەکەسیك کە بەهۆیەوه موسلمانان قازانجیکی گشتی بکەن .

بۆ نموونە جەنگاوەران کەسانی تێکۆشەر و کۆڵنەدەرن ئەوان شایەتترین کەسن بەو مالانەى کە بەبێ جەنگ دەستدەکەون ، فەقیهەکان ناکوکن لەسەر ئەوهى کە نایا ئەو پارە تەنها تاییبەتە بەوان یان هاوبەشە لە نیوان ئەوان و بەرژەوهندیە گشتیەکان ؟ بەلام هەموو دەستەتەکانی دەولەت لە بەرژەوهندی موسلماناندا خەرج دەکریت و دابەش دەکریت ، مەگەر بەبەلگەیکە تاییبەت کرایت وەك مالى زەكات و دەستکەوتەکانی جەنگ .

و ئەو کەسانەى کە شایەنی وەرگرتنی پارەن لەلایەن دەولەتەوه وەك کاربەدەستان و دادوەران و زانایان و ئەو کەسانەى زەكات و دەرامەت کۆدەکەنەوه و دەبیاریزن و دابەشی دەکەن و ئیمامی مرکزەوتەکان و بانگدەران و ... هتد .

و هەرەها داھاتی دەولەت لە بزێوی و کرێدەستی خەلك و پاراستنی سنورەکان بە ئەسپ و چەك و تفاقى جەنگى ، وە ناوعدانکردنەوه و نوێژەن کردنەوهى هەرشوێنیک پێویستی بە ناوعدانکردنەوه هەبوو وە لەرێگە و بانى خەلك و پرد و ناوەرۆکان ... هتد .

و لەو کەسانەى کە شایانن : خاوەن پێداویستیەکان ، چونکە فەقیهەکان ناکوکن لەوهى کە نایا بێجگە لەمالی زەكاتیش هەر ئەوان پێش دەخرین ، لەو مالانەى کە بەبێجەنگ دەستی بەسەردا دەگىرت ، هەندیکیان دەلین پێش دەخرین ، وە ئەوانی تر دەلین ، ئەو مالەى کە بۆ ئیسلامە ئەوان بەشیان تێدا هەیه ، وەك چۆن میراتگر بەشى لە مالى میرات بەردەکەوێت ، ئەو پەنێش پاسترە کە دەلێت بەسەر کەسانی تردا پێش دەخرین ، چونکە پێغەمبەر ﷺ کەسانی نەدار و بێدەرامەتی پێش دەخست ، وەك چۆن لەمالی (بنى النضير) ئەوانی پێش خەلكانى تر خست ، وە عمرى كورى خەتاب ﷺ دەفەرموێت : ((ليس أحد أحق بهذا المال من أحد ، إنما هو الرجل وسابقته ، والرجل وغناؤه ، والرجل وبلاؤه ، والرجل وحاجته)) ، واتە : کەس لەم مالەدا لەکەسى تر شایانتر وپێشتر نییه ، بەلکو بۆ ئەو کەسانەى کە بەهۆى پێشپەرەوى ئەوانەوه ئەو مالە بەدەست هاتوو ، و بۆ ئەو کەسەى کە بەهۆى لێهاتوییەوه موسلمانان توشى خێریبون ، و بۆ ئەو کەسەى کە توشى ئێش و نازار بووه ، وە ئەو کەسەى کە نەدار ، عمر ﷺ کردیانى بەچوار تاقمەوه :
یەكەم : ئەوانەى کە پێشینه بوون ، و بە هۆى ئەوانەوه ئەو مالە بەدەستەتوو .

دووم : ئەو کەسەى کە هەولێ بەدەست هیئانی قازانج دەدات بۆ موسلمانان ، وەك کاربەدەستان و زانایان کە هەولێ قازانج و خێرى دونیا و قیامەتی موسلمانان دەدەن .

سێیەم : ئەوانەى کە توشى ئێش و نازار دەبن و هەولێ دورخستنەوه و لابردنی زەرەر و زیان لەسەر موسلمانان دەدەن ، وەك تێکۆشەرانى رێگەى خودا لە سەربازان و چاوساغانى سوپا و نامۆزگارى کاران و هاوشیوهکانیان .
چوارەم : نەداران و دەستکورتان .

و ئەگەر کەسیك لەوانە ئەو بەشەى بەریکەوت بەخشى و وەرى نەگرت ئەوه خودا دەولەمەندی دەکات ، ئەگەرنا ئەوهندی دەدریئتی کە بەشى بکات یان بە گوێرەى کارەکەى ، ئەگەر زانرا پێدانى مال بەکەسیك لە ئیش و کارى خۆیدا خەرجى دەکات وە بەگوێرەى پێداویستی خۆى لەمالی زەكات و مالە گشتیەکانیش بەشى دەدریئت ، لەوهزیاتری ناکەوێت ، مەگەر بەشیوازیك کە هاوشیوهکانى زیاتریان بەرکەوێت ، چونکە ئەویش هاوئەلى دەسکەوتەکانى جەنگ و مالى میراتە .

وە دروست نییه ئیمام و کاربەدەست مال و پارە بدات بەیهکیك بەویست و ئارەزوى خۆى ، لەبەر خزمایەتی نیوانیان ، یان خۆشەویستی ... هتد ، وە هەرەها دروست نییه پارە بدریئت بۆ مەبەستیکی حەرام وەك پێدانى نێرەموک و مندالی جوان (لوسکە) و کۆسە ، کەسى نازاد بن یان بەندە ، وە هەرەها شەرئال پيس و گۆرانى بێژ و گائتەجار و هاوشیوهکانیان ، یان پێدانى فالچیەکان لە جادوباز و ئەستێرناس و هاوشیوهکانیان .

وه دروسته به‌لکو پیویسته پاره‌دان بو دل‌راگرتنی که سانیک که پیویستیان به‌دلنه‌وایی و دل‌راگرتن هه‌یه ، نه‌گه‌رچی نه‌و که‌سه‌ی نه‌و ماله‌ی پیده‌دریت دروست نییه بو‌ی ، هه‌روه‌ها خودای په‌روه‌رگار پیدانی مالی بو دلنه‌وایی کردن له قورناندا جه‌لال کردوه ، وه هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ر ﷺ مالی به‌شی نه‌و که‌سانه‌داوه که دلیان راگیرکراوه له‌و مالانه‌ی که ده‌ستی به‌سه‌ردا ده‌گیرا به‌بی جه‌نگ ... هتد .

بو نمونه : (الأقرعی کوپری حابس) ی سه‌روکی (بني تميم) و (عيينه‌ی کوپری محسن) سه‌روکی (بني فزار) ه و (زيد الخير الطائي) سه‌روکی (بني نيهان) و (علقمة‌ی کوپری علائته‌ العامري) سه‌روکی (بني كلاب) ، وه پیاوماقولانی قوره‌یش نه‌وانه‌ی که له نازاد کردنی مه‌که‌دا نازادکرايوون وه : صفوانی کوپری أمیه ، و عکرمه‌ی کوپری أبو جهل ، و أبو سفیانی کوپری حرب ، و سهیل کوپری عمرو ، حارثی کوپری هشام ، نه‌مانه و زور خه‌لکی تر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌مالی ده‌وله‌ت دل‌ی راگیر ده‌کردن .

له هه‌ردوو صحیحه‌که‌وه له أبو سعیدی خدریه‌وه ﷺ گیراوه‌ته‌وه فه‌رمووی : " بعث علي وهو باليمن بذهبية في تربتها إلى رسول الله ﷺ فقسمها رسول الله ﷺ بين أربعة : الأقرع بن حابس الحنظلي ، وعيينة بن حصن الفزاري ، وعلقمة بن علائته العامري ، سيد بني كلاب ، وزيد الخير الطائي ، سيد بني نيهان . قال : فغضبت قريش والأنصار ، فقالوا : يعطي صنديد نجد ويدعنا : فقال رسول ﷺ : إني إنما فعلت ذلك لتأليفهم ، فجاء رجل كثر اللحية ، مشرف الوجنتين ، غائر العينين ، ناتيء الجبين ، محلق الرأس ، فقال : اتق الله يا محمد . فقال رسول الله ﷺ : فمن يتق الله إن عصيته ؟ أيأمنني على أهل الأرض ولا تأمنوني ؟ ! قال : ثم أدير الرجل ، فاستأذن رجل من القوم في قتله ، ويرون أنه خالد بن الوليد ، فقال رسول الله ﷺ : إن من ضئضئ هذا قوماً يقرءون القرآن لا يجاوز حناجرهم ، يقتلون أهل الإسلام ويدعون أهل الأوثان يمرقون من الإسلام كما يمرق السهم من الرمية ، لن أدر كتهم لأقتلهم قتل عاد " (٦٢) ، واته : عه‌ی ﷺ کاتیک له یه‌مه‌ن بوو پارچه خشلیکی پالفته نه‌کراوی بو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نارد ، دابه‌شی کرد به‌سه‌ر چوار که‌سدا : الأقرعی کوپری حابسی الحنظلي ، و عيينه‌ی کوپری حصنی فزاری ، و علقمه‌ی کوپری علائته‌ العامري سه‌روکی (بني كلاب) ، وه زيد الخير الطائي سه‌روکی (بني نيهان) ، أبو سعید ده‌فه‌رموویت : قوره‌یش و پشتیوانه‌کان (الأنصار) پییان ناخوش بوو توپه‌ بوون ، وتیان : به‌شی سه‌روک و پیاوماقولانی نه‌جد نه‌دات و به‌شی ئیمه‌ نادات ، پیغه‌مبه‌ر خوا ﷺ فه‌رمووی : من نه‌وه‌م کرد له‌به‌ر دل‌راگیر کردنیان ، پیاویکی ریش پری دم و چاو کوشتنی چاو به‌ قولدا چووی نیو چاوان پانی سه‌ر تاشراو وتی : شه‌ی محمد له‌ خودا بترسه ، پیغه‌مبه‌ر خوا ﷺ فه‌رمووی : کی له‌ خودا ده‌ترسیت نه‌گه‌ر من سه‌رپیچی بکه‌م ؟! دوا‌ی کابرا پشتی هه‌لکرد و رویشت ، که‌سیک له‌وانه‌ی له‌وی دانیشت بوو روخسه‌تی خواست بو‌ شه‌وه‌ی بیکوژیت ، ده‌لین خالیدی کوپری ولید بوو ، پیغه‌مبه‌ر خوا ﷺ فه‌رمووی : له‌ نه‌وه و هاوشیوه‌ی نه‌م کابرایه که‌سانیک په‌یدا ده‌بن قورئان ده‌خوینن له‌ قورگیان ناچیتته خواره‌وه ، له‌ گه‌ل نه‌هلی ئیسلامدا ده‌جه‌نگن و واز له‌ دژایه‌تی و جه‌نگانی بتپه‌رستان ده‌هینن ، له‌ ناین ده‌رده‌چن وه‌ک چو‌ن تیر له‌ که‌وانه‌که‌ی ده‌رده‌چیت ، نه‌گه‌ر پییان بگه‌م له‌گه‌لیان

ده‌جه‌نگم تا له‌ ناویان ده‌به‌م وه‌ک چو‌ن گه‌لی عاد له‌ناوچون ، وه رافعی کوپری خدیج ﷺ ده‌فه‌رموویت : " أعطى رسول الله ﷺ أبا سفیان بن حرب ، وصفوان بن أمية ، وعيينة بن حصن ، والأقرع بن حابس ، كل إنسان منهم مائة من الإبل ، وأعطى عباس بن مرداس دون ذلك ، فقال عباس بن مرداس : أتجعل هني ونهب العبيد ... بين عينة والأقرع وما كان حصن ولا حابس ... يفوقان مرداس في الحجم وما كنت دون امرئ منهما ... ومن يخفض اليوم لا يرفع قال : فأتم له رسول الله ﷺ مائة " (٦٣) .

واته : پیغه‌مبه‌ر خوا ﷺ سه‌د حوشتری دایه هه‌ریه‌که له‌ أبو سفیانی کوپری حرب و صفوانی کوپری أمیه و عيينه‌ی کوپری محسن ، به‌لام له‌وان که‌متری دایه عباسی کوپری مرداس ، عباس وتی : به‌شی من و (عبيد) که‌ناوی

62 . رواه البخاري (٣٣٤٤)، ومسلم (١٠٦٤) .

63 . رواه مسلم (١٠٦٠) .

ئەسپەكەى بوو ... ئەدەيتە عيینه و الأقرع نه حصن و نه حاسبیش ... له داستانه کهدا پيش من نه که وتون وه له هيچ شتيك له وان دوانه که وتوم ... ئەو که سهش ئەمرو بهشی که مدرا ئیدی بهشی زیاتر نادن ، ده فەرموئیت : پیغەمبەرى خودا ﷺ به شه کهى ئەویشی کرد به سه د .

ئەو که سانهى دلنه وایى ده کرین دوو جوړن : کافر و موسلمان ، به شدانى کافر یان له بهر ئەو هیه بهو پیدانه چاوه پروانى موسلمان بونی ده کریت ، یان بو دورخستنه وهى زیانیه تى له موسلمانان گهر به وه نه بییت ئەو زیانه دورنه که ویته وه .

وه موسلمانیش به پیدانى دیسان چاوه پروانى چاکهى لیده کریت بو قول بوونه وهى ئیسلامه تیه کهى ، یان به هوى ئەو پیغه خشینه وه هاوشیوه کانی موسلمان بن ، یان له بهر ئەوهى هندی کهس ئەو پیداو یستیانى ده ولت که له سه ریانە ئەدای ناکات له ترسی ئەو که سه نه بییت ، یان له بهر پرچواندنى دوزمان ، یان له بهر بهرگری کردنى زهره ر و زیان له سه ر موسلمانان ، ئەگهر به وه نه بییت بهرگری نه کریت ، ئەم جوړه به خشینه ئەگهر چی له ره واله تدا ، به خشینه به سه رگه وه و ده سه لات داران ، به بی پیدانى بیده سه لاتان ، وه ک کرده وهى پادشاکان ، به لام هه موو کرده وهیه که به نیه ته ، ئەگهر بهو کاره مه به ستی ئاین و بهرزه وه ندی موسلمانان بوو ، ئەوه وه کو ئەو به خشینانهى پیغه مبه رى خوا ﷺ و خه لیفه کانیه تى ، به لام ئەگهر مه به ست لهو به خشینانه پاراستنى ده سه لات و گه نده لى بوو ، ئەوه له جوړى به خشینه کانی فیرعونه ، به لام که سانی خاوه ن ئاینى خراب و توندپه وى وه (ذو الخویصره) که ئەو به خشینانهى پیغه مبه رى خودای ﷺ پیباش نه بوو نا په زایى ده برپى ، وه هه روه ها حزه کهى (خوارج) که له ده سه لاتى علی ﷺ ده رچون و نا په زایان ده برپى ، مه به ستیان له کیشهى (تحکیم) ره وا نه بوو .

ئەو که سانه پیغه مبه رى خودا ﷺ فه رمانى به جهنگ کرده له دژیان ، چونکه بوچونیکى توندپه وى ان له نایندا هیه ، که نه به که لکی دنیا و نه به که لکی دواپوژ دیت ، وه زور جار دنیا نه ویستى (الـورع) بیمانا ده بیته هوى ترسنوکی و چروکی ، چونکه له هه ردوو باره کهدا ئەو کاره ی فه رمانى پیگراوه لایه نیکی به جینایهت ، بو نمونه به ترسان له وهى توشی خراپه بییت ، واز ده هیئیت له تیکوژشان (جهاد)، وه نه دانی بژئوى مال و مندالی ، له بهر ترس و چروکی ، وه پیغه مبه رى خودا ﷺ ده فەرموئیت : " شر ما في المرء شح هالع وجبن خالع " (٦٤) ، واته : خراپترین شت له مروقتا ئەوهیه : زور چروک و زور ترسنوک بییت .

وه هه ندی جار مروقتا واز له کاریک ده هیئیت له بهر گومان ، یان به دنیا نه ویست خوئی پیشان ده دات ، ئەوه لووت بهرز و خو به زلزانه ، وه ئەو فه رموده ی پیغه مبه رى خودا ﷺ ، " إنما الأعمال بالنیات " (٦٥) ، واته : هه موو کرده وهیه که به نیه ته ، وتهیه کی کوکه ره وهى ته واوه ، چونکه نیهت بو کرده وه وه ک روچه بو جهسته ، ئەگهر وانه بوایه ئەو که سه ی کړنوش بو خودا ده بات ، له گه ل ئەو که سه ی کړنوش بو خوړو مانگ ده بات له ره واله تدا هیچ جیا وازیه کیان نییه چونکه هه ریه که له وان نیو چاوانى ده خاته سه ر زه وى ، به لام له ماهیه تدا که سى یه که م نزیکترین که سه له خودا وه ، ئەوانى تریش دورترین که سانه له خودا وه ، وه خودای گه وه ده فەرموئیت : ﴿ وَوَأَصْوَابًا لِلْأَصْحَابِ وَالْأَسْرَارَ ﴾ [سورة البقرة: (١٧)] .

واته : ئەو که سانهى ئاموژگارى یه کتر ده که ن به ئارام گرتن و به به زه یی له نیوانیاندا ، وه له ئەسه ریگدا هاتووه : ((أفضل الإيمان السماحة والصبر)) (٦٦) ، واته : باشتترین باوه ر لیبوره دی و ئارامگرتنه ، به ریوه بردن و پاریزگارى کردنى خه لک به ده ست کراوه ی و به خشین و فریاکه و تنیان نه بییت به ریوه ناچیت ، که ئەوه ش چاونه ترسی ده گه یه نییت ، وه هه ر که سیك ئەو دوو سیفه ته ی تییدا نه بییت " به خشنده ی و لیه اتن " دنیا و دواپوژیشی بو چاک نابیت ، وه له بهر ئەوه هه ر که سیك پشت ئەستور نه بییت بهو دوو سیفه ته خودا کارى له ده ست ده ردیئیت و به که سانی تری ده سپیرییت .

64 . رواه أبو داود (٢٥١١)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٣٧٠٩).

65 . رواه البخاري (١)، ومسلم (١٩٠٧).

66 . روله البخاري في التاريخ الكبير (٢٥/٥)، والحاكم في المستدرک (٧٢٥/٣)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (١٠٩٧).

خودا ده‌فهرمویت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتِكُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَمْ ضَيِّبْتُمُ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْأَخْزَرِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْأَخْزَرِ إِلَّا قَلِيلٌ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۸﴾ [سورة التوبة: (۳۸، ۳۹)].

واته : ئەو کەسانەى باوەرتان هیناوه ئەوه چیبه پیتان بلین دەرچن و پاپه‌ن بۆ جه‌نگان له‌پیناو خودا ته‌مه‌لی ده‌که‌ن و خو‌تان ده‌دزنده‌وه ئایا ئیوه ژیانى دونیاتان له پاداشتی پوژی دواى پیناشتره ؟ ئەوه بزانی خو‌شیه‌کانى دونیا له چاو پاداشتی پوژی دواى زور که‌مه ، ئەگەر ئیوه دهرنه‌چن بۆ جه‌نگان له پیناو خودا ده‌تان گو‌پیت به کو‌مه‌لیکی تر ، وه‌هیچ زیان به خودا ناگات له‌که‌م ته‌رخه‌می ئیوه ، خودا توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا هه‌یه ، وه‌ دیسان خودا ده‌فهرمویت : ﴿هَاتُوا هُؤْلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِمَّا فَرغْتُمْ مِنْ يَدَيْكُمْ مَنْ يَحِلُّ وَمَنْ يَحِلُّ فِيمَا يَحِلُّ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْعَنِي وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ سَأَلْتُمْ لَيَسْبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُكُونُوا أُمَّةً يَتَّقُونَ ﴿۳۸﴾ [سورة محمد: (۳۸)].

واته : ئیوه کو‌مه‌له‌ کەسانیکن بانگه‌یشت ده‌که‌ن بۆ ئەوه‌ی له پیناوی خودا به‌خشن ، به‌لام هه‌ندیک له ئیوه چروکی ده‌که‌ن ، ئەوه‌ی چروکی بکات زیانی بۆ خو‌ی هه‌یه ، چونکه خودا ده‌وله‌مه‌نده و ئیوه هه‌ژارن ، ئەگەر ئیوه پشت له‌به‌ر نامه‌ی خودا هه‌لکه‌ن خودا ده‌تان گو‌پیت به‌گه‌لیکی ته‌روه‌ک ئیوه نه‌بن و له ئیوه باشتربن .
وه دیسان ده‌فهرمویت : ﴿لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتِلًا أُولَئِكَ أَطْعَمَهُمْ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى ﴿۱۰﴾ [سورة الفتح: (۱۰)].

واته : یه‌کسان نین ئەوانه‌ی پینش په‌یمانى حوده‌یبیه له پینگه‌ی خودا مایان به‌خشیوه و جه‌نگاون ، له‌گه‌ل ئەوانه‌ی دواى ئەو په‌یمانە ئەو کارانه‌ی ئەنجام داوه ، ئەوان پله‌یان به‌رزتره ، وه خودا به‌هه‌موان به‌لینى باشى داوه ، لی‌ره‌دا کاره‌که‌ی به به‌خشینه‌وه به‌ستووه ، که له ده‌ست گوشادیه‌وه دیت ، وه تی‌کوشان و جه‌نگان که له به‌جه‌رگ بو‌ونه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت ، وه هه‌روه‌ها خودای په‌روه‌ردگار له زور شویندا ده‌فهرمویت : ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﴿۴۱﴾ [سورة التوبة: (۴۱)].

واته : تی‌بکوشن له پیناوی خودا به‌مال و نه‌فستان ، وه له‌م نایه‌تانه‌ی خو‌اره‌وه خودای مه‌زن پرونى ده‌کاته‌وه که چروکی یه‌کیکه له گونا‌هه‌ گه‌وره‌کان وه‌ک ده‌فهرمویت : ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴿۱۸۰﴾ [سورة آل عمران: (۱۸۰)].

واته : واگومان نه‌به‌ن ئەو کەسانه‌ی چروکی ده‌که‌ن له‌وه‌ی خودا به‌فه‌زلی خو‌ی به‌شى داون ، کارى باش ده‌که‌ن بۆ خو‌یان به‌لکو ئەوه خراپه‌ بو‌یان ، ئەوه‌ی که چروکیان تیا‌دا کردووه له پوژی دوا‌ییدا له گه‌ردنیان ده‌تالکینن ، وه ده‌فهرمویت : ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا ينفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۳۴﴾ [سورة التوبة: (۳۴)].

واته : ئەو کەسانه‌ی زی‌ر و زیو کو‌ ده‌که‌نه‌وه زه‌کاتى لی‌دهرناکه‌ن و چاکه‌ی له‌پیری خودا پیناکه‌ن ، مرژه‌یان بده‌نی به‌سه‌زیه‌کی به‌نی‌ش و نازار ، وه هه‌روه‌ها ترسنوکی تاوانیکی گه‌وره‌یه ، خودا ده‌فهرمویت : ﴿وَمَنْ يُولِهِمْ يَوْمَئِذٍ ذُبُرُهُمْ إِلَّا مِخْرَفًا لِقَالٍ أَوْ مُحَجِّزًا إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَنَسَّ الْمَصِيرُ ﴿۱۶﴾ [سورة الانفال: (۱۶)].

واته : هه‌ر که‌سیک پشت له دوژمنان بکات له کاتى جه‌نگدا ، له‌به‌ر هونه‌ری جه‌نگ نه‌بی‌ت یان بۆ یارمه‌تى دانى کو‌مه‌لیکی تر ، ئەوه توشی تو‌په‌یى خودا ده‌بی‌ت ، وه سه‌ره‌نجامی دو‌زه‌خ ده‌بی‌ت که خراپترین چاره‌نوسه .
وه ده‌فهرمویت : ﴿وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَعْنَةً لَكُمْ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنُونَ ﴿۵۶﴾ [سورة التوبة: (۵۶)].

واته : سویند دهخون که له گهال ئیوه دان ، به لأم له گهال ئیوه دان ، نه وانه که سانیکي له رزوک و ترسنوکن ، لهم جوړه به لگانه زورن له قورئان و سوننه تدا ، نه وهش شتیکه که خه لکی سهر زهوی له سهری کوړان ، هه تا له هه ندی پهندي میلیدا ده لاین (نه چزوی هه یه ، نه خون) وه (نه سوارچاکه و نه وهک عه رب ده ست گو شاده) .

لیږده خه لکی پو لاین ده کریڼ به سی کومه ل: کومه لیک هیوا یه تیان خو به زل زانین و تیکدانه له سهر زهوی ، وه گوی ناده نه پاشه پوژ ، وه واده بیینن که ده سله ات به به خشین نه بییت ناپاریزییت ، وه نهو به خشینه ش به ده ست نایه ت به ده رهینانی پاره له ریگه ی نادرست و چهوت و چیله وه نه بییت ، به وهش دهنه چه ته ی به خشنده ، نهو جوړه که سانه ده لاین : ناشیت که سیک بییته کار به ده ست به سهر خه لکه وه و خو ی لیینه خوات و به شی که سانی تریش نه دات ، چونکه نه گهر که سیکی خو پاریز و ده ستیاک بکریته کار به ده ست که خو ی لیینه خوات و به شی که سانی تریش نه دات کار به ده سته کانی سهر وهی لیی زویر دهن و له سهر کاری لاده بن ، وه له وانیه ده ست دریزی بکه نه سهر مال و نه فسی ، چونکه نهو که سانه چاویان له به رزه وندي دونیا یانه ، دواپوژ و قیامه تی خو یان له بیر بردو ته وه ، چاره نویسی نهو که سانه پرسیوایی و سهر شوپیه له دنیا و قیامه تدا ، نه گهر په شیمان نه بنه وه و دلسو زانه ئیش بو دنیا و دواپوژي خو یان نه کهن .

وه کومه لیک له خودا ده ترسن ، وه نایین و باوه پ به رگری نه وه یان لیده کات که سته م له خه لک بکه ن و کاری حه رام نه نجام بدن ، نه مه باش و پیویسته ، به لأم له گهال نه وه دا باوه ریان وایه سیاست و نه خوازیت که هه ندیک جار کاریکی حه رام نه نجام بدریت ، له بهر نه وه به یه کجاری واز له سیاست ده یینن ، له وه ده چیت له بهر ترس یان له بهر چروکی و پیسکه یی بییت ، یان له بهر بی سله یقه یی پشت به دینه که یان ده به ستن ، له بهر نه وه هه ندیک جار واز له کرداریکی پیویست (واجب) ده یینن ، که واز لیهینانی زیانی زیاتره له نه نجامدانی هه ندیک کاری حه رام ، یان تووشی نه وه دهن که فه رمان به نه کردنی کاریکی پیویست بکه ن ، که نهو فه رماندانه له وانیه له ریگترن له بهر نامه ی خودا بیته نه ژمار ، له وانیه ته نویلیان کرد بییت ، یا باوه ریان و ابو بییت که نهو ئیشه به جه نگان نه بییت فه راهم نایه ت ، به وهش له گهال موسلماناندا ده جه نگان ، وهک خه وار جه کان ، نهو جوړه که سانه به که لکی دنیا و ناینیش نایه ن ، به لأم هه ندیک جار بو کومه لیک ئیش و کاری تایبه تی ئاینی و دونیایی به کاردین ، وه له وه ده چیت لهو بو چونه هه له یان په شیمان بنه وه و به وهش پیویسته له که م و کورتیان ببورییت ، وه له وه نه چیت هه ندیک جار لهو که سانه بن که هه رچی ئیش و کار ده کهن به فیرو ده چیت ، نه وانیه که کوششی دونیا یان له گومر اییدا به سهر بردو وه ، وه واگومان دهن که کاریکی باش ده کهن ، نه م کومه له لهو که سانه ن که نه بو خو یان و نه بو که سانی تر هیچ به روه ا نایینن ، وه وانه پرواننه خه لک که هه مو له بیپروا و تاوانبار پیکه اتووه ، وه باوه ریان وایه پاره دان بو دلنه وایی کردن جوړیکه له سته م و به خشینی ناره وا .

کومه لی سییه م : گه لی مام ناوه ندن ، په پره وانی ئاینی محمد ﷺ ، و خه لیفه کانی ، هه تا پوژي دوا یی ، نه مانه پییان وایه به خشینی مال و سود گه یانندن به خه لکی " نه گه رچی سهر کرده و ده ست رویش توش بن " به گویره ی پیویست ، بو با شتر بوونی حالی نهو که سه و سه پانندی ئاین له لای ، نه وه نهو دنیا یه که ئاین ئیشی پییه تی ، وه خو پاراستنه له وهی که مافی نهو نییه بیبات ، به وهش له خواترسان و چاکه کاری له یه ک کاتدا بو خو یان کو ده که نه وه :

﴿ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴾ [سورة النحل: (١٢٨)] .

واته : خودا له گهال خو پاریزان و چاکه کارندایه ، به وهش نه بییت سیاستی ئاینی ته واو نابییت ، وه ته نها به م ریگه ش دنیا و ئایینی خه لکی به باشی به ریوه ده چیت .

نهو که سانه یارمه تی خه لکی دهن به وهی پیویستیا نه ، وه نه وهی حه لال و ره وا نه بییت نایخون ، نه م جوړه که سانه پاره یان که متر پیویسته بو خه رچی روژانه یان له که سی یه که م ، چونکه نهو که سه ی خه ریکی کو کردنه وهی مال و سهر وه ته چاوی خه لکی له سهره ، به لأم نهو که سه ی ده ستیاک و دنیا نه ویست بییت به رچا و نییه ، وه نه م جوړه یان ئاینی خه لکی پیباشده کریت وهک له وهی دووه م ، چونکه ده ستیاکی له گهال هیژدا ریژ و پایه ی ئاین به هیژ ده کات ، وه

له هردوو صحیح‌ه که له أبو سفیانی کوچی حرب ﷺ گپراوه‌ته‌وه : " أن هرقل ملك الروم سأله عن النبي ﷺ : بماذا يأمرکم ؟ قال : يأمرنا بالصلاة والصدق والعفاف والصلة " (۶۷) ، واته : هرقلی پادشای روم پرسیاری پیغهمبری ﷺ لیکرد : به چی فرمانتان پیده‌کات ؟ وتی : فه‌رمانمان پیده‌کات به نویژ و خیر و چاکه و ده‌سپاکی و به‌جیهینانی نه‌رکی خزمایه‌تی ، وه له نه‌سه‌ریکدا هاتووه : " أن الله أوحى إلى إبراهيم الخليل عليه السلام : يا إبراهيم : أتدري لم اتخذت خليلاً ؟ لأني رأيت العطاء أحب إليك من الأخذ " (۶۸) ، واته : خودای مه‌زن سروشی (الوحي) بوئبراهیم خه‌لیلی خوئی دابه‌زاند و پیی فه‌رموو : نه‌ی ئیبراهیم ده‌زانی بوچی تووم به خوشه‌ویستی خووم هه‌لبزاردووه ؟ چونکه به‌خشینت پیی خوشته‌ره له وه‌رگرتن ، نه‌مه‌ش نه‌وه‌یه که له رۆزی و به‌خشیندا " که بریتیه له سه‌خاوت و به‌خشینی شتی به‌سود " هاوشیوه‌ی نارامگرتن و توپه‌نه‌بوونه ، که بریتیه له به‌جهرگی و خوپاراستن له‌شتی خراب .

چونکه خه‌لک سی کومه‌لن : کومه‌لک له‌بهر نارزه‌زوی خویمان و خودا توپه‌ده‌بن ، وه کومه‌لک نه له‌بهر نارزه‌زوی وه نه له‌بهر خودا توپه‌ده‌بن ، کومه‌لی سیبهم " که مام ناوه‌ندن " له‌بهر خودا توپه‌ده‌بن نه‌ک له‌بهر نارزه‌زویان وه‌ک له هه‌ر دوو صحیح‌ه‌که‌وه له عائشه‌وه . رضي الله عنها . هاتوه ده‌فه‌رمویت : " ما ضرب رسول الله ﷺ بيده : خادما له ، ولا امرأة ، ولا دابة ، ولا شيئا قط ، إلا أن يجاهد في سبيل الله ، ولا نيل منه شيء فانقم لنفسه قط ، إلا أن تنتهك حرمت الله ، فإذا انتهكت حرمت الله لم يقم لغضبه شيء حتى ينتقم الله " (۶۹) .

واته : پیغهمبری ﷺ هیچ کات به ده‌ستی له کاره‌کهر و ئافه‌رت و گیانله‌بهر و هیچ شتیکی تری نه‌داوه ، مه‌گه‌ر له‌کاتی تیکووشان له پیناوی خودا نه‌بییت ، وه هه‌رشتیکی به‌رامبهر کراییت تو له‌ی له‌بهر خوئی نه‌کردو ته‌وه ، مه‌گه‌ر سنوریکی خودا به‌زینراییت ، نه‌گه‌ر سنوریکی خودا به‌پیش چاویه‌وه به‌زینرایه‌ت هیچ ریگری لینه‌ده‌کرد تا له‌بهر خودا توپه‌ده‌بییت .

وه نه‌وه که‌سه‌ی له‌بهر نارزه‌زوی خوئی هه‌لده‌چییت نه‌ک له‌بهر خودا ، وه بو خوئی پاره و مال ده‌بات و به‌شی که‌سی تری لینادات ، نه‌مه ده‌توانین به کومه‌لی چواره‌م پۆلینی بکه‌ین ، که خراپترین دروستکراوی خودایه ، به‌که‌لکی ئاین و دونیاش نایه‌ت ، شایه‌نی باسه‌ه پیاوچاکان دارایی سیاستی ته‌واون ، نه‌وانن که هه‌لده‌ستن به‌وه‌ی پیویسته له‌سه‌ریان وه نه‌وه‌ی حه‌رامه‌ وازی لیده‌هینن ، وه ده‌به‌خشن له‌بهر نه‌وه‌ی حالی خه‌لکی باشبییت ، وه نه‌وه‌ی بویمان هه‌لال نه‌بییت وه‌ری ناگرن ، وه له‌بهر خودا توپه‌ده‌بن کاتیکی سنوریکی خودا به‌زینراییت ، وه له مافه‌کانی خویمان خوشه‌ده‌بن ، نه‌وه ره‌وشتی پیغهمبهره ﷺ ، له به‌خشین و پیدان که نمونه‌ی به‌رز و بالا بووه له‌وبواره‌دا ، وه هه‌تا‌کو له‌وه‌وشتانه‌وه نزیکترین باشته‌ره ، با موسلمان هه‌ولبدات له‌وه ره‌وشته‌ه جوانانه‌وه نزیک بیته‌وه ، وه دواي نه‌وه داواي لیبوردن له خودا بکات له‌که‌م و کورتی له‌بهر نه‌گه‌یشتن به‌وه ره‌وشته نمونه‌ییانه‌ی که خودا پیغهمبهر محمدی ﷺ پیناردووه له فه‌رمانه‌کانی ئاین ، نه‌مه‌ش له‌وه فه‌رمووده‌ی خودای مه‌زنه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ [سورة النساء: (۵۸)] .

واته : خودا فه‌رمانتان پیده‌کات پاسپارده‌کانتان بده‌نه ده‌ستی خاوه‌نه‌کانی ، خودا زاناته‌ره .

67 . رواه البخاري (۷)، ومسلم (۱۷۷۳) .

68 . قال ابن عثيمين (رحمه الله): ظاهر هذا الأثر أنه ليس بصحيح ، لأن إبراهيم اتخذ الله خليلاً لأنه قدم حبة الله على أشد حبة في الدنيا وهي ابنه .

69 . رواه مسلم: (۲۳۲۸) .

بهشی دووهم

سنور و مافه کان

که دوو بابہ تن

بابہ تی یه که م :

سنوره کانی خودا و مافه کانی

ده بیته ههشت به شه وه

بابہ تی دووهم :

سنور و مافی که سیکی دیاری کراو

ده بیته ههشت به شه وه

بابہ تی یہ کہم

سنورہ کانی خودا و مافہ کانی

بہ شی یہ کہم

چہ ند نمونہ یہ کہ لہ سنور و مافہ کانی خودا

ئو فہرمودہی خودای گہورہ : ﴿وَإِذَا حَكَّمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ [سورة النساء: (۵۸)].

واتہ : ئەگەر ناوبزیتان کرد لەنیوان خەلک فەرمان بە داد بکەن ، مانای سنور و مافی تێدایە کە دوو جۆرن : یەگەم : ئەو سنور و مافانەیی کە هی کۆمەلە کەسیکی دیاری کراو نییە ، بەلکو قازانجی بۆ تیکرای موسلمانانە ، یان بۆ چینیک لەوانە ، وە هەموویان پێویستیان پێیەتی ، پێی دەوتریت سنور و مافەکانی خودا ، بۆ نمونە : تۆلە کردنەو لە چەتە و دز و داوین پیس و هاوشیوہکانیان ، یان پارێزگاری سامانی دەولەت و مالی وەقف و مالی میراتی کەسیک میراتگری نەبییت ، ئەمانە لە گرنگترین ئیش و کارەکانی کاربەدەستانی دەولەتن ، لەبەر ئەوە علی کوپی أبو طالب ﷺ فەرموویەتی : ((لا بد للناس من إمارة برة أو فاجرة ، فقیل : یا امیر المؤمنین هذه البرة قد عرفناها ، فما بال الفاجرة ؟ فقال : یقام بها الحدود ، وتأمین بها السبل ، و یجاهد بها العدو ، ویقسم بها الفیء)) ، واتە : دەبییت خەلکی کاربەدەستیان هەبییت باش بییت یان خراب ، وترا : ئەو کاربەدەستی باوەرداران دەزانین کاربەدەستی باش پێویستە هەبییت ، ئەو خراب بۆچی باشە؟ فەرمووی : سنورەکانی خودای پێی دەپارێزیت ، وە رێگەکانی پێی سەلامەت دەکریت ، وە لە گەل دۆزمناندا پێدەجەنگن ، و دەست کەوتەکانی جەنگی پێدەبەش دەکریت ، ئەم بەشە دەبییت کاربەدەستان بەباشی پەچاوی بکەن ، مەرج نییە کەسیک بییت داوای مافە زەوت کراوەکانی بکات بۆ ئەوەی مافی بۆ وەرگیریتهو ، وە دەبییت داوای گەواهی دەریکریت بەبێ ئەوەی کەس داوای بکات ، ئەگەرچی فقیهەکان ناکۆن لە برینی دەستی دز کە ئایا پێویست دەکات ئەو کەسە مائەکەیی براوە داوای مائەکەیی بکات ، دوو بۆچوون هەیە لەمەزەهەبی ئەحمەد و ئەوانی تر ، بەلام هەموویان کۆران لەسەر ئەوەی کە پێویست ناکات مائەزراوەکە داوای پیادەکردنی ئەو سزایە بکات ، بەلام هەندیکیان دەلین مەرجە داوای مائەکەیی بکات ، چونکە دەشییت ئەو کابرایە ئەو مائەیی کە بردوویەتی بەمالی خوئی بزانییت ، ئەو کەسە تر ئەو مائەیی ئەوی بردییت ، بۆیە دەبییت پێش ئەنجامدانی هەر سزایەکە هیچ گومانیک لە کیشەکەدا نەمییت .

ئەم جۆرە سزادانە کەسی لیبەدەر نییە کەسی ناودار و بیناوا ، بەهیز و بی هیژ ، بەیەک چا و سەیردەکرین ئەگەر هاتوو ئەو تاوانەیان ئەنجامدا ، وە رەوا نییە ئەو سزایە جیبەجی نەکریت لەبەر تەکارکردن یان دیاری وەرگرتن یان هەرشتیکی تر ، وە دروست نییە تەکارکردن لەو جۆرەکارانە ، وە هەرکەسیک بییتە رێگر لە ئەنجامدانی " توانای ئەنجامدانی هەبییت " ئەو بەر نەفرینی خودا و فریشتەکان و خەلک بەگشتی دەکەوییت ، وە خودا پەشیمان بونەوی لیوہرناگرییت ، و لەو کەسانەییە کە ئایینی خودایان بە نرخیکی کەم فرۆشتوو ، أبو داود لە (سنن) هەکید لە عبداللہ کوپی عمر دەگیریتهو ﷺ دەفەرمویت : پیغەمبەر ﷺ فەرمووی : " مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدِّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ، فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ فِي أَمْرِهِ وَمَنْ حَاوَى فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُهُ لَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللَّهِ حَتَّى يَنْزِعَ ، وَمَنْ قَالَ فِي مَسْأَلَةٍ فِيهِ حِسٌّ فِي رَدِّغَةِ الْخَبَالِ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : وَمَا رَدِّغَةُ الْخَبَالِ ؟ قَالَ : عَصَاةُ أَهْلِ النَّارِ " (۷۰) ، واتە : ئەوەی بەتەکارکردن بییتە رێگر لە جیبەجیکردنی سنوریک (حد) لە سنورەکانی خودا ، ئەوا بەرەنگاری خودا دەکات لە فەرمانەکانی ، وە ئەوەی مشت و مەربکات لە کاریکی ناپەرەوا و بزانییت ناپەرەوا ، ئەو لە خەشم و قینی خودادا دەژییت هەتا واز لەو کارە دەهینییت ، وە ئەوەی شتییک بە موسلمانیک بلیت و وانەبییت ئەوە لە (رَدِّغَةُ الْخَبَالِ) جیگیر دەکریت ، تا واز لەو وتە ناپەرەوا دەهینییت ، وترا ئەو پیغەمبەری خودا (رَدِّغَةُ الْخَبَالِ) چیبە ؟ فەرمووی : قوڕ و لیتەیی ئەهلی دۆزەخە ، پیغەمبەر ﷺ لەو فەرموودەیی سەرەوہ باسی دادوہر و گەواهی دەر و سکاڵاکاری کرد کە ئەو سیانە سی پایی حوکمدانن .

وه له هردوو صحیحه که دا له عائشهی دایکی موسلمانانه وه . خودای لی رازیبیت . گپراوه ته وه : " أَنْ قُرَيْشًا أَهْمَهُمْ شَأْنُ الْمَخْرُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا : مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَقَالُوا وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، فَقَالَ : يَا أَسَامَةُ : أَتَشْفَعُ فِي حَدِّ مَنْ حُدِّدَ اللَّهُ ؟ إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا " (٧١) ، واته : قورهيش ئه و ژنه مخزوميهی كه دزی كرد بوو سهرقالی كردبوون ، وتیان : كهس ناتوانیته لهو بارهیه وه قسه له گهل پیغه مبهری خودادا بکات ﷺ ئوسامه ی کوپری زید نه بیته ، فهرمووی : ئه ی ئوسامه : فایا تو تکا بو که سیك ده که هیت که سنوریکی خودای به زاندوو ؟! نه وه کانی ئیسرائیل له بهر نه وه تیاچوون نه گهر که سیکی ناودار دزی بگردایه وازیان لیده هینا ، به لام نه گهر که سیکی بی هیژ دزی بگردایه سزیان به سهردا ده سه پاند ، سویند به و که سه ی گیانی محمدی به دهسته نه گهر فاطمه ی کچی محمد دزی بکات دهستی ده برم ، ئه م به سه رهاته په نده ، چونکه له ناو قورهیشدا (بنی مخزوم) و (بنی مناف) دوو بنه ماله ی زور به ریز و ناودار بوون ، به لام نه و سزای به سهردا سه پاند له بهر دزینی قاپی چیشت لیان ، له خه لکی وهر ده گرت به نه مانهت و دواتر نکولی لی ده کرد ، له سهر وته ی هندیك زانا ، یان دزینی شتی تر له سهر وته ی هندیکی تریان ، که وره یی هوزه که ی و ناوداری بنه ماله که ی نه بونه ریگری نه نجامدانی نه و سزایه ، وه خو شه ویستی پیغه مبهری خودا ئوسامه تکای بو کرد ، پیغه مبهر ﷺ توره بووله وه ی که له کاریکدا خودا حهرامی کردوه تکا دهکات ، دواتر نمونه ی به کچه که ی خوی هینا یه وه که باشتین ژنی دونیایه و خودا له و کاره خراپه پاراستویه تی ، فهرمووی : نه گهر فاطمه ی کچی محمد دزی بکات دهستی ده برم ، ریوایه تکراره نه و کچه ی که دزیه که ی کرد دواتر توبه ی کرد ، و ده هاته خزمه تی پیغه مبهری خودا ﷺ پیداویستی که ی بو نه نجام ددها .

وه دیسان ریوایه تکراره " إن السارق إذا تاب سبقته يده إلى الجنة ، وإن لم يتب سبقته إلى النار " (٧٢) ، واته : نه گهر دز توبه بکات دهستی پیش خوی ده که ویت بو به هشت ، به لام نه گهر توبه نه کات پیشی ده که ویت بو دوزخ ، وه مالک له (الموطأ) دا ریوایه تی کردوو : " أن جماعة أمسكوا لصاً ليرفعوه إلى عثمان بن عفان ، فلتقاهم الزبير فشفع فيه فقالوا : إذا رفع إلى عثمان ببين بؤ لای عثمان بن عفان ، له ریگه زیریان پیگه یشت داوای کرد نازادی بکن ، وتیان : لای عثمان تکای بو بکه ، فهرمووی : نه گهر نه و کارانه گه یشته سولتان ، خودا نه فرین له تکار و تکار و تکار دهکات ، واته : نه و که سانه که تکا له سنوره کانی خودادا وهرده گرن ، صفوانی کوپری امیه جاریک له سهر پو شاکه که ی (رداء) له مزگه وتی پیغه مبهری خودا ﷺ خه وتبوو ، کابرایه کی لی دزی ، صفوان گرتی و بردی بو لای پیغه مبهر ﷺ : نه ویش فرمانی کرد به برینی دهستی ، وتی : نه ی پیغه مبهری خودا ﷺ له بری پو شاکه که م دهستی ده بری ؟ من پییده به خشم ، فهرمووی : " فهلا قبل أن تأتي به " (٧٣) ، واته : پیش نه وه ی بو لای منت هینا ده توانی بته خشیا یه ، دواتر دهستیان بری ، مانای وایه نه و حوکمه پیش نه وه ی بچیته بهر دهستی کار به دهستان توانای لیبوردنی هیه ، به لام دوا ی نه وه ی بهر زکرایه وه بو لایان ده بیته نه نجام بدریت ، نابیت تکاردن یان به خشین یان لیبوردن یان ههر شتیکی تر بیته ریگری نه نجامدانی نه و سزایه .

له بهر نه وه یه زانایان هه مو کوکن " نه وه ی من بزائم " له سهر نه وه ی که چه ته و ریگر و دز و هاوشیوه کانیان ، نه گهر کی شه که یان بهر زکرایه وه بو لای کار به دهست دوا یی نه وه توبه بکن ، نه و توبه کردنه سزاکه یان له سهر لانا بات ، به لکو پیویسته به سه ریاندا سه پیته نه گهر توبه ش بکن ، نه گهر توبه یان کرد به راستی نه و نه و سزا ده بیته که فارته ی نه و تاوانه یان ، جیبه جیکردنی نه و سزایه ده بیته یارمه تی ده ریک بو ته و او بوونی ته و به که یان و گهراندنه وه ی مافه کان

71 . رواه البخاري (٣٤٧٥) ، ومسلم (١٦٨٨) .

72 . قال ابن عثيمين: (شيخ الاسلام ذكره بصيغة التمریض ، والظاهر أن هذا المتن منكر ، لانه يخالف الحديث الصحيح في البخاري وغيره (أن من فعل شيء من هذه القادورات فسأيم عليه الحد فهو كفارة له) رواه البخاري (١٨) ، ومسلم (١٧٠٩) .

73 . رواه أبو داود (٤٣٩٤) ، والنسائي (٤٨٨١) ، و ابن ماجه (٢٥٩٥) ، و صححه الألباني في صحيح أبي داود .

بُو خاوه‌نه‌کانیان ، به‌وش به‌سزادان مافی ئادهمیزاده‌کان ده‌گه‌ریت‌هوه ، وه له بنچینه‌دا ئه‌وه له‌وه فرموده‌ی خودای گه‌روه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه : ﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ مِصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَبًا ﴾ [سورة النساء: (۸۵)] .

واته : ئه‌وه‌ی هاوکاری که‌سیک بکات له‌کاریکی باشه ئه‌وه به‌شیکی پاداشتی ده‌ستده‌که‌ویت ، وه هه‌رکه‌سیک هاوکاری که‌سیک بکات له‌کاریکی خراب ئه‌ویش به‌شیکی خراپه‌ی ده‌که‌ویت‌ه سهر ، خودا هه‌موو شتیکی ده‌ژمی‌ریت و ده‌پیاریزیت ، چونکه هاوکاری کردن یارمه‌تی دانی که‌سیکه که داوای یارمه‌تی بکات تا‌کو له‌گه‌لیدا بی‌تته هاو‌ل ، چونکه پیشت خوی ته‌نها بووه ، نه‌گه‌ر یارمه‌تی ده‌ری بوو له‌سه‌ر خیر و چاکه ، نه‌وه هاوکاریه‌کی چاکه ، به‌لام نه‌گه‌ر یارمه‌تی ده‌ری بوو له‌سه‌ر کاری خراپه ، نه‌وکات ده‌بیته هاوکاریکی خراب ، چاکه‌ش ئه‌وه‌یه که فه‌رمانی پیکراوه ، خراپه‌ش ئه‌وه‌یه که یاساگی لیکراوه ، وه نه‌گه‌ر ئه‌وه دوو هاوکاره درو‌یان له‌گه‌ل یه‌کدا کرد ، ئه‌وا خودا پرینمای که‌سانی ناپاک ناکات .

خودای گه‌روه ده‌فرمودیت : ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُنَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَنْفُسُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْرَأُ عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ [سورة المائدة: (۳۳، ۳۴)] .

واته : سزای ئه‌وه که‌سانه‌ی دژایه‌تی خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ده‌که‌ن و هه‌ولی بشیوی ده‌ده‌ن له‌سه‌ر زه‌وی ئه‌وه‌یه که بکوژین ، یان له‌ خاچ بدرین ، یان ده‌ست و پیمان به‌ چه‌پ و راست بریت ، یان له‌ ولات دووربخزینه‌وه ، له‌ دونیادا ریسواده‌بن و له‌ دواپوژیشدا سزای زور توند ده‌چیژن مه‌گه‌ر ئه‌وا‌نه‌یان نه‌بیته که تۆبه‌ ده‌که‌ن و په‌شیمان ده‌بنه‌وه پیش ئه‌وه‌ی ده‌ستگیر بکرین ، بابزانن خودا لی‌بوره و به‌خشنده‌یه ، ده‌بینین ته‌نها ئه‌وه که‌سانه‌ی هه‌لا‌ویرده‌کرد (استثناء) که پیش ئه‌وه‌ی ده‌ستگیر بکرین په‌شیمان ده‌بنه‌وه ، به‌لام ئه‌وا‌نه‌ی په‌شیمان نه‌بنه‌وه تا داوی ده‌ستگیرکردنیان ، ئه‌وا سزا ده‌درین له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئایه‌ته‌که گشتیه و مانا‌که‌شی ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت ، له‌به‌ر وازنه‌هینان له‌وه کاره‌ی .

ئه‌وه له‌ کاتیکی‌دا که به‌به‌لگه ئه‌وه تا‌وا‌نه‌ی به‌سه‌لمیت ، به‌لام نه‌گه‌ر خوی دانی به‌تا‌وا‌نه‌که‌دانا و په‌شیمان بوونه‌وه‌ی خوی راگه‌یاند ، ئه‌وه کات زانایان نا‌کوکن له‌ حوکمی ئه‌وه کابرایه ، ئیره جیگه‌ی درپژه‌پیدانی نییه ، له‌ مه‌زه‌به‌ی ئیمامی احمد هه‌ریه‌که به‌وه شیوه‌ی بیته‌ی به‌سه‌ردا ناسه‌پیت ، به‌لام نه‌گه‌ر خوی داوای ئه‌نجامدانی هه‌دی‌کرد ئه‌وه کات به‌سه‌ریدا ده‌سه‌پیت ، وه نه‌گه‌ر پویشته‌ی وازی لی‌ده‌هینیت .

ئه‌وه‌ش له‌ فه‌رموده‌که‌ی معاذی کوپی مالک‌ه‌وه وه‌رگیراوه ، که فه‌رمووی : " فه‌لا ترکموه " (۷۴) ، واته : بریا وازتان لی‌به‌هینایه ، وه ئه‌وه فه‌رموده‌ی : " أصبت حدًا فأقمه علي " (۷۵) ، واته : تا‌وا‌نیکم کردوه که شایانی هه‌دی‌دانم ، به‌سه‌رمدا بیسه‌پینه ، له‌گه‌ل کۆمه‌لێک (اثر) ی تر ، وه له‌ (سنن) ی أبو داود و النسائي له‌ عبدالله کوپی عمر رضی الله عنه گیراوه‌ته‌وه : پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرمودیت : " تعافوا الحدود فيما بینکم ، فما بلغنی من حد فقد وجب " ، واته : له‌ ئه‌وه (حد) انه‌ی ده‌که‌ویتته نی‌وانتانه‌وه له‌یه‌کتر خوشبن ، هه‌رچ هه‌دی‌ک بیته‌ی لای من پی‌ویسته به‌ئه‌نجامی بگه‌یه‌نم ، وه له‌ (سنن) ی النسائي و ابن ماجه له‌ أبو هوره‌یره‌یان گیراوه‌ته‌وه فه‌رمووی : پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رمووی : " حد یعمل به فی الأرض ، خیر لأهل الأرض من أن یطرأوا أربعین صباحاً " (۷۶) ، واته : هه‌دی‌ک له‌سه‌ر زه‌وی ئه‌نجام بدریت ، باشتره له‌وه‌ی چل پوژ باران بو‌ خه‌لکی سه‌ر زه‌وی بباریت ، چونکه تا‌وا‌نکردن هه‌یه‌که بو‌که‌می پوژی و ده‌بیته‌ی مایه‌ی ترسان له‌ دوژمنان ،

74. رواة الترمذي (۱۴۲۸)، وأبن ماجه (۲۵۵۴)، و قال الألبانی فی صحیح ابن ماجه: حسن صحیح.

75. رواه البخاری (۶۸۲۳)، و مسلم (۲۷۶۴).

76. رواه النسائي (۴۹۰۵، ۴۹۰۴)، و ابن ماجه (۲۵۳۸)، و حسنه الألبانی فی صحیح الجامع (۳۱۳۰).

نهوش قورئان و سوننهت بهلنگن لهسهري ، نهگهر حهد نهنجام بدریت و سزای تاوانباران بدریت گوپراهی خودا زیاد دهکات و تاوانکاری کهم دهبیتهوه، بهوش خهک پوزیدار دهن و سهردهکهون.

وه دروست نییه له داوین پیس و دز و عارهق خور و چته و ریگر و هاوشیوهکانیان ، پاره وهریگریت بو نهوهی حهدیان لهسهر نهنجام نهدریت ، جا نهو پارویه بو خهزینهی دهولت بیت یان بو شتی تر ، نهو پارویهی که بو پهکخستنی حهدیک وهردهگریت پارویهکی قیزهون و پیسه ، نهگهر کاربهدهست نهوهی کرد ، نهوه دوو کاری خراپی گهوهی کردوه ، یهکهمیان : پهکخستنی حهدکه ، دووهمیان خواردنی مالیکی پیس و خراپ ، بهوش کاریکی حهرامی نهنجامدوه و کاریکی پیویستی (واجب) وان لیپیناوه ، خودا دهفهرمویت : ﴿لَوْلَا يَتَّهِمُهُمُ الرَّبُّ ابْنُونَ وَالْأَحْبَابُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِيمَانُ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتِ لَئِن مَّا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ [سورة المائدة: (٦٣)].

واته : بوچی نیمامه له خواترس و زانا سیاست مهدارهکانیان قهدهغهی دروکردن و گهواهی درو و خواردنی بهرتیلیان لیناکهن ، سویندبیت نهوه خراپترین کاریکه دهیکهن .
وه پهروهردگار به جولهکه دهفهرمویت : ﴿سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَلُونَ لِلسُّحْتِ﴾ [سورة المائدة: (٤٢)].

واته : جولهکهکان گوپراهیلن بو درو و بهرتیل خورن ، چونکه جولهکهکان بهرتیل خور بوون ، وههندیك جار ناوی دیاری یان شتی تری لیده نیین ، وه ههچ کاتیک کاربهدهست بهرتیلی خوارد ، ناچار دهبیت گوی بو درو و گهواهی درو و شته خراپهکانی تر بگریت ، وه : " لعن رسول الله ﷺ الراشي والمرتشي والرائش " الواسطة " الذي بينهما " (٧٧) ، واته : پیغهمبهری خودا ﷺ نهفرینی کردوه له بهرتیل دهر و بهرتیل خور و نهو کهسهش له نیوانیاندا ئیش دهکات ، وه له ههردوو صحیحه کهدا هاتوهه : " إِنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أَحَدُهُمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ صَاحِبُهُ وَكَانَ أَقْفَهُ مِنْهُ " نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ : فَأَقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَذَنْ لِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْ قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا فِي أَهْلِ هَذَا " يعني أجيراً " فَرَزَنِي بِأَمْرَاتِهِ فَأَقْضَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَخَادِمٍ ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي مِائَةَ وَتَعْرِيبُ عَامٍ وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا الرَّجْمِ فَقَالَ : (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ الْمِائَةَ وَالْخَادِمِ رَدًّا عَلَيْكَ وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَعْرِيبُ عَامٍ وَاعْدُ يَا أُنَيْسُ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا فَاسْأَلْهَا فَإِنَّ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا ، فَسَأَلَهَا ، فَاعْتَرَفَتْ ، فَارْجُمَهَا " (٧٨) .

واته : دوو پیاو هاتن بو سکالاکردن لای پیغهمبهری خودا ﷺ یهکیکیان وتی نهی پیغهمبهری خودا به قورئانی خودا دادوهی بکه له نیوانماندا ، نهوی تریان وتی " نه لهوی تریان شارهزاتر بوو " بهلی نهی پیغهمبهری خودا ﷺ به قورئانی خودا دادوهی بکه له نیوانماندا بهلام روخسهتم بده ، پیغهمبهری خودا فهرمووی : بهلی ، وتی : کورپیکم لهمالی نهه کابرایه وهریزیری دهکرد ، لهگهل ژنهکهی داوین پیسی کردوه ، له باتی نهوه سهه کاوپر و کارهکهریکم داوته نهه کابرایه ، بهلام پرسیارم له کومهله خهکیکی زانا کردوه پییان وتم : کورهکهی من دهبیت سهه جهلدهی لیبدریت و سالیك دور بخریتهوه ، ژنهکهی نهویش دهبیت بهردباران (رجم) بگریت ، فهرمووی : سویند بهو کهسهی گیانی منی به دهسته به قورئانی خودا دادوهی دهکهم له نیوانتان ، سهه کاوپر و کارهکهرهکه هی خوته و پیویسته سهه جهلده له کورهکهی تو بدریت و سالیك دور بخریتهوه ، نهی انیس برؤ پرسیار لهژنی نهه کابرایه بکه نهگهر دانی بهتاوانهکهی دانا بهردبارانی بکه ، نهویش پرسیار لیکرد ، و نافرتهکهش دانی بهتاوانهکهیدانا و بهردباران کرا ، لهم فهرمودیه نهوه دهردهکهویت که کاتیک مالدر بو پهکخستنی حهد لهسهر نهو کابرایه ، پیغهمبهری خودا ﷺ فرمانی بهگهپانهوهی مالکه که کرد بو خاوهنهکهی ، و فهرمانی کرد نهو حهده لهسهر تاوانبارهکه نهنجام بدن ، نهو پارهی وهرنهگرد بو موسلمانان ، یان بو جهنگاوهران و ههژاران یان بو کهسانی تر ، وه موسلمانان کوپان که پهکخستنی حهد به وهگرتنی پارهی یان لهبهر شتی تر دروست نییه ، وه لهسهر نهوش کوپان که نهو پارویهی که له

77. رواه أحمد (٢١٨٩٣)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (٤٦٨٤)، ورواه أبو داود (٣٥٨٠)، والترمذي (١٣٣٧)، وابن ماجه (٢٣١٣)، دون قوله (الرائش) وصححه

الألباني في صحيح الجامع (٥١١٤).

78. رواه البخاري (٦٨٩٥، ٦٨٦٠)، ومسلم (١٦٩٧، ١٦٩٨).

داوین پیس و عارهق خور و ناژاوهچی و چهته و ریگر و هاوشیوه کانیان و هرده‌گیریٔ ، شتیکی پیس و قیزهون و حرامه و هرگرتنی ، وه زور جار گنده‌لی له ژیانی خه‌لکدا دروست ده‌بیٔ به هوی په‌کخستنی حهد و سزانه‌دانی تاوانباران به‌هوی پاره یان ناوبانگ و پله‌وپایه ، نه‌مه‌ش گه‌وره‌ترین هویه که بووه‌ته هوی تیٔ چونی ژیانی گه‌لانی وهک عه‌رب و تورک و کورد ، هه‌روه‌ها تیٔ چونی ژیانی جوتیاران و هه‌موو چینه جیاوازه‌کانی کومه‌ل له ده‌وله‌مندان و هه‌ژاران و پیماوقولان و نه‌فسه‌رانی سوپا و سه‌ریازان ، وه هه‌رکاتیٔ کاربه‌ده‌ستیٔ به‌رتیلی و هرگرت ریژی نامینیت و له‌دلی خه‌لکیشدا جینگه‌ی نابیته‌وه، ئیدی نه‌فس نزم ده‌بیٔ و ناتوانیت هیچ حهد و سزایه‌ک نه‌نجام بدات ، وه ده‌چیته سهر شیوه‌ی جوله‌که نه‌فرین لیٔکراوه‌کان .

وشه‌ی (برطیل) له‌زمانی عه‌ره‌بییدا له بنچینه‌دا به به‌ردی لاکیشه ده‌وتریٔ ، نه‌و که‌سه‌ی به‌رتیل و هرده‌گیریٔ ناتوانیت دان به‌راستیدا بنیٔ وهک که‌سیٔ به‌ردیٔ لاکیشه‌ی له‌ده‌مدا بیٔ و بیٔته ریگریٔ نه‌وه‌ی دان به‌راستدا بنیت ، وه له نه‌سه‌ریٔکدا هاتووہ : (نه‌گهر به‌رتیل له‌ده‌رگاوه هاته ژووروه ، ده‌ستپاکی له‌په‌نجه‌روه ده‌چیته ده‌روه) . وه هه‌روه‌ها نه‌گهر پاره و هرگیرا بۆ ده‌وله‌ت له‌سهر نه‌و کارانه ، دیسان وهک نه‌و ماله پیس و قیزه‌ونه‌یه که پیی ده‌وتریٔ ته‌میگردن ، نابینیت نه‌وه‌ی که گوندنیشینه گنده‌له‌کان پارهیان له هه‌ندیٔ خه‌لک و هرده‌گرت ، دواتر ده‌هاتن بۆ لای کاربه‌ده‌ستان نه‌سپ و ولأخیان له‌گه‌ل خویان بۆ ده‌هینا یان بۆ کاربه‌ده‌سته‌کانی ، به‌وه‌ش ناره‌زوویان بۆ گنده‌لی زیاتر ده‌کن ، ئیدی ریژی ده‌وله‌ت و کاربه‌ده‌ستان نامینیت و خه‌لکیش خراپ ده‌بن .

هه‌روه‌ها عارهق خور نه‌گهر پاره‌ی لیٔوهرگیرا ، ئیدی هه‌رچی نه‌وانه‌ی ماده سه‌رخوشکاره‌کان ده‌خونه‌وه ناره‌زوو ده‌کن کاتیٔ خواردیانه‌وه کاربه‌ده‌ست بریٔک پارهیان لیٔوهر بگریٔ ، نه‌وه‌ش ده‌بیٔته هاندهری خراپه و ته‌شه‌نه‌کردنی وه هه‌روه‌ها که‌سانی ناودار ، نه‌گهر دالده‌ی که‌سیٔ بدن و بینه ریگر له‌به‌رده‌م نه‌نجام دانی حهدیٔ ، بۆ نمونه گهر کومه‌له جوتیاریک تاوانیک نه‌نجام بدن ، دواتر په‌نا بینه لای کاربه‌ده‌ستیٔ و دالده‌یان بدات و بیٔته‌ریگر له‌فرمانی خودا و پیغه‌مبه‌ر ﷺ ، به‌و کاره له‌و که‌سانه ده‌بیٔ که خودا و پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌فرینیان لیٔکردووہ .

مسلم له صحیح‌ه‌که‌یدا ریوایه‌تی کردوه له‌ علی کوری ابو طالب ﷺ ده‌فرمویت : پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رموو : " لعن الله من أحدث حدثاً أو آوی محدثاً " (٧٩) ، واته : نه‌فرینی خودا له که‌سیٔ که شتیکی خراپ داده‌هینیت ، یان دالده‌ی خراپه‌کاریٔ ده‌دات ، هه‌رکه‌سیٔ په‌نای یه‌کیٔ له‌و کارخراپانه بدات نه‌وه خودا و پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌فرینیان لیٔکردووہ ، نه‌گهر پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ نه‌وه‌ی فه‌رمووہ : " إن من حالت شفاعته دون حد من حدود الله ، فقد ضاد الله في أمره " (٨٠) ، واته : نه‌وه‌ی تکارکردنی بیٔته مایه‌ی جیبه‌جینه‌کردنی سنوریٔ (حد) له سنوره‌کانی خودا ، نه‌وا به‌ره‌نگاری خودا ده‌کات له فه‌رمانه‌کانی ، نه‌ی نه‌گهر که‌سیٔ سنوره‌کان (الحدود) په‌ک بخت به‌توانایی و هیژ ، وه له تاوانباران خوش بیٔت به‌پاره‌یه‌کی پیس و ناره‌وا ، نه‌وا بیٔگومان خراپه‌یه‌که‌ی زیاتره .

دواتر خراپترین کار نه‌وه‌یه که په‌نای تاوانباران بدریت له‌به‌ر پله و پایه یان پاره ، جا نه‌و پاره‌یه بۆ ده‌وله‌ت و هرگیریٔ یان بۆ به‌رپرسیٔک بیٔت به‌ناشکرا یان به‌په‌نه‌ان ، هه‌موو نه‌وانه حرامه به‌کوپای موسلمانان ، نمونه‌ی نه‌وانه وهک پاریزگاری کردنه له باړ و ماده بیٔهوشکه‌ره‌کان ، چونکه نه‌وه‌ی نه‌وکاره نه‌نجام بدات ، یان یارمه‌تی که‌سیٔ بدات له‌سهر نه‌و کاره به‌وه‌ی پاره‌یه‌کی لیٔوهر بگریٔ ، نه‌وانه هاوشیوه‌ی یه‌کن .

نه‌و پاره‌ی له‌سهر نه‌و جوړه کارانه و هرده‌گیریٔ وهک پاره‌ی داوین پیسی و پاره‌ی فالچی و پاره‌ی فرۆشتنی سه‌گ و پاره‌ی نه‌و که‌سه‌ی نیوانگیری کاریکی حه‌رام ده‌کات که پییده‌وتریٔ گه‌واد (القواد) ، پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فرمویت : " من الكلب خبيث ، ومهر البغي خبيث ، وحلوان الكاهن خبيث " (٨١) ، واته : پاره‌ی سه‌گ پیسه ، وه پاره‌ی داوین پیسی پیسه ، وه پاره‌ی فالچی پیسه ، پاره‌ی داوین پیسی که پیی ده‌وتریٔ دابه‌زینی سوژانی (حذور القحاب)

79 . رواه البخاري (٣١٨٠) ، ومسلم (١٣٧٠) .

80 . رواه أبو داود (٣٥٩٧) ، و صححه الألبان في صحيح الجامع (٦١٩٦) .

81 . رواه البخاري (٢٢٣٧) ، ومسلم (١٥٦٧) .

، وهنّو پارهی که ژنانیه‌کان (مخت) دهیده‌نه مندالانی بهنده یان نازاد بهرامبهر شه‌روال پیسی له‌گه‌لیان هاوشیوهی پارهی ژنه داوین پیسه‌کانه ، وه پارهی فالچییه‌کان نمونه‌ی پارهی نه‌ستیره‌ناسه‌کان و هاوکاره‌کانیان ، که له‌سه‌ر نه‌و هه‌واله مرژه ده‌رانه به‌خه‌لکی راده‌گه‌یه‌نن به بوچونی خوین .

نه‌گه‌ر کاربه‌ده‌ستان وازبه‌ینن له‌نکوئی کردن له‌خرایه و سه‌پاندنی سزاکان له‌بهر پارهییه‌ک که وه‌ری ده‌گرن ، نه‌وه وه‌ک هاوشیوهی پیسه‌وای چه‌ته وایه که له‌گه‌ل تاکه‌کانی گروپه‌که‌ی مالی دزی به‌شده‌کن ، دیسان هاوشیوهی نه‌و گه‌واده‌یه (قوره‌مساح - ته‌رس) که پارهییه‌ک وه‌رده‌گریت که دووکه‌س له‌سه‌ر داوین پیسی کو ده‌کاته‌وه ، وه حالیشی هاوشیوهی حالی پیره‌ژنه خرایه‌که‌ی پیغه‌مبهر (لوط) ه ، که ریئیشاندهری خرایه‌کاران بوو له‌سه‌ر میوانه‌کانی پیغه‌مبهر لوط ، خودا له‌ناستی نه‌و پیره‌ژنه خرایه ده‌فهرمویت : ﴿ فَأَجْبَتَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أُمَّرَأَةً كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴾ [سوره الاعراف: (۸۳)] .

واته : نیمه لوط و کهس و کاریمان پزگارکرد ژنه‌که‌ی نه‌بیئت له‌تیاچوان بوو .

وه ده‌فهرمویت : ﴿ فَأَسْرَبْنَا بِهَا لِكَتْمٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَمِسُ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أُمَّرَأَةً إِنَّهَا مِصْبِيهَا مَا أَصَابَهُ ﴾ [سوره هود: (۸۱)] .

واته : له‌گه‌ل کهس و کاره‌که‌تدا شه‌ویکی دره‌نگ ده‌ریچن وه هیچ کهس له‌نیوه لانه‌کاته‌وه ، ژنه‌که‌ت نه‌بیئت نه‌وه‌ی توشی نه‌وان ده‌بیئت توشی نه‌میش ده‌بیئت ، خودای گه‌وره سزای پیره‌ژنه خرایه‌که‌ی دا به‌و سزایه‌ی که سزای خه‌لکه نیربازه‌کانی دا ، نه‌مانه هه‌موو له‌بهر نه‌وه‌ی که پاره وه‌رگراوه له‌سه‌ر هاوکاری سته‌م و خرایه‌کاری ، کاربه‌ده‌ست دانراوه بو نه‌وه‌ی فه‌رمان به‌چاکه بکات و یاساگی خرایه بکات ، ته‌نها نه‌وه مه‌به‌ستی فه‌رمان‌زده‌وایه‌تییه ، نه‌گه‌ر کاربه‌ده‌ست به‌هوی پاروه ریگه به‌کاریکی خراپ بدات نه‌وه پیچه‌وانه‌ی ماهیه‌تی بوونی کاری کردوه ، نمونه‌ی نه‌و وه‌ک که‌سیکه دانراوه که یارمه‌تی دهرت بیئت له‌دژی دوژمنان ، نه‌و به پیچه‌وانه‌وه یارمه‌تی دوژمنان دهدات له‌دژی تو ، وه وه‌ک نه‌و که‌سه‌یه که پارهییه‌کی وه‌رگرتووه بو نه‌وه‌ی له‌گه‌ل موسلماناندا پیی بجه‌نگیت ، له‌دژی موسلماناندا پییده‌جه‌نگیت .

به‌وه‌ش پون ده‌بیته‌وه که چاکبوونی به‌نده‌کان به‌ستراوه به‌فه‌رمان به‌چاکه کردن و یاساگی کردن له‌خرایه ، چونکه باش بوونی ژیان و به‌نده‌کانیش له‌گوپرایه‌لی خودا و پیغه‌مبهره‌که‌یدایه ﷺ ، نه‌وه‌ش ته‌نها به‌فه‌رمان به‌چاکه کردن و یاساگی کردن له‌خرایه به‌ده‌ست دیت ، به‌وه‌ش نه‌م گه‌له‌باشترین گه‌لانی دونیایه ، خودا ده‌فهرمویت : ﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ [سوره آل عمران: (۱۱۰)] .

واته : نیوه‌باشترین گه‌لانی دونیان نه‌گه‌ر فه‌رمان به‌چاکه بکه‌ن و یاساگی له‌خرایه بکه‌ن ، وه ده‌فهرمویت : ﴿ وَلَكِنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ [سوره آل عمران: (۱۰۴)] .

واته : باکو‌مه‌لیک له‌نیوه هه‌بن فه‌رمان به‌چاکه‌بکه‌ن و یاساگی له‌خرایه بکه‌ن ، وه ده‌فهرمویت : ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ [سوره التوبة: (۷۱)] .

واته : نیماندارانی پیاو و ژن هه‌ندیکیان پالپشتی هه‌ندیکی تریان ده‌که‌ن و یه‌کتر سه‌رده‌خه‌ن فه‌رمان به‌چاکه ده‌که‌ن و یاساگی له‌خرایه ده‌که‌ن ، وه خودای په‌روه‌ردگار له‌ده‌رباره‌ی (بنی اسرائیل) ده‌فهرمویت : ﴿ كَأُولَىٰ آيَاتِهِمْ ﴾ [سوره المائدة: (۷۹)] .

واته : نه‌وان هه‌ندیکیان یاساگیان نه‌ده‌کرد له‌و خرایه‌کاریه‌ی هه‌ندیکی تریان نه‌نجامیان دهدا به‌راستی نه‌وه خرایترین کاریک بوو نه‌وان نه‌نجامیان دهدا .

وه ده‌فهرمویت : ﴿ فَلَمَّا سَأَلْنَا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَجَبْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَدَابِ رَبِّهِمْ كَمَا كَانُوا يُفْسِقُونَ ﴾ [سوره

واته : کاتیک ئه‌وه‌ی بیریان خرایه‌وه پشت گوئیان خست ، ئه‌و که‌سانه‌مان پرزگارکرد که یاساگیان له خرایه‌کاری ده‌کرد وه سزای زور توندی ئه‌و که‌سانه‌ماندا که سته‌میان کرد ، له‌بهر ئه‌وه‌ی له‌پرینگه‌ده‌رچون ، خودای گه‌وره‌هه‌والیدا کاتیک که سزای خودا دابه‌زی ، ئه‌و که‌سانه‌ پرزگاریان بوو که یاساگیان له خرایه‌کرد ، وه سته‌م کارانیش به سزای زور توند له‌ناو چون .

وه له‌فهرموده‌یه‌کی (صحیح) دا هاتووہ أبو بکری صدیق رضی اللہ عنہ له‌سهر منبه‌ره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا صلی اللہ علیہ وسلم وتاری ده‌خویند فه‌رموی : " يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرُونَ هَذِهِ آيَاتِ اللَّهِ وَتَضَعُونَهَا فِي غَيْرِ مَوَاضِعِهَا ﴿۱﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ صَلَّى إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ﴿۲﴾ [سورة المائدة: (۱۰۵)] وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُولُ : إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْمُنْكَرَ فَلَمْ يَغْيُرُوهُ أَوْشَكَ أَنْ يُعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ مِنْ عِنْدِهِ " (۸۲) .

واته : ئه‌ی خه‌لکینه ئیوه ئه‌م ئایه‌ته ده‌خویننه‌وه به‌لام له جیگه‌ی خو‌ی داینانین ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هیئاوه‌ گرنگی به‌خوتان بدن ، ئه‌گهر ئیوه باش بن خرایه‌ی خه‌لکی زیان به ئیوه ناگه‌یه‌نیته ، وه من له پیغه‌مبه‌ری خودام صلی اللہ علیہ وسلم بیستووہ ده‌یفه‌رموو : ئه‌گهر خه‌لک کاری خرایه‌ بیینن و نه‌یگۆن ، نزیکه خودا هه‌مویان سزا بدات ، وه له‌ فه‌رموده‌یه‌کی تردا هاتووہ " إن المعصية إذا أخفيت لم تضر إلا صاحبها ، ولكن إذا ظهرت فلم تنكر أضرت العامة " (۸۳) ، واته : کاری خرایه و تاوان ئه‌گهر به‌په‌نه‌ان کرا ته‌نها زیانی بو‌ خاوه‌نه‌که‌ی هه‌یه ، به‌لام ئه‌گهر به‌ ئاشکرا کرا و نکۆلی لینه‌کرا ئه‌وا زیان به‌هه‌مووان ده‌گه‌یه‌نیته .

ئه‌م جو‌ره‌ حوکمه‌ی که باسمانکرد ، له سنوره‌کانی خودا و مافه‌کانی مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی فه‌رمان به‌چاکه‌کردن و یاساگی کردنی خرایه‌یه ، فه‌رمان به‌چاکه‌کردن وه‌ک : فه‌رمانکردن به‌نوێژ ، و زه‌کات ، و حج ، و خیر و چاکه ، و ده‌ستپاکی ، و چاکه‌ له‌گه‌ل دایک و باوک ، و به‌جیه‌ینانی ئه‌رکی خزمیه‌تی ، و په‌وشت جوانی له‌گه‌ل خیزان و ده‌ردراوسی ... هتد .

پیویسته له‌سهر کاربه‌ده‌ستان فه‌رمان به‌نوێژه فه‌رزه‌کان بکه‌ن له‌سهر ئه‌و که‌سانه‌ی که پیویسته ، وه ئه‌و که‌سه‌ی نوێژ نه‌کات به‌کۆپای موسلمانان سه‌رزه‌نشست ده‌کریت ، ئه‌گهر ئه‌وانه‌ی وازیان له نوێژه‌ینا کۆمه‌لیک بوون نه‌بیته له‌گه‌لیاندا بجه‌نگین موسلمانان کۆپان له‌سهر ئه‌وه ، وه هه‌روه‌ها له‌سهر زه‌کات و پوژو و هه‌ندیک پیویستی تریش ، وه که‌سانیکیش که حه‌رامیک ئاشکرا هه‌لال بکه‌ن که کیشه‌ی له‌سهر نه‌بیته ، وه‌ک ماره‌کردنی مه‌حره‌می (الحارم) ، یان ئازاوه‌نانه‌وه له‌سهر زه‌وی ، و هاوشیوه‌ی ئه‌و کارانه ، هه‌ر کۆمه‌لیک نکۆلی له‌یه‌که له‌فه‌رمانه‌ ئاشکرا و باوه‌کانی شه‌ریعه‌تی ئیسلام بکات پیویسته له‌گه‌لیاندا جه‌نگ به‌رپا‌بکریته ، تاوه‌کو هه‌موو ملکه‌چی ئایینی خودابن ، به‌کۆپای زانایان .

وه ئه‌گهر ئه‌وه‌ی واز له نوێژ ده‌هینیت تاکه‌که‌س بیته ، ئه‌وا سزا ده‌دریت به‌ لی‌دان و زیندانی کردن تا نوێژ ده‌کات ، وه زۆربه‌ی زانایان له‌سهر ئه‌وه‌ن که پیویسته بکوژریت ئه‌گهر وازی له نوێژه‌ینا ، دوا‌ی ئه‌وه‌ی داوا‌ی تۆبه‌کردنی لی‌ده‌کریت ، ئه‌گهر تۆبه‌ی کرد و نوێژی کرد باشه ، ئه‌گه‌ینا ده‌کوژریت ، ئایا ئه‌و کوشته‌نه‌ی به‌ موسلمانیه‌تیه یان به‌کافری ؟ دوو بو‌چون هه‌یه : زۆربه‌ی پیشینان (سلف) له‌سهر ئه‌وه‌ن که به‌کافری ده‌کوژریت ، ئه‌مه له‌کاتیکدا که ئه‌و که‌سه دان به پیویستی نوێژدا بنی ، ئه‌گهر نکۆلی پیویستی نوێژی کرد ئه‌وه کافره به‌کۆپای موسلمانان ، وه هه‌روه‌ها هه‌ر که‌سیک نکۆلی هه‌ریه‌که له پیویستیه ئاشکراکان یان حه‌رامکراوه‌کان بکات پیویسته له‌سهر ئه‌و کاره بکوژریت ، چونکه سزادان له‌ سه‌ر وازه‌ینان له‌ فه‌رمانه پیویسته‌کان و نه‌کردنی کاره حه‌رامکراوه‌کان ، ئه‌وه مه‌به‌ستی تیکۆشانه له‌ پیناوی خودا ، ئه‌وه‌ش پیویسته له‌سهر کۆمه‌لی موسلمانان هه‌چ نا‌کوکیه‌که له‌و باره‌وه نییه ، وه قورئان وسوننه‌ت به‌لگه‌ن له‌سهر ئه‌و کارانه ، وه ئه‌وه له‌ باشتین کاره‌کانه ... " قال رجل یارسول الله دلني علی عمل یعدل الجهاد فی سبیل الله

82. رواه أبو داود (۴۳۳۸)، والترمذي (۲۱۶۸)، وابن ماجه (۴۰۰۵)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۱۹۷۳).

83. رواه الطبراني في المعجم الأوسط كما في مجمع الزوائد للهيتمي (۲۶۸/۷) ، و قال الألباني في ضعيف الجامع (۴۸۰) : موضوع .

قال: لا تستطيعه ، أو لا تطيقه ، قال : أخبرني به ؟ قال : هل تستطيع إذا خرج الجاهد أن تصوم ولا تفطر ، وتقوم ولا تفتن ؟ قال : ومن يستطيع ذلك ؟ قال : فذلك الذي يعدل الجهاد في سبيل الله " (٨٤) ، واته : پياويك وتى ئەى پيغهمبەرى خودا ﷺ رينموييم بکه بۆ کاریک هاوتای تیکۆشان بیئت له پیناوی خودا ، فەرمووی : ناتوانیت ، یان له ووزەى تۆدا نییه ، وتى : پیم بلی ؟ فەرمووی : ئایە دەتوانیت کە تیکۆشەر له پیناوی خودا دەرچوو بۆ تیکۆشان بە رۆژوبیت و نەیشکینیت ، وه هەستى شه ونویژ بکهیت و پشوو نە دەیت ، وتى : کى ئەوه دەتوانیت ؟ فەرمووی : ئەوه هاوتای تیکۆشانە له پیناوی خودا ، وه دەفەرمویت : " إن في الجنة لمائة درجة ، ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين السماء والأرض ، أعدها الله للمجاهدين في سبيله " (٨٥) ، واته : له بهههشتدا سه د پله ههیه ، نیوان پلهیهک بۆ پلهیهکی تر نیوانی ئاسمان و زهویه ، خودا ئامادهى کردوه بۆ ئەو کەسانهى له پیناوی خودا تیدەکویشن ، ئەو دوو فەرموودهیه له هەر دوو صحیحە کە دایه ، پيغهمبەرى خودا ﷺ دەفەرمویت : " رأس الامر الإسلام ، وعموده الصلاة ، وذروة سنامه الجهاد في سبيل الله " (٨٦) ، واته : ئیسلام شتیکی سەرکەیه ، و نویژ کۆله کەیه تى ، و تیکۆشان له پیناوی خودا لوتکەى ئیسلامه ، خودای گه وره دەفەرمویت : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَمَرَّسُولِهِ ثُمَّ كَانُوا يَتَّقُونَ وَأُخْبِرُوا أَنَّ اللَّهَ لَهُ عِزٌّ مُّبِينٌ ﴾ [سورة الحجرات: (١٥)]

واته : ئەو باوه پدارانهى که برۆیان به خودا و پيغهمبەره کەى هیناوه دواتر توشى گومان نەبوون وه تیکۆشاوان به مال و پۆحیان له پیناوی خودا ، به راستى ئەوانه راستگۆن .

وه دەفەرمویت : ﴿ أَجَعَلْتُمْ سَفَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لِيَسْئُرَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَئِي يَهْدِيَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْبَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ يُشْرَهُمْ بِرَبِّهِمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّتْ لَهُمْ فِيهَا نِعْمٌ مُمِيزٌ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ [سورة التوبة: (١٩-٢٢)] .

واته : ئایا ئیوه ئاوان به حاجیان و ئاوه دانکردنه وهى مالى خودا ، ده چوینن به کەسیک که باوه پى به خودا و پۆژى دواى هیناوه و تیدەکوشتی له پیناوی خودا ، لای خودا وهک یهک نین ، خودا رینموییى کۆمه لى سته مکارناکات ، ئەو کەسانهى برۆیان هیناوه و تیدەکویشن له پیناوی خودا به مال و پۆحى خویان پلهیان زۆر بالاییه له لای خودا ، وه ئەوان براوهن ، په روهردگاریان موژدهى لیخۆش بوون و بهههشتى نازو نیعمه تى نه برۆیهان ده داتى ، به ههتا هه تایی تینیدا ده میننه وه ، به راستى خودا پاداشتی گه وره لایه .

84 . رواه البخاري (٢٧٨٥)، ومسلم (١٨٧٨).

85 . رواه البخاري (٢٧٩٠)، ومسلم (١٨٨٤).

86 . رواة الترمذي (٢٦١٦)، وابن ماجه (٣٩٧٣)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٥١٣٦).

به‌شوی دووه‌م

سزای ریگر و چه‌ته

سزای نه‌و ریگر و چه‌تان‌هی که به چه‌ک ریگه له خه‌ک ده‌گرن ، بو‌نه‌وه‌ی سه‌روه‌ت و سامانی خه‌ک به‌ناشکرا بیه‌ن ، له عه‌ره‌ب و تورک و کورد ، وجوتیاران و سه‌ریازه خراپه‌کاره‌کان و یاخی بوانی شاره‌کان یان هه‌رکه‌سیکی تر ، خودا به‌وانه ده‌فه‌رمویت : ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾ [سورة المائدة: (۳۳)] .

واته : سزای نه‌و که‌سان‌هی که دژایه‌تی خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ده‌که‌ن و بشیوی نه‌نینه‌وه له‌سه‌ر زه‌وی نه‌وه‌یه که بکوژرین یان له خاچ بدرین یان ده‌ست و پییان به‌چه‌پ و پراست برپیت ، یان دوربخرینه‌وه ، نه‌وانه له دونیادا ریسه‌وان و له پاشه‌پروژیشدا سزای زور توندیان بو‌ه‌یه .

نیمامی شافعی له (مسند) ه‌که‌یدا له نیین عباسی گپراوه‌ته‌وه " ده‌ریاره‌ی ریگر " ده‌فه‌رمویت : ((نه‌گه‌ر کوشتاریانکرد و مالیشیان برد ، که گه‌یران ده‌کوژرین و له‌خاچ ده‌درین ، وه نه‌گه‌ر کوشتاریانکرد و مالیان نه‌برد ده‌کوژرین و له‌خاچ نادرین ، وه نه‌گه‌ر مالیان برد و کوشتاریان نه‌کرد نه‌وه ده‌ستی‌ک و پییه‌کیان چه‌پ و پراست ده‌بردیت ، وه نه‌گه‌ر ترسیان له‌سه‌ر ریگه دروست کرد نه‌فی ده‌کرین و دور ده‌خرینه‌وه)) .

نه‌وه و ته‌ی زوربه‌ی زانایانه ، وه‌ک شافعی و نه‌حمه‌د ، نه‌وه بو‌چونه‌ش نزیکه له و ته‌ی أبو حنیفه‌وه ﷺ ، وه هه‌یانه‌ده‌لین به‌ده‌ستی کاربه‌ده‌سته ، له هه‌رکوییه‌کدا به‌رژه‌وه‌ندی هه‌بوو ده‌یکوژیت ، نه‌گه‌ر که‌سیشی نه‌کوشتییت ، بو‌نمونه نه‌گه‌ر سه‌رکرده‌ی چه‌ته‌کان بوو نه‌وان گوپرایه‌لی نه‌میان ده‌کرد ، وه ده‌ست و پیی که‌سانیک ده‌بردیت که به‌رژه‌وه‌ندی گشتی تیدابیت ، بو‌نمونه نه‌گه‌ر که‌سیکی به‌هیژ و لیها‌توو و لیزان بوو له مالی خه‌لکی بردن ، وه هه‌ندیک زانای تر ده‌لین نه‌گه‌ر ریگریک مالی خه‌لکی بیات ده‌کوژریت و ده‌ست و پیی ده‌بردیت و له خاچیش ده‌دریت ، وه بو‌چونی یه‌که‌میان و ته‌ی زوربه‌ی زانایانه ، وه هه‌ریه‌کیک له‌و چه‌ته و ریگرانه که‌سیکیان کوشتییت ، نه‌وا کاربه‌ده‌ستان ده‌یکوژن له‌باتی نه‌و که‌سه‌ی کوشتویه‌تی وه به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نابیت لیی خوشببن به‌کوپرای زانایان ، ابن المنذر نه‌و باسه‌ی گپراوه‌ته‌وه ، فه‌رمانی نه‌و که‌سه‌چه‌ته بکوژه نادرینه‌ت ده‌ست که‌س و کاری کوژراوه‌که ، به‌پیچه‌وانه‌ی نه‌وه‌ی که‌سیک که‌سیکی تر بکوژیت به‌ه‌وی دوژمنایه‌تی نیوانیان یان له‌به‌ر کیشیه‌یه‌ک یان له‌به‌ر هه‌ر هو‌کاریکی تایبه‌ت ، نه‌و بکوژه خوینه‌که به‌ده‌ست که‌س و کاری کوژراوه‌که‌یه ، ویستیان ده‌یکوژن ، وه ویستیان لیی ده‌بورن ، وه یان ویستیان پاره‌ی خوینیکی لیوه‌ده‌گرن ، له‌به‌ر نه‌وه بو‌مه‌به‌ستیکی تایبه‌ت کوشتویه‌تی ، به‌لام چه‌ته‌و ریگره‌کان ده‌کوژرین له‌به‌ر به‌تالان بردنی سه‌روه‌ت و سامانی خه‌ک ، له‌به‌ر نه‌وه زیان به‌ناسایشی گشتی ده‌گه‌یه‌نن هاوشیوه‌ی دزن ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی سنوری خودایان به‌زاندوه‌وه ده‌کوژرین و هیچ جوړه لیخوش بوون و لیبوردنیک نایانگریته‌وه ، نه‌گه‌ر بکوژه‌که‌یش هاوتای کوژراوه‌که نه‌بییت ، بو‌نمونه نه‌گه‌ر بکوژه‌که نازاد بییت و کوژراوه‌که به‌نده بییت ، یان بکوژه‌که موسلمان بییت و کوژراوه‌که له‌و که‌سانه بییت که سه‌رومالیان ده‌پاریزیت (ذمی) .

زانایان نا‌کوکن نایا که‌سیک نازاوه‌بناته‌وه ده‌کوژریت ؟ نه‌و و ته‌یه پراستره که ده‌لیت ده‌کوژریت چونکه کوشتنکه‌ی ده‌بیته‌ه‌دیک له‌پیش تی‌کدانی ناسایشی گشتی ، وه‌ک چو‌ن نه‌گه‌ر مالی خه‌لکی برد ده‌ستی ده‌بردیت ، نه‌گه‌ر مافی خه‌لکی پیشیل کرد زیندانی ده‌کریت .

نه‌گه‌ر چه‌ته و دزه‌کان کو‌مه‌لیک بوون ، ته‌نها که‌سیکیان خه‌لکی کوشتییت نه‌وانی تر یارمه‌تیدهر و پاسه‌وانی بوون ، و تراوه ته‌نها بکوژه‌که ده‌کوژریت ، به‌لام زوربه‌ی زانایان له‌سه‌ر نه‌وه‌ن هه‌موویان ده‌کوژرین نه‌گه‌ر سه‌د که‌سیش بن ، یارمه‌تیدهر و نه‌نجام ده‌ری تاوانه‌که وه‌ک یه‌ک وان ، نه‌وه‌ش له خه‌لیفه راشدی‌ه‌کانه‌وه گپراوه‌ته‌وه ، چونکه عمری کوری خه‌تاب ﷺ ، نه‌و که‌سه‌ی رینوینی و چاوساگی بو‌چه‌ته و دز کردبییت ده‌یکوشت ، چونکه نه‌و که‌سه‌ی تاوان نه‌نجام ده‌دات به‌ه‌وی چاوساگ و پاسه‌وان و یارمه‌تی ده‌رانیه‌وه نه‌و کاره نه‌نجام ده‌دات وه کو‌مه‌لیک نه‌گه‌ر پیکه‌وه هاریکاری

يهك بكن تا هيژ پهيذا دهكهن و ريگه له خهك دهگرن ، ئه و كاته له پاداشت و سزادا هاوهلن وهكو تيگوشه راني ريگه ي خودا ، پيغه مبهري خودا ﷺ ده فرمويت : " المسلمون تتكافأ دماؤهم ، ويسعى بذمتهم أدناهم ، وهم يد على من سواهم ، يرد متسريهم على قعدهم " (٨٧) ، واته : خويئي هه موو موسلمانان وهك يهكه ، ئه گهر موسلماننيك دالده ي كه سيك بدات پيويسته ريژي بگريت ئه گهر به نده يه كيش بيت كه ئه و په نايه ديدات ، وه ده بيت هه موويان يهك ده ست بن له دژي دوژمنان ، ئه گهر تپييك له سويا ته رابوون ده ستكه و تيكيان هه بيت پيويسته به سهر هه موو سوپادا دابهش بگريت ، ئه گهر تپييك له سويا هه له بوون سه روهت و سامانيكيان ده ستكه وت ، هه موو سوپا كه له و ده ستكه وته به شدان ، چونكه به پشتيواني و هيژي سوپا كه ئه و كاره يان كردوه ، به لام هه نديك جار له بهر ده ست خو شي كردن و ستايش كردنيان زياتريان ده دري تي ، چونكه پيغه مبهري خودا ﷺ هه رتپييك (سرية) ده ستكه و تيكي هه بوايه له سه ره تاي جهنگ دواي جيا كردنه وه ي پينج يه كي بو خه زينه ي ده ولت و چواريه كي ده ستكه وته كاني ده دايه جهنگا وه ره كان ، به لام ئه گهر له گه راوه نه ودا بونا يه و تپييك له سويا جيا بوويه وه ئه و كاته سي يه كي ده داني ، هه روه ها ئه گهر سوپا كه به بي ئه وان شتيك به ده ستكه وت بگريت ئه و تپيهش تيايدا به شدان چونكه ئه وان له بهر به رژه وه ندي سويا جيا بوونه ته وه ، وهك چون پيغه مبهري خودا ﷺ به شي طلحه و زبيري له ده ست كه وتي رويي به دردا چونكه ئه واني له بهر به رژه وه ندي سويا به كاريك ناربوو ، ئه و كه سانهش كه چه ته يي ده كهن به شدان له وه ي ده ستيان ده كه وي ت و له و سزا و تاوانانهش كه به سه رياندا ده سه پي ت .

هه روه ها ئه و كه سانه ي كه له سه ر شتي بي مانا و هيچ و پوچ ده جهنگن هيچ پاساويكيان نيبه ، وهك ئه و كه سانه ي كه له سه ر ده مارگيري خيله كي وه يان جهنگان له سه ر هه نديك شت كه له پيش ئيسلام ده كرا هه موو ئه وانه سه ته مكارن ، وهك پيغه مبهري خودا ﷺ ده فرمويت : " إذا التقى المسلمان بسيفيهما فالقاتل والمقتول في النار . قيل : يا رسول الله ! هذا القاتل ، فما بال المقتول ؟ قال : إنه أراد قتل صاحبه " (٨٨) ، واته : ئه گهر دوو موسلمان به شمشير به جهنگن بكوژ و كوژاوه كهش له ناگردان ، و ترا : ئه ي پيغه مبهري خودا ! ئه وه حالي بكوژه كه يه ، ئه ي كوژاوه كه بو ! فه رموي : چونكه ئه و يش ده ويوست هاوه له كه ي بكوژي ت ، ئه و فه رموده يه له هه ر دوو صحيحه كه دايه ، هه ر كوومه ليك هه رچي كوومه له كه ي تر له ناو ببات له نه فس و مال پيويسته قه ره بووي بكاته وه ، ئه گه رچي خودي بكوژ و تاوانباره كهش نه ناسري ت ، چونكه كوومه ليكي ياخي بوو تاوانبار هه موويان يهك چاره نوسيان هه يه هه موويان وهكو يهك كهس وان ، له بهر ئه وه شه خوداي گه و ره ده فرموي ت : ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ فِي الْقَتْلِ ﴾ [سورة البقرة: (١٧٨)] .

واته : پيويست كراوه له سه رتان داد ويه كساني له كوشتندا . به لام ئه گهر كوومه لي چه ته و دن ته نها مالي خه لكيان برد و كه سيان نه كوشت " وهك هه نديك له گوند نشينه كان " ئه و كاته هه ريه كيك له وان ده ستی راستی و پيی چه پی ده پردري ت ، به بوچوني زوريه ي زانايان : وهك ابو حنيفه و ئه حمه د و ئه واني تريش ، ئه وهش ماناي ئه و فه رموده ي خوداي گه و ريه كه ده فرموي ت : ﴿ أَوْ تَطْعَمْ أَدْبَهُمْ وَأَمْرُجُلَهُمْ مِنْ خِلافٍ ﴾ [سورة المائدة: (٣٣)] .
واته : يان ده ست و پييان به چه پ و راست بپردري ت ، ئه و ده سته ده پردري ت كه سه ته مي پيكرده و له خه لكي داوه ، ئه و پييهش ده بري ت كه له سه ري رويشتووه بو ئه و تاوانه ، وه شويني ده ست و پيپراوه كه ي به روني گهرم داخ ده كريت ، بو ئه وه ي خويئي بوه ستيته وه نه بيته هوي له ناوچووني ، وه ده ستی دزيش هه روه هاي پيده كري ت .
ئهم كرده وه يه له وانه يه له مردن به نيش و نازار تر بيت ، چونكه ئه گهر گوند نشينه ياخي بوه كان و سه ربازه له ياسا ده رچووه كان ، يان كه ساني تر كه ويستي تاوانكردنيان هه بيت ، ئه و كه سه ده ست و پي براوه يان بيني له نيوانياندا ، بير ده كه نه وه و ده ترسن ، به پيچه وانه ي كوشتن كه دواي ماويه كه له بير ده چي ته وه ، وه هه نديك كه سي نه فس به رز كوشتني پياشتره له بري ني ده ست و پيی به چه پ و راست ، ئه مهش باشترين وانه يه بو ئه و جوړه كه سانه و

87 . رواه أبو داود (٢٧٥١) ، و ابن ماجه (٢٦٨٥) ، و حسنه الألباني في صحيح الجامع (٦٧١٢) .

88 . رواه البخاري (٣١) ، و مسلم (٢٨٨٨) .

هاوشیوه‌کانیان ، به‌لام نه‌گهر چه‌کیان هه‌لگرت و که‌سیان نه‌کوشت ، و مالی که‌سیشیان نه‌برد ، دواتر چه‌کیان فری‌دا و پرایانکرد ، نه‌و کاته نه‌فی ده‌کرین و دوور ده‌خرینه‌وه ، و تراوه : نه‌فی کردنیان مانای نه‌وه‌یه ریگه نه‌دریت له‌و شار و ناوچه‌یه نیشته‌جین ، یان و تراوه : زیندانی ده‌کرین ، یان : کاربه‌ده‌ستان هه‌رچی بو به‌رزه‌وه‌ندی گشتی به‌باش بزائن به‌و شیوه‌هه‌فتاریان له‌گه‌ل ده‌کن .

وه کوشتنی ریگه پی‌دراویش بو نه‌و که‌سانه‌ی که‌ شایسته‌ی کوشتنن نه‌وه‌یه به‌ شمشیر له‌ گه‌ردنیان بدریت ، چونکه نه‌وه باشتین جووری کوشتنه بو کوژراوه‌که ، وه خودای گه‌وره ریگه‌ی به‌کوشتنی مروّف داوه نه‌گهر به‌و شیوه‌یه ده‌ستگیرکرا ، وه هه‌روه‌ها کوشتنی نه‌و گیانله‌به‌رانه‌ی که‌ کوشتنیان هه‌لآله ، پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رمویت : " إن الله كتب الإحسان على كل شيء ، فإذا قتلتم فأحسنوا القتلة ، وإذا ذبحتم فأحسنوا الذبحة ، وليجد أحدكم شفرته وليرح ذبيحته " (۸۹) ، واته : خودا چاکه‌کردنی پی‌ویست کردوه له‌سه‌رتان بو هه‌موو شتیکی ، نه‌گهر که‌سیکتان له‌به‌ر تاوانیک کوشت به‌باشترین شیوه بی‌کوژن بو نه‌وه‌ی کوژراوه‌که که‌مترین ئازاری بی‌چیت ، وه نه‌گهر گیانله‌به‌ریکتان سه‌ربری به‌باشترین شیوه سه‌ری بپن ، با هه‌ریه‌که گیانداران سه‌ر ده‌پریت چه‌قوکه‌ی تیژ بکات و سه‌رپراوه‌که به‌خیریای پزگار بکات ، وه ده‌فه‌رمویت : " إن أعمى الناس قتلة أهل الإيمان " (۹۰) ، واته : به‌به‌زه‌ی ترین خه‌لک له‌ کوشتندا بپراوداران ، وه نه‌و له‌خاچ دانه‌ش که‌ باسمان کرد نه‌وه‌یه هه‌لبواسرین له‌ شوینیکی به‌رز بو نه‌وه‌ی خه‌لکی بیان بینیت ، و تاوانه‌که‌یان بو خه‌لک ئاشکرا بییت ، لای زوریه‌ی زانایان دوا‌ی کوشتنیان نه‌و کاره‌یان پی‌ده‌کردیت ، وه هه‌ندیکیان ده‌لین : دابنرین هه‌تا ده‌مرن تا بیینه‌هه‌ وانه بو هه‌رکه‌سیک که‌ بیر له‌ نه‌نجامدانی خراپه‌کاری ده‌کاته‌وه ، به‌لام هه‌تککردن و لووت و گوئی بپن دروست نییه مه‌گهر به‌شیوه‌ی تو‌له‌سه‌ندن نه‌بییت ، عمرانی کوری حصین ﷺ ده‌فه‌رمویت : " ما خطبنا رسول الله ﷺ خطبة إلا أمرنا بالصدقة ، وثماناً عن المثلة " ، واته : هه‌رکاتیک پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ وتاری بو بخویندینایه فه‌رمانی به‌خیر و چاکه پی‌ده‌کردین ، و یاساگی شیواندن و هه‌تککردنی لی‌ده‌کردین ، هه‌تا کافریش دوا‌ی کوشتنی له‌جه‌نگدا هه‌تک ناکریت و ناشیوینریت ، مه‌گهر نه‌وان وایان به‌کوژراوی موسلمانان کردییت له‌ تو‌له‌دا هه‌رچیان کردییت وایان لی‌ده‌کردیت ، وه تو‌له‌ نه‌کردنه‌وه له‌م باره‌دا باشته‌هه ، وه ک چون خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ﴾ [سورة النحل: (۱۲۶)] .

واته : نه‌گهر سزاتاندا به‌و شیوه‌یه سزابدن که‌ سزادراون ، وه نه‌گهر ئارام بگرن نه‌وه باشته‌هه ، نه‌ی محمد ﷺ ئارام بگه‌ر له‌به‌ر خودا ، و تراوه : نه‌و نایه‌تانه کاتیک دابه‌زی که‌ بی‌پرواکانی قوره‌یش حمزه و هه‌ندیکی تر له‌ شه‌هیده‌کانی جه‌نگی ئوحدیان شیواند و سکبان هه‌لدپن ، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی : " لئن أظفرتني الله بهم لأمثلن بضعفي ما مثلوا بنا " (۹۱) ، واته : نه‌گهر خودا سه‌ری خستم به‌سه‌ریاندا دوو نه‌وه‌نده هه‌تکیان ده‌که‌م وه ک چون هه‌تکیانکردین ، خودای گه‌وره نه‌م نایه‌ته‌ی نارده خواره‌وه ، نه‌گه‌رچی پیشتتر له‌ مه‌که‌که دابه‌زیبوو ، وه‌کو نه‌م نایه‌تانه : ﴿وَسْأَلُوكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ [سورة الاسراء: (۸۵)] . واته : پرسیری روحیان لی‌کردیت بلی : روح له‌ ژیر فه‌رمانی خودادایه ، وه نه‌و نایه‌ته‌ی : ﴿وَأْتَمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي الْهَامِ وَرَمُفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِنُ السَّيِّئَاتِ﴾ [سورة هود: (۱۱۴)] .

واته : له‌ پوژدا نویتز بکن " که نویتزی به‌یانی و نیوه‌پو و عه‌سه‌هه " وه هه‌روه‌ها له‌شه‌ودا " نویتزی شیوان و خه‌وتنانه " چونکه نه‌م چاکه کاریانه ده‌بیته‌هه‌ مایه‌ی لی‌خوش بوونی کاره‌خراپه‌کانتان ، نایه‌تی تریش که‌ له‌ مه‌که‌که دابه‌زیوه ، دواتر له‌ مه‌دینه‌هه‌ هه‌یه‌ک پی‌ویستی کردوه جاریکی تر دابه‌زیوه‌ته‌وه ، دوا‌ی دابه‌زینی نایه‌ته‌که‌ی سه‌ره‌وه پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رمووی : " بل نصر " (۹۲) ، واته : به‌لکو ئارام ده‌گرین ، وه له‌ صحیحی مسلمدا بریده‌ی کوری

89. رواه مسلم (۱۹۵۵).

90. رواه أبو داود (۲۶۶۶)، و ابن ماجه (۲۶۸۱)، وضعفه الألبانی فی ضعیف الجامع (۹۶۳).

91. رواه الحاكم فی المستدرک (۲۱۸/۳)، والطبرانی فی المعجم الكبير (۱۴۳/۳)، وضعفه الألبانی فی الضعیفة (۵۵۰).

92. رواه أحمد (۲۰۷۲۳)، و حسنه الألبانی فی الصحیحة (۲۳۷۷).

الحصيب دهفهرمويت : " كان النبي ﷺ إذا بعث أميراً على سرية أو جيش أو في حاجه نفسه أو صاه في خاصة نفسه بتقوى الله تعالى وعن معه من المسلمين خيراً ، ثم يقول : اغزوا بسم الله ، في سبيل الله ، قاتلوا من كفر بالله ، ولا تغلوا ولا تغدروا ، ولا تمنلوا ، ولا تقتلوا وليداً " (١٣) ، واته : پیغه مبهەر ﷺ کاتیک که سیکی بکردایه ته بهر پیرس به سهر تیپیکی یان سوپایه که وه نامۆزگاری ده کرد به وهی له خودا بترسیت و به چاکه له گهل ئه و موسلمانهی له گهلیدان ره فتاریکات دواتر ده یفه رموو : بجه ننگن به ناوی خوداوه ، وه له ریگهی خودا ، وه بجه ننگن له گهل که سیکی بیباوه ره به خودا ، رۆمه چن و ناپاکی مه کهن (غدر) ، هه تک مه کهن و کوژراوه کان مه شیوینن ، و مندال مه کوژن .

ئه گهر هاتنه سه رمال و چه کیان هه کیشا " له بیباان نه بوو " بو بردنی مال ، و تراوه : ئه وانه به چه ته نایه نه ژماردن ، به لکو وه کو دز و تالانکه ره قه له م ده درین ، چونکه ئه گهر خاوه ن مال هاوار بکات خه لکی به هانا یه وه ده چن ، وه زۆریه ی زانایان ده لئین : حوکمیان له نیو مال و له بیباانیشدا وه که یه که ، ئه و وته یه باوه لای مالک ، و شافعی ، و زۆریه ی هاوه لانی ئه حمهد ، و هه ندیک له هاوه لانی ابو حنیفه وه ، به لکو له نیو مالدا زیاتر شایه نی سزادانن وه که له بیباان ، چونکه مال شوینی ناسایش و پشودانی خه لکه ، وه مال جیگهی هاوکاری و یارمه تی دانی یه کتره ، به لکو کوتانه سه ر مال و پیشیل کردنی حورمه تی تاوانیکی گه وره یه و پیویسته به توندی سزابدین و لیپرسینه وه یان له گهلدا بکریت ، له بهر ئه وه ی هه رچی له مالدا هه یه به تالانی ده بن ، وه ریپوار زور جار بریکی که م له سه رمایه که ی له گهلیدایه ، ئه وه ش ناو کروکی راستیه ، به تایبه ت ئه و کۆمه لانه ی که میسر و شام (بیپره وشت . منسر) یان پیده لئین و وه له به غداد (کلاوچی . العیارین) پیده لئین .

ئه گهر چه ته و دزه کان ریگه بگرن به بهرد تیگرتن له دووره وه ، به یارمه تی ئامیریک بهرد بگرنه خه لک ، هه مان ئه و حوکمانه یان به سه ردا داده به زیت ، هه ندیک له فقیهه کان ده لئین به ریگرتن نایه ته ئه ژمار ئه گهر به چه ک و ئامیری تیژ نه بییت ، وه هه ندیکیان کوژا (الإجماع) ده گیلنه وه له سه ر ئه وه ی ده بییت ریگرتن به چه ک و تفاقه جه نگی بییت ، به لام ئه گهر زانایان کوک بن یان نا ئه وه ی که زۆرینه ی موسلمانان له سه ری کوک ئه وه یه : ئه وه ی شه ریکات بو بردنی مالی خه لک به هه رشیه وه یه که ئه وه چه ته و دزه ، وه ک چۆن هه ر بیباوه ریک له گهل موسلماناندا بجه نگی به هه ر شیوه یه کی جه نگان ، ئه وه جه نگیه و دوژمه ، وه هه ر موسلمانیک له گهل بی برواکاندا بجه نگی به شمشیر یان به رم یان به تیر و که وان یان به بهرد یان به دار یان هه رشتیکی تر ئه وه تیگوشه ری ریگهی خودایه ، به لام ئه گهر خه لک به په نهان بکوژیت بو بردنی سه روه ت و سامانی ، بو نمونه که سیکی له سه ر ریبه کدا (خان) ی هه بییت به ریپوارانی بدات به کری ، ئه گهر به ته نها بوو بیکوژیت و ماله که ی ببات ، یان بانگی که سیکی بکات بو ماله وه بو ئه وه ی ئیشیکی به کری بو ئه نجام بده ن وه ک به رگدوور یان پزیشک ، یان هه رشتیکی هاوشیه وه ی ئه وانه بیکوژیت و ماله که ی ببات ، ئه مه پیی ده گوتریت کوشتنی ناپاکی (غدر و خیانه ت) خه لکی ناسایی پییده لی (المعرجین) ، ئه گهر ئه و کوشتنه ته نها بو بردنی مالییت ئه و حوکمی چه ته و ریگریان هه یه ، یان تۆله یان (قصاص) لیده کریته وه ؟ له وه شدا زانایان دوو بوچونیان هه یه :

یه که میان : ئه وانه وه کو چه ته و ریگرن ، چونکه ئه وه کوشتنه به ناپاکی و فیل ، وه کو کوشتنه به زور له بیبااندا ، هه ردوو جوړه کوشتنه که مروقه ناتوانیت خوی لیپاریزیت ، به لکو زیانی یه که میان زیاتره چونکه پیی نازانریت .

دوو هه میان : چه ته و ریگر ئه وانه به ئاشکرا ده جه ننگن ، به لام ئه و که سه ی که تیرور ده کات پیویسته بدریته ده ست خاوه ن خوینه که ، به لام ئه مه میان له بنه ماکانی شه ریعه ته وه نزیکتره ، ئه وانه زیانیان زیاتره چونکه هه ستی پیناکریت .

فقیهه کان دیسان ناو کۆن له وه که سانه ی که سولتان " کاربه ده ست " ده کوژیت ، وه ک بکوژانی عثمان و علی ﷺ ، نایا حوکمیان وه کو بشیوی کاران و چه ته و ریگره ، به حهد ده کوژین ، یان کاریان ده دریته ده ستی خاوه ن خوینه که ، دوو بوچون هه یه له مه زه به ی ئه حمهد و ئه وانی تر ، چونکه کوشتنی سولتان ده بیته هوی تیگچونی باری گشتی وه ک کوشتنی که سیکی ناسایی نییه .

به‌شی سییه‌م

نه‌گهر کاربه‌دهست داوای به‌دهسته‌وه‌دانی چه‌ته و ریگری کرد

له که‌سانیک که په‌نایانی دابوو چی پیویسته له‌سهر موسلمانان نه‌گهر به‌رگریان کرد

دوای دهست پویشتن به‌سهری‌اندا ، سولتان داوای کرد بو شه‌وهی حه‌دیان به‌سهردا بسه‌پینیته به‌بی سته‌م ، به‌رگریان لیگرد نه‌و کاته پیویسته له‌سهر موسلمانان بجه‌نگن له‌گه‌لیان به‌ بو‌چونی هه‌موو زانایان ، هه‌تا هه‌مویان دهستیان به‌سهردا ده‌گریته ، وه هه‌رکاتیک ملکه‌چ نه‌بوون به‌جه‌نگ نه‌بیته ، پیویسته هاوکاری کاربه‌دهستان بگریته بو له‌ناوبردنیان ، وه به‌هه‌ر شیوه‌یه‌ک بیته ده‌بیته قه‌برکرین و کومه‌لگه‌یان لی پرگار بگریته ، وه هه‌ر که‌سیک یارمه‌تیان بدات و دالده‌یان بدات له‌ گه‌لیاندا بیته شه‌وانه‌ش له‌ناو ده‌بریین ، شه‌وه‌ش ده‌بیته شه‌نجامدانی سنوری خودا ، جه‌نگان له‌گه‌ل شه‌و جوړه که‌سانه پیویسته تره وه که‌سانیک که له هه‌ندیک له فرمانه‌کانی شه‌ریعت وازده‌هینن ، چونکه شه‌وانه کوبونه‌ته‌وه بو کوشتنی خه‌لک و بردنی سه‌روهت و سامانیان به‌تالان ، وتیکدانی کشتوکال و ده‌غل دانیان و له‌ناوبردنی وه‌چه‌کانیان ، مه‌به‌ستیان پیاده‌کردنی ناین یان ده‌سه‌لات نییه ، شه‌و چه‌ته و ریگرانه وه که‌سانیک وان که په‌ناده‌به‌نه قه‌لایه‌ک یان شه‌شکه‌وتیک یان لوتکه‌ی شاخیک یان دولیک یان هه‌رشتیکی تر ، ریگه ده‌گرن له‌هه‌رکه‌سیک به‌لایاندا تیپه‌ریته ، نه‌گهر سه‌ربازانی ده‌وله‌ت داوایان لیبکات بیته‌وه ژیر رکیقی ده‌وله‌ت و هه‌ریه‌که‌یان تاوانبار بیته حه‌دی به‌سهردا بسه‌پینیته ، ده‌جه‌نگن وه شه‌و گوند نشینانه‌ی که ریگه له‌حاجیان و ریگه‌ی کاروانه‌کان ده‌گرن ، یان شه‌و کیویانه‌ی که له‌سهر شاخه‌کان و شه‌شکه‌وته‌کان جیگره‌بوون ، بو ریگه برین ، یان شه‌و کومه‌لگه‌ی هاوپه‌یمانن و یه‌کیان گرتووه له‌سهر بنچینه‌ی ریگه‌گرتن له نیوان عیراق و شام به‌وه‌ش ده‌لین (النهیضة) شه‌و جوړه‌که‌سانه ده‌کوژریین وه که باسمانکرد ، به‌لام کوشتنیان هاوشیوه‌ی کوشتنی بی پرواکان نییه ، نه‌گهر موسلمان بوون ، ماله‌کانیان نابریته مه‌گهر مالی خه‌لکیان به‌ناپه‌وا بردیته ، شه‌و کاته پیویسته له‌سهریان شه‌وه‌نده قه‌ره‌بووبکه‌نه‌وه که به‌تالان بردویانه ، شه‌و گهر خودی تالانکه‌ره‌که‌ش نه‌ناسریته ، وه شه‌و گهر تالانکه‌ره‌که‌ ناسرا هیچ جیاوازی نییه چونکه بکه‌ر و یارمه‌تی ده‌ره‌کانیش وه که یه‌کن وه که باسمانکرد ، به‌لام شه‌و گهر ناسرایه‌وه پیویسته قه‌ره‌بووی هه‌موو ماله‌که بگریته شه‌ستو شه‌گهر هیچ له‌و ماله‌ش نه‌ما بیته ، وه شه‌وه‌ی لییان ده‌سینریته‌وه ده‌دریته که‌س و کاری خاوه‌ن ماله‌کان ، به‌لام شه‌و گهر نه‌ناسران بو به‌رژه‌وه‌ندی گشتی موسلمانان خه‌رج ده‌گریته ، وه که‌ناندانی شه‌و که‌سانه‌ی جه‌نگاون بو شه‌وه‌ی شه‌و مافانه به‌دهست به‌یننه‌وه ، مه‌به‌ست له‌جه‌نگان له‌گه‌لیان شه‌وه‌یه مل که‌چ بگرین بو شه‌وه‌ی حه‌دیان به‌سهردا بسه‌پینیته و ریگری بشیوی و خراپه‌کاریان لیبگریته ، شه‌و گهر یه‌کیک له‌وان بریندار بوو برینیکی قول ، به‌و حاله‌وه وازی لیده‌هینریته تاده‌مریته ، مه‌گهر که‌سیک بیته شایانی کوشتن بیته ده‌کوژریته ، وه شه‌و گهر هه‌له‌هات و له‌خراپه‌ی پرگاریان بوو دوای ناکه‌ون ، مه‌گهر که‌سیکیان حه‌دیکی دریای کراو پیویسته بیته له‌سهری ، وه هه‌ریه‌که‌یان به‌دیل بگریته شه‌و حه‌ده‌ی تاوانه‌که‌ی له‌سهری پیویستی کردووه به‌سهریدا ده‌سه‌پیته ، وه هه‌ندیک له‌زانایان زیریان به‌رامبه‌ر شه‌و جوړه که‌سانه نواندووه ده‌لین : ماله‌که‌شیان به‌تالان ده‌بریته و پینج یه‌کیشی بو خه‌زینه‌ی ده‌وله‌ت لی جیا ده‌گریته‌وه ، وه زوربه‌یان ریگه به‌و کاره‌ناده‌ن .

به‌لام شه‌و گهر خو‌یان دایه پال میرنشینیک یان کومه‌لیک که له شه‌ریعتی نیسلام ده‌رچوو ، وه هاوکاریان کردن له درژی موسلمانان ، شه‌وه وه‌کو شه‌وان جه‌نگ به‌ریاده‌گریته له‌گه‌لیاندا ، وه هه‌رکه‌سیک له‌وان ریگه له‌خه‌لک نه‌گریته به‌لام باج و سه‌رانه له‌ ریپواران وه‌رگریته به‌پینی سه‌ری مروقه‌کان و سه‌ری ولاخ و باری شتومه‌ک یان شتی تر ، شه‌وه له‌و که‌سانه‌یه که به‌زور(توپزی) پاره له‌خه‌لک و ده‌ده‌گرن وه سزای تایبه‌تی خو‌ی هه‌یه ، وه فقیهه‌کان ناکوکن له‌ دروستی کوشتنی شه‌و جوړه‌که‌سانه ، شه‌و جوړه‌که‌سانه پییان ناگوتریته ریگر ، چونکه به‌ هو‌ی شه‌وانه‌وه ریگه ناپردریته ، له‌گه‌ل شه‌وه‌شدا شه‌و جوړه‌که‌سانه توندترین سزاده‌درین پوژی دواپی ، هه‌تا پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به‌(الغامدیة) فهرموو : " لقد

تأب توبه لو تأبها صاحب مكس ، لغفر له " (٩٤) ، واته : تهويههكي كردوه نهگهر نهو كهسهى باج و سهرا نه بهزور له خهك و هرهدهگريت تهويهى وابكات ، خودا ليى خوشدهبيت ، وه دروسته بو نهو كهسانهى كه ستهميان ليكراوه لهگهله چته و ريگردا بجهنگن بهراى هه موو موسلمانان ، بهلام دهولت لهو حالتهدا يارمهتى ماديان نادات ، پيغهمبهر ﷺ دهفهرمويت : " من قتل دون ماله فهو شهيد ، ومن قتل دون دمه فهو شهيد ، ومن قتل دون دينه فهو شهيد ، ومن قتل دون حرمة فهو شهيد " (٩٥) ، واته : ههركهس لهسهه مالى بكوژريت شههده ، وه ههركهس لهسهه خويى بكوژريت شههده ، وه ههركهس لهسهه نايى بكوژريت شههده ، وه ههركهس لهسهه ناموس و حورمهتى بكوژريت شههده .

نهو كهسانه فقيههكان پييان دهلين (الصائل) ، واته : (نهو كهسهى نهچيتهسهه خهك بو مالى يان بو نهفسى يان بو ههتك كردنى ناموسى) ، نهو جگه له ستهمكار لهزيهر هيچ ناويكى تر دا جيگسهى نايتهوه ، نهگهر لهو دهست دريژهى مهبهستى مال بوو نه توانريت بهگويرهى توانا بريك پارهى بدريى بو خو پاراستن له شهريان ، بهلام نهگهر بهوه قايل نه بوو نهوكات شهري لهگهله دهكريت ، بهلام نهگهر مهبهستى له چونهسهه مالهكه شهروالييسى بوو ، وهك نهوهى داواى كارى خراپ له نافرته يان مندال يان بهندهى نهو ماله بكات ، نهوكاته پيوسته به هه موو شيوههكه بهرگري له خو بكات ، وه بههيچ شيوهك ريگهى پينادريت نهو كاره قيرونانه نه نجام بدات ، به پيچهوانهى مال و پاره چونكه ده توانريت بو خو پاراستن له شهه بريك پاره بدريى .

وه نهگهر مهبهستى كوشتنى خاوهن مال بوو ، دروسته بو بهرگري له خو بكات ، وه ناي (واجب) پيوسته لهسههري ؟ زانايانى مزههبي نهحمده و نهوانى تر دوو رايان ههيه ، نهمه لهكاتيكدا كه خهك دهولهتيان هه بوو ، بهلام نهگهر " پهنا به خوا " بشيوى بوو ، وهك نهوهى دوو كاربهدهستى موسلمانان ناكوك بوون وه لهسهه پله و پايه نيوانيان شهه بوو ، ناي دروسته بو مروقه رويشت بو مهملهكهتهكهى تر ، توشى شهريك بوو بهرگري له خو بكات لهو بشيويه ؟ لهوهشدا دوو بوچوون ههيه له مزههبي نهحمده و نهوانى تر .

نهگهر دهست بهسهه چته و ريگردا گيرا " سهروهت و سامانى خهلكيان بردبوو " پيوسته نهو مالانه بدريتهوه خاوهنهكانيان ، وه سزاي ههديان بهسههردا بهسههپيئريت ، وه ههروهها دزيش هه مان حوكمى ههيه ، نهگهر نكولى هينانهوهى ماله دزراوهكه يان بهتالان براوهكه يان كرد داواى جيگير بوونى لهسهريان ، سزا دهدرين به زيندانى كردن و ليديان ، تا مالهكه دههيننهوه يان كهسيك رادهسيپين بيهينيتهوه ، يان شويني ههشاردانى ناشكرا بكات ، وهك چون كهسيك سههزه نشت و سزا دهدريت نهگهر (واجب) يك پيوست بيت لهسههري و به نه نجامى نهگهيه نييت ، چونكه خودا له قورئاندا بو پياوى ههلال كردوه كه نافرتهكه سههريچى داوا رهواكانى كرد ليبيدات ، ليديانكي وا كه ديارى نهكات وئيشى زورى پينهگهيه نييت ، تا نهو مافانه بهجى دههينييت ، كهوابوو كهسانى چته و دز شايه نترن كه لييان بدريى تاكو نهو مافانه دهگهريئنهوه ، وه داواكردنى سزادان بو خاوهن مالهكانه نهگهر ويستى پييان بههخشيت يان بيهويى لهسهه شيوازيك ريك بكهويى لهگهلهدا ، يان له سزادانيان ببوريى نهوانهى بو ههيه ، به پيچهوانهى (حد) كه بههيچ شيوههكه ناتوانريى ليى ببوريى ، وه كاربهدهستان بو يان نييه كه خاوهن مالهكان ناچار بكهن كه له بهشيك له مالهكه يان خوشبن .

وه نهگهر مالهكه يان له ناوبردبوو به خواردنى يان بهههه شيوهههكى تر " چته و ريگرهكان يان دزهكان " وتراوه : پيوسته كهس و كاربان داينى بكهن ، وهك چون كهسيك شتيك داگير بكات پيوسته كهس و كارى قهرهوبى بكهنهوه ، نهوه بوچونى شافعى و نهحمده ﷺ ، وه نهگهر كهسيك تواناى قهرهوبكردنهوهى نه بوو پيوسته نهو كاتهى حالى باش دهبيت بيداتهوه ، وه وتراوه : نايى پيئرزاردن و دهست برين لهسههريك كهس نه نجام بدريى نهوهش وتهى ابو حنيفه ﷺ ، وه وتراويشه : پيوسته قهرهوبكاتوه نهگهر ههيبوو ، بهلام نهگهر نهيبوو لهسههري پيوست نييه ، نهوهش بوچونى مالكه ﷺ .

94 . رواه مسلم (١٦٩٥).

95 . رواه ابوداود (٤٧٧٢) ، و الترمذي (١٤٢١) ، و النسائي (٤٠٩٤) ، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٦٤٤٥).

وه حال لال و پهوا نییه بو کاربه دهستان پاره له خاوهن مافه کان و هرگرن له بری نه وهی مافه کانیان بو دهسته بهر بکهن ، یان سزای حده به سهر تاوانباراندا بسه پیینن ، نه بو خویمان نه بو نهو سهربازانهی به دووی چهته و ریگر و دزه کاندان دهنیترین ، به لکو به دوادا گه پان و قه لا چو کردنی نهو جوړه کهسانه جوړیکه له تی کو شان له پی ناوی خودا .

وه نهو سهربازانه له م باره دا به پاره ی ده ولت ناماده دهرکین وه که هه مو جهنگیکي تر ، نه وه نده یان پیده دریت که به شی به پیوه بردن و پی داویستی به دوادا چوونی تاوانباران بکات ، چونکه وهک وتمان نه وه جوړیکه له جهنگان له پی ناوی خودا ، وه خهرج کردنی مالی زهکات له پی ناوی دژایه تی کردنی چهته و ریگره کان دروسته ، وه نه گهر چهته و ریگره کان کومه لیکي به هیژ و به ده سولات بوون نهوکات پیویسته دلنه وایی بکرین ، نه گهر کاربه ده ست هه ندیک مالی زهکات و خیری دایه چاوساخ و دم سپیه کانیان بو به ده سته وه دانی نه وانی تر یان لاواز بوونیان یان بو خو پارسا تن له شه پری نهو سهر کردانه دروسته ، نهوکاته نهو جوړه کهسانه ده بنه دل راگیراوه کان (الملفة قلوبهم) ، نه مهش زوری که له نیامه کان باسیان لی کردووه وهک نه حمده و نه وانی تر نه وهش به قورئان و سونهت و بنه ماکانی شه ریعت سه لماوه .

دروست نییه کاربه ده ست کهسانیک بنی ریت بو دژایه تی کردنی چهته و ریگره کان که لاواز و نه توانکارین ، وه هه روه ها دروست نییه کهسانیک بنی ریت که مال لهو جوړه کهسانه وهر بگریت که ریگریان له خه لک گرتووه ، به لکو پیویسته کهسانی به توانا و به هیژ و ده ستپاک بو نهو مه به سته هه لبریز ریت ، مه گهر له کاتیکدا بی ت که کهسانی و هها ده ست نه که ون نهوکات پیویسته با شترین به رده ست نهو کاره یان پیسی پی ریت .

نه گهر هه ندیک له جیگره کانی سولتان له سهر شار و گونده کان یان سهر وک گونده کان فه رمانیان کرد به چهته و ریگره کان به تالان کردنی سهر ووت و سامانی خه لک به ناشکرا یان به په نهان ، بو نه وهی به شیان بدن لهو ده ستکه و تانه یان نه مانیش به رگریان لی بکهن ، نهو کهسانه له سهر وکی چهته و ریگره کان تاوانبار ترن چونکه نه گهر نه مان ناسانکاریان بو نه کهن ناتوانن نهو تاوانانه نه انجام بدن ، وه نهو جوړه کهسانه ده بی ت وهک پشت و په ناو یارمه تی ده ری تاوانباران له قه له م بدرین ، نه گهر چهته و ریگره کان خه لکیان کوشت ، نه و ده کوژ رین و یارمه تی ده ره کانیشیان له گه لیاندا ، له سهر و ته ی نه میری نیمانداران عومهری کوری خه تاب ﷺ و زوری به ی زانایان ، به لام نه گهر ته نها مالی خه لکی بهن ده ست و پییان ده بریت خویمان و یارمه تی ده ره کانیان ، وه نه گهر مالیان برد و خاوهن ماله کانیشیان کوشت ، ده کوژ رین و له خاچ ده درین ، وه هه ندیک ده لین پیویسته ده ست و پییان بریت و پاشان بکوژ رین و له خاچ بدرین ، وه و تراوه : یه کیک لهو سزانه ی به سهر دا ده سه پی ت نه گهر چهته و ریگره کان ده ست گری کرد و پاشان نهو مال و ده ستکه و تانه یان له گه لدا به شبکات ، یان سنور و سزاکانی خودا په ک بخت و به سهر یاندا نه سه پی نیت .

وه هه رکه سی که په نای چهته و ریگری که یان دزیک یان بکوژیک یان هاوشیوهی نه م تاوانبارانه بدات ، یان هه رکه سی که پیویست بی ت سزا و سنوری که خودای به سهر دا بسه پی ت یان مافی مروقی کهی به سهر وه بی ت ، وه به رگری کرد له وهی که تو له ی نهو تاوانانه ی لی بگری ته وه ، نه وه ده بی ته هاوه ل و هاوکاری لهو تاوانانه ، وه خودا و پیغه مبه ر ﷺ نه فرینیان لی کردووه ، نیامی مسلم له صحیح کهیدا له علی کوری أبو طالب ﷺ گپراوه ته وه : پیغه مبه ری خودا ﷺ فه رمیوتی : " لعن الله من أحدث حدناً أو آوی محدناً " (۹۶) ، واته : نه فرینی خودا لهو کهسانه ی بشیوی دهنینه وه ، وه نهو کهسانه ش دالده ی نهو جوړه کهسانه ددهن ، وه نه گهر نهو کهسه ده ست گری کرا که دالده ی تاوانباریکي داوه ، داوای لیده دریت بی دات به ده سته وه ، یان هه وال ده ریاره ی نهو شوین و جیگه بدات که تاوانباره که خوی تیادا هه شار داوه ، نه گهر سهر پیچی کرد ، سزا ده دریت به زیندانی کردن و لی دانی ش نه گهر پیویست بوو ، چه ند جاریک هه ولی له گه لدا ده دریت تا کو شوین و جیگه ی نهو خراپکاره ناشکرا دهکات ، هه رکه سی که پیویست بی ت له سهری تاوانباره کان بدات به ده سته وه و نه وهش به تالان بردویانه بی گه ری ننه وه ، سهر پیچی بکهن سزا ده درین ، چونکه ناگادار کردن و هه والدان به ده ولت

له وبارها هاوکاری کردنه له سهر خیر و چاکه ، به لأم نه گهر که سیك به بیلتاوان به دوایدا گهران یان نه و پاره و مالیه داوای لیده کریت ره وانه بییت نه و کاته پیویسته هاوکاری بکریت له دالده دانیان و بهرگری لیگردنیان ، چونکه نه و کاره پالپشتی کردنی ستم لیگراوانه که پیویسته کی شهریه ، له هردوو صحیحهدا له نه نه سی کوری مالکوه نه گپرنه وه : پیغهمبهری خودا ﷺ فهرمویوتی : " انصر أخاك ظالماً أو مظلوماً ، قلت : یا رسول الله انصره مظلوماً ، فكيف انصره ظالماً ؟ قال : تمنعه من الظلم فذلك نصرک إياه " (٩٧) ، واته : پالپشت و هاوکاری براهه ستم کاربییت یان ستم لیگراو ، وتم : نهی پیغهمبهری خودا : هاوکاری دهیم کاتیک ستمی لیده کریت ، نهی چوئن یارمه تی دهر و هاوکاری بم کاتیک ستم دهکات ؟ فهرموی : بهرگری ستم کردنی لیده که بیت ، نه وه هاوکاری و پالپشتی تویه بو نه و ، وه (مسلم) یش له جابره وه فهرموده کی وه کو نه وهی گپراوه ته وه ، وه له هردوو صحیحهدا له البراء کوری عازب وه ﷺ فهرمویوتی : " أمرنا رسول الله ﷺ بسبع ، وثماناً عن سبع : أمرنا بعبادة المريض ، واتباع الجنابة ، وتشميت العاطس ، وإبرار المقسم ، وإجابة الدعوة ورد السلام ، ونصر المظلوم ، وثماناً عن خواتيم الذهب ، وعن الشرب بالفضة ، وعن المياثر ، وعن لبس الحرير والقسي والسدياج والإستبرق " (٩٨) ، واته : پیغهمبهری خودا ﷺ فهرمانی به حهوت پیگردین و یاساغی حهوتیشی لیگردین ، فهرمانی پیگردین به : سهردان له نه خووش ، و شوین که وتنی ته رمی مردوو ، وه هره که سیك پژمی دوعای خیری بو بکهین ، وه سویند خورا له سهر هره شتی که نابیت سه ریچی بکهین ، وه دههوت کراین به دهم دههوت ته که وه بچین ، وه وه لأمی سه لام بدهینه وه ، وه هاوکار و پالپشتی ستم لیگراو بین ، وه یاساغی لیگردین نه نگوستیلهی زیپر له دهست بکهین ، وه به قاپی زیو بخوینه وه ، وه کورتانی سواریه کانمان له ناوریشم بییت ، وه جل و بهرگی ناوریشم له بهر بکهین یان ههر جلیک ناوریشم تیکه ل بییت ، وه ناوریشمی نه ستور و جلی دره وشاوه و چینرا و به تالی زیپر له بهر بکهین .

نه گهر که سیك شاره زابییت به شوینی تاوانباران و ناگاداری دهولت نه کاته وه له شوین و مؤلگه یان ، دروسته نه و که سه سزا بدرییت به زیندانی کردن یان هره سزایه کی تری شیوا ، چونکه نه وه شتی که پیویسته له سهری نکولی لیده کات ، وه کهس له باتی که سیکی تر سزا نادریت مه گهر بزانییت ناگاداری نه و کاریه .

وه هره که سیك ریگرییت له راگه یاندنی زانیاریه که په یوه ندنی به بهر ژه وه ندی گشتیه وه هه بییت دادوه ران و کاربه دهستان ده توانن له سهر نه و کاره لیپرسینه وهی له گه لدا بکهن ، نه مهش نه وه ناگه یه نییت داوای راپه راندنی کاریک بکریت له که سیك که له سهر که سیکی تره به نه نجامی بگه یه نییت و راپه ری نییت ، تاکو نه و فهرمودهی خودای مهزنی به سهردا دابه زینیت : ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ﴾ [سورة الانعام: (١٦٤)] .

واته : کهس تاوانی که سی تر هه لئاگریت .

یان نه و فهرمودهی پیغهمبهری خودا ﷺ که ده فهرمویت : " ألا لا یجني جان إلا علی نفسه " (٩٩) ، واته : نه و که سهی تاوانیک نه نجام ده دات ته نها خوئی لیی بهرپرسه ، به لکو نه م نایهت و فهرمودهی بو نه و که سهیه که داوای پاره یه یان هره شتیکی لیبکریت که که سیکی تر لیی بهرپرسه ، به بی نه وهی نه م بریکاری بییت یان له نه ستوی گرتبییت یان پارهی نه و که سهی به لوه بییت ، یان که سیك سزا بدرییت به وهی سه ریچی کردنی خزمیکی یان دراوسییه کی ، به بی نه وهی نه م ناگای له هیچ بییت ، نه به نه نجام نه دانی کاریک که له سهری پیویست بییت نه نجامی بدات ، وه نه به نه نجامدانی کاریک که له سهری پیویست بییت نه نجامی نه دات ، نه مه نه و کاریه که نایهت و فهرمودهی دهیگریته وه ، به لأم نه و که سهی سهروه سزا دهدرییت له بهر تاوانیک که خوئی نه نجامی داوه ، نه ویش نه وهیه شوین و جیگهی تاوانبارانی زانیوه و دهسه لاتی لی ناگادار نه کردوه ته وه ، واته : به هه وانه دانی هاوکاری که سانیکی کردوه که پیویسته راپیچی دادگا بکرین و نه و مافانهی که پیشیلیان کردوه توله یان لیبکریته وه ، به وهش هاوکاری کردن و پالپشتی راستی

97 . رواه البخاري (٦٩٥٢) ، ومسلم (٢٥٨٤) .

98 . رواه البخاري (١٢٣٩) ، ومسلم (٢٠٦٦) .

99 . رواه الترمذي (٢١٥٩) ، و ابن ماجه (٣٠٥٥) ، وحسنه الألباني في صحيح الجامع (٧٨٨٠) .

نه کرد و او که به قورئان و سوننهت و کورای موسلمانانیش پیویسته له سه‌ری ئه‌و کاره بکات ، له بهر خویش ویستنی یان له بهر خزمایه‌تی که سه تاوانباره‌که ، وه چۆن که سانیک له بهر دهمارگیری خیلایه‌تی ئه‌و کاره ده‌کهن یان له بهر رق و کینه‌یه که بهرام بهر که سه ستهم لیکراوه‌که له دلایندایه ئه‌و کاره ده‌کهن ، وه خودا ده‌فهرمویت : ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ اَلَّا تَعْدِلُوْا اَعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰی﴾ [سورة المائدة: (۸)] .

واته : با رق و کینه له که سانیک واتان لیئنه‌کات که دادپه‌روه‌ر نه‌بن ، داد په‌وه‌ر بن ئه‌وه له له خودا ترسانه‌وه نزیک تره .

به‌لام ئه‌گه‌ر پشت هه‌لکردن بیئت " له ناست مافه‌کانی خودا ، و دادپه‌روه‌ری که خودا پیویستی کرد ووه " وه ترسان و سه‌رشو‌ری و ناین فروشتن بیئت ، وه که سانیک که وازیان هیئاوه له سه‌رخستنی خودا و پیغه‌مبه‌ره‌کی ﷺ و ناین و قورئان ، ئه‌وانه‌ی که پییان بلییت تییکۆشن له پیئاوی خودا سستی ده‌کهن و خو‌یان ده‌دزنه‌وه ، به‌هه‌ر حال ئه‌و شیوه‌ مرۆقانه ، شایه‌نی سزادانن به‌وته‌ی هه‌موو زانایان ، ئه‌وه‌ش ئه‌م ریگه‌ نه‌گریته‌ پییش ، سنوره‌کان پشت گویده‌خات و مافه‌کان ون و پییشیل ده‌کات ، وه به‌هیژ و ده‌ست رویشتووه‌کان لاواز و بی‌ده‌سه‌لاته‌کان ده‌خۆن و هه‌موو مافه‌کانیان زه‌وت ده‌کهن .

ئه‌وه هاوشیوه‌ی که سییکه که مالی سته‌مکاریکی لابیئت خو‌ی لیگیل بکات و خو‌ی له‌وه بدزیته‌وه که بیداته‌ه حاکمیکی دادپه‌روه‌ر ، بو‌ئه‌وه‌ی بیداته‌ه ده‌ستی خاوه‌نه‌کانی ، یان هه‌رچی خه‌رجی پیویست (واجب) له سه‌ریه‌تی لییده‌بکات ، وه‌ک خه‌رجی مال و مندال و به‌نده و مه‌رومالاتی ، وه زۆر جار که سییک شتیکی له سه‌ر پیویست ده‌بیئت به‌هوی که سانی تره‌وه ، بو‌نمونه ئه‌گه‌ر که سوکاری نه‌دار بوون خه‌رجیان له سه‌ری پیویست ده‌بیئت ، وه هه‌روه‌ها له سه‌ر که سوکاری که سییک که سیکی تر بکوژیت پیویسته‌ه خوینه‌که‌ی بو‌قه‌ره‌بوو بکه‌نه‌وه ، ئه‌م جو‌ره سه‌ره‌زنه‌نشست کردنه‌ه سزایه بو‌ئه‌وه که سانه‌ی زانیاریان هه‌یه ده‌رباره‌ی مالیک یان که سییک که له لایه‌ن ده‌سه‌لاته‌وه له به‌ر پییشیل کردنی مافی خه‌لک ویستراوین ، ئه‌ویش ناماده‌ه نه‌بیئت ئه‌و زانیاریه‌ بیداته‌ه به‌رپرسان وه‌ک زانیاری ده‌رباره‌ی چه‌ته و ریگر و دز ، به‌لام ئه‌گه‌ر ناماده‌ه نه‌بوو زانیاری پییشکه‌ش بکات له به‌ر ئه‌وه‌ی بترسیت له‌وه‌ی کاربه‌ده‌ستان ستهم له که سه‌ه ویستراوه‌که بکه‌ن وه‌ک ئه‌وه‌ی بیکوژن له‌باتی تاوانیک که شایه‌نی مه‌رگ نه‌بیئت ئه‌وه کاریکی باشی کرد ووه ، وه زۆر جار لای کاربه‌ده‌ستان گومان و ویست و ئاره‌زوو تییکه‌ل ده‌بن ، بو‌یه پیویسته‌ه په‌وا و ئاره‌وا له‌یه‌ک جیابکرینه‌وه .

ئه‌وه حاله‌ته‌ش زۆر جار لای سه‌روک هۆزه‌کان پوده‌دات له‌شار و لادیکان ، ئه‌گه‌ر په‌نابه‌ریک په‌نای پیبردن ، و له‌نیویاندا خزمایه‌تی و دوستانه‌تییه‌ک هه‌بیئت ، ئه‌و کاته دهمارگیری خیلایه‌کی وایان لییده‌کات که به‌رگری له خراپه‌کاران بکه‌ن ، وه ناوبانگ و خانه‌دانی لای ئه‌و سه‌روک هۆزه‌ه فامانه‌ه ئه‌وه‌یه که پشتگیری له‌وه‌که سه‌ه بکه‌ن ئه‌گه‌رچی ستهم کاریش بیئت " ستهمی له خاوه‌ن مافیک کرد بیئت " به‌تایه‌ت ئه‌گه‌ر ستهم کاره‌که سه‌روک هۆزیکی هاوتای خو‌یان بیئت ، ئه‌وکاته واده‌بینن که دانه ده‌سته‌وه‌ی په‌نابه‌ره تاوانباره‌که سه‌رشو‌ری و نه‌توانکاری و بیپیزی بیئت بو‌یان ، ئه‌مه‌ه نه‌فامیه‌کی ته‌واوه ، وه یه‌کیکه له هۆکاره‌ گرنگه‌کانی گه‌نده‌ل بوونی ناین و دونیای خه‌لک ، وه له میژدا باسکراوه‌ زۆریه‌ی جه‌نگه‌کانی گوند نشینه‌کان وه‌ک جه‌نگی (البسوس) که له نیوان بنی بکر و تغلب دا پرویداوه له به‌ر ئه‌و هۆیه‌ی سه‌روه‌ه بووه ، وه هه‌روه‌ها تورکه مه‌غوله‌کان به‌و هۆیه‌ه و لاتی موسلمانانیان داگیر کرد ووه و ده‌ستیان به‌سه‌ر ئه‌و دیوی روبا‌ر (ماوراء النهر) و خوراساندا گرت .

وه هه‌رکه‌سیک نه‌فسی خو‌ی له به‌ر خودا بشکیینیته‌وه خودا به‌پیزی ده‌کات ، وه هه‌ریه‌که له پیئاوی گه‌یشتن به‌پراستی و دایین کردنی مافه‌کان خو‌ی ماندوو بکات ئه‌وه گه‌وره‌ترین ریزی له‌خو‌ی ناوه ، وه ئه‌وانه‌ه ده‌بنه‌ه نزیکترین که‌سان له خوداوه ، ئه‌وه‌ش شانازی به‌سته‌مکاریه‌وه بکات و ریگری ده‌سته‌به‌رکردنی مافه‌کان بیئت ، و خراپه‌ه ئه‌نجام ببات ، ئه‌وه ده‌رونی خو‌ی ریسوا و سه‌رشو‌ر کرد ووه ، خودا ده‌فهرمویت : ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِیْعًا﴾ [سورة

واته : **ئوهوى سه به ريزى دهويت ئه وه سه به ريزى له گوپرايه لى فه مانه كانى خودا دايه ، وه به دوپروه كان**

ده فه رمويت : ﴿ يَقُولُونَ لَنْ نرجعنا إلى المدينة لئلا نخرجنا الأعراب منها الأذل والله العزّة وكر سوله والمؤمنين ولكن المنافقين لا يعلمون ﴾ [سورة المنافقون: (٨)].

واته : **ده ليين نه گهر گه پراينه وه بو شارى مهدينه نه وکات به هيژ و به ريزه كان پرسوا و بيهيژه كان له شار دهرده کن ،**

وه پيز و به هيژى بو خودا و پيغه مبه ره كه يه تي به لام دوپروه كان نازان ، وه خودا له سيفه تي ئه وه جوړه مروقانه

ده فه رمويت : ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ

وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَاسِدَ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَسَ الْمَهَادُ ﴾ [سورة البقرة: (٢٠٤-٢٠٦)].

واته : **خه لكانيك هيه زور زمان شيرين و له وته يان سه رت سوپ ده مينيت ، وه خودا ده زانيت له دلياندا پق**

وكينه يه كي زور هيه به رام بهر به ئيوه ، نه گهر لاي ئيوه هه ستا و پشتي هه لكر د هه ولى بشيوى ده دات و هه ولده دات

ده غل و دان و مهرومالات و نه وه كانيش له ناو بيات ، خودا بشيوى كارانى خووش ناويت ، وه نه گهر پيى بگوتريت له

خودا بترسه مه يلى تاوانكارى ده گريت ، دوزه خى به سه كه خراپ ترين جيگايه .

كه و ابو پيوسته له سه ر هه كه سيك كه په ناى هه له اتويه دده دات " نه گهر سته م ليكراو بوو " په ناى بدات و

هاوكارى بكات ، وه ته نها به وه كه خوى بانگه يشتى سته م ليكراوى بكات جيگير نا بيت ، له وانه يه هه نديك جار سكالاً

بكات له هه مان كاتدا سته م كاريش بيت ، به لكو ده بيت له به رام بهر كه ي و كه ساني تر وه كي شه كه ي بريارى له سه ر

بديت ، نه گهر دهر كه وت كه سته م كار هه ولده دريت به نه رم و نيانى له وه سته مه ي بگه رينريت وه نه گهر كرا ، نه گهر نا

هه ولده دريت حوكميكي دادوهرانه بكريت ، نه گهر رازى نه بوو نه وکاته هيژ به كار ده بريت بو ملكه چكر دنى بو

دادپه روه رى ، به لام نه گهر كه سيك سته مى ليكراييت و له هه مان كاتدا ئه ميس سته مى كر ديت ، يان هه موويان سته م

كار بوون ، يان هيچ يه كي كه له وان سته مى نه كر ديت به لام له بهر گومانيك هه له يه كه وه تبيته نيوانيان وه ، نه وکاته هه ولى

ناشته وايى ده كريت يان نه گهر دهر كه وت مافى يه كيكيانه بريار له به رزه وه ندى نه وه كه سه ده دريت ، وه ك خودا

ده فه رمويت : ﴿ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَعَث إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبغى حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا

بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ [سورة الحجرات: (٩، ١٠)].

واته : **نه گهر دوو كو مه ل له موسلمانان ناكوكى كه وته نيوانيان هه ولى ناوېژى بدن له نيوانيان ، نه گهر**

كومه ليكيان رازى نه بوو به فه رمانى خودا نه وه له گه ليذا بجه نكن تارازى ده بيت به فه رمانى خودا ، نه گهر رازى بوو

نه وکاته ناوېژى بكن له نيوانيان به داد ، دادپه روه رين له بهر نه وه ي خودا دادپه روه رانى خووش دهويت ، موسلمانان

براى يه كن نه وه برايه تيه تان پيا ريزن و له خودا بترسن بو نه وه ي خودا په حمتان پي بكات ، وه ده فه رمويت : ﴿ لَا خَيْرَ فِي

كثيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَعْمَلْ ذَلِكَ إِنْتَعَاءً مَرَصَاةَ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ [سورة النساء: (١١٤)].

واته : **زور به ي نه وه گفتوگو يانه ي خه لكى ده يكن خيرى تي دانييه ، نه وه قسه و باسانه نه بيت كه فه رمان به چا كه**

وگوپرايه لى خودا و پي كخته ستى كاروبارى خه لكى ده كن ، هه كه سيك له بهر په زامه ندى خودا و بكات نه وه پاداشتي

گه وره ي ده ده ينه وه ، وه ابو داود له (السنن) كه يدا گيپراويه تيه وه : پياويك پرسياى كرد له پيغه مبه رى خودا ﷺ :

أمن العصية أن ينصر الرجل قومه في الحق ؟ قال : لا ، قال : ولكن من العصية أن ينصر الرجل قومه في الباطل " (١٠٠) ، وقال :

خيركم الدافع عن قومه ما لم يأثم " (١٠١) ، وقال : " مثل الذي ينصر قومه بالباطل كبعير تردى في بئر فهو يجز بذنبه " (١٠٢) ، وقال :

سمعموه يتعزى بعزاء الجاهلية فأعضوه بمن أبيه ، ولا تكنوا " (١٠٣) ، واته : نايا له ده مارگريه كه سيك پالپشتى خزمه كانى بيت

100. رواه أبو داود (٥١١٩)، و ابن ماجه (٣٩٤٩)، وضعفه الألباني في ضعيف ابن ماجه (١٣٠٢/٢).

101. رواه أبو داود (٥١٢٠)، وقال الألباني في ضعيف الجامع (٢٩١٥): موضوع.

102. رواه أبو داود (٥١١٧)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٥٨٣٨).

103. رواه أحمد (٢٠٧٢٧)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٦١٩).

له‌سه‌ر کاریکی ره‌وا؟ فره‌موی: نه‌خیر، وه فره‌موی: به‌لام له‌ده‌مارگیریه که‌سیک پالپشت و هاوکاری خزمه‌کانی بیئت له‌سه‌ر کاریکی نار‌ه‌وا، وه ده‌فرمویت: باشترین که‌سانی نیوه ئه‌وانه‌ن به‌رگیری له‌خزم و که‌س و کاریان ده‌که‌ن نه‌گه‌ر له‌سه‌ر تاوان نه‌بیئت، وه ده‌فرمویت: نمونه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی پالپشتی خزم و که‌س و کاره‌که‌یه‌تی له‌سه‌ر کاریکی نار‌ه‌وا، وه‌ک وایه حوشتریک که‌وتبیته ناو بیریکه‌وه بیه‌ویت به‌هوی راکیشانی کلکیه‌وه بیه‌ینیتته دره‌وه، وه ده‌فرمویت: گویتان له‌که‌سیک بوو بانگه‌یشتی ده‌مارگیری ده‌کرد پیی بلین: گاز (قه‌پ) له‌ئاله‌تی (ذکر) باوکتدا، به‌بی کینایه‌ت. هه‌ر که‌سیک له‌بانگه‌وازی نیسلام و قورئان دربیچیت، به‌شانازی کردن به‌بنه‌ماله‌ یان ولات یان ره‌گه‌ز یان نایزای یان ته‌ریقه‌ت ئه‌وه له‌ده‌مارگیری ونه‌فامیه‌ته، وه کاتیک دوو پیاو کوچه‌ریه‌ک و پشتیوانیک بوو به‌ناکوکیان، کوچه‌ریه‌که‌وتی: کوچه‌ریه‌کان فریام که‌ون، وه پشتیوانه‌که‌یش وتی: پشتیوانه‌کان فریام که‌ون، پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فره‌موی: "أبدعوى الجاهلية وأنا بين أظهركم" (۱۰۴)، واته: بانگه‌واز بو نه‌فامیه‌ت ده‌که‌ن منیش له‌نیوانتاندانم، وه به‌وه‌ش زور توره‌بوو.

به‌شی چواره‌م سزای دزیکردن

دز پیویسته ده‌ستی راستی برپیت به‌پی قورئان و سونه‌ت و کوپای زانایان (الإجماع)، خودا ده‌فرمویت: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا كَأَنَّ مِنَ اللَّهِ وَعِزُّهُ حَكِيمٌ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [سورة المائدة: (۳۸، ۳۹)].

واته: پیای دز و ژنی دز ده‌ستیان بپرن له‌سزای ئه‌و کاره‌ی کردویانه، ئه‌وه تو له‌یه له‌لایه‌ن خوداوه، خودا به‌توانا و دانایه، ئه‌وه‌ی دواى ئه‌و سته‌مه‌ی تو به‌بکات و کاری باش بکات، ئه‌وه خودا لیبی خویش ده‌بیئت، خودا لیبوره‌ و به‌به‌زه‌ییه، وه دروست نییه دواى جیگیر بوونی ئه‌و تاوانه‌ سزاکه‌ی دوا بخیریت، نه‌به‌ زیندانی کردن وه نه‌ به‌پاره‌ وهرگرتن و هیچ شتیکی تر، به‌لکو ده‌ستی ده‌پریت له‌هه‌موو کاتیکدا ته‌نانه‌ت له‌کاته‌ پیروزه‌کانیشدا، چونکه‌ ئه‌نجامدانی ئه‌و سزایانه خوداپه‌رستیه، وه‌کو تیکوشانه له‌پیناوی خودا، پیویسته خه‌لکی بزانیئت دانانی ئه‌و جوړه سزایانه په‌حمه‌تی خودایه بو به‌نده‌کانی، پیویسته کاربه‌ده‌ستان زور توند بن له‌ئه‌نجامدانی ئه‌و سزایانه به‌سه‌ر تاوانباراندا، وه نابیئت به‌زه‌بیان بیته‌وه به‌و جوړه که‌سانه‌دا و ئه‌و سزایه نه‌سه‌پینن، وه ده‌بیئت له‌ئه‌نجامدانی ئه‌و جوړه سزایانه مه‌به‌ستیان قازانجی کومه‌لگا بیئت، به‌ریگه‌ گرتن له‌خرابه‌کاران، نه‌له‌به‌ر توره‌ی و خو سه‌پاندن به‌سه‌ر خه‌لکدا، پیویسته کاربه‌ده‌ستان وه‌کو باوکیکی به‌به‌زه‌یی بن بو تاوانباران، ئه‌گه‌ر باوک وازینیئت له‌پینمایى کردنی منداله‌که‌ی " وه‌ک دایکی ده‌یه‌ویت بیبوریئت و لییخوش بیئت " ئه‌و کاته منداله‌که‌ی خراپ ده‌بیئت و له‌ریگه‌ درده‌چیئت، به‌لکو باوک پینمونی منداله‌که‌ی ده‌کات له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مندالیکی باشی بیئت و له‌ریگه‌ درنه‌چیئت، هه‌رچه‌ند منداله‌که‌ش و اگومان ببات که پیویستی به‌ناموزگاری و پینمونی کردن نییه، وه‌کو پزیشک کاتیک پیویست ده‌کات درمانی تال و ژال درخواردی نه‌خوشه‌کانی ده‌دات، وه هه‌روه‌ها ئه‌و ئه‌ندامه‌ی مروقه‌ که‌توشی شیرپه‌نجه ده‌بیئت یبو پاراستنی به‌شه‌کانی تری پیویسته ئه‌و ئه‌ندامه‌ی برپیت، وه له‌کاتی که‌له‌شاخ کردندا له‌به‌ر چاره‌سه‌رکردن پیویسته مولوله‌کانی خوین بریندار بکرین بو ئه‌وه‌ی خوینیان لیبیتته دره‌وه، وه هه‌روه‌ها مروقه‌ درمانی بون و تام ناخوش ده‌خوات و ده‌خواته‌وه و خوئی توشی نار‌ه‌حه‌تی ده‌کات بو ئه‌وه‌ی توشی ئاسوده‌یی بیئت.

به‌و شیوه‌یه ئه‌و جوړه سزایانه له‌شه‌ریعه‌تدا دانراون، وه پیویسته مه‌به‌ستی کاربه‌ده‌ست له‌سه‌پاندنی ئه‌و جوړه سزایانه هاوشیوه‌ی پزیشک و نه‌خوشه‌کانی بیئت، چونکه‌ هه‌رکاتیک مه‌به‌ستی چاککردنی خه‌لک و یاساگی کردنیان بیئت له‌خرابه‌کاری، به‌ده‌سته‌به‌رکردنی سود و قازانج بویان و دورخستننه‌وه‌ی ئه‌و شتانه‌ی زیان به‌کومه‌لگه‌ ده‌گه‌نیئت،

له وهدا تهنها مهبهستی په زامه ندى خدا و گوږپرايه لى ئه وييت ، خدا دلّه كانى بؤ نهرم دهكات ، هه موو هوكارى باش و خيړى بؤ ناسان دهكات ، و سزادانى ئه و كهسانه لى بؤ ناسان دهكات ، ئه و كهسه ش كه سزا ددرييت رازى دهبييت كاتيک سزای تاوانه كه لى به سهردا به سپييت .

به لّام ئه گهر مهبهستی خو سه پاندى بييت به سهر خه لکدا و جيگيرکردنى پايه لى دهسه لّاته كه لى ، بؤ ئه وه لى به گه وره و به هيژى بزاندن يان هه رچى مال و سهر وه لى ليداواکردن سه رپيچى نه كهن ، ئه وكات مهبهسته كه لى به سهر خويدا ده شيكيتته وه ، گيپراوه ته وه له عمرى كورى عبدالعزیزه وه ﷺ پيش ئه وه لى ببيته خه ليفه لى موسلمانان نوينه رى وليدى كورى عبدالملك بوو له سهر مه دينه لى پيغه مبه رى خودا ﷺ ، ئه و كاته به سياسه تيكي دانا يانه خه لکى ئه و شاره لى سياسه ت ده كرد ، جاريك حجاج له عيراقه وه چوو بؤ مه دينه كه توشى خراپترين حالى كردبوون ، پرسيارى له خه لکى شارى مه دينه كرد ، عمر كه سييتى چونه له نيوانتانداندا ؟ وتيان : ناتوانين سه رى بكه ين ، وتى ئه لى خوشتان ده وييت ؟ وتيان : له كهس و كارمان خو شه ويستره ، وتى : ئه لى ئه دهب و په وشتى چونه ؟ وتيان : پوشت به رزه و زور نزيكه ليमानه وه ، وتى : ئه وه كه سيه تى بييت و ئاوا خوشتان بويت و هه لس و كه وتى ئاوا بييت ، ئه وه شتيكه خودا له ناسمانه وه پييداوه .

ئه گهر ده ستى دز برا پيوسته خوينه كه لى بوه ستي نريته وه ، وه باش وايه ده ستى بكرتته مى ، ئه گهر بؤ جارى دووم دزى كرد ، پيى چه پى ده برييت ، وه ئه گهر بؤ جارى سييم و چوارم دزى كرد ، هاوه لّان و زانايانى دواى ئه وان دوو بؤ چونيان هه يه ، يه كه ميان : ئه وه يه ده ست و پيكي ترى ده برييت ، ئه وه وته لى ابو بكره ﷺ و مه زه به لى شافعى و ئه حمده له وته يه كى دا ، دووميان : ئه وه يه زيندانى بكرت ، ئه وه ش وته لى على ﷺ و كوفيه كان و ئه حمده له وته يه كى تريدا ، وه كاتيک ده ستى ده برييت شته دزراوه كه چواريه كى ديناريكى زيپرييت يان سى دره مى زيو بييت له لاي خه لکى حجاز و فه رموده ناسان (أهل الحديث) و كه سانى تريش ، وه ك مالك و شافعى و ئه حمده ، وه هه يانه ده لييت : ده بييت شته دزراوه كه ديناريكى زيپريان ده دره مى زيو بييت ، هه ركه سيك ئه و به رى سه ره وه بدزيت ده ستى ده برييت به بؤ چونى هه موان ، له هه ردوو صحيحه كه دا له عبدالله كورى عمر ﷺ گيپراوه ته وه : " أن رسول الله ﷺ ، قطع في مجن ثنه ثلاثة دراهم " وفي لفظ مسلم : " قطع سارقا في مجن قيمته ثلاثة دراهم " (١٠٥) ، واته : پيغه مبه رى خودا ﷺ ده ستى برى له بهر قه لغانيك نرخه كه لى سى دره م بوو ، وه له مسلمدا : ده ستى دزيكى برى له بهر ئه وه لى قه لغانيكى دزيبوو نرخه كه لى سى دره م بوو ، ديسان له هه ردوو صحيحه كه له عايشه . خواى لى رازى بييت . گيپراوه ته وه : پيغه مبه رى خودا ﷺ فه رموى : " تقطع اليد في ربع دينار فصاعدا " (١٠٦) ، وفي رواية لمسلم : " لا تقطع يد السارق إلا في ربع دينار فصاعداً " (١٠٧) وفي رواية للبخاري ، قال : " اقطعوا في ربع دينار ، ولا تقطعوا فيما هو أدنى من ذلك " (١٠٨) .

واته : ده ستى ده برييت له چواريه كى ديناريك به ره و سه ره وه ، وه له مسلمدا : ده ستى دز نابرييت له چواريه كى ديناريك به ره و سه ره وه نه بييت ، وه له لاي بخارى ده فه رموييت : له چواريه كى ديناريك ده ست برين ، له وه كه متر ده ست مه برين ، له وكاته دا چواريه كى ديناريك سى دره م بووه ، وه يه ك دينار دوازه دره م بووه . وه كه سيك به دن ناژميپرييت تاكو مال له سنورى تايبه ت وديارى كراوى ماله كه دا نه بات ، وه ئه و پاره لى كه له خاوه نه كه لى ونبووه ، وه به ربوومى كشتوكالى كه له بيابانيكدايه به لى په رزين ، وه مه ر و مالات كه شوانى له گه لدا نه بييت ، هاوشيوه لى ئه و جوړه مالا نه ده ستى دزه لى پى نابرييت ، به لّام سه رزه نشت ده كرين و پييده برييت (الغرامة) ، وه ك له سوننه تدا هاتووه .

105 . رواه البخاري (٦٧٩٥)، ومسلم (١٦٨٦).

106 . رواه البخاري (٦٧٩٠)، ومسلم (١٦٨٤).

107 . رواه مسلم (١٦٨٤).

108 . رواه احمد (٢٣٩٩٤)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (١١٨١).

بہ لآم ہندیک زانیان ئو فہرمودہیہ بہ (ضعیف) دہزانی، ئوہوی کہوای وتووہ ئہحمد و ئہوانی ترن، رافعی کوپری خدیج دہلیت: گویم لہ پیغہمبہری خودا ﷺ بوو دہیفہرموو: " لا قطع فی ثمر ولا کثر " (۱۰۹)، واتہ: دہست برین نییہ لہ دزینی بہروبوم و ناوکروکی دارخورما، وہ عمرو کوپری شعیب لہ باوکی و باپیریہوہ دہگیریتہوہ ﷺ وتی: " سمعت رجلاً من مزینة يسأل رسول الله ﷺ، قال: يا رسول الله جئت أسألك عن الضالة من الإبل، قال: معها حذاؤها وسقاؤها، تأكل الشجر، وترد الماء، فدعها حتى يأتيها باغيها، قال: فالضالة من الغنم، قال: لك أو لأخيك أو للذئب، تجمعها حتى يأتيها باغيها: قال: فالحريسة التي تؤخذ من مراتعها؟ قال: فيها ثمنها مرتين، وضرب نكال، وما أخذ من عطنه، ففيه القطع إذا بلغ ما يؤخذ من ذلك ثمن الجن، قال: يا رسول الله: فالنمار وما أخذ منها من أكمامها قال: من أخذ منها بغمه، ولم يتخذ خبنة فليس عليه شيء، ومن احتمل فعليه ثمنه مرتين، وضرب نكال، وما أخذ من أجرانه ففيه القطع، إذا بلغ ما يؤخذ من ذلك ثمن الجن، وما لم يبلغ ثمن الجن، ففيه كرامة مثليه، وجلدات نكال " (۱۱۰)

واتہ: گویم لہ پیوویکی (مزینة) ی بوو پرسیاری لہ پیغہمبہری خودا دہکرد ﷺ وتی: ئہی پیغہمبہری خودا ﷺ پرسیاری حوشتریکت لیڈہکم کہ ون بوویت، فہرموی: (پیلاو و ئاوی لہگہل خویداہی، لہوہر دہخوات و ئاو دہخوات، واتہ: لیگہرپی تاکو خاوہنہکھی رپی لیڈہکھیوتہوہ، وتی: ئہی ونبووی مہرہومات؟ فہرموی: بو تویہ یان بو براکت یان بو گورگہ، دہتوانیت بیبہیت بہ لکو خاوہنہکھی بیت بہدوایدا، وتی: ئہی ئوہ کسہی کہ مہرہ لہوہرگہکھی دہبات و لہناوی دہدات چی لہسہرہ؟ فہرموی: دوو ئوہندہی نرخہکھی لیوہرہدہگیریت و لیڈہدریت و سہرزنہشت دہکریت، وہ ئوہ حوشترہی لہ پچہکھییدا دہبریت و لہناودہبریت، دہست برینی لہسہرہ ئہگہر نرخہی حوشترہکھی لہنرخہی قہلغانیک زیاتر بوو کہ سی درہمہ، وتی: ئہی پیغہمبہری خودا ﷺ ئہی بہروبوم و ئوہی لہپہرژینی کیلگہیہک دہبریت؟ فہرموی: ئوہی بہشی خواردنی دہبات وہ لیی ہلناگریت لہگہل خویدا ہیچی لہسہر نییہ، وہ ئوہی لہگہل خویدا لیی دہبات دوو ئوہندہی نرخہکھی لیوہرہدہگیریت و لیڈہدریت و سہرزنہشت دہکریت، وہ ئوہی لہخہرمان شت دہبات دہستی دہبریت ئہگہر ئوہی بردویہتی بہ ئہندازہی نرخہی قہلغانیک بیت، ئہگہر نہگہیشتہ ئوہ ئہندازہیہ دوو ئوہندہی نرخہکھی لیوہر دہگیریت و لیڈانیش دہکریت، ئوہ فہرموودہی سہرہوہ بہو شیوہ لای (النسائی) یہ، لہبہر ئوہیہ پیغہمبہری خودا ﷺ دہفہرمویت: " لیس علی المتہب ولا علی المختلس ولا الخائن قطع " (۱۱۱).

واتہ: تالانکہر و راوپوتکہر (رفینہر) و ناپاک (ئہمانہت خور) دہست برینیان لہسہر نییہ، تالانکہر ئوہ کسہیہ لہپیش چاوی خہلک مالہک دہبات، وہ راوپوتکہر کسہیکہ دہیہویت شتیک ببات، بہ لآم پیش ئوہی بیبات ہستی پیڈہکریت، بہ لآم جہردہ و گیرفان بر ئہوانہی گیرفانی خہلک دہبرن و زہمیلہی شتومہک دہبن بوچونی راست ئوہیہ دہستیان دہبریت.

109. رواه ابوداود(۴۳۸۸)، والترمذی(۱۴۴۹)، والنسائی(۴۹۶۰)، وابن ماجہ(۲۵۹۳)، وصححه الألبانی فی صحیح الجامع(۷۵۴۵).

110. رواه ابوداود(۱۷۱۰)، وحسنه الألبانی فی صحیح أبي داود، وأنظر الإرواء(۲۵۱۹).

111. رواه ابوداود(۴۳۹۲، ۴۳۹۳)، والترمذی(۱۴۴۸)، والنسائی(۴۹۷۱)، وصححه الألبانی فی صحیح الجامع(۵۴۰۲)، قال ابن العثيمين رحمه الله: ويستثنى من ذلك العارية فانه

ثبت عن النبي ﷺ أنه قطع في جحد العارية.

بەشی پینجەم سزای شهروال پیسی (الزنا)

کەسی شهروال پیسی پیاو ئەگەر ژنی هینابوو ، وە ئافرەت ئەگەر میردی کردبوو بەردباران دەکرین هەتا مردن ، وەك چۆن پیغەمبەری خودا ﷺ ماعزی کوری مالکی الأسلمی و (الغامدیة) ، و دوو جولهکە و کەسانی تر، کە تاوانی شهروال پیسیان (الزنا) یان کردبوو بەردبارانی کردن ، وە موسلمانانیش دواي ئەو بەردبارانی شهروال پیسیان کردوو ، وە زانایان ناکوکن : نایا پیش ئەوەی بەردباران بکریت سەد داری حەدی لێدەدریت ؟ دوو بۆچونی جیاواز هەیه لە مەزەهەبی ئەحمەد و ئەوانی تر ، بەلام ئەگەر ژنی نەهینا بوو ، ئەو بە پیی قورئان سەد داری حەدی لێدەدریت ، وە یەك سالییش لەو ناوچەیه دور دەخریتەو وەك لە سوننەتی پیغەمبەری خودا ﷺ دا هاتوو ، ئەگەرچی هەندیک لەزانایان دورخستنهوێ به پیویست (واجب) نازانن .

هیچ لەو سزایانە ناسەپیئت تاكو چوار کەس گەواهی لەسەر نەدات ، یان کەسەکە خۆی چوار جار گەواهی بدات و دان بەو تاوانەدا بنی ، لای زۆر بەی زانایان ، وە هەندیکیان دەلین : تەنها یەكجار کەسەکە گەواهی لەسەر خۆی دا ئەو سزایە بەسەردا دەسەپیئت ، بەلام ئەگەر دانی بەو تاوانەدا نا و پاشان لێی پاشگەزبوو وە هەندیک دەلین : ئەو سزایە لەسەر دەکەوێت ، وە هەیانە دەلیت لەسەری ناکەوێت .

و بەکەسیک دەلین هاوسەردار (المحسن) " کە ئازاد و پیگەیشتو و ژیر بیئت (مکلف) " ئەو کەسەیه جووت بوونی کرد بیئت لەگەڵ خیزانەکەیدا ، ئەگەر بۆ تەنها یەك جاریش بیئت ، وە نایا مەرجه ئەو ژن و پیاو لەو سیفەتانە ی سەرەو هاتابن ؟ زانایان دوو بۆچونیان هەیه ... وە نایا ئەگەر یەك پیگەیشتو بیئت (غیربالغ) و پیگەیشتویەك هاوسەری بیئت یان بە پیچەوانەو ئەیه لە پیزی هاوسەرداران دیتە ئەژمار .

بەلام ئەو کەسانە ی کە لەئەستوی موسلمانانان (أهل الذمة) ، ئەوانیش هەمان حوکمی موسلمانانان هەیه لای زۆر بەی زانایان وەك شافعی و ئەحمەد ، چونکە پیغەمبەری خودا ﷺ دوو جولهکە ی کە شهروال پیسیان کردبوو بەردبارانی کردن لەبەر دەرگای مزگوتەکە ی ، ئەو هەش یەكەم بەردباران بوو لە ئیسلامدا .

وە زانایان ناکوکن لەو ئافرەتە کەسکی پرە و پیاو و گەرەشی (سید) نییه ، وە هیچ گومان لەو هەدا نەبیئت کە ئافرەتە کەسکی پرە ، لە مەزەهەبی ئەحمەد و ئەوانی تر دوو بۆچون هەیه ، و تراو : سزای حەدی لەسەر نییه ، چونکە ئەشیئت بەزۆر سکی پرکرایبیئت ، یان ئەشیئت ئەو ئافرەتە تووی (مئی) پیاویکی کرد بیئتە گیانی خۆیهو بەبی ئەنجامدانی تاوانی شهروال پیسی ، یان ئەشیئت بەهەلە گومانرایبیئت ژنی پیاویکە و ئەو کارە ی لەگەڵدا کرایبیئت ، وە تراویشە سزای حەدی بەسەردا دەسەپیئت ، ئەمەیان لە خەلیفە راشدیەکان گێراو هتەو ، وە لە بنەماکانی شەریعەتەو نزیکە وە بۆچونی خەلکی مەدینەیه ، چونکە ئەگەری (الإحتمال) دەگەمن لای لێناکریتەو ، وەك ئەگەری درۆکردنی ، یان درۆی گەواهی دەرەکان ، ئەگەر هۆکاری تاوانەکە دیاربوو .

بەلام نیرباز هەندیک لەزانایان دەلین : سزای وەك سزای شهروال پیسیه ، وە تراویشە : لەو هەش کەمتره ، بەلام ئەوە ی راستی بیئت هاو لەن لەسەری کوکن : بکەر و کراویش (الفاعل والمفعول به) دەکوژین ، ئەگەر ژنیان هەبیئت یان نا ، چونکە أهلی (السنن) لە ابن عباس ؓ گێراویانەتەو دەفەر مویت : پیغەمبەری خودا ﷺ فەر مووی : " من وجدتهو یعمل عمل قوم لوط ، فاقتلوا الفاعل والمفعول به " (١١٦) ، واتە : هەریکتان دیت ئیشی گەلی لوطی دەکرد ، بکەر و کراو کەش بکوژن ، وە أبو داود لە ابن عباس ؓ گێراو هتەو پرسیری لیکراو : " فی البکر یوجد علی اللوطیة ، قال : یرجم " ، واتە : کچیکی گەنج بینرا ئیشی گەلی لوطی کرد ، فەر مووی : بەردباران دەکریت ، وە لە علی کوری أبو طالبیش ؓ هەرەها گێراو هتەو .

هاوه لان ناكوک نین له کوشتنی ، به لام ناكوک له جوړی کوشتنه کهی ، له ابو بکری صدیق هوه ﷺ گپراوه ته وه : فرمانی کردووه به سوتاندنی ، وه له وانی تره وه فرمانکراوه به کوشتنی ، وه هندیکیان ده لاین : دیواری به سهر دا دهروخینریت تا دهریت ، وه و تراوه : له پیسترین شویندا زیندانی ده کرین تا دهرن ، وه هندیکی تریان ده لاین : ده بریتته سهر به زترین دیواری ناوچه کهه و فریده دریتته خواری ، دوی بهرد باران ده کریت ، وه ک چون خدا وای به گه له کهی لوط کرد ، ئەمەیان له ابن عباس هوه گپراوه ته وه ، وه پروایه تیکی تر ده لیت : بهردباران ده کریت ، زوربه ی پیشینان له سهر نه و بۆ چونه و وتویانه : چونکه خدا گه له کهی لوطی بهردباران کرد ، وه بهردباران کردنی شهروالپیسیش له شه ریعتدا دانراوه وه ک چواندنی که به بهردباران کردنی گه له کهی لوط ، ههر دووکیان بهردباران ده کرین ، ئەگەر ئازادبن یان بهنده ، یان یه کیکیان بهنده بیته ئه ویتریان ئازاد ، به مهرجیک پیگه یشتووین ، ئەگەر یه کیکیان پیگه یشتوو بوو ناكوژریت به لام سزا ده دریت ، که سیک پیگه یشتوو نه بیته بهردباران نا کریت .

به شی شه شه م

سزای مهی خور و تومه تبار کردنی که سیک به شهروالپیس

سزای مهی خور : له سوننه تی پیغه مبهری خودا ﷺ جیگیر بووه وه موسلمانانیش کوپان له سهری ، (اهل السنن) پروایه تیان کردووه له پیغه مبهری خوداوه ﷺ له چهند ریگه یه که وه فهرمویه تی : " من شرب الخمر فاجلدوه ، ثم إن شرب فاجلدوه ، ثم إن شرب فاجلدوه ، ثم إن شرب الرابعة فاقتلوه " (۱۱۳) ، واته : ههر که سیک مهی خوارد هوه داری هدی لیبدن ، دیسان ئەگەر خواریه وه داری هدی لیبدن ، دیسان ئەگەر خواریه وه داری هدی لیبدن ، بوجاری چوارم ئەگەر خواریه وه بیکوژن ، وه جیگیر بووه لیبه وه که داری هدی له مهیخور داوه زیاتر له جاریک ، وه خه لیفه کانی و موسلمانانیش دوی نه و وایان کردووه .

وه کوشتن لای زوربه ی زانایان سپراوه ته وه و حوکمی هه لگیراوه (منسوخ) ، وه و تراوه : حوکمه کهی هه لنه گپراوه ، وه و تراویشه : نه وه سهر زه نشت کردنی که کار به ده ست له کاتی پیویست دا به کاری ده هیئیت .

وه له پیغه مبهری خوداوه ﷺ جیگیر بووه که چل داروسه رپییی (النعل) له مهیخوری داوه ، وه ابو بکر ﷺ چل داری لیداون ، وه عمر ﷺ هه شتا داری لیداون ، وه علی ﷺ هه ندیک جار چل دار و هه ندیک جار هه شتا داری لیداون ، هه ندیک له زانایان ده لاین : پیویسته هه شتا داریان لیبدریت ، وه هه یانه ده لاین پیویسته چل داریان لیبدریت ، وه له وه زیاتر کار به ده ستان له کاتی پیویستدا په نای ده به نه بهر ، ئەگەر خه لکانیک خوویان به مهیخواردنه وه گرتبوو ، یان ئەگەر نه و که سه له وه زیاتری لینه دریت له و کاره نه گه ریته وه ... هتد .

به لام بۆ نه و که سانهی کهم ده خو نه وه چل دار به سه ، ئەمهش له و بۆ چونه کهی

تریان باشتره ، نه وهش و تهی شافعی و نه حمده له ریوایه تی که وه که له نه حمده گپراوه ته وه .

وه عمری کوپی خه تاب ﷺ " کاتی که مهی خواردنه وه زور بوو " نه وکات دورخستنه وه و سهر تاشینیشی بۆ زیاد کرد ، له گه ل لیدانی چل داردا دور بخریته وه ، یان ئەگەر کار به ده ست بوو له سهر کار لابریت کاریکی باشه ، چونکه عمری کوپی خه تاب ﷺ پییان راگه یاند هه ندیک له کار به ده ستانی بۆ گه واهیدان و نمونه هیئانه وه چهند دپریکی هیئاوه ته وه که باسی له مهی کردووه ، له سهر کار لای بردون .

نه و مهیهی که خودا و پیغه مبهره کهی حهرامیان کردووه ، و پیغه مبهر ﷺ فرمانی به لیدانی دارحه د کردووه ، بریتیه له ههر خواردنه وه یه که سهر خوش بکات له ههر ماده یه که وه و هر گپرابیت ، ئەگەر له بهروبووم بیته وه ک تری و خورما و هه نجیر ، یان له دانه ویله بیته وه گنم و جو ، یان له میرو بیته وه هه نگوین ، یان له گیانله بهر بیته وه ک

شیری مابین ، به لکو له کاتییدا خودای مهزن نایه تی حهرامکردنی مهیی بۆ پیغه مبهیری خودا ﷺ دابه زاند ، ئه و کات له شاری مه دینه مهی تری نه بوو ، چونکه له مه دینه داری رهز (میو) نه بوو ، وه ته نها له ولاتی شامه وه ده هات بویان ، وه زۆربه ی خواردنه وه کانیان شه ربه تی (باده) خورما بوو ، وه له سونه تدا له زۆر شوین گپراوه ته وه له پیغه مبهیری خوداوه ﷺ و خه لیفه راشدینه کان و هاوه لان ﷺ ، که هه موو سه رخوش که ریک حهرامه ، هه ره هه موویان له ره گه زی مه یین .

خه لک جاران گپراوه ی شیرینیان ده خوارده وه ، ئه و گپراوه یه بریتی بوو له ئاو و خورما و میوژ به تیکه ل کراوی ، دواتر خورما و میوژه که ده رده هیئرا بۆ ئه وه ی ئاوه که شیرین بییت ، به تاییهت ئاوه کانی حجاز که زۆربه ی شوژه (سویر) ، ئه و جوژه گپراوانه به کوپرای موسلمانان هه لاله ، چونکه ناییته هوی سه رخوشکردن ، وه ک چون شه ربه تی تری هه لاله پییش ئه وه ی ببیته ماده یه کی سه رخوشکه ر ، پیغه مبهیری خودا ﷺ یاساغی (نهی) ئه وه ی لیکردبوون که ئه و گپراوانه له قاپی له دار دروستکراو و له قوپ دروستکراو و قاپی به قیرو زفت پوپوشکراو بگرنه وه ، وه فه رمانی پیکردبوون که ئه و گپراوانه له و جوژه قاپانه دا بگرنه وه که سه رقا په کانیان ده توانییت به باشی توند بکریت و بکریته وه ، چونکه ئه و جوژه ده فرانه کاتییک گپراوه که ی ناویان ببیته (سه رخوشکه ر) هه لده ئاوسین ، گه ر وانه بییت له وانه یه گپراوه که ببیته سه رخوشکه ر و نه زانییت بخوریته وه به وه ش مروقه تووشی خواردنه وه ی شتی گومان لیکراو ده بییت ، به لام ئه و جوژه قاپانه ی که فه رمان کراوه ئه و جوژه گپراوانه ی تییدا نه گپریته وه گه ر گپراوه که ش بگه نییت و ببیته مه ییش گوړانیان به سه ردا نایهت .

وه له پیغه مبهیری خودایان ﷺ گپراوه ته وه دواتر پوخسه تی به به کارهیئانی ئه و جوژه ده فرانه داوه ده فه رمویت : " کنت فه یکم عن الانتباز فی الأوعیه فانتبذوا ، ولا تشربوا المسکر " (١١٤) ، واته : من یاساغی ئه وه م لیکردبوون که گپراوه له و قاپانه دا بگرنه وه ، ئیسته ده توانن بیگرنه وه به لام سه رخوشکه ر مه خوئنه وه ، هاوه لان و زانایانییش له دوا ی ئه وان ناکوکن ، هه ندیکیان سه رانه وه ی (النسخ) ئه وه ی پیینه گه یشتوه یان لای جیگیر نه بووه ، یاساغی ئه وه ی کردوه که گپراوه له و جوژه قاپانه دا بگریته وه ، وه هه یانه باوه پی وایه ئه و کاره جیگیر بووه و سه راره ته وه و پوخسه تی به کارهیئانی ئه و جوژه قاپه یان داوه ، هه ندیک له فه قیهه کان بیستبویان که هه ندیک له هاوه لان گپراوه ی خورما و تری ده خوئنه وه ، وایان باوه پکردبوو که ئه و گپراوانه سه ر خوشکه رن ، به و گومانه ش پوخسه تی خواردنه وه ی هه موو جوژه گپراوه یه کیان دابوو جگه له گپراوه ی خورما و میوژ نه بییت ، وه پوخسه تی ئه و گپراوه شیان دابوو که دوا ی کولان له خورما و میوژ ده گپرایه وه ، به لام راستی ئه وه یه که جه ماوه ری موسلمانان له سه ری کوکن ، هه موو سه رخوشکه ریک مه یه ، هه رکه س بیخواته وه جه لده ی لیده دریت ، ئه گه ر ته نها دلۆپیکیش بخواته وه بۆ چاره سه رکردن بییت یان بۆ شتی تر ، چونکه پرسیاریان له پیغه مبهیری خودا کرد که مه ی بۆ چاره سه رکردن به کارهیئین ، فه رموی : " إنما داء ولیست بدواء " (١١٥) ، " وإن الله لم يجعل شفاء أمتي فيما حرم عليها " (١١٦) ، واته : مه ی خو ی نه خو شیه بۆ چاره سه ر به کار نایهت ، خودا چاره سه ری گه له که می به شتانییک نه گپراوه که حهرامی کردوه له سه ریان .

وه سزادان پیویسته ، ئه گه ر ئه و تاوانه ساغ بووه وه له سه ره ره که سییک ، یان خو ی دانی پیدانا ، به لام ئه گه ر بونی مه ی لیده هات ، یان بینرا که ده رشیته وه یان شتیکی له و بابته ، و تراوه : داری هه دی لینادریت ، چونکه پیده چییت ئه وه ی خواردیه تیه وه سه رخوشکه ر نه بییت ، یان نه یزانیییت مه یه و خواردییتیه وه ، یان به زۆر به ده ر خواردیان دابییت ... هتد .

114. رواه مسلم (٩٧٧).

115. رواه مسلم (١٩٨٤).

116. رواه الطبراني في المعجم الكبير (٣٢٦/٢٣)، وأبن حبان في صحيحه (٣٣٩٣)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (١٦٣٧).

وه وتراویشه : داری هدی لیده دریت نه گهر زانرا سه رخوشه ، نه وهش له خلیفه راشدی هکان و هاوه لان گپراوه ته وه هک عثمان و علی و ابن مسعود ، وه سوننه تی پیغمبری خوداش ﷺ له سه ره نه و راستیه به لگه یه ، له سه ره نه وه یاسا دارپژاوه ، نه وهش مه زه بی مالک و نه حمده له زوربه ی و ته کانی وه نه وانی تریش .

وه نه و تریاکه سه رخوشکهری که له گه لای داری (القنب) دروست ده کریت دیسان حرامه ، نه وه ی بیکیشیت داری هدی لیده دریت ، وه له مه ی پیستره له و پروانگه یه وه که ژیری و درونیش تیک ددات ، نامهردی و گه وادی و ههرچی کاری خراب هیه توشی ده کات .

وه مه ی پیستره له و پروانگه وه که توشی دهمه قاله و شهر و کوشتنی ده کات ، وه ههر دووکیان مروقه له یادی خودا و نویژ دور ده خنه وه ، هندیک له زانایانی نه م دواییه له لیسانی داری حده له و کاره وه ستاون ، وه واده بینن که خواردنی نه و شته نابیته مایه ی نه وه ی خاوه نه که ی شایه نی لیسانی داری حده بیّت ، چونکه واگومانده به ن که بیئاگابوون به بی ده هول و زورنا وه کو به نج بوون وایه وه ده لین زانایانی پیشین هیچ بوچونیکیان له و باره وه نییه ، به لام وانییه به لکو نه وانه ی ده یخون پیی سه رخوش دهن و خوی پیوه ده گرن ، وه ک خواردنه وه ی مه ی به لکو خراپتریش ، وه ده بیته ریگر له بهر یادی خودا و نویژ ، به تایبهت نه وانه یان که روده چن له خواردنی ، له گه ل نه و هه موو خراپیه ی که هیه تی وه ک نامهرد بوون و گه وادی کردن ، وه تیچونی بیرو هه ست و ههرچی شتی تری خراب هیه .

به لام له بهر نه وه ی ماده یه کی ره قه نه خوریت نه ک خواردنه وه ، فقیه هکان نا کون له پیسی وه سی بوچونیان هیه : له مه زه بی نه حمده و نه وانی تر ، و تراوه : پیسه وه کو مه ی ، نه وهش بوچونی راسته ، وه تراوه : نه خیر له بهر نه وه ی ره قه ، وه و تراوه : جیاوازی هیه له نیوان نه وه ی شله بیّت یان ره ق ، به هه رحال نه و ماده یه خودا و پیغمبره که ی حرامیان کردوه به وته و به ماناش چونکه له بابته ی مه یه و سه رخوشکهره ، أبو موسی الأشعري ﷺ ده لیت : نه ی پیغمبره ی خودا فه توامان بو بده دهریاری دوو شله که نیمه له یه من دروستیان ده کهن : (البع) که له دوشاوی هه نگوین دروست ده کریت تا ده گه نیّت ، وه (المز) که له گه نمه شامی و جو دروست ده کریت تا ده گه نیّت ، ده لیت : پیغمبره ی خودا ﷺ نه وه ی پیبه خشرابوو که به که مترین وشه زورترین مانا بکات (جوامع الكلم) ، فه رموی : " کل مسکر حرام " (۱۱۷) ، واته : هه موو سه رخوشکهری حرامه .

وه النعمانی کوری بشیر ﷺ ده لیت : پیغمبره ی خودا ﷺ ده فه رمویّت : " إن من الخنطة حمراً ومن الشعر حمراً ، ومن الزبيب حمراً ، ومن التمر حمراً ، ومن العسل حمراً ، وأنا أفي عن كل مسكر " (۱۱۸) ، واته : له گه نم و جو و میوژ و هه نگوین مه ی دروست ده کریت ، وه من یاسا غی هه موو سه رخوشکهری ده کم ، به لام نه م فه رموده یه له هه ردوو (صحیح هکه) به ته ی عمر هاتوو ، وه له سه ره منبره که ی پیغمبره ی خودا ﷺ و تاری خویندوو : فه رموی : " الخمر ما خامر العقل " (۱۱۹) ، واته : مه ی هه رشتیکه که سه رخوش و بیئاگابکات ، وه ابن عمر ﷺ ده لیت : پیغمبره ی خودا ﷺ ده فه رمویّت : " کل مسکر حرام ، و کل مسکر حرام " ، واته : هه موو سه رخوشکهری مه یه ، وه هه موو سه رخوشکهری حرامه ، وه له ریوایه تیکی ترده هاتوو : " کل مسکر حرام ، و کل حرام " (۱۲۰) ، واته : هه موو سه رخوشکهری مه یه وه هه موو سه رخوشکهری حرام ، و ما أسکر الفرق منه ، فملاء الكف منه حرام " (۱۲۱) ، واته : هه موو سه رخوشکهری مه یه ، وه هه رشتیک (فرق) (۱۲۲) یکی سه رخوش بکات ، خواردنه وه پرمشتیکی حرامه ، وه خاوه ن سونه نه کان له چه ند ریگه یه که وه له پیغمبره ی

117 . رواه البخاري(۴۳۴۳)، ومسلم(۱۷۳۳).

118 . رواه أبو داود(۳۶۷۷)، وحسنه الألباني في صحيح الجامع(۱۶۰۴).

119 . رواه البخاري(۴۶۱۹)، ومسلم(۳۰۳۲).

120 . رواه مسلم(۲۰۰۳).

121 . رواه أبو داود(۳۶۸۷)، والترمذي(۱۸۶۶)، وصححه الألباني في صحيح الجامع(۴۵۵۲).

122 . فرق : پیوه ریکه به شازده ره تل ده گوتریّت .

خودايان ﷺ گيڤاوه ته وه : ده فهرمويت : " ما أسكر كثيره ، فقلبه حرام " (١٢٣) ، واته : ئه وهى زورى سهرخوش بكات ، خواردنه وهى كه ميشى حهرامه ، وه جابر رضيه الله عنه دهلى : " أن رجلاً سأل النبي ﷺ عن شراب يشربونه بأرضهم من الذرة ، يقال له : المز ، فقال : أمسكر هو ؟ قال : نعم ، فقال : كل مسكر حرام ، إن على الله عهداً لمن شرب المسكر ، أن يسقيه من طينة الخبال ، قالوا : يا رسول الله وما طينة الخبال ؟ قال : عرق أهل النار ، أو عصارة أهل النار " (١٢٤) ، واته : پياويك پرسيارى كرد له پيغه مبهري خودا ﷺ له خواردنه وهيه كه له كه نمه شامى لاي ئه وان ده خورايه وه پييان دهوت (المز) ، فهرمووى : ئه وه خواردنه وهيه سهرخوشكهره ؟ وتى : بهلى ، فهرمووى : هه موو سهرخوشكهرىك حهرامه ، خودا په يمانى داوه هه كه سيك سهرخوشكهر بخواته وه (طينة الخبال) ي ده رخوارد ده دات ، وتيان : ئه ي پيغه مبهري خودا ﷺ : (طينة الخبال) چييه ؟ فهرمووى : ئاره قى ئه هلى ئاگره يان چلك وخوين و پيسى ئه هلى ئاگره ، وه ابن عباس رضيه الله عنه له پيغه مبهري خودا ﷺ گيڤاوه ته وه : فهرمويه تى : " كل خمير خمير ، وكل مسكر حرام " (١٢٥) ، واته : هه شتيك سهر خوشبكات مهيه ، وه هه موو سهر خوشكهرىك حهرامه .

وه فهرمووده له م بارهيه وه زور زوره ، پيغه مبهري خودا ﷺ به چهند وشهيه كى كه م ماناي زورى كردوه وه وهى ئاگاي مروقه ببات و سهرخوشى بكات ، به بى جياوازي له نيوان جورىك و جورىكى تر ، ئه گهر خواردنه وه بيت يان خواردن ، چونكه له وانهيه كه سيك نان بكاتنه ناو مهى و بيخوات ، وه حشيش ده خوريت و ده خوريتته وه ، هه موو ئه وانه حهرامن ، له بهر ئه وه پيشينان قسه يان له سهر ئه و بابه ته نه كردوه چونكه شتيكى تازهيه له نزيك كوتاييه كانى سه دهى شه شه مدا هاتوه ، وهك چون خواردنه وهى تري سهرخوشكهر دواي پيغه مبهري خودا ﷺ دروست كراوه ، هه موو ئه وانه له ژير ئه وه حوكمه گشتيانهى قورئان وسوننه تدا جيگه يان ده بيتته وه .

سزاي تاوانبار كردن به داوين پيسى

يه كيك له و تاوانانهى كه قورئان و سونه تى پيهاتوه ، وه موسلمانانيش كوړان تيايدا سزاي تاوانبار كردنه به داوين پيسى ، ئه گهر كه سيك كه سيكى ئازادى داوين پاكي تاوانبار كرد به داوين پيسى يان به نيربازى ، پيوسته هه شتا جهلدهى ليبدريت ، (محسن) ليږه به ماناي ئازادى داوين پاكه ، به لام له بابى سزاي داوين پيس به كه سيك ده وتريت كه ژنى هينابيت يان شوى كرد بيت و جووت بوويت به به لگه نامهيه كى ميږد كردنى ته واو .

به شى هه وتهم

ئه و تاوانانهى كه هه ديكي ديارى كراويان بو دانه نراوه

ئايا سزاي شه رعى بو ئه وانه چييه ؟

ئه و تاوانانهى كه هه ديكي ديارى كراوى بو دانه نراوه يان كه فاره تى بو ديارى نه كراوه ، وهك ئه وه كه سهى منداليك يان ژنيكى بيگانه ماچ دهكات ، يان دهست بازى له گهل ئافره تيكدا دهكات به بى جووت بوون ، يان شتيكى حهرام دهخوات وهك خوين و مرداره وه بوو ، يان كه سيك تومه تبار دهكات به جگه له شه رواي پيسى ، يان دزى له شوينيك دهكات كه شوينيكى پاريزراو نييه ، يان دزى شتيكى كه م ، يان خيانهت كردن له ئه مانهت ، وهك كارمه ندانى (بيت المال) يان مالى (الوقف) و مالى هه تيو و هاوشيوه كانى ، ئه گهر خيانهت بكهن ، يان بريكار و هاوهل ئه گهر خيانهت بكهن ، يان كه سيك له كرپن و فروشتندا گزى (غش) بكات ، وهك ئه وه كه سانهى كه له شتومه كى خواردن و كهل و پهل و هاوشيوه كانى دزى دهكهن ، يان له كييشانه و پيوانه دزى له خه لك دهكهن ، يان كه سيك گه واهى ناره وادات ، يان گه واهى ناره واداخته سهر زارى كه سيك ، يان به رتيل بدات بو راپه راندنى ئيش و كاره كانى ، يان حوكم به قورئان

123 . رواه أبوداود (٣٦٨١)، والترمذي (١٨٦٥)، و ابن ماجه (٣٣٩٣)، والنسائي (٥٦٠٧)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٥٥٣٠).

124 . رواه مسلم (٢٠٠٢).

125 . رواه أبوداود (٣٦٨٠)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٤٥٤٨).

نه‌کات ، یان ستم له هاو لاتی‌هک بکات ، یان ته‌عزیه‌باری وه‌کو سه‌رده‌می نه‌فامی بکات ، یان به‌دهم بانگه‌یشتی نه‌فامیه‌وه بچیّت ، هه‌روه‌ها هه‌موو حه‌رام کراوه‌کانی تر ، هه‌موو ئه‌و جوّره که‌سانه سزاده‌درین به‌وهی سه‌رزه‌نشست ده‌کریّن و لومه‌ده‌کریّن و لپی‌رسینه‌وه‌یان له‌گه‌لدا ده‌کریّت ، به‌ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ی کاربه‌ده‌ست به‌پی‌ویستی بزانیّت ، به‌گویی‌ره‌ی زور و که‌می تاوانه‌که ، ئه‌گه‌ر تاوانه‌که‌ی زور بوو سزاکه‌ی زیاتر ده‌بیّت ، به‌پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی که تاوانه‌که‌ی که‌م بیّت ، یان سه‌یری حالی تاوانباره‌که ده‌کریّت ، ئه‌گه‌ر له‌و که‌سانه بوو که‌خووی به تاوانکردنه‌وه گرتبوو سزاکه‌ی زیاتر ده‌دریّت ، به‌پی‌چه‌وانه‌ی که‌سیک که‌به که‌می تاوان ده‌کات ، وه به‌گویی‌ره‌ی گه‌وره و بچوکی تاوانه‌که ، ئه‌گه‌ر که‌سیک ده‌ست بوو کومه‌له ژن و مندالیکی خه‌لک بیات زیاتر سزا ده‌دریّت وه‌ک له که‌سیک که‌ته‌ن‌ها ده‌ست بوو ژنیکی یان مندالیکی بیات .

که‌مترین تاوان هه‌دی تیادا نییه ، وه هه‌رشتی‌که که‌سیک ئازار بدات ، به‌وته یان به‌کرده‌وه ، یان قسه له‌گه‌لدا نه‌کردن ، یان هه‌لس وکه‌وت له‌گه‌ل نه‌کردن ، که‌سیک سه‌ر زه‌نشست ده‌کریّت به ناموژگاری کردنی یان به ترساندن ، یان به توره‌بوون لپی ، هه‌ندیکی جار به‌وه سزا ده‌دریّت که سه‌لامی لیناکریّت تا په‌شیمان ده‌بیته‌وه له‌و کرده‌وه‌ی ئه‌گه‌ر ئه‌م کاره به‌رژه‌وه‌ندن تیادابوو بوو ، وه‌ک چون پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ قسه‌ی له‌گه‌ل ئه‌و سسی هاوه‌له‌دا نه‌کرد که له جه‌نگ دواکه‌وتن ، وه هه‌ندیکی جار به‌وه سزا ده‌دریّت که له‌سه‌ر کار لاده‌بريّت وه‌ک چون پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ و هاوه‌لانی وایان ده‌کرد ، وه هه‌ندیکی جار سزا ده‌دریّت به‌وه‌ی له‌گه‌ل سه‌ربازی موسلماناندا به‌کار ناهینریّت وه‌ک جه‌نگاوه‌ریک ، ئه‌گه‌ر له کاتی شه‌رپدا پشتی هه‌لکرد و رایکرد ، چونکه پشت هه‌لکردن له‌جه‌نگ له تاوانه گه‌وره‌کانه ، وه برینی موچه‌که‌ی وه‌کو سزایه‌ک بوو ، وه کاربه‌ده‌ست ئه‌گه‌ر خووی به‌گه‌وره زانی لاه‌ردنی له‌سه‌ر کار سزایه بوو .

وه هه‌روه‌ها سزای ده‌دریّت به‌زیندانی کردن ، وه‌ندیکی جار به‌لیدان ، وه به‌دهم و چاو په‌شکردنی و سوارکردنی له‌سه‌ر گویدی‌ریژ به‌هه‌لگه‌پاوه‌ی ، وه‌ک له عمری کوری خه‌تابه‌وه گپاوه‌ته‌وه که‌وای کردوو له‌و که‌سه‌ی که گه‌واهی به‌درؤ داوه ، چونکه دروژن روو په‌شه ئه‌ویش ده‌م و چاوی په‌شکرد ، وه قسه‌ی هه‌لگپاوه‌ته‌وه ئه‌ویش سواربونه‌که‌ی هه‌لگپاوه‌ی وه .

به‌لام لایه‌نی زوری ئه‌م جوّره سزادانه ، و تراوه : ده قامچی زیاتری لینادریّت ، وه زوری‌ه‌ی زانایان ده‌لین : نابیّت بگه‌یه‌نریته ناستی داری هه‌د ، دیسان ئه‌وان دوو وته‌یان هه‌یه ، هه‌یانه ده‌لین : نابیّت بگاته ناستی که‌مترین داری هه‌د ، نابیّت بوو که‌سیکی ئازاد بگاته ناستی هه‌دی که‌سیکی ئازاد ، ئه‌ویش چل یان هه‌شتا داری هه‌ده ، وه نابیّت بوو که‌سیکی به‌نده بگاته ناستی سزادانی به‌نده‌یه‌ک ، ئه‌ویش بیست یان چل داری هه‌ده ، وه تراوه له هه‌رباریکدا نابیّت بگاته ناستی هه‌دی به‌نده‌یه‌ک ، هه‌رتاوانیک مه‌رج نییه ئه‌و سزایه بدریّت که بوو هاوشیوه‌که‌ی له شه‌ریعه‌تدا دانراوه ، بوو نمونه ئه‌گه‌ر که‌سیک شتیکی بدزیّت له شوینیکی دهره‌وه‌ی ئه‌و بازنه‌ی پیده‌لین پاریزراو ده‌ستی نابریّت ، ئه‌گه‌رچی داری هه‌دی لیده‌دریّت زیاتر له‌و که‌سه‌ی تو‌مه‌تی شه‌روالپیسی ده‌داته پال بی‌تاوانیک ، وه هه‌رکه‌سیک هه‌رچی به ئافره‌تیکی بکات به‌لام شه‌روالپیسی له‌گه‌لدا نه‌کات دیسان سزای شه‌روالپیسی به‌سه‌ردا ناسه‌پیّت ، وه‌ک له عمری کوری خه‌تاب ﷺ گپاوه‌ته‌وه : ((که‌سیک مؤره‌که‌ی ته‌زویر (ساخته) کردبوو ، به‌وه‌ش پارهی له (بیت المال) وه‌رگرتبوو ، فه‌رمانی کرد پوژی یه‌که‌م سه‌د دار و پوژی دووم سه‌د دار و پوژی سسی یه‌م سه‌د داری لی‌دا)) ، وه له خه‌لیفه راشدی‌ه‌کانیان گپاوه‌ته‌وه : ئه‌گه‌ر پیاو و ژنیکی له تووی جیگه‌یه‌کدا به‌دی کران ، سه‌د داریان لی‌ده‌دریّت ، وه له پیغه‌مبه‌ری خودایان گپاوه‌ته‌وه ﷺ : که‌سیک جووت بیّت له‌گه‌ل که‌نیزه‌کی خیزانه‌که‌ی : " إن کانت أحلتها له جلد مائة وإن لم تكن أحلتها له : رجم " (۱۲۶) ، واته : ئه‌گه‌ر ژنه‌که‌ی حه‌لالی کردبوو بوو سه‌د داری لی‌ده‌دریّت ، به‌لام ئه‌گه‌ر حه‌لالی نه‌کرد بوو بوو : به‌ردباران ده‌کریّت ، ئه‌م بووچونانه له مه‌زه‌به‌ی ئه‌حمه‌د وئه‌وانی تردایه ، وه دوو بووچونه‌که‌ی پی‌شوو

له منزهة بي شافعي و ئەوانى تردايه ، به لأم مالك و ئەوانى تر : لييان گيپراو ته وه : تاوانى وا ههيه خاوه نه كه دهكوژرئيت ، ههنديك له هاوه لاني ئەحمده هاوړان له گه ليدا ، بو نمونه ئەگه ر موسلماننيك سيخوري كرد بو دوژمنان له دژى موسلمانان ، نيمامى ئەحمده له كوشتنى نهو جوړه مروقانه راوه ستاوه ، به لأم مالك و ههنديك له حنبله ليه كان به دروستيان زانيوه " وهك ابن عقيل " كوشتنى ، وه ابوحنيفه و شافعي و ههنديكي تر له حنبله ليه كان " وهك قازى أبو يعلى " نهو هيان به دروست نه زانيوه .

ههنديك له هاوه لاني شافعي و ئەحمده و ئەوانى تر به دروستيان زانيوه : كه سيك بانگه وازكار بيټ بو شته داهيتر او دهكان (البدع) كه پيچه وانهى قورئان و سونه تن بكوژرين ، وه ههروه ها زوربهى هاوه لاني مالكيش نهو هيان به دروست زانيوه و دهلين : مالك له بهر نهو وه كوشتنى (القدرية) ي به دروست زانيوه چونكه بشيوي دهنينه وه له سهر زهوى ، نه له بهر هه لگه پرانوه له نايين ، وه ههروه ها جادوباز (ساحر) يش له بهر نهو هويه دهكوژرئيت ، چونكه زوربهى زانايان رايان وايه جادوباز دهكوژرئيت ، وه له جندبه وه ﷺ به وتهى خووى و فرموده ي پيغه مبهري خوداش ﷺ گيپراو ته وه : " إن حد الساحر ضربه بالسيف " (١٢٧) ، واته : سزاي جادوباز كوشتنيه تي به شمشير ، وه ههروه ها له عمر و عثمان و حفصة و عبدالله كوري عمرو هاوه لاني تر يش ﷺ گيپراو ته وه رايان وايه دهكوژرئيت ، ههنديك زانا دهلين : له بهر نهو هى كافر بووه ، وه ههنديكي تريان دهلين : له بهر بشيوي (الفساد) نانهويه له سهر زهوى ، به لأم زورينه ي زانايان رايان وايه دهكوژرئيت وهكو حهديك بووى ، وه ابوحنيفه راي وايه كه سيك كه تاوان دووباره بكاته وه هه پره شهى كوشتنى ليده كريت ، ئەگه ر جوړى نهو تاوانه شايانى كوشتن بيټ ، وهك چوڼ كه سيك نيړبازى دووباره بكاته وه دهكوژرئيت ، يان كه سيك كه سيكي تر تيرور بكات له بهر مال يان هه رشتيكي تر له باتى دهكوژرئيت .

وه به لگه ش له سهر نهو هى تيكدهر و بشيويكار ئەگه ر به كوشتن نه بيټ واز له و كاره خراپانه نه هينيټ دهكوژرئيت ، نهو فرموده يه كه مسلم له (صحيحة) كهيدا له عرفجه ي الاشجعيه وه ﷺ ريوايه تي كردووه ، دهليټ : گويم له پيغه مبهري خودا بوو ﷺ دهيفه رموو : " من أتاكم وأمركم جميع على رجل واحد ، يريد أن يشق عصاكم ، أو يفرق جماعتكم فاقبلوه " وفي رواية : " ستكون هنات ، وهنات ، فمن أراد أن يفرق أمر هذه الأمة وهي جميع فاضربوه بالسيف كائناً من كان " (١٢٨) ، واته : ئەگه ر نيوه كوڅ بوون له سهر پيشه وا بوون و سه ركردايه تي كه سيك ، كه سيك بيټ و بيه ويټ نهو يه كدهنگى و كو مهل بونه تان لي تيك بدات بيكوژن ، وه له ريوايه تيكي تر دا : له ناينده دا كو مه ليك بشيوي و شتى ناوازه پهيدا ده بيټ ، ههركه سيك بيه ويټ كارى ئەم ئوممه ته تيك بدات له كاتيكا ئەوان ته بابوون ، نهو به شمشير بيكوژن ههركه سيك بوو .

وه ههروه ها بو نهو كه سانهى كه مهى دهخونه وه فرمان كراوه به كوشتنيان جارى چوارهم ، به به لگه ي نهو فرموده يه كه ئەحمده له (المسند) له ديلم الحميري ﷺ گيپراو ته وه : " سألت رسول الله ﷺ فقلت يا رسول الله : إنا بأرض نعالج بها عملاً شديداً ، وإنا نتخذ شراباً من القمح نتقوى به على أعمالنا ، وعلى برد بلادنا ، فقال : هل يسرك ، قلت : نعم ، قال : فاجتنبوه ، قلت إن الناس غير تاركيه ، قال : فإن لم يتركوه فاقتلوهم " (١٢٩) ، واته : پرسيارم كرد له پيغه مبهري خودا ﷺ وتم : نهى پيغه مبهري خودا ، نيمه له ولا تيكي نيش و كارى سهخت و دژوار دهكهن ، وه نيمه خوار دنه وه يه كه له گه نم دروست دهكهن ، بو نهو هى به هيزين له نيش و كاره كانمان ، وه له بهر سه رما و سوله ي ولا ته كه مان ده بخوينه وه ، فرموى : سه رخوش دهكات ؟ وتم : به لي ، فرموى : ليى به دووربن ، وتم : خه لكى وازى لي نا هينن ، فرموى : ههركه س وازى نه هينا بيكوژن .

له بهر نهو هى تيكدهر وهك دهست دريژكار وايه ، ئەگه ر وازى له و كاره ي نه هينا به كوشتن نه بيټ دهكوژرئيت ، به وه ش

كه با سمانكرد سزادان دوو جوړه :

127 . رواه الترمذي (١٨٦٥) ، و ضعفه الألباني في ضعيف الجامع (٢٦٩٩) .

128 . رواه مسلم (١٨٥٢) .

129 . رواه أبو داود (٣٦٨٣) ، و صححه الألباني في المشكاة (٣٦٥١) .

یه‌که‌م : له‌سهر تاوانیک که نه‌نجام دراوه ، سزادان به‌رنجامی تاوانیکه وهک سهرزه‌نشتیگ له‌لایهن خوداوه ، بؤ نمونه سزادانی مه‌ی خور یان سزای که‌سیگ که به‌بیئاوان که‌سیگی تر به‌شه‌روال پیسی تاوانبار دهکات ، وه برینی دهست ویپی ریگر و برینی دهستی دز .

دووه‌م : سزادان له‌بهر نه‌نجام نه‌دانی کاریگی پیویست ، یان ازانه‌هیئان له‌کاریگی حهرام له‌ نایندهدا وهک چؤن که‌سیگ له‌تاین هه‌لگه‌راییته‌وه داوای په‌شیمان بونه‌وه‌ی لیده‌کریت ، نه‌گهر په‌شیمان نه‌بووه‌وه ده‌کوژریت ، وه هه‌روه‌ها نویژ نه‌کهر و زهکات نه‌دهر ویپی شیلکهری مافی خه‌لک سزا دهرین تا نه‌وه‌ی له‌سه‌ریانه به‌جیی ده‌هیئن ، نه‌گهر که‌سیگ سزا درا به‌لیدان ، بؤ جاری دووه‌م زیاتر سزا دهریت نه‌گهر نه‌وه‌ی پیویست بوو له‌سه‌ری به‌جیی نه‌هیئا ، بؤ نمونه دروسته سزای نویژنه‌کهر بدریت چهند جاریگ تا نویژ دهکات ، یان نه‌وه‌ی پیویسته له‌سه‌ری به‌ نه‌نجامی ده‌گه‌یه‌نیئت ، وه نه‌وه‌ی فهرموده‌یه‌ی که له‌هه‌ردوو (صحیحه) که‌دا هاتووه ، له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ ده‌فهرمویت : " لا یجلد فوق عشرة أسواط إلا فی حد من حدود الله " (۱۳۰) ، واته : له ده قامچی زیاتر له‌که‌س نادریت مه‌گهر که‌سیگ یه‌کیگ له سنوره‌کانی (حد) خودا به‌زینیئت ، هه‌ندی له‌هلی زانست به‌وه راقه‌یان کردووه ، که‌وا مه‌به‌ستی له‌سنوری خودا نه‌وه‌ی که حهرام کراوه له‌بهر مافی خودا ، چونکه زاروه‌ی سنوره‌کان (الحدود) له قورئان وسوننه‌تدا مه‌به‌ست پیی جیاوازی کردنه له نیوان هه‌لال و حهرام ، وهک کؤتایی هه‌لال و سه‌ره‌تای حهرام ، له یه‌که‌مدا ده‌فهرمویت : ﴿ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْدُوهَا ﴾ [سورة البقرة: (۲۲۹)] .

واته : نه‌وانه سنوری خودان مه‌یانبه‌زینن ، وه له‌باری دووه‌مدا ده‌فهرمویت : ﴿ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَشْرُوهَا ﴾ [سورة البقرة: (۱۸۷)] .

واته : نه‌وانه سنوری خودان نزیکیان مه‌که‌ونه‌وه . به‌لام ناوانانی سزادانی دیاری کراوه به (حد) ، نه‌وه‌شته له‌نه‌ریته‌وه (عرف) وه‌رگیراوه ، وه مه‌به‌ستی فهرموده‌که‌ش : هه‌رکه‌سیگ له که‌سیگی تریدا له‌بهر پیشی‌لکردنی مافیکی خوی ، وه لی‌دانی پیاو له خیزانه‌که‌ی نه‌گهر گوپرایه‌لی نه‌کرد له‌سهر شتیگ که سه‌ریچی خودا نه‌بوو ، ناییت دهار زیاتری لی‌دات ، وه نه‌وه‌ی جه‌لده‌ی که شه‌ریعه‌تی نیسلامی پیها‌تووه : قامچی‌کی مام ناوه‌نده ، چونکه باشتین شته‌کان وه‌رگرتنی مام ناوه‌نده‌که‌یه‌تی ، علی ﷺ ده‌فهرمویت : ((لی‌دانیک‌ی مام ناوه‌ند ، و قامچی‌کی مام ناوه‌ند)) ، جه‌لده لی‌دان ناییت به‌گوچان وشتی تر بیئت به‌لکو به‌جوړه قامچی‌کی تایبه‌ته ، وه نه‌وه‌ی جوړه قامچی‌ش به‌کارنایه‌ت که پیی ده‌وتریت (الدرّة) به‌لکو بؤ سهرزه‌نشتردن به‌کاردیئت .

عمری کوری خه‌تاب ﷺ : له‌کاتی ته‌میگردن و سهرزه‌نشترکرتندا (الدرّة) ی به‌کار ده‌هیئا ، به‌لام بؤ سنوره‌کان قامچی به‌کار ده‌هیئا وه هه‌موو که‌ل و په‌له‌که‌ی له‌بهر دانه‌ده‌کند ، به‌لکو ته‌نها نه‌وه‌ی له‌بهر داده‌کند که به‌رگیری له لی‌دانه‌که بگردایه وهک فره‌وه و فره‌نجی هاوشیوه‌یان ، وه نابه‌سرتیته‌وه نه‌گهر پیویستی به‌وه نه‌کرد ، وه له دم و چاوی نادریت ، چونکه پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فهرمویت : " إذا قاتل أحدكم فلیتق الوجه " (۱۳۱) ، واته : له هه‌ر که‌سیگتان دا خوتان له لی‌دانی دم و چاوی بیاریزن ، چونکه لی‌دانه‌که بؤ کوشتنی نیبه به‌لکو بؤ ته‌می‌کردنیه‌تی ، وه هه‌ر نه‌ندامیک‌ی پیویسته له‌و ئازاره به‌شداربیئت ، وهک پشت و شان و پانه‌کانی .

130 . رواه البخاري (۶۸۴۸)، ومسلم (۱۷۰۸) .

131 . رواه البخاري (۲۵۵۹)، ومسلم (۲۶۱۲) .

به نسی هه شته م

تیكۆشان له دژی كافران ... جهنگی یه كلاكه ره وه

ئهو سزایانهی كه شه ریهت پێیهاتوو ه بۆ ئه و كه سانهی سه رپێچی خودا و پێغه مبه ر ﷺ ده كه ن دوو جوړن :
یه كه مه یان : سزادانی ئه وهی له توانا دایه سزا بدرییت ، جا كه سیك بییت یان زیاتر .

دوو مه یان : سزادانی كۆمه لێکی به رگریكار ، وه كه ئه وهی له ژێر ركیفا نه بن و ده ستیان پینه گات به جهنگ نه بییت .
ئه وه بنچینهی تیکۆشانه له دژی بی باوه ران و دوژمنانی خودا و پێغه مبه ركه ی ﷺ ، هه ركه سیك بانگی (دعوة)
ی پێغه مبه ری خودا ﷺ پێگه یشت كه ئه وه ئاینی خودایه ناردویه تی و وه لامی نه دایه وه پێویسته له گه لیداشه ر بكرییت
: ﴿ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِئْتَةً يُكْفَرُونَ الدِّينَ كُفْلًا ۗ ﴾ [سورة الأنفال: (٣٩)] .

واته : بۆ ئه وهی ته نها ئاینی خودا بالاییت و له گه ل خودادا كه سی تر نه په رستریت ، چونكه كاتیك خودا
پێغه مبه ركه ی ﷺ ره وانه كرد فه رمانی پێكرد خه لکی بانگ بكات بۆ ئاینی خودا ئه وكات روخسه تی نه دا بوون كه س
بكوژن و له گه ل كه سدا به ننگن ، هه تا كوچی كرد بۆ مه دینه ، ئیتر روخسه تی به و مو سلمانانه ش دا به و ئایه ته ی كه
ده فه رمویت : ﴿ اذِنَ لِلَّذِينَ يُقَالُونَ لِبَنَاتِهِمْ نِسَاءٌ وَرَبَّهُمْ ظَالِمُونَ اِنَّ الَّذِي يَدْعُوَكُمْ يَدْعُوكُمْ لِأَنْتُمْ تُنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ يَسِّرُوا سُبُلَكُمْ وَلَا تَقْسُوا فِي سُبُلِكُمْ وَلَيُخَفِّرَ سُبُلَكُمْ لَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتِنَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَمَا خَلَقُوا لِيُفْسَدُوا فِيهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴾ [سورة الحج: (٣٩-٤٠)] .

واته : روخسه ت دراوه به و كه سانهی كه سه مه یان لێكراوه به جهنگان ، وه خوداش به توانایه به سه رخسته نیان ئه و
كه سانهی كه له ماله كانی خو یان به نا ره وا ده ركراون ، ته نها له به ر ئه وهی ده یانگوت خودا په ره ر دگارمانه ، ئه گه ر خودا
به وهی جهنگ و تیکۆشان به رگری له بیرو و هاوه لپه ر یار ده ركه ان نه كردبا ، ئه وا هه موو کلیسا و په رستگه گه وه ركه انی
جوله كه و گاو ره كه ان و مزگه وتی مو سلمانان كه یادی خودای تییدا ده كه ن تیکده دران ، هه ركه س ئاینه كه ی خودا
سه ربخات خوداش سه ری ده خات ، خودا به هیز و به توانایه ئه و كه سانهی كه سه رمان خسته ن نوێژ ده كه ن و زهكات
ده دن و فه رمان به چا كه ده كه ن و یاسا غی خرا په ده كه ن ، وه سه رنجام و چاره نویسی هه مووان بۆ لای خودا ده گه رپێته وه
، له دوا ی ئه وه ش خودا شه ری له سه ر پێویست كردن به و ئایه ته : ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ
تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾ [سورة البقرة: (٢١٦)] .

واته : جهنگتان له سه ر پێویست كراوه ، ئه گه رچی ئاسان نییه و نا ره حه تی تی دایه ، له وانیه ئیوه شتیك لاتان
نا ره حه تی بییت به لام خیری بییت بو تان ، وه له وانیه ئیوه شتیكتان پێخۆش بییت به لام خراب بییت بو تان خودا زانایه و
ئیوه نازانن ، دواتر داكۆکی پێویست بوون و گه وه ری جههاد و تیکۆشان له هه موو سو ره ته مه دینه یه كاندا هاتوو ه ، و
به خراب باسی ئه و كه سانه دهكات كه وازی لیده هیئن و وه سفیان به دوو رو و دلنه خو ش دهكات ، خودا ده فه رمویت : ﴿
قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَمْزُؤُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا
أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴾ [سورة التوبة : (٢٤)] .

واته : ئه ی محمد ﷺ پێیان بلێ ئه گه ر باوكانتان و منداله كانتان و براكانتان و ژنه كانتان و خێل و عه شیره ته كه تان
وه ئه و سه ره وت و سامانهی كه ده ستان كه وتوو ه و ئه و بازرگانیه ی كه ده ترسن له زه ره كردن و له نا وچونی و
ماله كانتان كه پێی خو شحالن ، خو شه ویسته ره له لاتان له خودا و پێغه مبه ركه ی و تیکۆشان له پێناوی خودا ،
چاوه روانی سزای خودابن خودا رپنمونی له ری ده رچوان ناكات .

وه خودا ده‌فهرمویت : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾ [سورة الحجرات: (۱۵)].

واته : نهو باوه‌پراران‌هی باوه‌پریمان به خودا و پیغهمبه‌ره‌که‌ی هیئاوه ، هیچ گومان له‌دلیاندا نییه ، وه به مال و نه‌فسیان له‌پیناوی ریگه‌ی خودا تیده‌کوشن بیگومان نه‌وانه راستگون .

وه خودا ده‌فهرمویت : ﴿ فَإِذَا أَنْزَلْنَا سُورَةَ مُحْكَمَةً وَذُكِّرَ فِيهَا الْقِتَالُ مَرَّاتٍ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ تَطَرُّعًا لَمُعْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ لَهُمْ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ فَبَلِّغْ لَهُمْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴾ [سورة محمد: (۲۰-۲۲)].

واته : نه‌گهر سوره‌تیکی پروون و ناشکرا دابه‌زیت و باسی جه‌نگی تییدا بکریت ، ده‌بینی نهو که‌سانه‌ی که دلیان نه‌خوشه به‌شیویه‌یک سه‌یرت ده‌کن چاویان نه‌بله‌ق بووه له‌ترسی مردن ، باشره بویان گویری‌یه‌لبن و قسه‌ی باشبکه‌ن ، نه‌گهر کار له کارترازا و جه‌نگ پیویست بووه له‌سه‌ریان نه‌گهر راست بکه‌ن له‌گه‌ل خودا باشره بویان ، نه‌گهر پشتان له باوه‌پرکه‌تان کرد و ده‌ستان کرده به‌بشیوی نانه‌وه به‌کوفر و هاوه‌ل‌پیراردان و پچراندنی په‌یوه‌ندییه کومه‌ل‌یه‌تیه‌کانتان نه‌وه کاریکی خراپه ، نه‌م جوړه نایه‌تانه زورن له قورناندا .

وه هه‌روه‌ها خودای مه‌زن جیهاد و نه‌وانه پیه‌له‌ده‌ستت به‌رز نرخانده ، له سوره‌تی (الصف) که تییدا ده‌فهرمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُحِبُّكُمْ مِنْ عَدَابِ أَيْمَنِ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ [سورة الصف: (۱۰-۱۳)].

واته : نه‌ی نهو که‌سانه‌ی باوه‌پرتان هیئاوه نایا ریگه‌ی بازگانیه‌کتان پیشان بدهم که له سزای به‌نییش و نازار پرگارتان بکات ، باوه‌پر بیئن به خودا و پیغهمبه‌ره‌که‌ی ﷺ و تییکوشن له پیناوی خودا به‌مال و نه‌فستان نه‌وه باشه بو‌تان نه‌گهر نیوه بزائن ، خودا له تاوانه‌کانتان ده‌بوریت و ده‌تانخاته ناوبه‌هه‌شتانیک که ئاو به‌ژی‌ریدا تیده‌په‌ریت و مالی خو‌ش و باخی جوانی تییدایه نه‌وه سه‌رکه‌وتنی گه‌وره‌یه .

وه نه‌و نایه‌تانه‌ی که ده‌فهرمویت : ﴿ اجْعَلْنُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَغْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنْ اللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ [سورة التوبة: (۱۹-۲۲)].

واته : نایه نیوه وا داده‌نین که‌سانیک ئاوی زه‌مزه‌م بدن به‌حاجیانی مالی خودا و (که‌عبه‌ی پیروز) نوژن بکه‌ن و ناوه‌دانی بکه‌نه‌وه هک نه‌وانه وان که باوه‌پریمان به‌خودا و پوژی دواپی هیئاوه و له ریگه‌ی خودا تیده‌کوشن ، لای خودا یه‌کسان نین ، خودا ری‌نمونی گه‌لی سته‌مکار ناکات ، نه‌وانه‌ی باوه‌پریمان هیئاوه و کوچیان کردووه و له پیناوی خودا تی ده‌کوشن به‌مال و نه‌فسیان پله‌یان لای خودا به‌رز و بلندتره و وه‌ئوان براون ، په‌روه‌دگاریان مژده‌ی به‌زه‌یی و پازی بونیان پیده‌دات و ده‌یانخاته به‌هه‌شتانیک که ناز و نیعمه‌تی نه‌پراوه‌یه ، هه‌تا هه‌تایه تییدا ده‌می‌ننه‌وه ، خودا پاداشتی گه‌وره‌ی لایه .

وه دیسان ده‌فهرمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ [سورة المائدة: (۵۴)].

واته : ئەى ئەو كەسانەى باوەرتان هیناوه هەریەك لە ئیوہ پاشگەز بێتەوہ لە ئاینەكەى ، خودا لەجیبى ئەوان كەسانىك دەهینیت خوشى دەوین و ئەوانیش خودایان خویش دەوین ، لەگەل باوەرداراندا بەسۆز و بەزەین و لەگەل بى پرواكاندا توندوتیژ و بەهین ، لە پیناوى خودادا دەجەنگن و لە لۆمە و سەرزنەشتى هیچ لۆمەكارىك ناترسن ئەوہ خیرى خودایە بیهوینت بیدات بەهەركەسىك ، خوداخیرى زۆرە و زانایە كە بەكیبى دەبەخشیت .

وه ديسان دەفەرموینت : ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيحُّهُ ظَمًا وَلَا نَصَبًا وَلَا مَحْصَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْلُونَ مَوْطًا يَغِيظُ الْكُفْرًا وَلَا يَأْلُونَ مِنْ عَدُوِّئِنَّمَا إِنْ كُنْتُمْ لَهُمْ بِعَمَلٍ صَالِحٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُنْتُمْ لَهُمْ لِيُخْزِبَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [سورة التوبة: (١٢٠-١٢١)] .

واته : تىكۆشەرانى رىگەى خودا توشى تىنوینتى و هىلاكى و برسیتى بن لە پیناوى خودا ، وچنە هەرشوینىك كە بىپرواكان پینان ناخویش بىت ، و هەرچیان لیبەدەستكەوت بگرن ، بەهەریەكە لەوانە خودا كارىكى باشیان بۆ دەنوسیت ، خودا چاكەى چاكەكاران ون ناكات ، و ئەوان هەرچى ببەخشن لەگەورە و بچوك وە یان هەر شیویك تىپەپینن ئیلا بۆیان دەنوسریت ، بۆ ئەوہى خودا پاداشتى ئەو كارە باشانەیان بداتەوہ ، بىرەكەرەوہ لەئەنجامى كارەكانى ئەوان چى دروست دەبیت ، وە سەرەنجام چ پاداشتیکیان دەست دەكەوینت ، وە فەرمانکردن بەجیهاد و تىكۆشان و باسى خیرى لە قورئان و سوننەتدا زۆرتەرە لەوہى بتوانریت هەمووى لە شوینىكدا باس بكریت .

لەبەر ئەوہ باشتەرىن كارى سوننەتە كە مەزھەبى ئەنجامى بدات ، وە زانایان كۆكن لەسەر ئەوہى كە باشتەرە لە حەج و عومرە ، وە لە نوینتى سوننەت و پۆژووى سوننەت ، وەك چۆن قورئان و سوننەتیش بەلگەن لەسەر ئەوہ ، هەتا پىغەمبەرى خودا ﷺ دەفەرموینت : " رأس الأمر الإسلام ، وعموده الصلاة ، وذروة سنامه الجهاد " (١٣٢) ، واته : ئىسلام سەرى هەموو شتەكانە ، و نوینتى كۆلەكەىتى و جیهاد و تىكۆشان لوتكەىە و بەرزترین كارە (وەك چۆن بان پىشتى حوشتر بەرزترین شوینىتەتى) . وە دەفەرموینت : " إن في الجنة لمائة درجة ، ما بين الدرجة والدرجة ، كما بين السماء والأرض ، أعدها الله للمجاهدين في سبيله " (١٣٣) ، واته : لە بەهەشتدا سەد پلە هەىە ، نینوان هەرپلەىەك و پلەىەكى تر ، وەك نینوانى ئاسمان و زەوىە ، خودا ئامادەى كردووە بۆ ئەو كەسانەى لەپیناوى رىبازى ئەودا تىدەكویشن ، وە دەفەرموینت : " من اغترت قدماه في سبيل الله حرمه الله على النار " (١٣٤) ، واته : ئەوہى پىكانى لە پیناوى خودا دا تۆزواى بكات خودا ئاگرى لى حەرام ئەكات ، وە دەفەرموینت : " رباط يوم وليلة في سبيل الله خير من صيام شهر وقيامه ، وإن مات أجري عليه عمله الذي كان يعمل ، وأجري عليه رزقه ، وأمن الفتان " (١٣٥) ، واته : چاودىرى كردنى شەو و پۆژىك لە پیناوى خودا خیرى زیاترە لە پۆژو و شەو نوینتى مانگىك ، ئەگەر مردیش ئەو كارەى كە لەسەرى بووہ دواىى مردنیش هەر پاداشتى بۆ دەنوسریت ، وە پۆژىشى بەردەوام دەبیت ، لە سزای ناو گوپیش پزگارى دەبیت ، وە (السنن) دا دەفەرموینت : " رباط يوم في سبيل الله ، خير من ألف يوم فيما سواه من المنازل " (١٣٦) ، واته : چاودىرى كردنى پۆژىك لە پیناوى خودا ، باشتەرە لە هەزار پۆژ لە پۆژانى مالهەوہ ، وە دەفەرموینت : " عينان لا تمسهما النار ، عين بكت من خشية الله ، وعين باتت تحرس في سبيل الله " (١٣٧) ، واته : دوو چاواناگرىان بەرناكەوینت ، چاوىك لەبەر ترسى خودا بگرى ، وە چاوىك چاودىرى بكات لە رىگەى خودا ، وە دەفەرموینت : " حرس ليلة في سبيل الله ، أفضل من ألف ليلة يقام ليها ، وبصام هارها " (١٣٨) ، واته : چاودىرى

132 . رواه الترمذي (٢٦١٦)، و ابن ماجه (٣٩٧٣)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٥١٣٦).

133 . رواه البخاري (٢٥٥٩)، و مسلم (٢٦١٢).

134 . رواه البخاري (٩٠٧).

135 . رواه مسلم (٩١٣).

136 . رواه الترمذي (١٦٦٧)، و النسائي (٣١٦٩)، وقال الألباني في صحيح الترغيب (١٢٢٤): حسن لغيره.

137 . رواه الترمذي (١٦٣٩)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (٤١١٢).

138 . رواه احمد (٤٣٥)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (٢٧٠٤).

کردنی شه‌ویک له پیناوی خودا ، باشتره له هه‌زار شه‌و ، شه‌ونویژی تیا‌دا بکریت ، و پوژده‌کشی پوژوی تیا‌دا بگریت ، وه له هه‌ر دوو (صحیح‌ه‌که) دا هاتووہ : " أن رجلاً قال : يا رسول الله ، أخبرني بشيء يعدل الجهاد في سبيل الله ، قال : لا تستطيع ، قال : أخبرني به قال : هل تستطيع إذا خرج الجهاد أن تصوم لا تفرط ، وتقوم لا تنفر ؟ قال لا ، قال : فذلك الذي يعدل الجهاد " (۱۳۹) .

واته : پیاویک وتی : ئە‌ی پیغه‌مبەری خودا ﷺ ، ناگادارم بکه له شتی‌ک هاوتای تیکووشان بی‌ت له پیناوی خودا ، فرموی : ناتوانیت ، وتی پیم بلی : فرموی : نایا ده‌توانیت ئە‌گەر تیکووشەر له‌مال دەرچوو بو تیکووشان له پیناوی خودا به پوژو بیت و نه‌یشکینیت و شه‌ونویژ بکه‌یت و کول نه‌ده‌یت ، وتی : نه‌خیر ، فرموی : ئە‌وه هاوتای تیکووشانه له پیناوی خودا ، وه له (السنن) ده‌فرمویت : " إن لكل أمة سياحة ، وسياحة أمتي الجهاد في سبيل الله " (۱۴۰) ، واته : هه‌موو گه‌لیک گه‌شت و گوزاری هه‌یه ، گه‌شت و گوزاری گه‌له‌که‌ی من تیکووشانه له پیناوی خودا .

ئە‌م بابە‌ته زور فراوانه ، وه هیچ کرده‌وه‌یه‌ک نییه له شه‌ریعه‌تا به‌قەد تیکووشان له پیناوی خودا پادا‌شت و چاکه‌ی له قورئان و سوننه‌تا باسکرایت ، چونکه قازانجی تیکووشان له پیناوی خودا گشتی یه بو بکه‌ره‌که‌ی و خه‌لکی تریش له دنیا و ناینیشدا ، وه کوکراوه‌یه‌که له کرده‌وه‌ی ناشکرا و په‌نه‌ان ، چونکه پیکدی‌ت له خو‌شه‌ویستی و دل‌سوژی ، و پشت به‌ستن ، ملکه‌چ کردنی مال و نه‌فس بو خودا ، وه هه‌روه‌ها نارامگرتن و دنیا نه‌ویستی و یادی خودا و هه‌موو جو‌ره‌کانی کرده‌وه‌ی باش ، به‌جو‌ریک که‌وا هیچ کرده‌وه‌یه‌کی تر ئە‌و سیفه‌تانه له خو‌ی ناگریت .

وه ئە‌و که‌سه‌ی پیه‌له‌ده‌ستی‌ت تا‌ک بی‌ت یان کو‌مه‌ل له دوو شت به‌ده‌رنا‌بی‌ت : یان سه‌رکه‌وتن ، یان شه‌هیدبوون و ده‌ستکه‌وتنی به‌هه‌شت ، وه هه‌موو خه‌لکی ده‌بی‌ت بمرن ، وه له تیکووشان له پیناوی خودا دا‌ژیان و مردن به‌کاردی‌ت بو ئە‌وه‌ی که‌ ناسوده‌ی دنیا و دوا‌پو‌ژی‌شی فرامه‌م بی‌ت ، وه له وازه‌ینان له تیکووشان خو‌شی دنیا و پادا‌شتی دوا‌پو‌ژی‌ش به‌ده‌ست نایه‌ت یان که‌م ده‌بی‌ته‌وه ، وه هه‌ندی‌ک له خه‌لک حه‌ز له کاری سه‌خت و دژوار ده‌که‌ن له‌گه‌ل که‌می سود و قازانجی ، به‌لام تیکووشان له‌هه‌موو کاره سه‌خته‌کان به‌سودتره ، هه‌ندی‌ک جار بو ناسوده‌ی ده‌روون به‌کاردی‌ت هه‌تا مردن دی‌ته‌پیی ، چونکه مردنی شه‌هید له‌هه‌موو جو‌ره مردنه‌کان ناساتره ، وه باشترین مردنه .

ئە‌گەر بنجینه‌ی جه‌نگی ره‌وا تیکووشان بی‌ت له پیناوی خودا ، وه نامانجی‌شی ئە‌وه بی‌ت ته‌نه‌ها خودا پیه‌رستری‌ت ، وه بو ئە‌وه‌ی وشه‌ی خودا به‌رز و بلند بی‌ت ، هه‌رکه‌س به‌رگری له‌مه بکات ئە‌وه جه‌نگ له‌ دژی به‌ریا ده‌گری‌ت ، موسلمانان له‌سه‌ر ئە‌وه کو‌کن ، به‌لام هه‌ر که‌سی‌ک نه‌بی‌ته‌ری‌گر و دژکار و جه‌نگاوهر ، وه‌ک ئافره‌ت و مندال و قه‌شه‌و پیر و کو‌یر و نه‌خو‌ش هاوشی‌وه‌ی ئە‌مانه ، له‌لای زوربه‌ی زانایان نا‌کو‌ژین و سزانداری‌ن ، مه‌گەر جه‌نگاوهرین به‌کرده‌وه‌ی یان به‌وته ، ئە‌گه‌رچی هه‌ندی‌ک واده‌بینن که‌ جه‌نگ له‌دژی هه‌مووانه ، جگه له ئافره‌ت و مندال که‌ ده‌بنه مال و سه‌روه‌تی موسلمانان ، وه پای یه‌که‌میان راسته ، چونکه شه‌ر بو که‌سی‌که که‌ ده‌جه‌نگی‌ت له‌ دژمان ، ئە‌گه‌ر ویستمان ناینی خودا سه‌ر بخه‌ین وه‌ک خودای گه‌وره ده‌فرمویت : ﴿ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَمَانُوا بِكُمْ وَلَا تُعَدُّوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعَدِّينَ ﴾ [سورة البقرة: (۱۹۰)] .

واته : جه‌نگن له‌پیناوی خودا له‌دژی ئە‌وه که‌سانه‌ی له‌ دژتان ده‌جه‌نگن ، وه سته‌م مه‌که‌ن ، چونکه خودا سته‌م کارانی خو‌شناوی‌ت ، وه (السنن) له پیغه‌مبەری خودا ﷺ یان گپراوه‌ته‌وه : " أنه مر على امرأة مقتولة في بعض مغازيه ، قد وقف عليها الناس ، فقال : ما كانت هذه لتقاتل ، وقال لأحدهم : إحق خالداً فقل له : لا تقتلوا ذرية ولا عسيفاً " (۱۴۱) .

139 . رواه البخاري (۲۷۸۵) ، ومسلم (۱۸۷۸) .

140 . رواه أبو داود (۲۴۸۶) من حديث أبي أمة [رضي الله عنه] ، ولفظه: (ان رجلاً قال: يا رسول الله اتذن لي في السياحة، فقال النبي ﷺ: [إن سياحة أمتي الجهاد في سبيل الله تعالى] ، و صححه الألباني في صحيح الجامع (۲۰۹۳) .

141 . رواه أبو داود (۲۶۶۹) ، وابن ماجه (۲۸۴۲) ، و صححه الألباني في الصحيحة (۷۰۱) .

واته : له يهكيك له غه زاكندا به لاي ئافره تيكي كوژاودا تيپهري ، خه لك له سهري كو مه ل ببون ، فه رموي : نه ده بوو
ئه مه بكوژايه ، وه به يه كيكي فه رموو : بگه خالد و پيپرا بگه يه نه : كه ئافره ت و كريكار نه كوژي ت ، وه ديسان
ده فه رموي ت : ((لا تقتلوا شيخاً فانياً ، ولا طفلاً صغيراً ، ولا امرأة)) (١٤٢) .

واته : پياوي پير و مندالي بچوك و ئافره ت مه كوژن ، به لام خوداي مه زن ريگه ي به كوشتني كه سانيك داوه ، كه
ده بنه ريگر له چاك بووني خه لك ، وه كه ده فه رموي ت : ﴿ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ﴾ ﴿سورة البقرة: (٢١٧)﴾ .

واته : هاوه ل بپياردان و قه لا چوكردني موسلمانان له كوشتن خراپتره ، كوشتن ئه گه رچي شه ر و ئاشوب نانه وه يه ،
به لام له ئاشوبي ئه و بپروانه باشتره كه موسلمانان قه لا چوده كهن ، ئه گه ر كه سيك ريگري له موسلمانان نه كات له
به جيه ينياني ئه ركه كاني ئاينه كه يان ، ئه وكات كوفر و بي بروايه كه ي ته نها زياني بو خودي خو ي ده بيت ، له بهر ئه وه
فه قيه ه كان ده لين : ئه و كه سه ي بانگه واز بو شتيكي داهي تراوي (البدعة) پيچه وانه ي قورئان و سوننه ت ده كات
سه رزه شت كردني توندتر و جياوازتره له وه كه سه ي بيده نگه و بانگه وازي بو ناكات .

وه له فه رموده يه كدا ها تووه : " أن الخطيئة إذا أخفيت لم تضر إلا صاحبها ولكن إذا ظهرت فلم تنكر ضرت العامة " (١٤٣) ،
واته : گونا هو تا وان كردن ئه گه ر شارايه وه ته نها زيان به خاوه نه كه ي ده گه يه ني ت ، به لام ئه گه ر ئاشكرا بوو به ره له ستي
نه بوو زيان به هه مووان ده گه يه ني ت .

له بهر ئه وه شه ريعه ت كوشتني بي بروا كاني پيوست كردوه ، به لام پيوستي نه كردوه هه ريه كه يان ده ستي
رؤيشت به سه ري دا بكوژي ت ، به لكو ئه گه ر يه كيكيان له جه نگدا يان جگه له جه نگيش ليگرا ، وه كه ئه وه له كه شتيه كدا
ئاو بيه يني ت ، يان ريگه ون بكات ، يان به فيلي ك بگري ت ، ئه و كاته ده سه لات داري موسلمانان چي به باش بزاني ت
ئه وه ها ره فتاري له گه لدا ده كات ، له كوشتني يان كردني به كويله يان ئازاد كردني يان گوپينه وه به پاره يان ئازاد كردني
له جياتي كه سيك لاي زوريه ي زانايان ، وه قورئان و سونه تيش به لگه ن له سه ر ئه وه ، ئه گه رچي هه نديك زانا
واده بينن كه حوكمي ئازاد كردن و گوپينه وه سپراوه ته وه (منسوخ) و نه ماوه .

به لام خاوه ن كتيبه كان (جوله كه و گاور) و ئاگر په رستان له گه لياندا شه ر ده كري ت ، تا موسلمان ده بن يان باج
ده دن به ده ستي خو يان و به سه ر شوپي و پسوايي و په زامه ندي خو يان .

بيجگه له وان زانايان ناكوكن له وه رگرتني باج ليين ، به لام زوريه يان ده لين له نه ته وه ي عه ره ب باج وه رئاگري ت
(١٤٤) ، به لكو هه ر نه ته وه يه ك پيشتر موسلمان بوو ، پاشان له ئه نجامداني هه نديك له ئه ركه ئاشكرا و گه وره كاني ئيسلام
پاشگه ن بونه وه ، ئه وكاته پيوسته تييكوشري ت له دريان ، موسلمانان كوړان له سه ر ئه وه ، بو ئه وه ي ته نها ئاين ئايني
خودا بيت ، وه چو ن ئه بو به كرى صديق ﷺ وه هه موو هاوه لان ﷺ له دژي ئه وان جه نگان كه زه كاتي ماله كانيان
نه ده دا " له سه ره تادا هه نديك هاوه ل له شه ر له دريان پاره وستان " دواتر هه موويان ره ئيان ها ته سه ر ئه وه ي كه له دريان
بجه نكن ، عمري كوپي خه تاب به ئه بو به كرى فه رموو ﷺ : ((كيف تقاتل الناس وقد قال رسول الله ﷺ : أمرت أن أقاتل
الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله ، فإذا قالوها ، فقد عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها وحسابهم على الله ،
فقال له أبو بكر : فإن الزكاة من حقها ، والله لو منعوني عناقاً كانوا يؤدونها إلى رسول الله ﷺ لقاتلتهم على منعهم قال عمر : فما هو
إلا أن رأيت الله قد شرح صدر أبي بكر للقتال ، فعلمت أنه الحق)) (١٤٥) .

142 . رواه أبو داود (٢٦١٤)، وضعفه الألباني في ضعيف الجامع (١٣٤٦) .

143 . رواه السيوطي، وقال الألباني في ضعيف الجامع (٤٨٠): (موضوع) .

144 . ابن عيمين ده ليت: مه به ستي شيخ الاسلام ئه وه يه له گه لياندا جه نك به ربا ده كري ت بو ئه وه ي ته نها خودا بپه رستري ت، ئه گه رچي ئه وان يه له گه لياندا ده جه نكن

بيباوه ربن يان موسلمان وه كه جه نكي خه وار جه كان .

145 . رواه البخاري (١٣٩٩ ، ١٤٠٠) ، ومسلم (٢٠) .

واته : چوَن له‌گه‌لْ خه‌لْکدا ده‌جه‌نگیت وه پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رمویه‌تی : فه‌رمانتان پیده‌که‌م که له‌گه‌لْ خه‌لْکدا بجه‌نگن ، تا گه‌واهی دده‌ن

هیچ په‌رستراویک جگه له خودا شیواوی په‌رستن نییه وه محمد ﷺ نیردراوی خودایه ، نه‌گه‌ر وایان وت ، نه‌وا خوین و مالیان پاریزراو ده‌بیّت مه‌گه‌ر له‌به‌ر مافی گه‌واهی دانه‌که نه‌بیّت ، ابو بکر فه‌رموی : زه‌کات له مافه‌کانی گه‌واهی دانه ، سویند به‌خودا نه‌گه‌ر گیسکیک نه‌ده‌ن به‌من که به‌پیغه‌مبه‌ری خودایان دده‌ا ﷺ، له‌سه‌ر نه‌وه له‌گه‌لیاندا ده‌جه‌نگم، عمر ده‌فه‌رمویّت : هه‌ستم کرد خودا دلّی ابو بکری پینمونی کردبوو بو جه‌نگان له‌گه‌لیان ، نیت زانیم نه‌وه په‌وايه .

وه له چه‌ندان پریوايه‌تی (صحیح) دا گپراوه‌ته‌وه که فه‌رمانی به‌کوشتنی خه‌وارجه‌کان داوه ، له هه‌ردوو صحیحه‌که‌دا له علی کوری ابو تالیبه‌وه ﷺ ده‌فه‌رمویّت : گویم له پیغه‌مبه‌ری خودا بوو ﷺ ده‌یفه‌رموو : " سیخرج قوم في آخر الزمان حداث الأسنان ، سفهاء الأحلام يقولون من قول خير البرية ، لا يجاوز إيمانهم حناجرهم ، يرقون من الدين كما يرق السهم من الرمية ، فأینما لقیموهم فاقتلوهم ، فإن في قتلهم أجراً لمن قتلهم يوم القيامة " (١٤٦) وفي رواية لمسلم عن علي ﷺ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : " يخرج قوم من أمتي يقرءون القرآن ليس قراءتكم إلى قراءتكم بشيء ، ولا صلاتكم إلى صلاتكم بشيء ، يقرءون القرآن يحسبون أنه لهم وهو عليهم ، لا تجاوز قراءتكم تراقيهم ، يرقون من الإسلام كما يرق السهم من الرمية ، لو يعلم الجيش الذين يصيؤهم ما قضى لهم على لسان نبيهم لنكلوا عن العمل " (١٤٧).

واته : له دواړوژدا کومه‌لیک په‌یدا دهبین ، هه‌رزه و کمه‌ته‌منن ، و ژیر نین ، باوه‌رکه‌یان له گه‌رویان تینا په‌ریّت ، له ناین دهرده‌چن وهک چوَن تیر له که‌وانه‌که‌ی دهرده‌چیت ، له هه‌رکویه‌ک پینان گه‌یشتن بیان کوژن ، چونکه هه‌رکه‌سیک له‌وانه بکوژیت پاداشتی ده‌ست ده‌که‌ویّت له قیامه‌تدا وه له ریواتی مسلم دا علی ده‌فه‌رمویّت : گویم له پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ بوو ده‌یفه‌رموو : کومه‌لیک له ئومه‌ته‌که‌ی من دهرده‌چن قورئان ده‌خوینن ، له‌گه‌لْ قورئان خویندنه‌که‌ی ئیوه‌دا به‌راورد بکریّت نه‌وه‌ی ئیوه‌ی هیچ نییه له چاو نه‌وه‌ی نه‌وان ، وه نه‌گه‌رنویژیان له‌گه‌لْ نویژی ئیوه به‌راورد بکریّت نه‌وه‌ی ئیوه‌ی هیچ نییه له چاو نه‌وه‌ی نه‌وان ، قورئان ده‌خوینن واده‌زانن به‌لگه‌یه بو نه‌وان به‌لام به‌لگه‌یه له‌سه‌ریان ، قورئان خویندنه‌که‌یان له‌گه‌رویان تینا په‌ریّت له ئیسلام دهرده‌چن وهک چوَن تیر له‌که‌وانه‌ی دهرده‌چیت ، نه‌گه‌ر نه‌و سوپایه‌ی که له دژیان ده‌جه‌نگیت بزنان چیان بو بریار دراوه له‌سه‌ر زاری پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان ﷺ وازیان له ئیش و کار ده‌هینا .

وه ابو سعیدیش نه‌م فه‌رمووده‌ی له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ گپراوه‌ته‌وه ده‌فه‌رمویّت : " يقتلون أهل الإسلام ، ويدعون أهل الأوثان ، لمن أدركتهم لأقتلنهم قتل عاد " (١٤٨) وفي رواية لمسلم : " تكون أمتي فرقتين فتخرج من بينهما مارقة ، يلسي قتلهم أولى الطائفتين بالحق " (١٤٩).

واته : له‌گه‌لْ گه‌ی موسلماندا ده‌جه‌نگن ، و از له له‌گه‌لی بتپه‌رست ده‌هینن ، نه‌گه‌ر پینان گه‌یشتم وه‌کو گه‌لی عاد له‌ناویان ده‌به‌م ، وه‌له پریوايه‌تی مسلم دا : ئومه‌ته‌که‌م ده‌بیّته دوو کومه‌له‌وه له نیوانیاندا که‌سانیکی له‌ریگه دهرچوو په‌یدا دهبین ، نه‌و کومه‌له‌ی له‌گه‌لْ نه‌م له‌ریگه دهرچوانه‌دا ده‌جه‌نگیت له‌سه‌ر حه‌ق و راستیه ، نه‌و که‌سانه‌ی علی ﷺ فه‌رمانه‌روای موسلمان کوشتیانی کاتیک جیاوازی که‌وته نیوان خه‌لکی شام و عیراقه وه ناو دهبان به (الحروية) پیغه‌مبه‌ر ﷺ پونی کرده‌وه که هه‌ردوو کومه‌له‌ جیاوازه‌که له ئومه‌ته‌ی نه‌ون ، وه علی و هاوه‌لانی له‌سه‌ر حه‌قن ، وه هانی داون ته‌نها له‌گه‌لْ نه‌و توندپه‌وه و پوچوانه‌دا بجه‌نگن که له ئیسلام دهرچوون ، و له کومه‌له‌ی موسلمانان جیاواز بوون ، وه مال و خوینی موسلمانان جگه له‌خویان حه‌لال کردبوو ، وه به قورئان و سوننه‌ت و

146 . رواه البخاري(٣٦١١)،ومسلم(١٠٦٦).

147 . رواه مسلم(١٠٦٦).

148 . رواه البخاري(٣٣٤٤)،ومسلم(١٠٦٤).

149 . رواه مسلم(١٠٦٦).

کۆپاش جیگیر بووه ، هه رکهس له شهريعه تي ئيسلام ده بچييت ده کوزييت ، نه گهر ههردوو گه واهيه کهش بدات (الشهادتين) .

فه قيههکان نا کۆکن له کۆمهليک که واز بهيئن له سوننه تيکي هه ميشه ی وهک دوو پرکات نويزی پيش نويزی به يانی ، نایا دروسته بکوزييت ؟ دوو بۆچونيان هه يه : نه رکه پيوستهکان (واجبات) وه حه رامه ئاشکرا باوهکان ، واز بهيئن له سهري ده کوزيین به کۆپا ، تا نويزه فه رزهکان ده کهن و زهکات ماله کانيان ده دن ، وه پرۆوی په مهزان ده گرن ، و هه جي مالى خودا ده کهن ، و وه واز له حه رام ده ييئن وهک خواستنی خوشک و خواردنی پيسی و ده ست دريژی کردنه سه رمال و حالی موسلمانان ... هتد .

ههنگان له گه ل نه وانه پيوسته موسلمانان ده ست پيشخه رين تيايدا ، دواي نه وهی بانگه وازی پيغه مبهري خودايان ﷺ پي راده گه نه ريت که له سه ر چي له گه لياندا شه رده کريت ، نه گهر نه وان ده ست پيشخه ر بوون ، نه وکاته ههنگان له گه ليان و کوشتيان پيوست تر ده بيت وهک پيشتر باسما ن کرد له باسی نه وانه ی زهکات ناده ن يان سته م ده کهن يان چه ته و ريگرن .

وه با شترين تيکوشان نه وه يه له دژی بي برواکان بيت نه وانه ی که له هه نديک له شه ريعه ت ريگه ده گرن ، وهک زهکات نه ده ران ، و خه وار جه کان و هاوشيوه کانيان ، جيهاد له دژی نه وانه پيوسته موسلمانان تيايدا ده ست پيشخه رين بۆ نه هيشتنی نه وه له ريگه ده رچوانه ، نه گهر موسلمانان ده ست پيشخه ر بوون نه وکاته ده بيته (فه رزی کيفايه) نه گهر هه نديک پيي هه ستن له سه ر نه وانی تر ده که وييت ، وه پادا شت ده ستي نه وانه ده که وييت که پيي هه ستاون ، وه خودا ده فه رموييت :

: ﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ ﴾ [سورة النساء: (۹۵)] .

واته : يه کسان نين نه وانه ی جيهاد ده کهن و نه وانه ی به بي هو داده نيشن مه گهر نه وه که سانه نه بيت که کوي و شه ل و نه خو شن ، به لām نه گهر دوژمن هير شي کرده سه ر موسلمانان ، نه وکاته به ره نگاری کردنيان پيوست ده بيت له سه ر هه مووان وهک خودا ده فه رموييت :

: ﴿ وَإِنْ اسْتَفْرَسَوْكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّمْلَاقٌ ﴾ [سورة

الانفال: (۷۲)] .

واته : نه گهر داوايان ليکردن سه ريان بخه ن و يارمه تيان بده ن له به ر ئايينه که يان پيوسته له سه رتان يارمه تيان بده ن ، مه گهر نه وه داوايه له دژی کۆمهليک بيت که به لي ن و په يمان هه بيت له نيوانتانا .

وه هه روه ها پيغه مبهري خودا ﷺ فه رماني کردوه به سه رخستنی موسلمان ، نه وه داواکاريه بۆ ئازاد و بهنده و کريگرته و به کريگيراو وهک يهک وايه ، وه له سه ر هه ريه کيک به گوي ره ی توانا پيوسته له نه فس و مالى زور يان که م ، به سواری يان به پياده ، وهک چۆن موسلمانان کاتيک دوژمان سالی خه نده ق ويستيان هيرش بيننه سه ر مه دينه ، خودا پر وخسه تي که سي نه دا ، وهک ريگه ی به هه نديکدا وه به جيهاد نه کردن بۆ نه و کاتانه که موسلمانان تيايدا ده ست پيشخه رن ، خودای مه زن موسلمانانی له م باره شدا کرده ته دوو به شه وه : نه وانه ی دانيشتون و نه وانه ی بۆ تيکوشان ده رچوون ، وه سه رزه نشتي نه وانه ی کردوه که داواي پر وخسه ت له پيغه مبهري خودا ﷺ ده کهن بۆ نه وه ی بۆ جيهاد کردن ده رنه چن :

: ﴿ يَقُولُونَ إِنَّا بِنُورِ عَمْرَةَ وَمَا هِيَ عَمْرَةَ إِلَّا يَرُدُّونَ إِلَّا فِرَارًا ﴾ [سورة الاحزاب: (۱۳)] .

واته : بيتان ده لي ن ده تر سين له ماله کانمان به لām و انييه ، به لکو ده يانه وييت پشت هه لکه ن و هه لي ن ، نه وه به رگري کردنه له ئايين و ناموس و نه فسيش ، نه وه شه ري نا چارييه ، به لām شه ري نه سه پيخه ر بۆ به رز راگرتنی ئايين و ترساندن دوژمانه وهک ههنگی ته بوک و هاوشيوه کانی ، نه مه جو ريک له سزادان بۆ نه وه نه ته وانه ی ريگرن له ئايینی خودا ، به لām نه وانه ی که ريگرين وهک دانيشتوانی و لا تانی موسلمان پيوسته پا به ند بکري ن به نه نجامدانی پينج پا يه که ی ئيسلام و فه رمانه کانی تر ، له به جيگه يان دن ي پاسپارده و نه شکانی په يمان له ئالوي ل و کرين و فرۆشتن و شتانی تريش .

هه‌رکه‌سیک نویتز نه‌کات پیاو بیت یان ژن فه‌رمانی پی‌ده‌کریت به نویتزکردن ، نه‌گه‌ر نه‌یکرد سزاده‌دریت به‌کوپرای زانایان ، ئینجا دواپی نه‌وه زوربه‌یان ده‌لین ده‌بیت داوای په‌شیمان بوونه‌وه و توبه‌کردنی لی‌بکریت نه‌گه‌ر توبه‌ی کرد و نویتزی کرد نه‌گینا ده‌کوژریت ، وه ئایا ده‌کوژریت به کافرکی له‌ئاین ده‌رچوو (مرتد) یان به موسلمانیکی تاوانبار ؟ دوو بۆچونی باو هه‌یه له مه‌زه‌به‌بی نه‌حمهد و نه‌وانی تر ، نه‌وه‌ی له زوربه‌ی پیشینان (السلف) گپراوه‌ته‌وه نه‌وه‌یه : پیی کافر ده‌بیت ، نه‌مه له کاتیکدا دانیبیابنی که نویتز پی‌ویسته له‌سه‌ری به‌لام هه‌رکه‌سیک نکولی پیوستی (واجب) بونی نویتز بکات کافره به‌کوپرا ، وه پی‌ویسته له‌سه‌ر که‌س وکاری مندال فه‌رمانیان پیبکه‌ن به‌نویتزکردن نه‌گه‌ر ته‌مه‌نیان گه‌یشته‌هوت سالان ، وه له‌ته‌مه‌نی ده‌سالی‌دا نه‌گه‌ر نه‌یانکرد پی‌ویسته لی‌یان بدریت له‌سه‌ر نویتز ، وه‌ک پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رمانی کردوو و ده‌فه‌رمویت : " مروهم بالصلاة لسبع ، واضربوهم علیها لعشر ، وفرقوا بینهم فی المضاجع " (۱۰۰) ، واته : فه‌رمانیان پیبکه‌ن به نویتزکردن له‌ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا ، وه له ده‌سالی‌دا لی‌یان بده‌ن له‌سه‌ری ، وه کوپ و کچ له‌وه ته‌مه‌نه‌دا جیگه‌ی خه‌ویان جیا بکه‌نه‌وه ، وه هه‌روه‌ها هه‌موو نه‌وه شتانه که پی‌ویسته نویتزه وه‌ک ته‌هاره‌ت کردن و شتی تریش .

وه بۆ ته‌واو راپه‌راندنی نه‌وه کارانه‌ش پی‌ویسته چاودیری مزگه‌وتی موسلمانان و پیش نویتز و وتارخوینه‌کانی بکریت ، وه فه‌رمانیان پیبکریت که وه پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ نویتز بۆخه‌لکی بکه‌ن چونکه ده‌فه‌رمویت : " صلوا کما رأیتهم فی أصلي " (۱۰۱) ، واته : نویتز بکه‌ن وه‌ک چۆن منتان بینیه نویتز ده‌که‌م ، وه جاریک له لایه‌کی منبه‌ره‌که‌وه نویتزی به هاوه‌لانی کرد و پیی فه‌رموون : " إنما فعلت هذا لتأتوا بی ولتعلموا صلاتی " ، واته : له‌به‌ر نه‌وه وام کرد که چاوم لیبکه‌ن وشیوازی نویتزه‌که‌م فی‌رین .

وه له‌سه‌ر پیشه‌واپی خه‌لک له نویتز و کاروباری تریشدا پی‌ویسته سه‌یری خه‌لکه‌که بکات ، هه‌یچ شتی‌ک پشت گوی نه‌خات که نه‌کردنی ببیته‌مایه‌ی له‌ده‌ست دانی ته‌واوی (کمال) ناینی خه‌لکی ، وه پی‌ویسته له‌سه‌ر هه‌موو پیش نویتزیک نویتزکی ته‌واوو ریک و پیک بۆخه‌لکی بکات ، وه ناییت نه‌وه‌ی که بۆ خودی ته‌نها که‌سیک پی‌ویسته نه‌وه له پیش نویتزیدا نه‌نجام بدات به‌گویره‌ی توانا مه‌گه‌ر له‌به‌ر عوزریک ، وه هه‌روه‌ها له حه‌جدا ، وه له‌سه‌ر پیشه‌وا له جه‌نگدا ، نابینیت که بریکار و به‌نده له‌کرین و فرۆشتندا ، پی‌ویسته له‌سه‌ریان وا کردار بکه‌ن که بۆ سه‌رمایه‌ی خاوه‌ن ئیشه‌که‌یان شیواویت ؟ نه‌وه له‌مالی تایبه‌تی خوی دا به‌باشترین شیوه کرداری له‌گه‌لدا ده‌کات چه‌نده بتوانی‌ت خوی له‌گه‌لدا ماندوو ده‌کات ، کاروباری نایین پی‌ویست تره ، فه‌قیهه‌کانیش باسی نه‌مه‌یان کردوو .

وه هه‌رچ کاتیک کاربه‌ده‌ستان گرنگیان به ناینی خه‌لک دا ، نه‌وکاته ناین و دنیای به‌پرسان و خه‌لک باش ده‌بیت ، گه‌رنا هه‌موو ئیش و کاره‌کانیان تی‌ک ده‌چیت و به‌رپوه ناچیت ، وه ناوکروکی هه‌موو نه‌وانه خزمه‌ت گوزاری خه‌لکیه به نیه‌تیکی ساف و پاک ، وه مه‌به‌ست ته‌نها په‌زامه‌ندی په‌روه‌ردگار ، وه ته‌نها پشت به نه‌وه ده‌به‌ستریت ، چونکه نه‌نجامدانی کار ته‌نها له‌به‌ر په‌زامه‌ندی په‌روه‌ردگار و پشت پی‌به‌ستنیه‌تی ، کوگه و سه‌رچاوه‌ی باشی هه‌مووانه ، وه فه‌رمانان پی‌ده‌کات له نویتزه‌کانماندا بلین : ﴿إِنَّا نَعْبُدُ وَإِنَّا كَسَعِينُ﴾ [سورة الفاتحة: (۵)] .

واته : ته‌نها تو ده‌په‌رستین و وه ته‌نها به تو پشت ده‌به‌ستین ، چونکه وتراوه نه‌وه دوو وشه‌یه کوکه‌ره‌وه‌ی مانای هه‌موو نه‌وه کتیبانه‌یه که له ئاسمان دابه‌زیون ، وه گپراوه‌ته‌وه له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ ، جاریک له یه‌کیک له جه‌نگه‌کاندا ده‌یفه‌رموو : " یا مالک یوم الدین ، ایاک نعبد ، وایاک نستعین " (۱۰۲) ، واته : نه‌ی پادشای رۆژی دواپی ، ته‌نها تو ده‌په‌رستین ، وته‌نها پشت به تو ده‌به‌ستین ، به‌وه‌ش سه‌ری دوژمانی پی‌شوپر بوو ، وه له زور شوینی قورئاندا نه‌وه‌ی باسکردوو وه‌ک ده‌فه‌رمویت : ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ [سورة هود: (۱۲۳)] .

150. رواه أبو داود (۴۹۵)، وصححه الألبانی فی الإرواء (۲۹۸).

151. رواه البخاری: (۶۳۱).

152. رواه الطبرانی فی المعجم الأوسط (۸۱۶۳)، وضعفه الألبانی فی الضعيفة (۵۱۰۶).

واته : بپهرستن و پشت به نهو ببهستن ، وه دهفهرمويت : ﴿ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴾ [سورة الشورى: (١٠)] .

واته : پشت به نهو دهبهستم و وه بؤ لای نهو دهگه پريمه وه .

وه پيغهمبهری خودا ﷺ کاتيک قوربانی بگردايه دهيفهرموو : "اللهم منك ولك" ^(١٥٣) ، واته : نهی پهروهردگار نه مه تو داوته ، وله بهرتو دهیکه م به قوربانی .

وه گه وره ترين پاپشت و يارمه تي دهر بؤ کار به دهستان و خه لک سي شته :

يه که م : نيش له بهر خودا کردن ، و پشت پي به ستنی له پارانه وه و په رسته شه کانی تريش ، وه بنچينه ی نه وانه ش پاريزگاری کردنه له نويژه کان به به دن و به دل .

دووه م : چاکه کردن له گه ل خه لک ، به سود پيگه ياندنيان وه به مال پي به خيشنيان که زه کات دان ده گريته وه .

سي يه م : نارامگرتن له سهر نه شياو و ناشايسته کانی خه لک ، له و کرده وانه ی که روده دن له چاک و خراپ .

له بهر نه وه شه خودای مه زن زور جار نويژ و نارامگرتن پي که وه باس ده کات ، وه ک ده فهرمويت : ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ

وَالصَّلَاةِ ﴾ [سورة البقرة: (٤٥)، (١٥٣)] .

واته : پشت ببهستن به نارامگرتن و نويژ کردن ، وه ديسان ده فهرمويت : ﴿ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي الْهَامِرِ وَمَرْفَعًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ

الْحَسَنَاتِ يَدْفَعُنَّ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرِي لِلذَّاكِرِينَ وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِعُّ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [سورة هود: (١١٥)، (١١٤)] .

واته : نويژ بکه له سهره تاي رۆژ و کوتاييه که ی که نويژي به يانی و نيوه رۆ و عسر ده گريته وه ، وه له شه ويشدا

نويژ بکه که نويژي شه وان و خه وتنان ده گريته وه ، چونکه چاکه کردن که نه نجام دانی نويژه فره زه کانه ده بيته هوی

سپينه وه ی تاوانه کان ، نه وه بيرخسته وه يه بؤ نه و که سانه ی يادی خودا ده کهن ، وه نارام بگره چونکه خودا پاداشتی

کرده وه ی چاکه کاران به فپرو نادات ، وه نه و فهرمووده ی خودا که ده فهرمويت : ﴿ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ

طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ﴾ [سورة طه: (١٣٠)] .

واته : نارام بگره له سهر نه و به دروخسته وه يه ت له لايه ن بي پروا کانه وه ، وه يادی پهروه رگارت بکه پيش

خوره له اتن " نويژي به يانی " وه پيش خور ناوا بوون " نويژي عسر " ، وه ههروه ها له سوره تي (ق) دا ده فهرمويت

: ﴿ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴾ [سورة ق: (٣٩)] ، وه ده فهرمويت : ﴿ وَلَقَدْ عَلَّمْنَاكَ يَضِيقُ

صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾ [سورة الحجر: (٩٧)، (٩٨)] .

واته : ني مه ده زانين نه وه ی بي پروا کان پيت ده لين دلته نگ و غه مگينت ده کات ، به لام تو له سهر ستايش و

په رسته شي پهروه رگارت به رده وام به و له کړنوش به ران به بؤ خودا .

وه باسکردنی نويژ و زه کات پي که وه له قورنندا زور زوره ، به نه نجام دانی نويژ و زه کات دان و نارامگرتن له سهر

ناشايسته کانی خه لک ، حالی کار به دهستان و خه لکيش چاک ده بيت و به رپوه ده چي ت ، نه گهر مروقه بزاني ت هه ريه که له و

زاراونه چي ده گه يه ني ت ده بيت چي کاردانه وه يه کی هه بيت له سهر کرداره کانی ، نويژ کردن يادی خودا و پارانه وه و

خويندنی قورن و ني ت پاکی بؤ خودا و پشت به ستنه به پهروه رگار ، وه زه کات دان چاکه کردنه له گه ل خه لک به مال

به خشين و چاکه کردن له گه لايان ، وه ههروه ها يارمه تي دانی ستم ليکراوان و وه به هانا وه چونی که سانی بيده رامه ت و

بيده سه لاتانه ، دهرکردنی پيداويستی نه داران و که م دهستان ، له هه ر دوو صحيحه که دا هاتوه له پيغهمبهری خودا

ﷺ : " كل معروف صدقة " ^(١٥٤) ، واته : هه موو خير و چاکه يه ک وه کو مال به خشينه ، نه وه ش هه موو چاکه کاريه ک

153 . رواه أبو داود (٢٧٩٥)، وأبن ماجه (٣١٢١)، وضعفه الألباني في ضعيف أبي داود.

154 . رواه البخاري (٦٠٢١)، ومسلم (١٠٠٥).

ده‌گریته‌وه ، نه‌گهر بزده‌پیکه‌نینیک یان قسه‌یه‌کی باشیشبیئت ، دیسان له ههر دوو صحیحه‌که‌دا هاتووه له عدی کوری حاتم‌وه ﷺ ده‌لیت : پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فهرمویت : " ما منکم من أحد إلا سیکلمه ربه یبینه وینه حاجب ولا ترجمان ، فینظر أین منه فلا یری إلا شیئا قدمه ، وینظر أشام منه فلا یری إلا شیئا قدمه ، فینظر أمامه ، فستقبله النار ، فمن استطاع منکم أن یتقی النار ولو بشق تمره فلیفعل ، فإن لم یجد فیکلمه طیبه " (۱۵۵) ، واته : ههریه‌که له ئیوه خودا گفتوگوئی له‌گه‌لدا ده‌کات به‌بی‌ئه‌وه‌ی له نیوانی په‌روه‌ردگار و نه‌و به‌نده‌یه په‌رده‌یه‌کی یان وه‌رگریپیک هه‌بیئت ، سه‌یری لای راستی خوئی ده‌کات هیچ نابینییت له‌وکارانه زیاتر که‌پیش خوئی خستووه ، وه سه‌یری لای چه‌پی خوئی ده‌کات دیسان هیچ نابینییت له‌وکارانه زیاتر که‌پیش خوئی خستووه ، سه‌یری پیشی خوئی ده‌کات ناگر پیشوازی لیده‌کات ، ههریه‌که له‌ئیوه نه‌گهر توانی خوئی له ناگر بیاریزیئت نه‌گهر به له‌ته خورمایه‌کیش بیئت با خوئی بیاریزیئت ، نه‌گهر نه‌وه‌شی ده‌ست نه‌که‌وت با به‌قسه‌یه‌کی باش خوئی بیاریزیئت ، وه له (السنن) دا هاتووه له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ : " لا تحقرن من المعروف شیئا ، ولو أن تلقی أخاک ووجهک الیه منبسط ، ولو أن تفرغ من دلوک فی إناء المستقی)) (۱۵۶) ، واته : هیچ له چاکه به‌که‌م مه‌زانه ، نه‌گهر به‌وه‌ش بیئت که بگه‌یته براهت پروت خوش بیئت ، وه نه‌گهر به‌و ناوه‌ش بیئت که هه‌لی نه‌گوزیت و پوی نه‌که‌یته ده‌فری نه‌و که‌سه‌ی داوای نه‌و ناوه‌ت لیده‌کات ، وه دیسان له (السنن) دا هاتووه له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ فه‌رمویه‌تی : " إن أنقل ما یوضع فی المیزان الخلق الحسن " (۱۵۷) ، واته : قورسترین شتی که‌ده‌خریته سه‌ر ته‌رازوو په‌وشتی جوانه ، وه لیوه‌ی گپراوه‌ته‌وه به‌أم سلمه‌ی فه‌رموو : " یا أم سلمة ذهب حسن الخلق بخیر دنیا والآخرة " (۱۵۸) ، واته : نه‌ی أم سلمه په‌وشت جوانی خیری دنیا و دواپوژیستی برده‌وه .

وه قبولکردنی خراپه‌ی خه‌لک و خوارده‌نه‌وه و دهرنه‌پیرنی توپه‌ی و لیبوردن له خه‌لک و گوپرایه‌لی نه‌کردنی هه‌وا و ناره‌زوو له نارامگرتنه ، وه خو‌به‌گه‌وره نه‌زانین به‌خراب به‌کارنه‌هینانی مال و سه‌روه‌ت و سامان ، وه‌ک خودای مه‌زن ده‌فهرمویت : ﴿ وَلَئِنْ أَدْفَنَّا الْإِنْسَانَ مِمَّا رَحِمْنَا ثُمَّ نَرَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيُوسُ كَفُورٌ ﴿۱۰۷﴾ وَلَئِنْ أَدْفَنَاهُ مِنْ عَمَاءٍ بَعْدَ صَرَءٍ مَسْنَهُ لَيَقُولُنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ ﴿۱۰۸﴾ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿۱۰۹﴾ [سورة هود: (۹۹-۱۰۱)] .

واته : نه‌گهر ئیمه خه‌لکی توشی خیریپیک بکه‌ین ، دواتر لیپوه‌رگرینه‌وه بی‌ئومییدی ده‌بیئت و کوفری نازونعمه‌تی په‌روه‌ردگاری ده‌کات ، وه نه‌گهر توشی خیر و چاکه‌مان کرد دوا ناره‌حه‌تیه‌که ده‌لیت له ناله‌باری ژیان پرگارم بوو ، خوئی به‌زل ده‌زانییت و فیزده‌کات به‌سه‌ر خه‌لکدا ، ته‌نه‌ا نه‌و که‌سانه نه‌بیئت که نارام ده‌گرن و کرده‌وه‌ی چاک ده‌که‌ن نه‌وانه لیخوش بوون و پاداشتی گه‌وره‌یان بو هه‌یه .

وه به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ ده‌فهرمویت : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ [سورة الأعراف: (۱۹۹)] .

واته : لیپورده به‌و فه‌رمان به‌چاکه بکه وه بیبک به له‌وه‌ی نه‌فامه‌کان ده‌لیین و ده‌یکه‌ن ، وه ده‌فهرمویت : ﴿ وَسَاغِرْ عُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالصَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [آل عمران: (۱۳۳، ۱۳۴)] .

واته : پیشبرکی بکه‌ن بو‌گه‌یشتن به‌لیپوردنی په‌روه‌ردگارتان وه بو‌به‌هشتیک که پانتایه‌که‌ی به‌قه‌د پانتایي ناسمانه‌کان و زه‌ویه ، وه ساز و ناماده‌کراوه بو‌له‌خوداترسان ، نه‌وانه‌ی که مائی خو‌یان ده‌به‌خشن له خوشی و ته‌نگانه‌دا ، وه رق و توپه‌بونه‌کانیان ده‌خونه‌وه ، وه له‌خه‌لک ده‌بورن ، خودا چاکه‌کارانی خوش ده‌ویت ، وه ده‌فهرمویت

155 . رواه البخاري (۶۵۳۹)، ومسلم (۱۰۱۶) .

156 . رواه بهذا اللفظ ابن حبان في صحيحه (۵۲۲)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (۹۸)، و رواه الترمذي (۱۹۷۰) بلفظ مقارب ، وحسنه الألباني في صحيح

الجامع (۴۵۵۷) .

157 . رواه أبو داود (۴۷۹۹)، و صححه الألباني في صحيح الجامع (۵۷۲۱) .

158 . رواه الطبراني في المعجم الأوسط: (۳۱۴۱)، وقال الألباني في ضعيف الترغيب (۲۲۳۰): منكر .

: ﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ وَمَا يَنْتَرِعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [سورة فصلت: (٣٤-٣٦)].

واته : چاکه و خراپه قهت وهک یهک نابن هرچی کرده وهی خراپ ههیه به کرده وهی باش وهلام بدهر وه وادابنی ئه وه کهسهی خراپه کهت بهرامبه رده کات دوستیکی زور خوشه ویسته ، ئه وه سیفته جوانه تهنها ئارامگران دهتوانن پییبه لسن نهوانه خاوهن بهختیکی گهره وه گهر شهیتان گومانیکی خسته دلته وه بو ئه وهی کاری باش نه کهیت و کاری خراپ نه انجام بدهیت پهنا بگره به خودا چونکه ئه وه بیسه ر و زانایه ، وه دهرمویت : ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلَهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ [سورة الشوری: (٤٠)].

واته : پاداشتی کرده وهی خراپ وهلام دانه وهیه تی به کرده وهیه کی هاوشی وهی خوی ، وه ههرکه سیکی لیبوره بیت و ناشته وای بکات ئه وه پاداشتی لای خودایه ، خودا ستم کارانی خوش ناویت ، وه حهسه نی بهصری . خوا لیبی خوشبیت . ده لیت : له رژی دوایدا ، بانگه ریگ له عهرشه وه بانگ دکات ، ههرکه سیکی پاداشتی لای پهروه رداگاره باهسته یته سه ری ، تهنها ئه وه کهسانه هله دستن که لیبوره و چاکساز بوون .

دل پاکي و چاکه کردن له گهل خه لک به مانای ئه وه نیبه ریگه بدریت خه لک ههرچی ئاره زوی داوای لیده کات و ابکات وههرچی یاساگی لیده کات وانه کات ، خودا له و بارهیه وه دهرمویت : ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَاءَ هُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾ [سورة المؤمنون: (٧١)].

واته : نه گهر خودا به ویست و ئاره زوی ئه وانی کردبا هه موو ئاسمانه کان و زهوی و ئه وه شی تیايدان تیک ده چون ، وه خودا به هاوه لان دهرمویت : ﴿وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأُمْرِ لَعَسَآ﴾ [سورة الحجرات: (٧)].

واته : بزانه که پیغه مبهری خودا ﷺ له نیوانتاندایه نه گهر گوپرایه لی ئیوه بکات توشی ناره حتهی دهن له زوریه ی ئیش و کاره کانتان ، به لکو چاکه کردن به مانای نه جامدانی ئه و کارانه یه له گه لیان که سودی دنیا و دواورژی تیا یه بویان ، نه گهرچی که سانیکیش هه بن ئه و هیان پینا خوش بیت ، به لام پیویسته به زهیی و نهرم و نیانی به کاربه یتریت له و کارانه که پییان ناخوشه .

له ههر دوو صحیحه که دا هاتوه له پیغه مبهری خوداوه ﷺ دهرمویت : " ما كان الرفق في شيء إلا زانه ، ولا كان العنف في شيء إلا شانه " (١٥٩).

واته : نهرم و نیانی له ههر ئیش و کاریکدا نه بیت تیکی دعات ، وه توند و تیژیش له ههر ئیش و کاریکدا بیت تیکی دعات .

وه دیسان : " إن الله رفيق يحب الرفق ، ويعطي على الرفق ما لا يعطي على العنف " (١٦٠) ، واته : خودا نهرم و نیان و به خشنده یه بهرامبه ر بهنده کانی وه نهرم و نیانی خوش دهویت ، وه ئه وه پاداشته ی له سه ر نهرم و نیانی دهیداته بهنده کانی له سه ر توندپهوی نایدات .

وه عمری کوپی عبدالعزیز دهیغه رموو : من حزن ناکهم راستی رهق و تال بو خه لکی باسبکه م دهرسم لیبی دوره په ریژین ، ئارام دهگرم هه تا خوشیه کی دنیا دیته پیش له گهل ئه ودا باسی دهکه م ، نه گهر له یه کیکیان دوره په ریژین حزن له ویتریان دهکن ، وه ههروه ها پیغه مبهری خودا ﷺ نه گهر که سیکی بهاتایه و داوای شتیکی لیبکر دایه ئه وهی بو دابین دهکرد یان به قسه ی خوش و ئاسان به رییده کرد ، وه جاریک خزمیکی داوای لیکرد بیکات به کاربه دهستی مالی

خیروزه‌کات وه له‌وه‌ش به‌شی بدات ، فه‌رموی : " إن الصدقة لا تحل لآل محمد " (۱۶۱) ، واته : مالی خیر و زهکات بو محمد و کس و کاری ناشیّت ، له‌وه به‌شی نه‌دان به‌لام له‌و مال‌هی که له شه‌رده‌گیرا به‌شی ده‌دان .

وه علی و زید و جعفر له‌سه‌ر کچه‌که‌ی حمزه‌ی مامی سکا‌لایان کرد به‌لام کچه‌که‌ی دایه پوری کچه‌که ، و به‌هیچ کس له‌وانی نه‌دا ، دواتر دلّی هه‌ریه‌که‌یانی به قسه‌یه‌کی خوش پازی کرد ، به علی فه‌رمو : " أنت مني وأنا منك ، وقال جعفر : أشبهت خلقي و خلقي ، وقال لزيد : أنت أخونا ومولانا " (۱۶۲) ، واته : تو له‌منی و منیش له‌توم ، وه به جعفری فه‌رمو : له ئاکار و په‌وشت و په‌واله‌تیشدا له منده‌چی وه به‌زیدی فه‌رمو : تو براو کس و کاری ئیمه‌ی .

پیویسته کاربه‌ده‌ست له به‌خشین و به‌پویه‌بردنی ئیش و کاردا ئاوها بیّت ، چونکه خه‌لک به‌رده‌وام داوای به‌خشینی بی به‌رامبه‌ر ده‌که‌ن له کاربه‌ده‌ستان له مال و گریده‌ست و شتی لاوه‌کی ، وه داوای شه‌فاعه‌ت و لیبوردن ده‌که‌ن له‌سنور و سزاکان ، پیویسته له پویه‌کی تره‌وه جیگه‌ی ئه‌و داواکاریه ناره‌وایانه‌یان بگریته‌وه نه‌که له‌سه‌ر حیسابی ماف و سنوره‌کان ، وه‌یان به‌قسه‌ی خوش به‌ریکریّن و توند و تیژی به‌کارنه‌بریّت له‌گه‌لیاندا ، چونکه ده‌ست به‌پروه‌نانی داواکاران دلّیان دهره‌نجینیّت ، به‌تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی که پیویستیان به دلنه‌وایی کردن هه‌یه ، خودای گه‌وره ده‌فه‌رمویّت : ﴿ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴾ [سورة الضحی: (۱۰)] .

واته : که‌سیک که هات داوای لیگردیت ده‌ست به‌پرویدا مه‌نی و به‌به‌زه‌یی و به‌رحم به له‌گه‌لیدا ، وه دیسان ده‌فه‌رمویّت : ﴿ وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَكَأَنَّ مُبَدِّرًا تَبْدِيرًا ﴾ تا ئه‌وه‌ی : ﴿ وَأَمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ نُغَاءً مَرْحَمَةً مِّنْ رَبِّكَ كَرِهُوا قَوْلَهُمْ قَوْلًا مِّسُورًا ﴾ [سورة الإسراء: (۲۶, ۲۸)] .

واته : مافی خزم کس و کار و گه‌دا و پیواران بده له مالی خیر و زهکات وه به‌شیوازیکی نه‌شیوا مال و سه‌روه‌ت و سامانت خه‌رج مه‌که و به فیرومی مه‌ده ، تا ئه‌وه‌ی ده‌فه‌رمویّت : ئه‌گه‌ر بو‌ارنه‌بوو یارمه‌تیا بده‌یت چاوه‌روانی په‌رحم و به‌زه‌یی خودات کرد بو ئه‌وه‌ی بتوانیت یارمه‌تیا بده‌یت ، ئه‌وکات نه‌رم و نیان به له‌گه‌لیان و به‌قسه‌ی خوش به‌پرییان بکه ، وه ئه‌گه‌ر حوکمیك درا به‌سه‌ر که‌سیکدا ئه‌وه پیی ناره‌حه‌ت ده‌بیّت ، ئه‌گه‌ر دلّی درایه‌وه به ووته یان به‌کرده‌وه ئه‌وه ناوکروکی سیاستی شه‌ریه ، وه هاوشیوه‌ی ئه‌وه‌یه که پزیشک ده‌یدات به نه‌خوشه‌کانی ، له‌وه‌ی که دهرمانی تال و ژالی ده‌داتی به‌لام نه‌خوشه‌که به په‌روشه‌وه قبولی ده‌کات چونکه واگومان ده‌بات که له به‌رژه‌وه‌ندیه‌تی ، وه خودا به موسی ده‌فه‌رمویّت کاتیك ناردی بولای فیرعه‌ون : ﴿ قَقُولًا لَهُ قَوْلًا لِّئَلَّا يَعْلَمَهُ يَدْكُمْ أَوْ يَحْشَى ﴾ [سورة طه: (۴۴)] .

واته : به‌نه‌رم و نیانی قسه‌ی له‌گه‌لدابکه‌ن به‌لکو بیریکاته‌وه یان له‌خودا بترسیّت ، وه پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به معادی کوپی جبل و أبو موسی الأشعری ﷺ فه‌رمو : " کاتیك ناردیانی بو یه‌مه‌ن " : " يسرا ولا تعسرا ، وبشرا ولا تنفرا ، وتطوعا ولا تخلفا " (۱۶۳) ، واته : ئاسان کاری بو خه‌لک بکه‌ن و شت له‌سه‌ر خه‌لک گران مه‌که‌ن ، وه مژده به‌خه‌لک بده‌ن و پراویان مه‌نی و دووریان مه‌خه‌نه‌وه ، وه کوپا و هاوکاری یه‌کترین و ناوک و ناتبا مه‌بن ، وه جاریك ده‌شته‌کیه‌ک میزی کرده ناو مزگه‌وت هاوه‌لان بوی هه‌ستان پیغه‌مبه‌ری خودا فه‌رموی : " لا تزرموه — أي لا تقطعوا عليه بوله — ، ثم أمر بدلو من ماء فصب عليه ، وقال النبي ﷺ : إنما بعثتم ميسرين ولم تبعثوا معسرين " (۱۶۴) ، واته : میزه‌که‌ی پیمه‌پن ، دواتر فه‌رمانی کرد دۆلکه‌یه‌ک ئاویان هیئا و به‌سه‌ریاندا کرد پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رموی : ئیوه بو ئاسانکاری له‌سه‌ر خه‌لک هاتوون نه‌که بو گرانکردن و دژارکردنی ئیش و کار له‌سه‌ریان . ئه‌م سیاسته‌ش هه‌موو که‌سیک پیویستی پییه‌تی بو به‌پویه‌بردنی ئیش و کاره‌کانی له‌مال و دهور و به‌ری ، چونکه دهررونی مروّفه‌راستیه‌کان و هه‌رناگریّت مه‌گه‌ر به‌وه نه‌بیّت

161 . رواه مسلم (۱۰۷۲) .

162 . رواه البخاري (۲۶۹۹) .

163 . رواه البخاري (۳۰۳۸) ، ومسلم (۱۷۳۳) .

164 . رواه البخاري (۲۲۰) ، ومسلم (۲۸۴) .

كه پيويستی پييه تی ، نابیني كه كه لويهل له بهر كردن و خواردن و خواردنه وه پيويسته له سهه مرؤفة ؟ هه تا ئه گهر پيويستی كرد مرداره وه بوو بخوات پيويسته بيخوات له لای زۆره ی زانايان ، ئه گهر ليينه خوارد تا ده مريت ئهوا ده چيته ئاگروهه ، چونكه جوړه كانی خودا په رستی بهو شيويه نه بيت به نه نجام ناگات ، وه هه چيه كه كاريكي پيويستی پيته او بيت ئه ويش پيويست و واجب ده بيت ، له بهر ئه وه شه خه رجي مرؤفة له سهه خوئی و مال و مندالی له پيشتره له سهه كه سانی تر ، له (السن) دا له أبو هريره وه ده فهرمويت : پيغه مبهري خودا ﷺ فه رموي : " تصدقوا فقال : رجل يا رسول الله : عندي دينار فقال تصدق به على نفسك ، قال : عندي آخر ، قال : تصدق به على زوجتك ، قال : عندي آخر ، قال تصدق به على ولدك ، قال : عندي آخر ، قال تصدق به على خادمك ، قال : عندي آخر ، قال : أنت أبصر به " (١٦٥).

واته : خير و چا كه بكن ، كابرايه كه وتي : ئه ی پيغه مبهري خودا ﷺ ديناريكم ههيه ، فهرموي : بو خوتی خه رج بكه ، وتي : ديناريكي ترم ههيه ، فهرموي : بو خيژانه كه تي خه رج بكه ، وتي : ديناريكي ترم ههيه ، فهرموي : بو منداله كه تي خه رج بكه ، وتي يه كيكي ترم ههيه ، فهرموي ، بو خزمه تكاره كه تي خه رج بكه ، وتي يه كيكي ترم ههيه ، فهرموي : خوت باشتري ليده زانيت .

وه له صحیحی مسلم دا هاتوه له أبو هريره وه ده ليت : پيغه مبهري خودا ﷺ ده فهرموي : " دينار أنفقته في سبيل الله ، ودينار أنفقته في ربة ، ودينار تصدقت به على مسكين ، ودينار أنفقته على أهلك ، أعظمها أجراً الذي أنفقته على أهلك " (١٦٦).
واته : ديناريك كه ده بيه خشيت له پيناوی خودا ، وه ديناريك كه ده بيه خشيت بو ئازا كردني بهندهيه ، وه ديناريك كه ده بيه خشيت به گه دايهك ، وه ديناريك كه ده بيه خشيت به مال و مندالت ، باشترييان ئه وه دينارهيه كه به خشيوته به مال و مندالت ، وه ديسان له صحیح مسلمدا له أبو أمامه وه ﷺ ده ليت : پيغه مبهري خودا ﷺ ده فهرموي : " يا ابن آدم إنك إن تبذل الفضل خير لك ، وإن تمسكه شر لك ، ولا تلام على كفاف وابدأ بمن تعول ، واليد العليا خير من اليد السفلى " (١٦٧).

واته : ئه ی نه وهی فادهم له وهی خودا پييداويت و له خوت زياتره بيه خشيت خيتره بوت ، وه ئه گهر بيگريته وه خراب و شه ره بوت ، وه له سهه ئه وهی پيويستی خوته نه بيه خشيت لومه ناكريت ، وه له وان وه ده ست پييكه كه خه رجيان له سهه رت پيويسته ، وه ده ستی به خشنده وبالا باشته ره له ده ستيك كه له خواره وه بيت وده ست پان كاته وه ، ئه مهش راقه ی ئه وه فهرمووده ی په روه رداگاره كه ده فهرموي : ﴿ وَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعُمْرُ ﴾ [سورة البقرة : (٢١٩)].

واته : پرسيارت ليده كه ن كه چي به خشن پييان بلي : ئه وهی له خوتان زياتره بيه خشن ، چونكه خه رجي پياو بو مال و مندالی (فرض عين) ه ، به پيچه وانه ی ئه وهی كه له ريگه ی خودا و بو گه دا و نه داران ده به خشريت ، چونكه ئه وانه له بنه رته دا يان (فرض كيايه) ن ، يان سوننه تن ، ئه گه رچي كه سي تر پييه له سه يت پيويست ده بيت ، چونكه ناندا ن به برسي پيويسته ، له بهر ئه وه له فهرمووده يه كدا هاتوه : " لو صدق السائل لما أفلح من رده " (١٦٨) ، واته : ئه گهر ئه وه كه سه ی داوا دهكات راست بكات كاريكي باش ناكات ئه وهی ده ست به رويه وه ده نييت ، وه وتراوه ئه گهر زانرا راست دهكات پيويسته نانی بدريتي .

وه أبو حاتمى البستی له صحیحكه كهيدا ريوايه تی فهرمووده يه كي دريژي كردوه له أبو هريره وه له پيغه مبهري خودا وه ﷺ كه تييدا جوړه كانی زانست و دانايی تيدياه ، وه هه ره وه فهرمووده يه دا باسی دانا يه كانی ئالی داود . عليه السلام . دهكات : " حق على العاقل أن تكون له أربع ساعات : ساعة ينجي فيها ربه ، وساعة يحاسب فيها نفسه ، وساعة يخلو فيها

165 . رواه أبو داود (١٦٩١)، والنسائي (٢٥٣٥)، وحسنه الألباني في الإرواء (٨٩٥).

166 . رواه مسلم (٩٩٥).

167 . رواه مسلم (١٠٣٦).

168 . رواه ابن عبد البر في التمهيد (٢٩٦/٥—٢٩٧) وقال: هذا حديث منكر لا أصل له، وأنظر: كشف الخفاء للعجلوني (٢١٠٠).

بأصحابه الذين يخبرونه بعبوبه ويحدثونه عن ذات نفسه ، وساعة يخلو فيها ببلدته فيما يجل ويجمل ، فإن في هذه الساعة عونا على تلك الساعات " (۱۶۹) .

واته : پیویستہ لہ سہر مروقی ژیر چوار کاتی ہہ بیت : کاتی بؤ پارانہ وہ و گفتوگو کردن و باز و نیاز کردن لہ گہل پەروردگاری ، وہ کاتی بؤ لپیرسینہ وہی نہ فسی ، وہ کاتی لہ گہل ہا و ل و دؤستہ کانی بؤ ئەوہی ئاگاداری بکہنہ وہ لہ کہم و کورتیہ کانی و باسی خوئی بؤ بکہن ، وہ کاتی بؤ رابواردنی لہ وہی بؤی حلال و پەر وایہ ، چونکہ ئەم کاتہی دواپی یارمہ تی دەرہ بؤ بہ ئەنجام گہ یاندنی کاتہ کانی تری رونی کردہ وہ کہ رابواردن و خو شگوزہ رانی حلال پیویستہ بؤ بہ رده و امی ئیش و کارہ کانی تر .

لہ بہر ئەوہ فقیہہ کان باسی ئەوہ دہ کەن کہ داد پەر و ہری دہ بیتہ مایہی چاکسازی و کەسیتی پەیدا کردنی مروقی بہ بہ کارہینانی ئەوہی کہ جوان و رازا و یہ ، وہ و ازہینان لہ وہی کہ پیس و ناشیرینہ ، وہ أبو الدرداء رضی اللہ عنہ دہ لیت : ((من دہرونی خو م بہ شتی لہ توندی ئاسودہ دہ کەم ، بؤ ئەوہی بتوانم بہ کارہ پەر و ا راستہ کان ہہ ستم وہ خودای پەروردگار خو شی و رابواردنہ کانی دنیای دروست کردوہ بؤ ئەوہی بہرژہ و ہندی مروقیہ کانی پیٹہ و او بکات ، بہ و ہش ئەوہی سودی بؤیان ہہیہ پیہہ لہ دستن ، وہ ک چون تورہ بونی دروست کردوہ بؤ ئەوہی ہرچی زیانی ہہیہ بؤیان لہ خو یانی دوربختہ وہ ، وہ ہندی خو شی و رابواردنی دنیای قہدغہ کردوہ چونکہ زیانی ہہیہ بؤیان ، وہ لؤمہی ئەوانہی کردوہ کہ پیہہ لہ دستن ، وہ ئەوہی کہ پشت بہ شتہ حلالہ جوانہ کان دہبہ ستیت بؤ راپہراندنی کاری جوان و دروست ئەوہ بہرژہ و ہندیہ کی بہ زر و باشہ ، لہ بہر ئەوہ لہ فرمودہیہ کی (صحیح) دا ہاتوہ پیغہ مہری خودا صلی اللہ علیہ وسلم دہ فرمویت : " فی بضع أحدکم صدقة ، قالوا یا رسول اللہ آیاتی أحدنا شہوتہ ویکون لہ فیہا اجر ؟ قال : رأیتم لو وضعہا فی حرام أما یکون علیہ وزر ؟ قالوا : بلی ، قال : فلم تحتسبون بالحرام ولا تحتسبون بالحلال ؟ " (۱۷۰) .

واته : ہہریہ لہ نیوہ لہ گہل خیزانہ کە ی دا رابویریت خیری دہست دہ کە ویت ، وتیان ئەی پیغہ مہری خودا صلی اللہ علیہ وسلم یہ کی لہ نیمہ بؤ خوئی رابویریت چون خیری دہست دہ کە ویت ؟ فرموی : ئەگہر ئەو رابواردنہی لہ حہرامدا بیت خراپہی لہ سہر نییہ ؟ ، وتیان : بہ لی ، فرموی : بؤچی لہ حہرامہ کە دا تاوانباری دہ کەن ، بہ لام لہ حہلالہ کە دا چاوہروانی پاداشت ناکەن ، وہ لہ ہر دوو صحیحہ کە دا ہاتوہ لہ سعدی کوپی اہی وہ قاصوہ رضی اللہ عنہ : پیغہ مہر صلی اللہ علیہ وسلم پیی فرموو : " انک لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله إلا ازددت بها درجة ورفعة ، حتى اللقمة تضعها فی فی امرأتک " (۱۷۱) .

واته : تو ہر چییہ کہ ببہ خشیت مہبہ ستت پیی خودا بیت بہ وہ پلہیہ کہ بہ دہست دہ ہینیت و پیی بہرژہ دہ بیتہ وہ ، ہہتا ئەو پاروہش کہ دہر خواردی خیزانہ کە تی دہدہیت ، وہ ئەسہریکی زورمان لہو بارہیہ وہ ہہیہ .

باوہردار ئەگہر مہبہ ست و نیہ تی پاک بیت ئەوا بہ سہر ہہموو کردوہ کانیدا دہشکیٹہ وہ ، وہ ہہموو کاریکی حہلالی بہ کاری باش بؤ دہنوسریت لہ بہر پاکی دل و نیہ تی ، وہ دوو پوو لہ بہر خراپی دل و نیہ تی سزادہ دریت لہ سہر ئەو پەرستشانہی کہ بؤ روپامایی ئەنجامی دہدات ، چونکہ لہ فرمودہیہ کی (صحیح) دا لہ پیغہ مہری خودا صلی اللہ علیہ وسلم وہ ہاتوہ دہ فرمویت : " ألا إن فی الجسد مضغة إذا صلحت صلح لها سائر الجسد ، وإذا فسدت فسد لها سائر الجسد ، ألا وهي القلب " (۱۷۲) .

واته : لہ بہدہنی مروقی پارچہ گوشتیک ہہیہ ئەگہر باش بیت ہہموو بہدہن باش دہ بیت ، وہ ئەگہر خراپ بیت ہہموو بہدہن خراپ دہ بیت ئەویش دلہ .

وہ ک چون خودا سزاکانی لہ شہریعہ تا داناوہ بؤ راپہراندنی کارہ پیویست کراوہ کان و دوورکە و تنہ وہ لہ کارہ حہرام کراوہ کان ، وہ ہر وہاش ہہموو ئەو کارانہی کہ یارمہ تی دہری کاری باشن و ہوی دوورکە و تنہ وہن لہ کارہ

169 . رواه ابن حبان في صحيحه (۳۶۱) مطولاً، وقال الألباني في ضعيف الرغيب (۱۳۵۲): ضعيف جداً.

170 . رواه مسلم (۱۰۰۶) .

171 . رواه البخاري (۱۲۹۵)، ومسلم (۱۶۲۸) .

172 . رواه البخاري (۵۲)، ومسلم (۱۵۹۹) .

خرابه كان ديسان كاريكي شهريهيه ، بويه پيوسته ريگه ي گويرايه لي خودا و چاكه كاري ناسانكاري بو بكريت و يارمه تي بدريت و هان بدريت به هه موو شيوه يه كه له توانادا هه يه ، وهك مال به خشين به مندال و كهس و كار ، يان بهو خه لكانه ي كه له ژير دسه لاتيدان بو هه وي هاندهريان بيت بو كاري باش ، له بهر نه وه شه پيشبركيي نه سپ سوري و حوشر سوري و شمشيربازي ريگه ي پيدراره ، وه ده توانريت پاره ي له سهر وه ريگريت له بهر نه وه هاندهري خوكوكرنده وه و خوناماده كرده بو جهاد له پيناوي خودا ، هه تا پيغهمبه ر ﷺ و خه ليفه راشدينه كانيشي پيشبركييان له نيوان نه سپ سواراندا سازداوه ، وه نه و دياريانه كه ده درا به پيشبركيكاران له (بيت المال) دهريان ده كرد ، وه هه روه ها نه و كه سانه ش كه دلنه وايي دهكران ، ريوايه ت كراهه : " أن الرجل كان يسلم أول النهار رغبة في الدنيا فلا يجيء آخر النهار إلا والإسلام أحب إليه مما طلعت عليه الشمس " (١٧٣) ، واته : مروفي وا هه يه له سه ره تاي روزه ا موسلمان ده بيت به مه ستي مالي دونيا كوتاي نه و روزه نايه ت نيسلام خو شه ويستر ده بيت له لاي له وه ي خور به سه ريده هه له اتوه

وه هه روه ها خرايه و تاوانكاري پيوسته ريگه ي ليبريت و بيانو نه دريت به ده ست كه ساني تاوانكار و تيك ده روه ، وه نه و كاره ده بيت خه لكي ليبريت ، بو نمونه : پيغهمبه ري خودا ﷺ ده فرموي : " لا يخلون رجل بامرأة ، فإن لثلمها الشيطان " (١٧٤) ، واته : ناييت پياويك و ژنيك به ته نهاين ، چونكه شه يتان سيه ميانه ، وه ده فرموي : " لا يجل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر مسيرة يومين إلا ومعها زوج أو ذو محرم " (١٧٥) ، واته : حه لال نيه به بو نافرته تيك كه نيماني به خودا و روزه دو اي هه بيت ، سه ره بركات دووري دوو روزه ريگه مه گه ر پياوه كه ي يان مه حره ميكي له گه لدا بيت ، پيغهمبه ر ﷺ ياساغي به ته نها مانه وه و سه فه كرده ناي نافرته ي كرد له گه ل بيگانه ، چونكه ريخوشكاره بو كاري خراپ ، وه له (الشعي) وه گيراوه ته وه ده ليت : شانديكي هوزي عبدالقيس هاتن بو لاي پيغهمبه ر ﷺ كوركي زور جوانيان له گه لدا بوو له پشتي خويه وه داينا و فرموي : " إنما كانت خطيئة داود النظر " (١٧٦) ، واته : تاواني داود سه ير كردن بوو ، وه عمري كوري خه تاب ﷺ شه ويك به مدينه دا ده گه را بو چاوديري كردن گويي له نافرته تيك بوو گوراني دهوت به چه ند ديريك شعر دهوت :

هل من سبيل إلى خمر فأشربها أو من سبيل إلى نصر بن حجاج

واته : نايه بوار هه يه بو هه وي مه ي بنوشم ، يان نايه بوار هه يه بگه م به نصري كوري حجاج ، نه ويش بانگي كرد بيني كچيكي گه نجى جوانه ، سه ري تاشي به لام جوانتر بوو ، دووري خسته وه بو (بصره) بو هه وي نافرته تان گيروده نه كات .

وه ليوه ي ده گيرنه وه پيان راگه ياند پياويك مندالي جوان لايدانه نيشن ياساغي نه وه ي كرد له گه ليدا دابنيشن ، نه گه ر مندالي واهه بوو گوماني نه وه ي ليبريت پياوان يان نافرته تان توشي فيتنه بكه ن ، پيوسته به خيوكه راني نه و منداله ريگه نه دن زور ده ربكه وي و خوي پرازينيته وه ، به تايه ت پيوسته ريگه ي نه دن بجيته گه رماوه كان خوي بشوات ، وه هه روه ها ناييت ريگه ي پيدرريت له كور و كووبونه وه ي گوراني و قسه ي هيچ و پوچ دا ناماده بيت ، نه و جوره كارانه پيوسته سه رزه نشتي له سه ر بكريت .

وه هه روه ها هه ركه سيك كه تاوانباري ليده ركه وت ناييت ريگه ي بدريت له گه ل مندالي جوان و لوسكه دا تيكه لاو بيت ، فه قيهه كان كوران له سه ر نه وه ي نه گه ر گه واهي ده ريك گه واهي دا لاي فه رمانره واهيه (حاكم) ، وه له و گه واهي ده روه باوبوو كه له سه ر تاوانيكي خراپ به رده واهه نه وكات دروست نيهه گه واهيه كه ي وه ريگريت ، وه دروسته به هوي نه و كار هه وه (جرح) به خراپ باسبريت ، نه گه رچي نه شيبيني بيت ، وه له پيغهمبه ري خوداوه ﷺ جيگير بووه كه :

173 . رواه مسلم (٢٣١٢).

174 . رواه الترمذي (٢١٦٥)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٢٥٦٤).

175 . رواه البخاري (١١٩٧)، ومسلم (٨٢٧).

176 . ذكره الحافظ ابن حجر في تلخيص الحبير (١٤٨/٣) وعزاه لابن شاهين في الأفراد، وقال الألباني في الضعيفة (٤٨٣/١): موضوع.

"أنه مر عليه بجزاة فأتوا عليها خيراً . فقال : أوجب وجبت ، ثم مر عليه بجزاة فأتوا عليها شراً ، فقال : وجبت وجبت ، فسألوه عن ذلك فقال : هذه الجزاة أتيتم عليها خيراً فقلت وجبت لها الجنة ، وهذه الجزاة أتيتم عليها شراً فقلت وجبت لها النار . أنتم شهداء الله في الأرض " (۱۷۷) ، واته : تهرمیکیان به‌لایدا تیپه‌راند ئه‌وانه‌ی له ده‌وروبه‌ری بوون به‌باشی باسیان کرد ، فه‌رمووی : (پیویست بوو ، پیویست بوو) ، دوایی ساتیک تهرمیکی تریان به‌پیشیاندا تیپه‌راند به‌خرایی باسیان کرد فه‌رمووی : (پیویست بوو ، پیویست بوو) ، له‌و باره‌یه‌وه پرسیاریان لی‌کرد فه‌رمووی : ئه‌و تهرمه‌ی که به‌باشی باستانکرد ئه‌وه به‌هشتی بو دابین بوو ، وه ئه‌ویتریان که به‌خرایی باستانکرد دۆزه‌خی بو دابین بوو ، ئیوه‌گه‌واهی ده‌ری خودان له‌سه‌ر زه‌وی ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئافره‌تی‌ک هه‌بوو له‌و سه‌رده‌مه‌دا تاوانی به‌ئاشکرا ده‌کرد فه‌رمووی : " لو كنت راجماً أحداً بغير بينة لرجمت هذه " (۱۷۸) .

واته : ئه‌گه‌ر که‌سی‌کم به‌بیبه‌لگه به‌ردباران بکرادایه ئه‌م ئافره‌ته‌م به‌ردباران ده‌کرد .

سنوره‌کان به‌بی به‌لگه ئه‌نجام نادرین ، به‌لام وریا بوون له‌گه‌واهی که‌سی‌ک و ئه‌مانه‌تی پیویست به‌بینین ناکات ، به‌لکو هه‌ر که با‌بوو که که‌سی‌کی تاوانباره گه‌واهی وه‌رناگیریت ، وه هه‌ندی‌ک جار له‌سه‌ر هاوه‌له‌کانی ده‌پیوری‌ت وه‌ک ابن مسعود رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لیت : " اعتبروا الناس بأحداهم " ، واته : خه‌لک به‌هوی هاوه‌له‌کانیانه‌وه بناسه‌وه . وه عمری کوری خه‌تاب رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌فه‌رموویت : " احترسوا من الناس بسوء الظن " .

واته : خوتان بیاریزن له‌خه‌لک به‌گومانی خراپ ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که دروست نییه سزادانی موسلمان به‌گومانی خراپ .

177 . رواه البخاري (۱۳۶۷)، ومسلم (۹۴۹) .

178 . رواه السيوطي، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۵۲۷۱) .

بابه تي دووهم
سنور و مافی كه سيكى ديارى كراو
ده بيته هه شت به شه وه
به شى يه كه م : خوین رشتن

یه کیک له و مافانه ی که په یوه ندى به تا که وه هه یه بریتیه له خوین ، خودا ده فهرمویت : ﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ كُفْرًا عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَكَانُوا يُقَالُونَ لَوْلَا دَعَاكُمْ مِنْ إِتْلَاقِ بَحْنِ رَبِّكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَكَانُوا يُقَالُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ وَكَانُوا يُقَالُونَ لَوْلَا دَعَاكُمْ مِنْ إِتْلَاقِ بَحْنِ رَبِّكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَكَانُوا يُقَالُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ [سورة الأنعام: (۱۵۱-۱۵۳)] .

واته : به بی پرواکان بلی وهرن با پیتان رابگه یه نم که په روهردگار تان چی لی حهرام کردون ، به هیچ شیوه یه ک هاو هل بو خودا بریار مه دهن و له گهل دایک و باوکتاندا باشین و وه منداله کانتان مه کوژن له بهر نه وه ی که هه ژارن ، نیمه رۆزی نیوه و نه وانیش ده دین ، وه نزیک تاوانی گه وره مه که ونه وه چ نه وانیه ی به ناشکران یان نه وانیه شی په نهان ، وه هیچ که س مه کوژن چونکه خودا حهرامی کردوه مه گهر که سیکی شایانی کوشتن بیته ، په روهردگار به وه ناموژگاریتان ده کات بو نه وه ی له خودا بترسن ، وه نزیکی مالی هه تیو مه که ونه وه مه گهر به شیوازیک به رژه وه ندى هه تیوه که ی تیدا بیته تا نه وه هه تیوه ده کاته ته مه نی پیگه یشتن و ژیری ، وه کیشانه و پیوانه تان با داد په روهردانه بیته ، داوای شتیکی ناکه ین له توانادا نه بیته ، وه نه گهر قسه تان کرد داد په روهرد بن نه گهر چی بریار له دژی که سیکی خرم و ناسیوا و یشتان بوو ، به وه ناموژگاری کراون بو نه وه ی بیته وه یادتان ، نه مه ریگی راستی منه شوینی بکه ون ، وه شوینی ریچکه کان مه که ون له ریگی من هه له تان ده کات ، به وه ناموژگاریتان ده کات له بهر نه وه ی له خواترسین ، وه ده فهرمویت : ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَتْلُو مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَا ﴾ تا نه وه ی که ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ يَتْلُ مُؤْمِنًا مَعْدَا فَجْرًا وَهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ [سورة النساء: (۹۲، ۹۳)] .

واته : باوهردار بوئی نییه باوهردار بکوژیته مه گهر به هله ، هه رکه سیکی باوهرداریک به نه نقه سست بکوژیته پاداشتی دۆزه خه و به هه تا هه تایی تیایدا ده مینیته وه وه خودا لیی توره ده بیته و نه فرینی لی کردوه وه وه سزای زور سه ختی بو ناماده کردوه .

وه ده فهرمویت : ﴿ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا ﴾ [سورة المائدة: (۳۲)] .

واته : له بهر نه وه ی کوره که ی نادمه براهی خوئی به نارپه و کوشت پیویستمان کرد له سهر (بنی اسرائیل) که هه ر که سیکی تر به نارپه و بکوژیته یان بشیوی بناته وه له سهر زهوی وه که نه وه وایه که هه موو خه لکی کوشتیته وه هه رکه سیکی بیته مایه ی رزگار بوونی که سیکی له مردن و فهران بکات به نه کوشتنی وه که وایه هه موو خه لکی رزگار کرد بیته ، وه له هه ردوو صحیحه که دا له پیغه مبهری خودا ﷺ هاتوه ده فهرمویت : " أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء " (۱۷۹) ، واته : یه که م شت له پوژی قیامه تدا لیپرسینه وه ی خه لکی له سهر ده کریت خوینه .

کوشتن سى جوړه :

یه‌که‌میان : به نه‌نقه‌ست ، نه‌وه به‌شیوه‌یه‌که که مه‌به‌ستی کوشتنی که‌سیکی بیټاوان بیټ به‌و شته‌ی که و ابابویټ که مروءه ده‌کوژیت ، گهرچی نه‌وه کوشتنه به شمشیر بیټ یان به‌هه‌ر شتیکی تر ، وه که‌کوش یان کوته‌ک ، یان به‌شتی تری وه‌ک سوتاندن یان خنکاندن له‌ئاودا ، یان فریدانی له شوینیکی به‌رزوه ، یان خنکاندن به‌ده‌ست ، یان داپوشینی دم و چاوی تامردن ، یان ژهر پیدانی یان هر کرده‌ویه‌کی تری هاوشیوه‌ی نه‌وه کاره‌ناره‌ویانه ، نه‌گهر که‌سیک یه‌کیک له‌و کارانه نه‌نجامدات پیویسته توله‌ی لیبسه‌نریته‌وه و بکوژیت ، نه‌ویش به‌وه‌ی بدریته دست که‌س وکاری کوژاوه‌که ، نه‌گهر ویستیان ده‌یکوژن یان بیان‌ه‌ویت لییده‌بورن ، یان ده‌توانن پاره‌ی له‌باتی نه‌وه خوینده لیوه‌برگرن ، وه بو‌یان نیبه که‌سی تر بکوژن که‌سه بکوژه‌که نه‌بیټ ، خودا ده‌فهرمویت: ﴿وَكَاتُمُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَاللَّهَ بِالْحَقِّ وَمَنْ قُبِلَ مَطْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطٰنًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ اِنَّهٗ كَانَ مَطْمُوْرًا﴾ [سورة الإسراء: (۳۳)] .

واته : هیچ نه‌فسیک که خودا حهرامی کردوه مه‌یکوژن مه‌گهر ره‌وا بیټ نه‌وه کوشتنه ، وه

هر که‌سیک به‌سته‌م بکوژیت فهرانمان داو‌ته دست که‌س و کاره‌کی به‌لام پیویسته زیاده‌ره‌وی نه‌که‌ن له کوشتن وه‌ک نه‌وه‌ی ته‌رمی بکوژه‌که بشیوینن یان که‌سیکی تر له‌باتی بکوژن ، که‌س وکاری کوژاوه‌که مافیان هه‌یه‌به‌سه‌ر بکوژه‌که‌دا به‌پیی ش‌هرع .

وه له‌ه‌ی شریحی خزاعی یه‌وه ﷺ گپ‌راوه‌ته‌وه ده‌فهرمویت : پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فهرمووی : " من أصیب بدم أو خبل — الخبل الجراح — فهو بالخيار بين إحدى ثلاث : فإن أراد الرابعة فخذوا على يديه : أن يقتل ، أو يعفو ، أو يأخذ الدية . فمن فعل شيئا من ذلك فعاد فإن له جهنم خالدًا فيها أبداً " (۱۸۰) .

واته : نه‌وه‌ی که‌سیکی لیکوژرا یان بریندار بوو ، نه‌وه سه‌رپشکه له نیوان سى شتدا ، نه‌گهر چواره‌می ویست ده‌ستی بگرن ، یان بکوژه‌که بکوژن ، یان لیببورن ، یان پاره‌ی خوینی لیوه‌برگرن ، نه‌گهر که‌سیک یه‌کیک له‌وه سى کاره‌ی نه‌نجامدا و پاشان پاشگه‌ز بووه‌وه نه‌وه به‌ه‌تا هه‌تایی له دوزه‌خدا ده‌میټته‌وه ، هه‌رکه‌سیک دواى لیبورن بکوژه‌کی کوشتن ، نه‌وه تاوانی له‌وه که‌سه گه‌وره‌تره که یه‌که‌م جار خوینه‌کی رشتووه ، هه‌تا هه‌ندیک له زانایان ده‌لین : پیویسته نه‌وه که‌سه بکوژیت وه‌ک هه‌دیک وه‌ه‌ نابیټ له‌وه‌دا بدریته ده‌ستی کوژاوه‌که ، خودا ده‌فهرمویت : ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتْلٰى الْحَرْمُ بِالْحَرْمِ وَالْحَرُّ بِالْحَرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى فَمَنْ عَفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاَتْبِعْهُ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدِّ اِلَيْهِ بِالْحَسٰنِ ذٰلِكَ كَفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَمَرْحَمَةٌ فَمَنْ اَعْتَدَىْ بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَاَكْمُرْ فِي الْفِصَاصِ حَيٰةً يَّأُوْلِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ﴾ [سورة البقرة: (۱۷۸، ۱۷۹)] .

واته : نه‌وه که‌سه‌نه‌ی باوه‌رتان هی‌ناوه توله‌ه‌ سندنه‌وه پیویست کراوه له‌سه‌رتان ، که‌سیکی نازاد له‌باتی که‌سیکی نازاد دا ده‌کوژیت ، وه به‌نده‌یه‌که له‌باتی به‌نده‌یه‌که و میینه‌یه‌که له‌باتی میینه‌یه‌که ، نه‌وه‌ی له‌براکه‌ی ببوریت وپاره له‌باتی خوینه‌که وه‌برگرت ، نه‌وه پیویسته که‌س و کاری بکوژه‌که خوینه‌که‌ی بدن به‌باشی به‌بی نه‌وه‌ی که‌م ته‌رخه‌می تیادابکن ، نه‌وه ناسانکاری و به‌زیه‌یه‌که له‌په‌روه‌دگار تانه‌وه ، نه‌وه‌ی دواى نه‌وه دست درټی بکات نه‌وه سزای هه‌تا هه‌تایی بو‌ه‌یه ، وه توله‌ه‌ سندنه‌وه به‌رده‌وامی به‌ژیان ده‌دات نه‌ی خاوه‌ن ژیریه‌کان بو‌ نه‌وه‌ی له‌خودا بترسن ، زانایان ده‌فهرموون : دل‌ی که‌س و کاری کوژاوه‌که ده‌کولیت ، هه‌تا بکوژه‌که و که‌س و کاریشی ده‌کوژن ، له‌وانه‌شه به‌کوشتنی بکوژه‌که قایل نه‌بن ، به‌لکو زوریک له‌هاوه‌ل و که‌س و کاری بکوژه‌که ده‌کوژن وه‌ک سه‌روک هوز و دم سپی عه‌شیره‌ته‌که‌ی ، به‌وه‌ش بکوژه‌که له‌سه‌ره‌تادا سته‌می کرد به‌کوشتنی که‌سیک ، به‌لام نه‌وانی تر سته‌می گه‌وره‌تریان نه‌نجامدا به‌تی‌ک دانی چه‌ند خانه‌واده‌یه‌که ، وه هه‌ندیک جار بکوژه‌که به‌گه‌وره‌تر ده‌زانن له‌وه که‌سه‌ی که کوشتویه‌تی به‌ه‌وی پله و پایه‌وه به‌شایه‌نی نه‌وه‌ی نازانن که له‌به‌ر نه‌وه که‌سه بکوژیت ، نه‌وه ده‌بیټه‌مایه‌ی نه‌وه‌ی که

که سوکاری کوژراوه که هه ولی تۆله بدن و هه که سیان به رده ست بکه ویت بیکوژن له خزم و نزیکه کانی که سه بکوژه که ، وه له وانه شه بده نه پال گروپ و تایفه یه که وئوانی تریش هه روه ها ، به وهش کووکه و ناژاوه ی گه وره پهیدا ده بیت ، هه موو ئه وانه شه سه رهنجامی ده رچونه له پره نسپی داد په روه رانه که تۆله کردنه وه یه به کوشتنی بکوژه که ، خودای مه زن له سه ری پیویست کردین که هه که سیک که سیک بکوژیت ته نها ئه و که سه له باتی بکوژیته وه ، به یه کسانی و داد په روه رانه به بی جیاوازی له نیوان پله و پایه ی بکوژه که و کوژراوه که ، وه خودا هه والی داوه که ئه و کرداره مایه ی پاراست و تی که نه چونی ژیا نه ، چونکه خوینی جگه له بکوژه که له هه ردوولا ده پاریزیت .

وه هه روه ها ئه گه ر زانی که سیکی بیتاوان بکوژیت له باتیدا ده کوژیته وه ئه و کاره ناکات ، وه له علی کوپی أبو طالب صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و عمرو کوپی شعیب له باوکیه وه ئه ویش له باپیره وه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له پیغه مبه ری خودا وه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده گپرنه وه : " الْمُؤْمِنُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ ، وَهُمْ يَدُ عَلِيٍّ مِنْ سِوَاهِمُ ، وَيَسْعَى بَدْمَتَهُمْ أَدْنَاهُمْ ، أَلَا لَا يَقْتُلُ مُسْلِمٌ مُسْلِمًا بَكَافِرٍ ، وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ " (۱۸۱).

واته : باوه رداران خوینیان یه کسانه ، وه هه موویان یه که ده ستن دژی دوژمنه کانیان ، وه ئه گه ر خوارترین موسلمان که سیکی دالده دا هه موویان ده بیت پیوه ی پایه ندین ، وریابن موسلمان له باتی بیپروا ناکوژیت ، وه خاوه ن به لین (ذو عهد) له ماوه ی به لین که یدا ناکوژیت له باتی بیپروا ، پیغه مبه ری خودا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بریاری داوه که خوینی موسلمان وه که یه که و یه کسانه ، هیچ عه ره یی که نیه تی به سه ر گه لانی تره وه ، وه هه روه ها هیچ هاشمی و قوره ی شیه که هیچیان له موسلمانانی تر زیاتر نییه ، وه هیچ ناژادی که (الحر) نیه تی به سه ر به نده یه کی ناژادکراودا ، وه هه روه ها هیچ زانا و کاربه ده ستی که جیاوازیان نییه له نه خوینده وار و فه رمان پیکراویک .

موسلمانان هه موو له سه ر ئه وه یه که دنگن ، به پیچه وانه ی سه رده می نه فامی و فه رمانزه واکانی جوله که کان ، له نزی که شاری پیغه مبه ری خودا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوو تاقم جوله که هه بوون : قریظه و النصیر ، وه (نصیری) هکان خوینیان به بایه خ تریوو له (قریظه) یه کان ، له به ر هدی شه رواپیسی (چونکه ئه وان به رداران کردنی شه رواپیسیان گوپی بوو به زیندانی کردن (سکالایان هیئا بو پیغه مبه ری خودا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وه ده یان وت ئه و بریاره ی پیغه مبه ره که تان داویه تی بو ئیوه یه ، ئه گه رنا ئیوه وازتان هیئاوه له فه رمانی ته ورات خودا ئه م ئایه ته ی دابه زاند : ﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ﴾ اِلَى قَوْلِهِ ﴿ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾ اِلَى قَوْلِهِ ﴿ فَلَا تَحْشَوْا النَّاسَ وَاحْشَوْا اللَّهَ وَكَاثِرُوا بِآيَاتِي تَمَّاتًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنُ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفُ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنُ بِالْأُذُنِ وَالسِّنُّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ ﴾ [سورة المائدة: (۳۹-۴۵)] .

واته : ئه ی پیغه مبه ر دلگران مه به بو ئه وانه ی که پیشبرکی له کوفردا ده که ن ، ئه وانه ی که به زمان ده لین باوه رمان هیئاوه ، و به لام دل و ناخیان وانیه ، ئه گه ر هاتنه لات دادوه ری له نیوانیاندا بکه یان پشت گوئیان بخه ، ئه گه ر دادوه ریت کرد له نیوانیان داد په روه ره ، خودا داد په روه رانی خویش ده ویت ، له خه لک مه ترسن به لکو له خودا بترسن ، نایه ت و فه رمانه کانی خودا به شتیکی که می دنیا مه گوپنه وه ، ئه وانه ی فه رمان به قورئان ناکه ن بیپروان ، وه له ته وراتدا له سه ریان پیویستمان کردبوو هه رکه سیک که سیک بکوژیت له باتیدا ده کوژیته وه ، وه چاو تۆله ی چاوه ، وه لوت تۆله ی لوته ، وه گوئی تۆله ی گوئییه ، وه ددان تۆله ی ددانه ، وه تۆله ی برینیش بریندار کردنیه تی به هه مان شیوه ، خودای په روه ردار پونی کرده وه که هه مووان یه کسانن ، وه فه زلی که سیکی به سه ر ئه وانی تردا نه دا ، وه که ئه وه ی که جوله که کان وایان ده کرد هه تا ده فه رمویت : ﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ

بَيْنَهُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ﴿٤٨﴾ إلى قوله: ﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ [سورة المائدة: (٤٨-٥٠)].

واته: نئیمه قورئانمان بؤ ناردویته خوارئ که سه‌لمینیری کتیبه‌کانی پییش خویته‌تی وه فه‌رمانه‌کانیانی له خوؤ گرتوو، نوابزئی بکه له‌نیوانیان به‌وهی خودا بوی ناردویته خوارئ، وه شوین هه‌واو ناره‌زووی ئه‌وان مه‌که‌وه له‌وهی که به‌راست بؤت هاتوو بؤ هه‌ر گهل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک پرؤگرام و به‌رنامه‌یه‌کمان ناردوو، ئایه ئه‌وان فه‌رمانی نه‌فامیان ده‌ویت، کی له خودا کارجوانتره ئه‌گه‌ر ئه‌وان به‌فام و ژیرن، حوکمی خودا له خویئی موسلماناندا ئه‌وه‌یه که خویئی هه‌مویان به‌کسانه، به پیچه‌وانه‌ی سه‌رده‌می نه‌فامی.

وه هوی سه‌رده‌کی دواي هه‌واو ناره‌زوو که‌وتن له شار و لادیکان، سته‌مکردنه و وازه‌ینانه له دادپه‌روه‌ری، چونکه ئه‌گه‌ر دوو کۆمه‌ل بشیوی و خویئیک که‌وته نیوانیان و کۆمه‌لیکیان خوی به پایه به‌رزتر بزانیئت و مافی به‌رامبه‌ره‌که‌ی نه‌دات، ئه‌وانی تریش له‌به‌رامبه‌ردا داوای زیاتر له‌مافی خویان ده‌کن، بویه پیویسته له خوین و مال و ناکوکیه‌کانی نیوان خه‌لک دادپه‌روه‌ری په‌چاو بکریئت که خودا فه‌رمانی پیکردوو له قورئاندا، وه گوینه‌دریئت به‌زۆربه‌ی ئه‌و شتانه‌ی که له سه‌رده‌می نه‌فامیدا خه‌لکی له‌سه‌ری بووه، وه ئه‌گه‌ر چاکه خوازیک ویستی چاکه و نوابزئی بکات ئه‌ویش پیویسته له‌سه‌ری دادپه‌روه‌ر بیئت وه‌ک خودا ده‌فه‌رمویت: ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَبْغِيَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [سورة الحجرات: (٩، ١٠)].

واته: ئه‌گه‌ر دوو گروپ له ئیمانداران به‌شه‌ره‌هاتن، ناشته‌واویی بکه‌ن له نیوانیان، ئه‌گه‌ر کۆمه‌لیکیان سته‌مکار بوو ملی بؤ داد نه‌ده‌دا، ئه‌وه له‌دژی بجه‌نگن تا مل که‌چ ده‌بیئت بؤ فه‌رمانی خودا، ئه‌گه‌ر به‌فه‌رمانی خودا رازی بوون ناشتیان بکه‌نه‌وه به‌هاوتا و دادپه‌روه‌ر بن، چونکه خودا دادپه‌روه‌رانی خووش ده‌ویت، ئیمانداران برای یه‌کن له‌گه‌ل یه‌کدا کۆک و ته‌بابن، وه پیویسته داوا له که‌س و کاری کوزراو بکریئت که له به‌رامبه‌ره‌کانی خووشبیئت چونکه واباشه بویان، وه‌ک خودا ده‌فه‌رمویت: ﴿وَالجُرُوحُ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ [سورة المائدة: (٤٥)].

واته: تۆله‌ی بریندارکردن بریندارکردنه، ئه‌گه‌ر له‌تاوان باره‌که خووش بن ده‌بیئته که‌فاره‌تی تاوانه‌که‌ی، ئه‌وه‌ی حوکم به‌قورئان نه‌کات ئه‌وه له‌سته‌م کارانه.

انس‌ی کوری مالک ده‌لیت: " ما رفع إلى رسول الله ﷺ أمر فيه قصاص إلا أمر فيه بالعتو " (١٨٢)، واته: هیهچ سکا‌لیه‌ک به‌رزنه‌کراوه‌ته‌وه بؤ لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ که داوای تۆلکردنه‌وه‌ی تیدا بویئت، ئیلا فه‌رمانی به‌لیبوردن کردوو، وه مسلم له صحیحه‌که‌یدا له ابو هره‌یره‌وه ﷺ ریوایه‌تی کردوو ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رمویت: " ما نقصت صدقة من مال، وما زاد الله عبداً بغوا إلا عزاً، وما تواضع أحد لله إلا رفعه الله " (١٨٣).

واته: هیهچ کات خیر و چاکه له‌مال که‌م ناکاته‌وه، وه خودا به‌نده به‌هوی لیبوردنه‌وه به‌ریز ده‌کات، وه هه‌رکه‌سیک له‌به‌ر خودا بی‌فیز و کراوه‌بیئت خودا پایه‌ی به‌رز ده‌کات، ئه‌و هاوتاییه‌ی که باس‌مان کرد: بؤ موسلمانیک‌ی نازاده به‌رامبه‌ر به موسلمانیک‌ی تری نازاد، به‌لام ئه‌وانه‌ی له ئه‌ستۆدان (ذمی) زۆرینه (جهور) ی زانایان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن که هاوتای موسلمان نین، وه هه‌یانه ده‌لیت هاوتاییه‌تی، وه هه‌روه‌ها کی‌شه‌ش له‌سه‌ر ئه‌وه هه‌یه که نازاد به‌نده ده‌کوژریت یان نا؟

182. رواه أبو داود (٤٤٩٧)، والنسائي (٤٧٨٤)، وابن ماجه (٢٦٩٢)، وصححه الألبان في صحيح أبي داود.

183. رواه مسلم (٢٥٨٨).

جۆرى دوووم : كوشتنى بههلهى هاوشيوهى ئەنقەست : پيغەمبەرى خودا ﷺ دەفەرمويىت " ألا إن في قتل الخطأ شبه العمد ما كان في السوط والعصا مائة من الإبل ، منها أربعون خلفه في بطونها أولادها " (۱۸۴) ، واتە : هەندىك كوشتن هەيه هاوشيوهى ئەنقەستە ، ئەوهى كەبە قامچى و گۆچان دەكوژرئىت خوینەكەهى سەد حوشترە چليان دەبئىت ئاوس بن (بئچوو لەسكياندايىت) ، بە هاوشيوهى ئەنقەست ناوى برد ، چونكە مەبەستى ليدانى بووه ، كە بەو شيوه ليدانى مروؤف زۆر جار نامرئىت ، كەواتە : بەئەنقەست ليداوو بەلام مەبەستى كوشتنى نەبووه .

جۆرى سئيهەم : هەلهى پەتى ئەو كوشتنانەهى كە لەم باسە جييان دەبئىتەوه ، وه ئەوهى بەهويته نيچيريك يان نيشانيك ، بەلام مروؤفيك بپيكيك بە بيزانين و بيمەبەست ، ئەم جۆره كوشتنە تۆلەكردنەوهى نيبه ، بەلام ديبه و كەفارەتى هەيه ، وه لەم بارانەوه شتانىكى زۆر هەيه لە كتيبي زاناين .

بەشى دوووم برينداركردن

تۆلەكردنەوه لە بريندار بووندا سەلماوه بە قورئان و سوننەت و كۆپاش بەمەرجى يەكسانى ، ئەگەر لەپى دەستى راستى برا ، بوى هەيه وهك ئەو دەستى بپريت ، وه ئەگەر ددانى هەلكيشا دەتوانئىت ددانى واى لى بكات ، وه ئەگەر سەرى يان دەم و چاوى برينداركرد تا ئيسكەكەهى دەرکەوت دەتوانئىت واى لى بكات ، بەلام ئەگەر نەتوانرا يەكسانى رەچاو بكرئىت وهك ئەوهى كە ئيسكيكى ناوهوهى بشكئىت يان برينىكى ناديار بكات ، ئەوكاتە نابئىت تۆلە بكرئىتەوه بەلكو پيوستە ديبهى ديارى كراو بدرئىت يان بەئەندازەهى ئەو زيانەهى ليكەوتوووه بوى قەرەبوو بكرئىتەوه .

بەلام تۆلەكردنەوه لە ليدانى دەست و گۆچان و قامچى و هاوشيوهى ئەوانە وهك ئەوهى زله يان مشتى ليدات ، كۆمەليك لە زاناين دەلئىن : تۆلەكردنەوهى نيبه ، بەلكو سەرزەنش دەكرئىت ، چونكە ناتوانرئىت يەكسانى رەچاو بكرئىت لەكاتى تۆلەكردنەوهدا .

وه ئەوهى لە خەليفە راشديهكان و هاوهلان و تابعيهكان گيپراوتەوه : دەتوانرئىت لەو جۆره ستەمانەشدا تۆلە بكرئىتەوه ، بەدەق لە ئەحمەد و فەقيهەكانەوه هاتوووه ، وه سوننەتى پيغەمبەرى خوداش ﷺ بەوه هاتوووه ئەوهوش راستيبه ، أبو فراس دەلئىت : عمرى كوپى خەتاب ﷺ وتارى

دەخويند باسى فەرموودهيهكى دەكرد تيايدا فەرمووى : " ألا إني والله ما أرسل عمالي إليكم ليضربوا أبشاركم ، ولا ليأخذوا أموالكم ، ولكن أرسلهم إليكم ليعلموكم دينكم وسنة نبيكم . فمن فعل به سوى ذلك : فليرفعه إلي . فوالذي نفسي بيده إذا لأقصنه منه ، فوثب عمرو بن العاص ، فقال يا أمير المؤمنين : إن كان رجل من المسلمين أمر على رعية فأدب رعيته ، أنك لتقصه منه ؟ قال : إي والذي نفس محمد بيده إذا لأقصنه منه ، وقد رأيت رسول الله ﷺ يقص من نفسه ، ألا لا تضربوا المسلمين فذللوهم ، ولا تمنعوهم حقوقهم فكفروهم " (۱۸۵) .

واتە : سوئند بە خودا من كاربه دەستەكانم رەوانە ناكەم بۆ ئيوه بۆ ئەوهى لە پومەتتان بەدن ، وه نە بۆ ئەوهى مال و سەرۆهت و سامانتان بەتالان بەرن ، بەلكو رەوانەم كردون بۆ ئەوهى فيرى ئايينى خودا و سوننەتى پيغەمبەرەكەيتان بكن ، هەريەكە لەوان كارىكى جگە لەوهى كرد سكالاي ليكەن ، سوئند بەو كەسەهى گيانى منى بەدەستە تۆلەهى ليدەكەمەوه ، عمرو كوپى العاص ﷺ هەستايە سەر پى و وتى : ئەى فەرمان رەواى ئيمانداران ئەگەر كەسيك كرا بە كاربه دەست بەسەر كۆمەليك موسلمانەوه لەهەنديكيانى دا بەمەبەستى فيكردن و ئەدەبدان تۆهەر تۆلەهى ليدەكەيتەوه ؟ فەرمووى : سوئند بەو كەسەهى گيانى محمدى بەدەستە تۆلەهى ليدەكەمەوه ، چونكە من پيغەمبەرى خودام ﷺ بينى تۆلەهى لەنەفسى خووشى دەكردەوه ؟ تكادەكەم لە موسلمانان مەدەن و زەبوونيان مەكەن

184 . رواه أبو داود (٤٤٩٧)، والنسائي (٤٧٩١)، وابن ماجه (٢٦٢٧)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٢٦٣٨).

185 . أوردته الهيثمي في مجمع الزوائد (٢١١/٥) وقال: (في صحيح طرف منه، رواه أحمد و أبو فراس لم أر من جرحه و لا من وثقه وبقية رجاله ثقات). اهـ.

وه مافه‌کانیان پیشیل مه‌کن بۆ ئه‌وهی له ئاین هه‌لنه‌گه‌رینه‌وه ، ئه‌مه مانای ئه‌وه‌یه ئه‌گه‌ر کاربه‌دهست له‌خه‌لک بدات لیدانیکی نادرست ، به‌لام لیدانی ریگه‌ پیدراو ، تۆله‌کردنه‌وهی تیدا نییه به‌کوژای زانیان ، چونکه شه‌و لیدانه یا پیویسته ، یا سوننه‌ته یان دروسته .

به‌شی سییه‌م ناموس و کهرامه‌ت

تۆله‌کردنه‌وه له روشانی کهرامه‌ت دروسته ، وه‌ک ئه‌وهی کابرایه‌ک نه‌فرین بکات له‌یه‌کیک یان دوعای لیبکات ، ده‌توانیت وای پی‌ی بلینه‌وه ، وه هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر جنیوی پیدای به‌ جنیویک دروی تیدا نه‌بییت ، به‌لام لیبورن باشته ، خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ وَجَزَاءُ سِنَّةٍ سِنَّةً مِّثْلًا مِّثْلًا فَمَنْ عَمَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ وَلَمَنِ اتَّصَرَ بِعَدْلٍ فَلَمْ يَأْتِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴾ [سورة الشورى: (۴۰-۴۱)] .

واته : پاداشتی خراپه ، خراپه‌یه‌کی وه‌ک خۆیه‌تی ، ئه‌وهی ببوریت و ناشته‌وایی بکات پاداشتی لای خودایه ، ئه‌و سته‌مکارانه‌ی خۆش ناویت ، وه ئه‌وهی سته‌می لیکراوه تۆله‌ی خۆی کرده‌وه ئه‌وانه هه‌چیان له‌سه‌ر نییه . وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمویت : " المستبان : ما قالوا فعلى البادئ منهما ما لم يعتد المظلوم " (۱۸۶) ، واته : دووکه‌س ده‌بیته شه‌ره جنیویان : هه‌رچی بلین تاوانه‌که‌ی له‌ئه‌ستوی ئه‌وه‌یانه که ده‌ست پیشخه‌ر بووه ، به‌مه‌رجیک ئه‌گه‌ر سته‌م لیکراوه‌که له‌وه خراپتر نه‌لیت که ئه‌وی تر وتویه‌تی ، وه ئه‌و جنیوه‌ی که دروی تیدا نییه وه‌ک ئه‌وهی باسی ئه‌و خراپانه بکات که تیا‌یاده ، یان به‌سه‌گ و‌گویدریژ و هاوشیوه‌کانیان ناویان ببات ، به‌لام ئه‌وهی شتیکی هه‌لبه‌ستراو بداته پالی ئه‌گه‌ر به‌کافر و فاسقیشی دابنیت دروست نییه بۆی ئه‌م به‌کافر و فاسقی دابنیت به‌ناپه‌وا ، وه ئه‌گه‌ر نه‌فرینی کرد له‌باوک و عه‌شیره‌تی یان خه‌لکی ولاته‌که‌ی ، دروست نییه ئه‌م به‌خراپ ناوی ئه‌وانه به‌نییت ، چونکه ئه‌وان سته‌میان له‌م نه‌کردوه ، خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ﴾ [سورة المائدة: (۸)] .

واته : ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هه‌ناوه ئیوه به‌فه‌رمانه‌کانی خودا هه‌ستن و گه‌واهی دادپه‌روه‌رانه بدن ، با‌رق و کینه بونتان له‌که‌سانیک واتان لی نه‌کات دادپه‌روه‌ر نه‌بن ، دادپه‌روه‌رین چونکه ئه‌وه له‌خودا ترسانه‌وه نزیکه ، خودا فه‌رمانی کرد به‌موسلمانان که رقیونیان له‌بیباوه‌ران نه‌بیته ریگری ئه‌وهی دادپه‌روه‌رین و فه‌رموی : ﴿ اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ﴾ ئه‌گه‌ر سته‌م کردن له‌که‌رامه‌تیان حه‌رام بییت ، به‌هۆی ئه‌وه ده‌رونی پیبشکیت ، که‌واته : تۆله‌شیان لیده‌کریته‌وه ئه‌گه‌ر سته‌میکی وایانکرد ، وه‌ک ئه‌وهی دوعای لی کردبییت به‌وهی دوعای له‌به‌رامبه‌ره‌که‌ی کرده‌وه ، سنوریکی خودای به‌زاند وه‌ک ئه‌وهی درویه‌ک بکات دروست نییه به‌رامبه‌ری ئاوها کاریک بکات ، زۆریه‌ی فه‌قیه‌ه‌کان ده‌لین : ئه‌گه‌ر که‌سیک بکوژیت به‌سوتاندن یان به‌خنکاندن له‌ئاودا یان خنکاندن به‌ده‌ست ، ئه‌وها لیده‌کریته‌وه ، به‌مه‌رجیک ئه‌و کاره‌ی که ئه‌نجامدراوه له‌خودی خۆیدا حه‌رام نه‌بییت وه‌ک مه‌ی به‌خواردانی و نی‌ریازی کردن له‌گه‌لی ، وه هه‌ندیکیان ده‌لین هه‌موو ئه‌و کارانه تۆله‌ی ته‌نها کوشتنیه‌تی به‌شمشیر ، به‌لام بۆچونی یه‌که‌م له‌قورئان و سوننه‌ت و دادیشه‌وه نزیکتره .

بهشی چوارهم درؤ بؤ هه لواسين و هاوشيوه

ئهگهر درؤ به ده مه وه کردن تۆله کردنه وهی تیا دا نه بیئت ، به لام سزاده دریت ، وهك هدی بوهتان بؤکردن كه له قورئان و سوننهت و كۆراشدا سه لماوه ، خودا ده فهر مویت : ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَكُلُّوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ [سورة النور: (٤، ٥)] .

واته : ئه وانه ی بوهتان بؤ ئافره تیکی داوین پاك دهكهن و چوار گه واهی دهر ناهینن ، ههشتا جه لده یان لیدهن و ئیدی هه رگیز گه واهیان وه رمه گرن ، ئه وانه كه سانیکى فاسق و تاوانبارن ، ئیلا كه سانیک نه بیئت له وان كه په شیمان ده بنه وه و کاری باش دهكهن خودا لیبوره وه میهره بانه ، ئهگهر ئافره تیکی ئازاد تاوانبارکرا به شهروال پیسی یان نیربازی ئه وه كه سه هدی بوهتانی لیده دریت كه ههشتا جه لده یه ، وه ئهگهر شتی تری دایه پال سزاده دریت و سه رهنشت ده کریت .

ئه مه هده به سه ر ئه وه كه سه دا ده سه پیئت كه بوهتانه كه ی کردوه ، به مه رجیک كه سه سته م لیكراوه كه داوای ئه وه بکات ، وه ئهگهر لیبورا له سه ری ده كه ویئت لای زۆربه ی زانایان چونكه ئه وه ی سته می لیكراوه ئاده میزاده وهك تۆله کردنه وه و پی بژاردنی پاره وایه ، وه وتراوه : له سه ری ناکه ویئت له بهر مافی خودا له بهر ئه وه ی ناتوانریت بچوینریت به هده کانی تر ، وه پیویسته ئه وه سزایه جیه جی بکریت ئهگهر ئافره ته تاوانبار کراوه كه موسلمانیکى نازادی داوین پاك بیئت . به لام ئهگهر كه سه بوهتان بؤکراوه كه به كه سیکی خراپه کار ناوبانگی دهر کرد بیئت ئه وه كه سه ی بوهتانه كه ی بؤ ده کات هدی لینا دریت ، وه ههروه ها ئهگهر بیباوه ربیئت یان به نده بیئت ، به لام كه سه بوهتان كه ره كه سه رهنشت ده کریت ، به لام بؤ میرد دروسته ژنه كه ی تاوانبار بکات ئهگهر شهروال پیسی کرد ئهگهر له وه کاره سکیپر نه بوو بیئت ، وه ئهگهر سکیپر بوو منداله كه ی بوو ، ده توانیئت تاوانباری بکات و منداله كه ش نه گریته ئه ستۆ ، بؤ ئه وه ی كه سیك نه گریته خو ی كه له ئه وه نه بیئت ، وه ئهگهر تاوانبارکرا به شهروال پیسی یان ئه وه یه دانیییدا ده نیئت یان ده بیئت (ملاعنة) بکریت وهك چۆن باسی له قورئان و سوننه تدا هاتوه ، وه ئهگهر كه سه بوهتان کاره كه به نده بوو نیوه ی ئه وه هده ی له سه ر پیویست ده بیئت كه له سه ر نازادیک پیویسته ، وه ههروه ها له جه لده ی شهروال پیسی و خواردنه وه ی مه یشدا ، چونكه خودا له مافی كه نیه كه كاندا ده فهر مویت : ﴿ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ﴾ [سورة النساء: (٢٥)] .

واته : ئهگهر شهروال پیسیان کرد ئه وه نیوه ی ئافره ته نازاده كان سزاده درین ، به لام ئهگهر سزاکه ی کوشتن و ده ست برین بیئت ئه وه ئه وه سزایانه یان به سه ردا ده سه پیئت .

بهشی پینجه م مافی ژن و میردایه تی

وه له مافی ژن و میردایه تی حکوم بکریت له نیوانیان به وه ی خودای مه زن فه رمانی پیکردوه ، به پراگرتنی ئافرهت به باشی یان نازادکردنی به باشی ، پیویسته له سه ر هه ریه كه له ژن و پیاو مافی به رامبه ره کانیا ن به جوانی به جیه یینن ، به ره زامه ندى و سنگیکی فراوانه وه ، ژن مافی هه یه له سه ر پیاوه كه ی له مال و ماره ی و نه فه قه ی به شیوه کی ئاسایی ، وه مافیشی هه یه له جه سته یدا له باش ژیان له گه لى و به جیه یینانی ئاره زوه سیکیسه کانی ، به جوړیک ئهگهر پشتی لیکرد و له گه لیدا جووت نه بوو ده توانیئت داوای جیا بوونه وه ی لیبکات به کۆرای موسلمانان ، وه ئهگهر توانای یان ئاره زوی جووت بوونی نه ده کرد دیسان ده توانیئت لیی جیا بیته وه ، وه جووت بوونی پیاو له گه ل خیزانه كه ی پیویسته لای زۆربه ی زانایان .

وه وتراوه : نایبیت بهیئیریتیه وه بۆ چه‌زی سروشتی ، به‌لام ئه‌وه‌ی راستیه و سه‌لماوه به قورئان و سوننه‌ت و بنجینه‌کانیش (الأصول) ئه‌وه‌یه که پیویسته (واجب) ه ، پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ کاتیگ بینی ابن عمر رضی اللہ عنہما زور پوزوو و نویژ ده‌کات پیی فرموو : " إن لزوجك عليك حقاً " ^(۱۸۷) ، واته : خیزانه‌که‌ت مافی به‌سه‌رته‌وه هه‌یه .

دواتر وتراوه : پیویسته له‌سه‌ری به‌لایه‌نی که‌مه‌وه چوار مانگ یه‌کجار له‌گه‌لیدا جووت بیئت ، وه وتراوه : پیویست له‌گه‌لیدا جووت بیئت به‌گویره‌ی توانای پیاو و پیداو‌یستی نافرته‌که ، وه‌ک چۆن نه‌فه‌قه‌ی له‌سه‌ری پیویسته ، ئه‌مه‌ش له‌راستیه‌وه نزیکه .

وه مافی پیاو له‌سه‌ر خیزانی ئه‌وه‌یه هه‌رکاتیگ ویستی له‌گه‌لیدا جووت بیئت نافرته‌که لاری نه‌بیئت ، به‌مه‌رجیک زیانی ته‌ندروستی نه‌بیئت بۆی ، یان له‌به‌جیه‌ینانی ئه‌رکیکی شرعی دوا‌یی نه‌خات ، پیویسته له‌سه‌ری داواکانی به‌جی به‌ینیت ، وه نایبیت له‌مال دهر‌بچیت به‌بی پرسای پیاوه‌که‌ی له‌به‌ر پیداو‌یستیه‌کی شرعی نه‌بیئت ، وه فه‌قیه‌ه‌کان ناکۆکن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی نایا راپه‌راندنی ئیش و کاری مال وه‌ک پاک و خاوینی ناومال و گسک دان و چیششت لیئان ... هتد ، پیویسته له‌سه‌ر نافرته‌ت یان نا ، وتراوه پیویست نییه له‌سه‌ری ، وه وتراویشه ئاسان بکریته‌وه له‌سه‌ری .

به‌شی شه‌شه‌م

سه‌روه‌ت و سامان

له‌سه‌روه‌ت و ساماندا پیویسته ناو‌بژی خه‌لک به‌داد بکریت وه‌ک خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی فه‌رمانیان پیکردوو ، بۆ نمونه پیویسته میراتی به‌و شیوه‌یه دابه‌ش بکریت له‌نیوان میراتگه‌ره‌کان که قورئان و سوننه‌ت فه‌رمانیان پیکردوو ، ئه‌گه‌رچی موسلمانان له‌هه‌ندیگ له‌و شتانه‌ ناکۆکن ، وه هه‌روه‌ها له‌کپین و فروشتن و به‌کریدان و له‌بری دانان و پیکه‌وه کارکردن و به‌خشین و مالی وه‌قف و وه‌سیه‌ت ... هتد ، هه‌موو ئه‌و کرده‌وانه‌ی که وابه‌سته‌یه به‌گریبه‌ست و پاره‌وه‌رگرتن ، داد تیا‌یدا مایه‌ی خو‌ش گوزه‌رانی دونیا و دوا‌پو‌ژیشه ، نه‌دونیا و نه‌ دوا‌پو‌ژیش به‌وه نه‌بیئت به‌ده‌ست نایه‌ت ، ره‌چاو‌کردنی دادپه‌روه‌ری له‌هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی که به‌ژی‌ری مرو‌قه‌ده‌رکی پیده‌کریت پیویسته ، وه‌ک پیدانی نرخ له‌باتی ئه‌و شته‌ی که وه‌رده‌گیریت و به‌په‌یچه‌وانه‌شه‌وه ، وه حه‌رام بونی دزیکردن له‌کیشانه و پیوانه ، وه پیویستی راستگو‌ی و باسکردنی باشه و خراپه‌ی کالاً ، وه هه‌روه‌ها حه‌رامی درۆکردن و ناپاکیکردن و فرتوفیل ، وه پیویسته ئه‌و که‌سه‌ی قه‌رزاره به‌وه‌فا بیئت و سوپاس گوزاریت .

وه هه‌ندیگ کپین و فروشتن حوکمی په‌نه‌انه و لای هه‌مووان پروون نییه ، شه‌ریعه‌ته‌کان یان شه‌ریعه‌تی ئیسلامی په‌یاتوو ، هه‌رچی (ئالو ویلیک) قورئان و سوننه‌ت یاسا‌غیان کردبیئت له‌به‌ر به‌دیها‌تنی داد و قه‌ده‌غه‌کردنی ستمه‌ به‌ورد و درشت وه‌ک : خواردنی مالی خه‌لک به‌نا‌ره‌وا ، وه سو و سه‌له‌ف ، وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ یاسا‌غی کردوو له‌فروشتنیگ فیئل و ته‌له‌که‌ی تیدا بیئت وه‌ک فروشتنی بیچوو له‌سکی دایکی ، وه فروشتنی بالنده له‌هه‌وا ، وه ماسی له‌ناودا ، وه فروشتن بۆ کاتیکی دیاری کراو ، وه هیشتنه‌وه‌ی شیر له‌گوانی ئازهل وه فروشتنی به‌نرخ‌ی ئه‌وه‌ی که‌ئهم ئازله‌هه‌ر به‌و شیوه‌یه شیرداره ، وه فروشتنی خانووی داروخاوی به‌پوکه‌ش نو‌ژه‌نکراو به‌نرخ‌ی خانووی باش و تازه ، وه فروشتن به‌ده‌ست لی‌دان (لمس) ، وه فروشتن به‌هاویشتنی شتیگ به‌جو‌ریگ که ئه‌و شته‌که‌وته سه‌ر هه‌رشتیگ پیویسته ئه‌و شته‌ بکریت ، وه فروشتنی خورمای وشک به‌ (رطب) وه تری به‌میوژ وه گه‌نم به‌گه‌نمیگ له‌گوله‌که‌یدابیئت ، وه فروشتنی ده‌غل و دان پیش پیگه‌یشتنی ، وه گراندنی کالاً به‌بی ئه‌وه‌ی مه‌به‌ستی کپینی بیئت ، وه هه‌موو ئه‌و کپین و فروشتنه‌که‌ جو‌ریگ له‌فیئل و ده‌ست بپینی تیا‌دا‌یه وه‌ک ئه‌وه‌ی بلیئت به‌روبومی ئه‌و پارچه‌زه‌ویه‌ت پیده‌فروشم ، هاوشیوه‌ی ئه‌و جو‌ره‌ کپین و فروشتنه‌ موسلمانان تیا‌یدا ناکۆکن له‌به‌ر ئه‌وه‌ی حوکمه‌کانی

شاراويه و ليكچون ، هندیك نهو گریبهست و كپین و فروشتنانه به رهوا و دروست دهزانیّت ، وه هندیکی تر بهستم و بهتالی دهزانیّت ، خودای مهزن دهفهرمویت : ﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾ [سورة النساء: (٥٩)] .

واته : گوپرایه لی خودا و گوپرایه لی پیغه مبهر ﷺ و کاربه دهستانان بن ، نهگهر لهشتیک ناکوکی كهوته نیوانتان بیگه پینه وه بۆ لای خودا و پیغه مبهر ﷺ ، نهگهر نیوه باوهرتان به خودا و رۆژی دواپی هیه ، چونکه نهوه باشتین و دادپه وهرانه ترین چاره سهره ، وه له بنچینه دا هیچ كپین و فروشتنیك له سهر خهك حهرام نییه مهگهر نهوانه ی نه بیّت كه دهقی قورئان و سوننهت هه بیّت له سهر حهرام كردنی ، وهك چۆن هیچ په رستشیک كه مه بهست نزیك بونه وه بیّت له خودا دروست نییه هه تا به لگه ی له قورئان یان له سوننهت له سهر نه بیّت ، چونکه نهوه ناینه كه خودا فه رمانی پیكرد بیّت وه ته نها نه وهش حهرامه كه خودا حهرامی كردد بیّت ، به پیچه وانه ی نهوانه ی كه خودا به خراب باسی كردون كه له خو یانه وه هندیك شتیان حهرام كردوه كه خودا فه رمانی به حهرام بونی نه كردوه ، وه هاوتایان بۆ خودا بریار داوه كه خودا به وه فه رمانی پینه كردون ، وه شه ریعت و به رنامه یان بۆ خهك دارشتووه كه خودا ریگه ی به نهوا كاریک نه داوه ، خودا یارمه تیمان بده بۆ نه وه ی چیت حه لال كردوه نه وه به حه لال بزاین و چیت حهرام كردوه هه ر نه وه به حهرام بزاین ، وه ناین و په رستشیشمان به و شیوه یه بیّت كه تو پیی رازی بیّت .

به شی حه وته م

پرس و راپیكردن

کاربه دهست ناتوانیّت کاری به پرس و راکردن نه بیّت ، چونکه خودا فه رمانی به پیغه مبهر كه ی ﷺ به په رس و راپیكردوه ، خودا دهفهرمویت : ﴿ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ [سورة آل عمران : (١٥٩)] .

واته : لیبورده به له گه لیان و داوای لیخوش بونیان بۆ بکه وه له نییش و کاره کانت پرس و راپیکیان پیبکه ، نهگهر سوربوی له سهر کاریك دواپی راپیكاری پشت به خودا بیهسته ، خودا نهو كه سانه ی خویش دهویّت كه پشتی پیده بهستن .

وه أبو هریره رضی الله عنه ده لیّت : " لم يكن أحد أكثر مشاورة لأصحابه من رسول الله ﷺ " (١٨٨) ، واته : هیچ كه سیك به قهده پیغه مبهر ﷺ پرس و راپیكردنی به هاوه لانی نه كردوه ، وه وتراوه : خودا فه رمانی به پیغه مبهر كه ی ﷺ كردوه بۆ نه وه ی دلی هاوه لانی رابگریّت ، وه نهوانه ی دوا ی خویشی دیت چاوی لیبکه ن ، وه بۆ نه وه ی رایان وه ریگریّت له و نییش و کارانه ی كه سروش ی پینه ها تووه له کاروباری جهنگ و نییش و کاره لاوه کیه كان ، كه وا بوو كه سانی تر زیاتر پیویستیان به راپیكاری هیه له و .

وه خودا ستایشی باوه رداران به وه دهكات و دهفهرمویت : ﴿ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴾ [سورة الشورى: (٣٦-٣٨)] .

واته : نهو یاداشته ی خودا لای خو ی ناماده ی كردوه بۆ نهوانه ی باوه رپیان هیناوه و پشت به په روه ردا گاریان ده بهستن ، وه نهوانه ی له تاوانه گه وره كان و شه روا پیسی خو یان ده پاریزن وه له كاتی تو پره بوندا په وشته به رز و

لیبوردهن ، نه‌وانه‌ی که به‌دهم بانگه‌وازی خوداوه رۆشتون و نویژده‌کانیان به‌جیده‌هینن و ئیش و کاره‌کانیان به پرس ورا به‌پیره‌ده‌به‌ن وه له‌وه‌ی رۆزیمان داون ده‌به‌خشن .

وه نه‌گه‌ر راپۆژ پیکراوه‌کان هه‌ندیکیان شتیکیان وه‌بیره‌ینایه‌وه که فه‌رموده‌ی خودا یان پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ یان کۆرای موسلمانانی له‌سه‌ر بوو پیویسته هه‌مووان یابه‌ندی نه‌وه‌بن ، وه گوپرایه‌لی که‌سی تر نا‌کریت له پیچه‌وانه‌ی نه‌و کاره ، نه‌گه‌رچی که‌سیکی گه‌وره و ناوداریش بی‌ت له دنیا و ئاینیشدا ، خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ [سورة النساء: (۵۹)] .

واته : نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هیناوه گوپرایه‌لی خودا و گوپرایه‌لی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و کاربه‌ده‌ستانان بن له گوپرایه‌لی خودا ، وه نه‌گه‌ر کار و فرمانیک موسلمانان تییدا نا‌کوک بوون پیویسته له هه‌موو بۆچونه جیاوازه‌کان رایه‌کی تۆکه و نزیک له قورئان و سونه‌ت هه‌لبه‌زیریت و کاری پیبکریت ، وه‌ک خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾ [سورة النساء: (۵۹)] .

واته : نه‌گه‌ر له شتیکی نا‌کوک و ناته‌با بوون بگه‌رینه‌وه بۆ قورئان و سونه‌ت نه‌گه‌ر ئیوه باوه‌رتان به خودا و رۆژی دوا‌یی هه‌یه ، چونکه نه‌وه باشتین و دادپه‌روه‌رانه‌ترین چاره‌سه‌ره .

کاربه‌ده‌ستان دوو گروپین : نه‌وانیش فه‌رمان په‌وایان و زانایان ، نه‌گه‌ر نه‌وان باشن خه‌لک باش ده‌بی‌ت ، بۆیه پیویسته له‌سه‌ر هه‌ریه‌که له‌وان زۆر ریای کردار و گوفتاریان بن ، و گوپرایه‌لی خودا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بن ﷺ و شوینی کتیبه‌که‌ی خودا بکه‌ون ، وه له هه‌رکیشه‌یه‌که به‌لگه‌ی قورئان و سونه‌ت زانرا پیویسته گوپرایه‌لی بکرین ، به‌لام نه‌گه‌ر دۆزینه‌وه‌ی به‌لگه‌ ئاسان نه‌بوو له‌به‌ر نه‌بوونی کات یان نه‌توانی که‌سه‌که ، یان چه‌ند به‌لگه‌یه‌کی هه‌بی‌ت پیبوابیت هه‌موویان هاوتای یه‌کن ، بۆی هه‌یه لاسایی (تقلید) که‌سیک بکات که له ئاین و زانستی شه‌ری نه‌و که‌سه رازی بی‌ت ، نه‌مه به‌هیزترین بۆچونه ، وه تراوه : بۆی نییه به‌هیچ شیوه‌یه‌که لاسایی بکاته‌وه ، وه به‌پیچه‌وانه‌ی نه‌مانه‌وه و تراوه له هه‌موو حاله‌تیکدا بۆی هه‌یه لاسایی بکاته‌وه ، نه‌و سی بۆچونه له مه‌زه‌به‌ی نه‌حمه‌د و مه‌زه‌به‌کانی تریشدا هاتوه .

وه نه‌و مه‌رجانه‌ی که پیویسته له قازی و کاربه‌ده‌ستاندا هه‌بی‌ت پیویسته په‌چاو بکریت به‌گویره‌ی توانا ، وه هه‌روه‌ها هه‌رچی مه‌رجی خودا په‌رستی و نویژ و تیکۆشان هه‌یه هه‌موو نه‌وانه به‌گویره‌ی توانا ده‌بی‌ت په‌چاو بکرین ، وه نه‌گه‌ر نه‌سته‌م بوو نه‌و سیفه‌تانه‌ ده‌ست بکه‌ون نه‌وکات خودا به‌گویره‌ی توانا داوا‌ده‌کات ، له‌به‌ر نه‌وه خودا فه‌رمانی کردوه که‌سیک بیه‌ویت نویژ بکات پیویسته ده‌ست نویژ بشوات ، به‌لام که نه‌بوو ، یان به‌کاره‌ینانی زیانی هه‌بوو له‌به‌ر ساردی یان له‌به‌ر برینیک یان هه‌ر هۆیه‌کی تر ، به‌خۆلیکی پاک (تیمم) ده‌کات ده‌ست به‌پوومه‌تیدا (ده‌م و چاوی) ده‌هینیت ، وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ به (عمرانی کوری حصین) ی فه‌رموو : " صل قائماً ، فإن لم تستطع فقاعداً ، فإن لم تستطع فعلى جنب " (۱۸۹) ، واته : نویژ به‌پیوه بکه ، نه‌گه‌ر نه‌توانی به‌دانیشتنه‌وه ، نه‌گه‌ر هه‌ر نه‌توانی به‌پراکشای نه‌نجامی بده ، خودا نویژی پیویست کردوه به‌هه‌ر شیوه‌یه‌که نه‌نجام بدریت ، وه‌ک خودا ده‌فه‌رمویت : ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أُنْتَبِهَتْكُمْ فَأَدْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴾ [سورة البقرة: (۲۳۸ - ۲۳۹)] .

واته : پارێزگار و ریای نویژده‌کانتان بن به‌تایبه‌ت نویژی عه‌سر ، وه له‌نویژدا مل که‌چ و گوپرایه‌لی خودا بن ، نه‌گه‌ر له دۆژمن ترسان به‌پیوه یان به‌سواری نه‌نجامی بده‌ن ، نه‌گه‌ر ترستان نه‌ما نویژی ناسایی بکه‌ن وه‌یادی خودا بکه‌ن چونکه ئیوه نه‌زان بوون نه‌و فی‌ریکردن ، نویژی له‌سه‌ر که‌سیکی ناسایی و که‌سیک که له جه‌نگدایه پیویست کرد ، وه هه‌روه‌ها له‌سه‌ر ساغ و نه‌خۆش وه ده‌وله‌مه‌ند و هه‌ژار ، وه نیشته‌جی و گه‌شتیار ، وه له‌سه‌ر نه‌و که‌سه‌ی که

دهترسيّت و له جهنگدایه وه نهخوش ئاسانکاری بۆ کراوه وهك چۆن له قورئان وسونهتدا هاتووه . وه ههروهها ههموو پیداوایستییهکانی ئهوه په‌رسته‌شه‌ی پێویست کردووه ، وهك خوشتن له له‌ش گرانی و ده‌ست‌نوێژ هه‌لگرتن ، و خوداپۆشین و پووکردنه قیبله ، وه هه‌رچیه‌ک به‌نده‌کان نه‌توانن له‌سه‌ری هه‌لگرتوون ، ئه‌گه‌ر که‌شتی کۆمه‌له خه‌لکیک په‌کی که‌وت یان چه‌ته و پڕیگر جلو به‌رگه‌کانی بردن ، ده‌توانن به‌پوتی نوێژ بکه‌ن و ئیمامه‌که‌یان له ناوه‌راستیان ده‌وه‌ستی بۆ ئه‌وه‌ی له داوه نه‌یبینن ، وه ئه‌گه‌ر قیبله‌یان لێ تیکچوو هه‌ولده‌ده‌ن پوگه‌که‌ بدۆزنه‌وه ئه‌گه‌ر ئه‌سته‌م بوو چۆن توانیان نوێژ ده‌که‌ن ، وهك گێراوه‌ته‌وه له‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ وایان کردووه ، هه‌روه‌هاش فه‌رمانه‌وايه‌تی و تیکۆشان و هه‌موو کاروباری ئاین ، هه‌موو ئه‌وانه ئه‌وه فه‌رمووده‌ی خودا : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾ [سورة التغابن: (١٦)] .

واته : به‌گوێره‌ی توانا خودا په‌رستی بکه‌ن ، به‌لگه‌یه له‌سه‌ریان ، وه ئه‌وه فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ که ده‌فه‌رمووت : " إذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما استطعتم " (١٩٠) ، واته : ئه‌گه‌ر فه‌رمانم پیکردن به فه‌رمانیک به‌ گوێره‌ی توانا پێی هه‌ستن ، وه وهك چۆن خودا خوارده‌نه پێسه‌کانی حه‌رام کردووه ده‌فه‌رمووت : ﴿ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَكَأَعَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ﴾ [سورة البقرة: (١٧٣)] .

واته : ئه‌وه‌ی ناچار بوو ده‌توانیته‌ له‌و خوارده‌نه پێسه‌نه‌ بخوات به‌بێ پوچون ، هیچی له‌سه‌ر نییه .

وه ده‌فه‌رمووت : ﴿ وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ﴾ [سورة الحج: (٧٨)] .

واته : خودا له ئاینی ئیسلام دا ئاسانکاری بۆ کردوون و شتی له توانا نه‌بوو داواناکات لیتان .

وه خودا ده‌فه‌رمووت : ﴿ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ ﴾ [سورة: المائدة: (٦)] .

واته : خودا ئاسته‌نگ و شتی له توانا نه‌بووی لیتان ناویته ، که‌وابوو شتی له توانادا نه‌بوو پێویست نه‌کراوه ، وه ئه‌وه‌ی که ناچار بیت به ئه‌نجامدانی حه‌رام نه‌کراوه ، ئه‌گه‌ر ئه‌وه ناچار به‌نده‌که به‌هۆی سته‌م و تاوانیکه‌وه توشی نه‌بوویته .

به‌شی هه‌شته‌م

پێویستی هه‌بونی کار به‌ده‌ست و لێپرسراو

پێویسته بزانیته‌ که به‌پێوه‌بردنی خه‌لك گه‌وره‌ترین پیداوایستی (واجبات) ئاینه ، به‌لكو نه‌ئاین و نه دونیاش ده‌سته‌به‌ر نابن به‌بێ کار به‌پێوه‌به‌ران ، چونکه به‌رژه‌وه‌ندی ئاده‌میزاد و ئیش و کاریان به‌یه‌ک ده‌پوات ، وه له‌و نێوه‌نده‌دا پێویسته سه‌رکرده‌یه‌کیان هه‌بیت ، هه‌تا أبو سعید و أبو هریره له پێغه‌مبه‌ر ﷺ گێراوه‌ته‌وه ده‌فه‌رمووت : " إذا خرج ثلاثة في سفر فليؤمروا أحدهم " (١٩١) ، واته : ئه‌گه‌ر سێ که‌س له سه‌فه‌ریکدا پێکه‌وه بوون با که‌سیکیان بکه‌نه دم سپی و کار به‌پێوه‌به‌ریان ، وه ئیمامی ئه‌حمه‌د له (المسند) دا له عبدالله‌ی کورپی عمرو ﷺ گێراوه‌ته‌وه : پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رموویه‌تی : " لا یجل لثلاثة یكونون بفلاة من الأرض إلا أمروا علیهم أحدهم " (١٩٢) ، واته : دروست نییه بۆ سێ که‌س له بیابانیکدا بن که‌سیکیان نه‌کرد بیت به دم سپی و برا گه‌وره‌ی خوێان ، پێغه‌مبه‌ر ﷺ واجبی کرد که‌سیک ئه‌میر بیت له کۆبونه‌وه‌یه‌کی که‌مدا له کاریکی نا‌کاو له سه‌فه‌ردا ، وهك سه‌رنج پراکی‌شانیک بۆ هه‌موو جوړه کۆبونه‌وه‌یه‌ک ، وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خودا فه‌رمانی به‌چاکه و یاساگی کردنی له خراپه‌ی پێویست کردووه وه ئه‌وه‌ش به‌هێز و ده‌سه‌لات نه‌بیت فه‌راهه‌م نابیت ، وه هه‌روه‌ها پیداوایستییه‌کانی ئاین له تیکۆشان و دادپه‌روه‌ری و ئه‌نجامدانی حه‌ج و نوێژی هه‌ینی و جه‌ژنه‌کان و سه‌رخستنی سته‌م لێکراو و ئه‌نجامدانی حه‌د به‌سه‌ر تاوانباراندا هه‌موو ئه‌وانه به‌هێز و ده‌سه‌لات نه‌بیت

190 . رواه البخاري (٧٢٨٨)، ومسلم (١٧٣٧) .

191 . رواه أبو داود (٢٦٠٨، ٢٦٠٩)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٥٠٠) .

192 . رواه أحمد (٦٦٠٩)، وضعفه الألباني في الضعيفة (٥٨٩) .

ناتوانریت جیبہ جی بکرین ، لہ بہر ئہ وہ پیوایہت کراوہ : " إن السلطان ظل الله في الأرض " (۱۹۳) ، واتہ : کاربہ دست سیبہری خودایہ لہ سہر زہوی ، وہ و تراوہ : شہست سال حوکمی کاربہ دستیکی ستہم کار باشترہ لہ شہویک بہ بی کاربہ دست و بشیوی ، وہ بہ تاقیکردنہ و ہش ئہ وہ سہ لماوہ .

لہ بہر ئہ وہ شہ پیئشینانی وک فضیلی کوری عیاض و ئہ حمہدی کوری حنبل ہی تریش دہ لئین : ئہ گہر دو عایہ کی قبول کراومان ہہ بوایہ ئہ وہ بو کاربہ دستمان دہ کرد ، وہ پیئغہ مہبری خودا ﷺ دہ فرمویت : " إن الله يرضى لكم ثلاثاً : أن تعبدوه ولا تشركوا به شيئاً ، وأن تعتمدوا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا ، وأن تناصحوا من ولاه الله أمركم " (۱۹۴) ، واتہ : خودا بہ سئ شت لیتان رازی دہ بیٹ : بیہرستن و ہاوہ لی بو پریار نہدہن ، وہ دست بہ بہرنامہی خوداوہ بگرن و ناوک و ناتہا مہ بن ، وہ ناموژگاری کہ سانیک بکہن کہ خودا دہیکات بہ کاربہ دست بہ سہرتانہ وہ ، وہ دہ فرمویت : " ثلاث لا يغل عليهن قلب مسلم : إخلاص العمل لله ، ومناصحة ولاة الأمور ، ولزوم جماعة المسلمين ، فإن دعوتهم تحيط من ورائهم " (۱۹۵) .

واتہ : سئ شت بہ ہویانہ وہ دلی موسلمانہی لہرق و کینہ پارپیزراو دہ بیٹ : ئیش و کارکردن تہنہا لہ بہر خودا ، وہ ناموژگاری کردنی کاربہ دستمان ، وہ پابہ ندبوون و دستگرتن بہ کومہ لی موسلمانانہ وہ ، وہ نزاو پارانہ وہی و پاپشت و پاریزگاری لیکردنیان ، وہ لہ (صحیح) دا لئی گپراوہ تہ وہ دہ فرمویت : " الدين النصيحة ، الدين النصيحة ، الدين النصيحة . قالوا : لمن يا رسول الله ؟ قال : لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة المسلمين وعامتهم " (۱۹۶) .

واتہ : سئ جار فرمووی : فاین پینمونی و ناموژگاری کردنہ ، وتیان بو کی ئہی پیئغہ مہبری خودا ﷺ ؟ فرموی : بو خودا و قورنان و پیئغہ مہر و پیئشہ وای موسلمانان و ہہ مووان .

کہ و ابو ہہ بوونی پیئشہ و قہ لہ مہرہ و حاکم و کاربہ دست پیویستیہ کی ئاینیہ وہ دہ توانریت بہ ہویہ وہ لہ خودا نزیک بیئتہ وہ ، چونکہ ہہست بہ ترسی خودا و چاودیری کردنی سنورہ کانی و پابہ ندبوون بہ پہ یامہ کانی پیئغہ مہبری پیئشہ و اوہ لہ کاتی کاربہ دست بوندا باشترین کاریکہ بہ ہویہ وہ رہ زامہندی خودا بہ دست بیٹ ، بہ لام زور کہس بہ ہوی پلہ و پایہ وہ دہ گورپین و گندہ ل دہ بن چونکہ مہ بہستیان کورسی و کوکردنہ وہی سہرماہیہ ، کعبی کوری مالک لہ پیئغہ مہبری خودا ﷺ دہ گپرتہ وہ دہ فرمویت : " ما ذئبان جائعان أرسلا في زريبة غنم بأفسد لها من حرص المرء على المال والشرف لدينه " (۱۹۷) .

واتہ : دوو گورگی برسی بہریدرینہ گیانی گہلہ مہرپک خراپتر ناکن لہ وہی کہ مروقیک عہودالی کوکردنہ وہی سہرہت و سامان بیٹ و بہدوای ناوبانگ بگہرپت لہ ئاینہ کہی ، ئہو دوو گورگہ ئہ و ہندہ زیان ناگہیہ نن بہو گہلہ مہرہ وک ئہو دوو سیفہتہ زیان لہو مروقہ دہدہن لہ ئاینہ کہی .

وہ خودا ہہوال لہ بارہی ئہو کہسانہ وہ دہدات کہ نامہی کردہ وہ کانیان بہ دستہی چہ پیانہ وہ دہریت و دہ فرمویت : ﴿ مَا أَعْنَى عَنِّي مَالَهُ هَلْكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ ﴾ ﴿سورة الحاقة: (۲۸، ۲۹)﴾ .

واتہ : سہرہ تہ کہم سودی پیئگہ یاندم ، وہ ہہرہ ہا پلہ و پایہ کہم لہ دست چو لہ و ہش سودم و ہرنہ گرت ، لوتکہی ویستی ئہ وانہی ویل و عہودالی پلہ و پایہن وک فیرعونن وہ ئہ وانہی کہ شہیدای کوکردنہ وہی پارہن وک قارونن .

193 . رواه ابن أبي عاصم في السنة (۴۹۲/۲) ، وحسنه الألباني في ظلال الجنة (۱۰۲۴) .

194 . رواه مسلم (۱۷۱۵) .

195 . رواه الترمذي (۲۶۵۸) ، و ابن ماجه (۲۳۰) ، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۶۷۶۶) .

196 . رواه مسلم (۵۵) .

197 . رواه الترمذي (۲۳۷۶) ، وصححه الألباني في صحيح الجامع (۵۶۲۰) .

وهو خدا حالى فيرعون وقارونى له قورناندا باسكردوه و دهفهرمويت : ﴿أَوْ كَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَمًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾ [سورة غافر: (٢١)].

واته : بؤچى ناچن به سهر زهويدا بگهريين و سهيريكه و ببينن كه سهه رنجامى نه وانهى پيش خويان چى بووه ، نه وان زور به هيز و خاوهن كوشك و ته لار و باخ و دهغل و دان بوون ، خدا به هوى تاوانه كانيانه وه له ناوى بردن ، وه هيچ شتيك نه بووه په رزين كه پيش به سزاي خوداي بگرييت ، وه دهفهرمويت : ﴿تِلْكَ الْأَمْثَلُ الْآخِرَةُ لِيَجْعَلَ الَّذِينَ كَانُوا يَرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فسادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ [سورة القصص: (٨٣)].

واته : نه وه به هه شته ناماده مان كردوه بو نه وه كه سانهى كه ناوانه وييت خويان به سهر خه لكدا زال بكنه و خو به زل نازانن و تاوانبار و گنده لكارنين وه سهه رنجام بو له خدا ترسان و پاريزكارانه ، وه خه لك ده بيه چوار به شه وه :

به شى يه كه م : نه وانهى ده يانه وييت خويان به سهر خه لكدا زال بكنه ، و بشيوى بنيينه وه له سهر زهويدا نه ويش له سهر پيچى خودا دا خوئى ده بينيته وه ، نه وانهش پادشا و سه روكه گنده ل و خراپه كاره كانن ، وه ك فيرعون و حزب و داروده سته كهى ، نه وانه پيسترين و خراپترين دروست كراوى خودان ، خدا دهفهرمويت : ﴿إِنْ فِرْعَوْنُ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْ أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُدْعِي أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ [سورة القصص: (٤)].

واته : فيرعون خوئى به زل وبالا ده ست ده زانى وه خه لكى په رت په رت كردبوو وه كومه لگه كهى ده چه وسانده وه و كوره كانى سهه رده برين و نافرته ته كانى هه تكده كرد ، به راستى نه وه كه سيكى تيكدهر و خراپه كار بوو ، وه مسلم له (صحيح) ه كهيدا له ابن مسعودى رضي الله عنه گيپراوه ته وه ده ليت : پيغه مبهري خودا صلوات الله عليه دهفهرمويت : " لا يدخل الجنة من في قلبه مثقال ذرة من كبر ، ولا يدخل النار من في قلبه مثقال ذرة من إيمان ، فقال رجل يا رسول الله : إني أحب أن يكون ثوبي حسناً ، ونعلي حسناً ، أفمن الكبر ذاك ؟ قال : لا : إن الله جميل يحب الجمال ، الكبر بطر الحق وغمط الناس " (١٩٨) ، واته : ناچيته به هه شته وه كه سيك به قهد گهرديله يه ك فيز و خو به زل زانين له دليدا بيت ، وه ناچيته ناگره وه هه كه سيك به قهد گهرديله يه ك باوه ر له دليدا بيت ، پياويك وتى : نهى پيغه مبهري خودا صلوات الله عليه : من حهن ده كه م جل وبه رگه كه م جوان بيت و سهه رپيبييه كانم (نه عمل) جوان بيت نايه نه وه له فيز و لوت به رزيه ؟ فه رموى : نه خير ، خودا جوانه و جوانيشى خوئى ده وييت ، فيز و لوت به رزي بريتيه له نكولى راستى و خه لك به كه م زانين ، نكولى راستى بريتي يه له چاوپوشين و خوئى كيل كردن ، وه به كه م زانينى خه لك له سو كايه تى بيكردن و ماف پيشيلكردن يان خوئى ده بينيته وه ، نه مهش ناكارى نه وانه يه ده يانه وييت خو سه پيئ و بشيوى كاربن .

به شى دووه م : نه وانهى بشيوى ده نينه وه به بئ نه وهى لوت به رز و به فيزبن وه ك دزه تاوانباره كان ، نه وانه كه سانى سو ك و ريسوان .

به شى سئ يه م : نه وانه كه به فيزن به لام تاوانبار و گنده لكارنين ، وه كه نه وانهى ديندارن ده يانه وييت به هوئى نه وه وه له خه لك به رز و بلندن ترين .

به شى چواره م : نه هلى به هه شتن نه به فيز و نه تاوانبار و نه گنده لكارن ، له گه ل نه وهى كه له جگه له خويان به رز و به ريز ترين ، وه ك خودا دهفهرمويت : ﴿وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [سورة آل عمران: (١٣٩)].

واته : لاواز مهن و غهم مه خون چونكه نيوه به رز و بالان نه گهر باوه رداربن ، وه دهفهرمويت : ﴿فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَسِرَّكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ [سورة محمد: (٣٥)].

واته : سست و تهمه‌ل مه‌بن و داوای ناشتی بکه‌ن له بی‌پرواکان ، ئیوه به‌رز و بلندن وه خوداتان له‌گه‌له وه له یاداشتی کرده‌وه‌کانتان که‌م ناکاته‌وه ، وه ده‌فهرمویت : ﴿ وَكَلَّمَ الْعِزَّةَ وَكَرَسُوهُ وَلَمَّا مَنَّ ﴾ [سورة المنافقون: (۸)] .

واته : به‌رز و به‌هیزی بو خودا و بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ و پروادارانه .

زورن ئه‌وانه‌ی که به‌فیز و خو‌به‌زلزانن ، به‌لام ئه‌و کاره‌یان زیاتر سوک و پرسیویان ده‌کات ، وه هه‌شن که له‌پیزی به‌پیز و پایه به‌رزه‌کانن وه به‌فیز و خراپه‌کاریش نین ، ئه‌وه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که ویستی خو‌سه‌پاندن به‌سه‌ر خه‌لکدا سته‌مه ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مروّقه‌ه‌مووی یه‌کسانه ، خه‌لکی رقیان له‌که‌سیک ده‌بیته‌وه که خو‌ی له‌وان به‌گه‌وره‌تر بزانیّت و دژیته‌ی ده‌که‌ن ، وه که‌سی دادپه‌روه‌ر نایه‌ویّت که‌س ژیر ده‌سته بکات به‌ پیچه‌وانه‌ی که‌سه سته‌م کاره‌کان ، له‌گه‌ل هه‌موو ئه‌وانه‌شدا پیویسته که‌سانیک کاربه‌ده‌ست بن و ئه‌وانی تر کاربه‌سه‌ردا دراو ، وه‌ک چو‌ن به‌دن به‌بی سهر ژیانی نابیّت ، خودا ده‌فهرمویت : ﴿ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ خَلْفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ﴾ [سورة الأنعام: (۱۶۵)] .

واته : خودا کردونی به‌جینشینی سهر زه‌وی وه هه‌ندیکتانی کردوته کاربه‌ده‌ست به‌سه‌ر ئه‌وانی ترتاندا بو ئه‌وه‌ی تاقیتان بکاته‌وه له‌و پله‌یه‌ی پییداون .

وه ده‌فهرمویت : ﴿ نَحْنُ قَسَمًا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَرْفَعًا بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرَاءً ﴾ [سورة الزخرف: (۳۲)] .

واته : ئیمه بزئیویمان دابه‌شکردوو له‌ژیانی دنیا هه‌ندیکمان زیاتر داوه‌تی له‌وانه‌ی تر بو ئه‌وه‌ی ئیشتان به‌یه‌ک به‌روات و ژیان نه‌وه‌ستیّت ، وه شه‌ریعت هاتوو بو ئه‌وه‌ی کاربه‌ده‌ستی و سه‌روه‌ت و سامان له‌ ریگه‌ی خودا دا خه‌رج بکریّت ، ئه‌گه‌ر مه‌به‌ست له‌ کورسی و پله‌وپایه و سه‌روه‌ت و سامان په‌رستش و نزیکیونه‌وه بیّت له‌ خودا و سه‌پاندنی ئاینه‌که‌ی ئه‌وکاته ئه‌و دوو شته ده‌بنه‌ مایه‌ی چاک بونی دنیا و به‌ده‌ست هاتنی دوا پرژیش ، ئه‌گه‌ر ئاین له‌ ده‌ولت و کاربه‌ده‌ستان و ژیانی خه‌لک جودا کرایه‌وه ، ژیانی خه‌لک تیک ده‌چیّت ، ئه‌وانه‌ی گوپرایه‌لی خودا ده‌که‌ن به‌نیه‌تی چاک و کرده‌وه‌ی باش له‌ تاوانباران جیاده‌کرینه‌وه ، وه له (صحیح) دا له پیغه‌مبه‌ری خوداوه ﷺ هاتووّه : " إن الله لا ينظر إلى صوركم ولا إلى أموالكم وإنما ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم " (۱۹۹) ، واته : خودا سه‌یری پوه‌لته و سه‌رمایه‌تان ناکات به‌لکو سه‌یری دل و کرده‌وه‌کانتان ده‌کات .

وه کاتیّت ویستی کو‌کردنه‌وه‌ی سه‌رمایه و ناوبانگ و پله‌وپایه به‌سه‌ر کاربه‌ده‌ستانی موصلماناندا زالبوو به‌وه دوورکه‌وتنه‌وه له‌ ماهیه‌تی ئیمان و باوه‌ر و ئاین ، به‌وه‌ش ئاین بوو به‌جیگه‌ی به‌زه‌یی و به‌سوک سه‌یرکردنی ، وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌هلی هه‌ردوو ئاینه‌که‌ی پیشوو نه‌توانکاری له‌ هه‌لسوکه‌وتیان هه‌بوو به‌رامبه‌ر پیاده‌کردنی په‌یامه‌کانی ، وه وایان گومان برد که پیاده‌کردنی توشی به‌لا و کوکه‌یان ده‌کات ، به‌وه‌ش له‌ ناوچو‌ن و دوژمنان قو‌ستیانه‌وه و بوقی ئه‌وه‌یان لی‌دا که به‌رژه‌وه‌ندی ژیان له پیاده‌کردنی ئه‌و ئاینانه‌دا نییه .

ئه‌و دوو ریگه‌یه خراپه " ریگه‌ی ئه‌وانه‌ی خو‌یان داوه‌ته پال ئاین ، و به‌ته‌واویش خو‌ی نه‌داوه‌ته ده‌ست په‌یام و داواکاریه‌کانی ، وه ئه‌وانه‌ی خو‌یان داوه‌ته پال کاربه‌ده‌ستان و مال و پاره و مه‌به‌ستیان پیی پیاده‌کردنه ئاین نییه " ئه‌و دوو ریگه‌یه یه‌که‌میان ریگه‌ی گاوره گومراکان و دووه‌میشیان ریگه‌ی جوله‌که له‌په‌رحمه‌ت به‌ده‌رکراوه‌کانه ، وه ریگه‌ی راست ریگه‌ی ئه‌وانه‌یه که خودا نازو نیعمه‌تی به‌سه‌ردا پرشتون له پیغه‌مبه‌ران . عليهم السلام . و راستگو‌یان و شه‌هیدان و چاکه‌کاران ، ئه‌ویش ریگه‌ی پیغه‌مبه‌ره‌که‌مانه محمده ﷺ وه ریگه‌ی خه‌لیفه‌کانی و هاوه‌لانی ئه‌وه‌ی شوینیان ده‌که‌ویّت ئه‌وانه‌که خودا پییان ده‌فهرمویت : ﴿ وَالسَّاقُونَ وَالسَّاقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ [سورة التوبة: (۱۰۰)] .

واته : كۆچهریه پيشینه‌كان و پشتيوانه‌كان وئوانه‌ی شوینیان كه وتون خودا لییان رازیه و ئه‌وانیش له خودا رازین وه به‌هشتانیکى بۆ ئاماده‌کردون كه ئا و به‌ژیریدا دهرات به هه‌تا هه‌تایی تیايدا ده‌میننه‌وه ئه‌وه‌ش بردنه‌وه‌ی گه‌وره‌یه .

پێویسته له‌سه‌ر موسلمان تیبکۆشیت ئه‌گه‌ر به‌پرسيه‌کی درایه‌ ده‌ست به‌باشترین شیوه له پیناوی پیاوه‌کردنی نایین و به‌رژه‌وه‌ندی موسلماناندا کاربكات ، به‌گۆیره‌ی توانا دووریکه‌وێته‌وه له و شتانه‌ی كه خودا قه‌ده‌غه و یاسا‌ی کردون ئه‌وه‌شی نه‌توانیت هه‌چی له‌سه‌ر نییه ، کاردانه‌ ده‌ست پیاوچا‌كان باشته‌ بۆ ئوممه‌تی ئیسلامی له‌که‌سانی تاوانبار و خراپه‌کار ، وه هه‌رکه‌سیک نه‌یتوانی به‌ هۆی به‌پرسيه‌تی و تیبکۆشانه‌وه به‌رگری له نایین بکات ، پێویسته له‌سه‌ری ئه‌وه بکات كه له‌توانايدا هه‌یه ، وهك ئامۆزگاری کردن و نزا و پارانه‌وه‌و چا‌که‌ویستیان ، چونکه ئاین به‌قورئان و سونه‌ت سه‌رده‌که‌وێت .

که‌واته : له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیک پێویسته به‌گۆیره‌ی توانای تیبکۆشیت بۆ سه‌رخستنی ناینه‌که‌ی به‌ پشت به‌ستن به‌ خودا وه به‌ گه‌رخستنی دنیا له‌خزمه‌تی نایندا وهك (معاذ) ی کوری جبل ﷺ ده‌فه‌رموویت : ئه‌ی ئاده‌میزاد تو بۆ به‌ ئه‌ندازه‌یه‌ک پێویستت به‌ دنیا هه‌یه ، به‌لام پێویستتت به‌ دوا‌رۆژ زیاتره ، ئه‌گه‌ر کۆششت بۆ دوا‌رۆژ زیاتر بوو دنیا‌شت ده‌ست ده‌که‌وێت ، به‌لام به‌پێچه‌وانه‌وه دوا‌رۆژت له‌ده‌ست ده‌چیت و دنیا‌شت هه‌رده‌م له مه‌ترسیدایه ، به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌یه که پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رموویت : " من أصبح والآخرة أكبر همه جمع الله له شمله ، وجعل غناه في قلبه ، وأتته الدنيا وهي راغمة ومن أصبح والدنيا أكبر همه فرق الله عليه ضيعته ، وجعل فقره بين عينيه ، ولم يأت من الدنيا إلا ما كتب له " (٢٠٠).

واته : ئه‌وه‌ی رۆژی کرده‌وه و دوا‌رۆژ گه‌وره‌ترین غه‌می بوو خودا کار ئاسانی بۆ ده‌کات ، وه ده‌وله‌مه‌ندی ده‌خاته نێو دلێه‌وه ، وه دنیا‌ی به‌مل که‌چی بۆ دیت ، وه ئه‌وه‌ی رۆژ بکاته‌وه گه‌وره‌ترین غه‌می کۆکردنه‌وه‌ی دنیا بێت خودا شپیرزی ده‌کات و هه‌ژاری له نێوچا‌وانی ده‌نوسیت ، وه له‌وه‌شی زیاتر ده‌ست ناکه‌وێت له‌دنیا که بۆی دیاری کراوه ، وه بنچینه‌ی ئه‌وانه له‌وه‌ماده‌ی خودا‌دایه : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رَبْرِقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا إِنْ أَلَّ اللَّهُ هُوَ الرَّزَاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴾ [سورة الناريات : (٥٦ - ٥٨)] .

واته : جنۆکه و ئاده‌میزادم دروست نه‌کردوه بۆ په‌رستش نه‌بیت ، رۆزیم لیئاوین و نامه‌وێت نان به‌دن ، خودا رۆزی دهره و خاوه‌ن هه‌یز و توانایه .

داواکارین له‌خودای مه‌زن که ئیمه و هه‌موو برا موسلمانه‌کانمان یارمه‌تی بدات بۆ ئه‌وه‌ی که پێی خۆشه له‌گوفتار و کردار ، چونکه که‌س هه‌چ به‌ده‌ست نییه خودای به‌رز و بالا نه‌بیت ، وه سوپاس و ستایش بۆ خودای جیهانیان ، وه درود و سلأوی بیپایان له‌سه‌ر محمد و ئال و هاوه‌لانی تا رۆژی دوا‌یی .

پێرستی بابەتەکان

- پێشەکی وەرگیر
 نووسەر له چەند دێرێکدا
 پێشەکی نووسەر
 بابەتی کتێبه‌که
- بەشی یەكەم : راپەراندنی ئەركەكان دووبابەت له خۆ دەگریت
 بابەتی یەكەم : کاربەدەستی دەبیتە چواربەشەوه
 بەشی یەكەم : بەکارهینانی باشتترین
 بەشی دووهم : هەلبژاردنی باشتترین
 بەشی سێیەم : کەمی کۆبوونەوهی ئەمانەت و هیز لای خەلک
 بەشی چوارەم : ناسینی باشتترین و چۆنیەتی باشی کاربەدەستی
 بابەتی دووهم : مال و سەرۆت و سامان ئەبیتە شەش بەشەوه
 بەشی یەكەم : ئەوهی که له‌بەشی مالدای جیگەهی دەبیتەوه
 بەشی دووهم : بەشەکانی سەرۆت و سامانی دەولەت دەست کەوتەکانی جەنگ
 بەشی سێیەم : بەشەکانی سەرۆت و سامانی دەولەت مانی خێر و زەکات
 بەشی چوارەم : بەشەکانی سەرۆت و سامانی دەولەت دەست کەوتی بی جەنگ
 بەشی پێنجەم : ستەمی کاربەدەستان و خەلک
 بەشی شەشەم : پێگەکانی خەرج کردنی پارهی دەولەت
 بەشی دووهم : سنور و مافەکان دوو بابەتن
 بابەتی یەكەم : سنورەکانی خودا و مافەکانی ئەبیتەوه هەشت بەشەوه
 بەشی یەكەم : چەند نمونەیهك له سنور و مافەکانی خودا
 بەشی دووهم : سزای پێگروچەتە
 بەشی سێیەم : ئەگەرکاربەدەست داواي بەدەستەوه‌دانی چەتەوپرێگری کرد له‌کەسانیک
 بەشی چوارەم : سزای دزیکردن
 بەشی پێنجەم : سزای شەپروال پێسی
 بەشی شەشەم : سزای مەهی خۆر و تۆمەتبارکردنی کەسیک بەشەرواڵپێسی
 سزای تاوانبارکردن بەداوین پێسی
 بەشی حەوتەم : ئەوتاووانانەهی که حەدیکی دیاری کراویان بۆ دانەنراوه
 بەشی هەشتەم : تیکۆشان له‌دژی کافران... جەنگی یەکلاکەرەوه
 بابەتی دووهم : سنور و مافی کەسیکی دیاری کراو ئەبیتە هەشت بەشەوه
 بەشی یەكەم : خوین پرشتن
 بەشی دووهم : بریندارکردن
 بەشی سێیەم : ناموس و کەرەمەت
 بەشی چوارەم : درۆ بۆ هەلواسین و هاوشیوهی
 بەشی پێنجەم : مافی ژن و میردایەتی
 بەشی شەشەم : سەرۆت و سامان
 بەشی حەوتەم : پرس و راپێکردن
 بەشی هەشتەم : پێویستی هەبونی کاربەدەست و لێپرسراو
 پێرستی بابەتەکان